सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः

भारतमेवकर्मक्षेत्रम्

ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ಕೃತ

ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯಃ

॥ श्रीः ॥

॥ श्री हयवदन मध्वेश पाहि ॥

भारतमेव कर्मक्षेत्रम्

श्रीपरमपूज्य पण्डितराज श्रीजालिहाळ श्रीनिवासाचार्याणां प्रियान्तेवासिना
श्रीताम्रपर्णि शेषगिरीशाचार्यसूनुना
पं. श्री ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्येण विरचितः

सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः

सम्पादकः
पं. श्रीकराचार्यः ताम्रपर्णी

प्रकाशनम्
श्रीसनातनधर्म संरक्षणा ट्रस्ट् (रि), बेङ्गळूरु
२००८

SATKARMAKSHETRA NIRNAYAH

A collection of Pramanas in Smruthi Puranas related to foreign travel and sea - vouage. Also deals the Pramanas quoted by Sri Srimanmadhvacharya in Bhagavata Tatparyanirnaya.

Author : Sri C.S. Srinivasacharya Tamraparni

First Edition : 2008

No.of copies : 1000

Price : Rs. 40

Published by :
Sanathana Dharma Samrakshna Trust (R)
No. 14/101, 22 Main, Janardhna Layout,
Padmanabhanagar, Bangalore - 560070
Ph: 9945224058

Coverpage Designed by : K.M. SHESHAGIRI
Typeset by : Anjan Prasad

Printed by : SAINATH GRAPHICS
Offset Printers, Cottonpet,
Main Road, Bangalore -53

SRI DIGVIJAYARAMO VIJAYATE
SRIMAJJAGADGURU MADHWACHARYA
MOOLAMAHASAMSTHANA

UTTARADI MATH

Administrative Office :
5th Cross, Shankarpuram, Basavanagudi,
BANGALORE - 560004. Phone : 26678726/22426203

श्रीगुरुभ्यो नमः श्रीशो विजयते

श्रीमज्जगद्गुरु श्रीमन्मध्वाचार्यमूलमहासंस्थानश्रीमदुत्तरादिमठाधीशानां

श्री श्री १००८ श्री सत्यात्मतीर्थानाम्
अनुग्रहसन्देशः

भारतभूमिरेव कर्मभूमिरिति निश्चप्रचम् । नात्र सन्देहलेशः । अद्यत्वे बहूनामस्य विषये विगानमस्ति विमानम् । परन्तु समानस्यास्य तत्त्वस्य सम्मानमेव मानप्रियैः मानवैर्विधेयम् ।

अत्रापि भारतं श्रेष्ठं जम्बूद्वीपे महामुने ।
यतो हि कर्मभूरेषा ह्यतोऽन्या भोगभूमयः ।। – विष्णुपुराणम्
भारतं नाम यद्वर्षं दक्षिणेन मयेरितम् ।
तत्कर्मभूमिर्नान्यत्र सम्प्राप्तिः पुण्यपापयोः ।। –मार्काण्डेयपुराणम्

बोधायनधर्मसूत्रे —
'अथ पतनीयानि । समुद्रसंयानम् ।'
समुद्रयानगमनं ब्राह्मणस्य न शस्यते ।
सम्भवेद् यदि मोहेन पुनः संस्कारमर्हति ।।

इत्यादि प्रमाणसन्दर्भावलोकनेन विदेशगमनं पातित्यहेतुः इति निर्णीयते ।

१. विषयस्यास्य अज्ञानेन बहवः यथेच्छं यत्रकुत्रापि सञ्चरन्ति । शास्त्रीयनिषेधे ज्ञाते विवेकिनः विदेशयात्रां परित्यज्य परमात्मनः परानुग्रहभाजो भवेयुः ।

२. यदि वा पूर्वम् एव विदेशं गताः विदेशगमनस्य दोषत्वज्ञानेन प्रायश्चित्तान्याचरेयुः ।

३. अन्यान् वा स्वसम्बन्धेन न दूषयेयुः ।

स्वात्मोद्धाराय अत्रागत्य स्वयोग्यधर्माननुतिष्ठेयुः ।

इति बुद्ध्या पण्डिताः ताम्रपर्णीश्रीनिवासाचार्याः '**सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः**' इति ग्रन्थं प्रमाणसङ्कलनात्मकं विविधवचनविमर्शात्मकं च व्यतनिषुः । महदिदं कार्यम् । उचिते काले समजनि । यस्मिन् शास्त्रे श्रद्धां निधाय सर्वे शास्त्रविदितसत्कर्माणि वितन्वते तस्मिन्नेव शास्त्रे विहितं देशनियमं नाद्रियन्ते इति महदिदमाश्चर्यम् । महानयं विपर्यासः ।

ग्रन्थमिमं निर्माय सज्जनानुपकृतवतः पण्डितान् सदाचारनिरतान् पाठप्रवचनासक्तान् ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यान् अस्मदुपास्यः श्रीमूलरामदिग्विजयरामाभिन्नवेदव्यासः ज्ञानादिदानेन समनुगृह्णातु इति प्रार्थयामहे ।

इति नारायणस्मरणानि

Camp : बेङ्गळूरु
Date : ०२.१२.२००७

श्री सत्यात्मतीर्थाः
उत्तरादिमठः

॥ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ

ಉತ್ತರಾದಿ ಮಠ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ ಶ್ರೀಮದುತ್ತರಾದಿ ಮಠಾಧೀಶರಾದ ಶ್ರೀ 1008 ಶ್ರೀಸತ್ಯಾತ್ಮತೀರ್ಥರ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ

ಭಾರತಭೂಮಿಯೇ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯೆಂಬುವುದು ನಿಶ್ಚಿತವಿಚಾರ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಬೀಜ ಸಂಶಯವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮಿತವಾದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಸಮ್ಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಅತ್ರಾಪಿ ಭಾರತಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಜಂಬೂದ್ವೀಪೇ ಮಹಾಮುನೇ ।
ಯತೋ ಹಿ ಕರ್ಮಭೂರೇಷಾ ಹ್ಯತೋಽನ್ಯಾ ಭೋಗಭೂಮಯಃ ॥

-ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ

ಭಾರತಂ ನಾಮ ಯದ್ವರ್ಷಂ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಮಯೇರಿತಮ್ ।
ತತ್ ಕರ್ಮಭೂಮಿರ್ನಾನ್ಯತ್ರ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಪುಣ್ಯಪಾಪಯೋಃ ॥

- ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ಪುರಾಣ.

ಬೋಧಾಯನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ –

'ಅಥ ಪತನೀಯಾನಿ । ಸಮುದ್ರ ಸಂಯಾನಂ ।....'
ಸಮುದ್ರಯಾನ ಗಮನಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ನ ಶಸ್ಯತೇ ।
ಸಂಭವೇತ್ ಯದಿ ಮೋಹೇನ ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರಮರ್ಹತಿ ॥'

ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವಿದೇಶಯಾತ್ರೆಯು ಪಾತಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದು.

1. ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಜನರು ಎಲ್ಲಕಡೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಮೇಲೆ ವಿವೇಕಿಗಳು ವಿದೇಶ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕು.

2. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮೊದಲೇ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ, ವಿದೇಶಗಮನವು ದೋಷ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು .

3. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದಿದ್ದವರು ತಮ್ಮ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನಾದರೂ ಹಾಳುಮಾಡದಿರಲಿ. ತಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ಪಂಡಿತರಾದ ಶ್ರೀತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು 'ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಸಂಕಲನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವಿದು. ಉಚಿತವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅದೇ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೇಶದನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಪರ್ಯಾಸ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ .

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಿರುವ ಪಂಡಿತರಾದ, ಸದಾಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಹಾಗೂ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನಾಸಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅಸ್ಮದುಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀಮೂಲರಾಮ, ದಿಗ್ವಿಜಯರಾಮಾಭಿನ್ನ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಇತಿ ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣೆಗಳು,
ಶ್ರೀಸತ್ಯಾತ್ಮತೀರ್ಥರು ,
ಉತ್ತರಾದಿಮಠ.

H.H. SRI VISHVESHA TIRTHA SWAMIJI,
SRI PEJAVARA ADHOKSHJAMATHA,
JAGADGURU SRIMADHWACHARYAMAHASAMSTHANA,
UDUPI - 576 101, KARNATAKA,
PH. 0820-2524198, 2526598.

श्री श्री विश्वेशतीर्थश्रीपादाः
श्री पेजावराधोक्षज मठः
जगद्गुरु श्रीमध्वाचार्यमहासंस्थानम्,
उडुपि -५७६१०१, कर्नाटक.

अनुग्रहसन्देशः

पण्डितवर्यताम्रपर्णीश्रीनिवासाचार्यैः विरचितं कर्मभूमिप्रदेशस्य सत्यसंशोधनं विदधानं सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयाभिधानं ग्रन्थप्रधानं सहर्षम् अभिनन्दामः । अत्र हि विविधपुराणोपनिषद्धर्मशास्त्रवचनानि सम्यक् परिशील्य भरतखण्डनिवासस्यैव सत्कर्मचयनेन सार्थकता, विदेशवासस्य अनर्थहेतुता च साधु समर्थिता । एतद्ग्रन्थनिरूपितान् महितान् धार्मिकनिर्णयान् महता हर्षेण समनुमन्यामहे वयम् ।

परन्तु विरचितविदेशवासानाम् अतिपवित्रेषु तन्त्रसारादिनिरूपितेषु श्रीमदाचार्यकरार्चितश्रीकृष्णपूजादेवालयार्चनादिषु अधिकाराभावेऽपि दैनन्दिन-सन्ध्यावन्दनादिनित्यकर्मसु अवकाशः संवर्तते । विदेशकृतकर्मणामपि अल्पीयसः फलस्य विद्यमानतया विदेशवासिभिः भारतीयैः तत्रापि वैदिकसंस्कृतिपरिपालनं विधेयम् इति विभावयामो वयम् । सर्वथा सत्यसत्वपूर्णां कृतिमिमां स्वागतीकुर्मः ॥

इत्यनेकनारायणस्मरणानि
श्री श्रीविश्वेशतीर्थश्रीपादाः

Poornaprajna Vidyapeetha, Katriguppa Main Road, Bangalore, 560 028
Tel : 091-80-26791728
E-mail. ppsmb1@gmail.com

(ಅಂತಿಮಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅನುಗ್ರಹಸಂದೇಶವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅನುಗ್ರಹಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ನೀಡಿದ ಶ್ರೀಚರಣರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. – ಸಂಪಾದಕ)

ಪರ್ಯಾಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಪುರ ಮಠ,
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮಠ,
ರಥಬೀದಿ, ಉಡುಪಿ.

ಶ್ರೀಪರ್ಯಾಯಪೀಠಾಧೀಶರಾದ ಶ್ರೀ 108 ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಸಾಗರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದರ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ

ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ 'ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀಯುತರು ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣಾದಿ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದೇಶ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರು-ವರು.

ಈ ಕೃತಿಯ ಸದುಪಯೋಗವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಸಾತ್ವಿಕರೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಲೆಂದೂ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬರುವಂತಾಗಲೆಂದೂ, ಮಧ್ವವಲ್ಲಭನಾದ ಉಡುಪಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನೂ, ನಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯದೇವರಾದ ಕಾಳೀಯಮರ್ದನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆವು.

ಇತ್ಯನೇಕ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣಸ್ಮರಣೆಗಳು,

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು

ಪರ್ಯಾಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಪುರ ಮಠ, ಉಡುಪಿ.

SRI PALIMARU HRISHIKESHA TIRTHA MATHA, CARSTREET, UDUPI

।। श्रीगुरुभ्यो नमः।।

श्रीमज्जगद्गुरु श्रीमन्मध्वाचार्यमूलमहासंस्थान श्रीपलिमारु हृषिकेशतीर्थ मठाधीशानां

श्री श्री विद्याधीशतीर्थानाम्

अनुग्रहसन्देशः

धर्माधर्माद्यतीन्द्रियपदार्थजातं वीक्षितुं वीक्षयितुं न प्रत्यक्षं क्षमते ।स्वेच्छाचारि च अनुमानं परमुखं प्रतीक्षमाणं न स्वतन्त्रतया धर्मादि प्रख्यापयितुं प्रभवति । धर्माद्यतीन्द्रियं वेदयितुं निर्दोषात् शब्दराशेः ऋते नान्यत् शरणम् । परिशेषात् धर्मादेः शासनं धर्मशास्त्रमेवार्हति । धर्मः तच्छासकं शास्त्रं वा नैव काल–बाधितम्, अपि तर्हि कलिबाधितम् । कलिमन्मतिबाधितम् । तमेव धर्मं तच्छासकं शास्त्रं च अवमन्तारं कालबाधितं मन्वानं साधूनप्यसाध्वध्वसु नयन्तं काल एव बाधते ।

विद्वान् सदाचारसम्पन्न श्री ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यः इति सुगृहीतनामधेयः विदेशप्रवासदोषिताविष्कारकंविदेशानामकर्मभूमितावेदकंपुण्यभूमिमर्यादाबोधकं परदेशयाननिराकारकं प्रमाणतमं पौरुषेयापौरुषेयशब्दप्रपञ्चमेव एकत्र क्रोडीकृत्य सतां पुरस्तात् उपातिष्ठितत्। महदेतस्य एतत्प्रयतनं च सुरैरपि अनुगृहीतं नूनं भूजसुरैरपि पूजनीयम् अभिनन्दनीयं च ।

भगवानाचार्यवर्यः तत्पाणिपद्माराधितः भैष्मीसत्यासमेतः श्रीकृष्णश्च तमेनं ताम्रपर्णी आचार्यमहोदयं तत्कृतकृतिरत्नं च अनुगृह्णातु इति तावेव प्रार्थयामहे ।

इति

सप्रेमनारायणस्मरणानि

श्री श्री विद्याधीशतीर्थाः

7

SRI BHANDARAKERI MATHA, CARSTREET, UDUPI

।। श्रीगुरुभ्यो नमः।।

श्री भण्डारकेरि मठाधीशानां

श्री श्री विद्येशतीर्थानाम्

अनुग्रहसन्देशः

'भारतमेव कर्मक्षेत्रम्' इतीमं प्रमेयमधिकृत्य सूरिभिः श्री श्रीनिवासाचार्य ताम्रपर्णी महोदयैः बहुस्मृतिसमवायसंवादसमलंकृतः प्रबन्धो मण्डितः । तैः तत्र समुद्रयानं म्लेच्छदेशावासश्च पातकहेतुत्वात् देवलादिस्मृतौ निषिद्धौ इति सप्रमाण-मुपपादितम् । 'न म्लेच्छविषयं गच्छेत्' इति विष्णु स्मृत्यादिवाक्यं समुद्धृत्य चातुर्वर्ण्यव्यवस्था यत्र देशे नास्ति स म्लेच्छदेशः इति तत्रत्यं म्लेच्छदेशलक्षण-वर्णनमपि प्रदर्श्य अमेरिकादिखण्डाः म्लेच्छदेशाः इति समर्थितम् । शान्तिपर्वणि तु म्लेच्छदेशाधिवासात् इह प्रेत्य च **चण्डालत्वं** आपतति इत्युक्तम्। तस्मात् वर्णाश्रमधर्मानर्हस्थलत्वात् पापभूमित्वाच्च अमेरिकादिखण्डगमनं तत्र वासश्च भूतिमिच्छद्भिः वर्णाश्रमधर्मरतैः सर्वथा न कर्तव्यौ । तत्रापि वर्णाश्रमधर्मसंरक्षकैः धर्मपीठाधिरूढैः विवेकानन्दादिनिदर्शनाभासमुदाहृत्य तौ नोपपादनीयौ नापि अन्यैस्तेषां एते कार्ये अभिनन्दनीये ।

श्रीमदाचार्यप्रतिष्ठापितश्रीकृष्णस्य पूजाकैङ्कर्यस्य पावित्र्यादिसंरक्षणार्थं विदेशगतानां पूजानर्हतामधिकृत्य सज्जनानां प्रबोधाय ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यैः प्रबन्धमिमं विरचय्य धर्माभिरतिः श्रीकृष्णमध्वभक्तिश्च प्रकाशिता । तान् आचार्यान् अभिनन्द्य श्रीमध्ववल्लभः श्रीकृष्णः ज्ञानभक्त्यादिश्रेयःपरंपरां तेषां वितनोतु इति अस्मदुपास्यः श्रीहनुमद्वल्लभः श्रीजानकीजानिः संप्रार्थ्यते ।

इति श्रीमन्नारायणस्मृतयः

दिनाङ्कः ९/१२/०७

श्रीविद्येशतीर्थश्रीपादाः
भण्डारकेरिमठः उडुपि

॥श्रीगुरुराजो विजयते ॥

परमपूज्य पण्डितप्रवर म।शा।सं। श्रीजालीहाळकेशवाचार्यः

'यस्य प्रसादात् परमार्तिरूपात् अस्मात्संसारान्मुच्यते नापरेण', 'यमेवैष वृणुते तेन लभ्यः। तस्यैष आत्मा वृणुते तनूं स्वाम्।', 'बन्धको भवपाशेन भवपाशाच्च मोचकः।', 'दृष्ट्वैव तं मुच्यते', 'आत्मा वाऽरे द्रष्टव्यः।', 'तमेवं विद्वानमृत इह भवति नान्यः पन्था अयनाय विद्यते।' इत्यादिश्रुतिस्मृतयः परब्रह्मणो विष्णोः अपरोक्षज्ञानमेव परमभक्तिपरमप्रसादद्वारा मोक्षं साधयन्ति अधिकारिणामिति विदितचरमेव सर्वेषां विदुषाम्। तच्च भगवदपरोक्षज्ञानं श्रवणादिरूपां जिज्ञासां विना नैव समुदेतीत्यपि न तिरोहितं प्रेक्षावताम्। प्रदर्शितमेतत् सर्वं श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादैः **'जिज्ञासोत्थज्ञान-जात्तत्प्रसादादेव मुच्यते'** इत्यादिवचनव्यूहैः प्रमाणसमुदाहरणेन च स्व-भाष्यादौ। प्रपञ्चितं च 'चित्रैः पदैश्च गम्भीरैः वाक्यैर्मानैरखण्डितैः गुरुभावं व्यञ्जयद्भिः' श्रीमज्जयतीर्थ श्रीमच्चरणैः सहृदयहृदयङ्गमसरसमधुराभिः वाग्धाराभिः श्रीमन्न्यायसुधादौ।

सा च ब्रह्मजिज्ञासा वेदेतिकर्तव्यतादिरूपा गुरुप्रसादप्रोद्बलिता अधिकारिणां एव फलोपधायिनी नानधिकारिणामिति मुमुक्षुभिः सोऽधिकारः अवश्यं सम्पादनीय इति शास्त्रतात्पर्यमपि सविस्तरमुपपादितम्। यतो हि स्वोचितेन असङ्कल्पितफलेन कर्मणा भगवत्पूजां कुर्वन्तं अल्पाधिकारिणमपि न प्रागुत्तराणि कर्माणि बाधन्ते, ततश्च ज्ञानाधिकारी स भवति अतो भगवत्पूजारूपाणि असङ्कल्पितफलानि स्वोचितानि कर्माणि निरन्तरं (आमरणं) सर्वथा कुर्यादेव। स्वोचितकर्मणा भगवत्पूजामकुर्वन्तं पापानि बाधन्त एव। ततश्चासौ नाधिक्रियते अशुद्धचित्त्वात्। अतः कर्माणि कार्याण्येव। स्वकर्मणा भगवत्पूजामकुर्वतः भगवदुपास्त्यकरण-निमित्तेन पापेन आनन्दस्य ह्रासो यतो भवेत् अतः मोक्षप्रच्युतिरूपलेपरहितेऽपि ज्ञानिनि कर्मलेपः स्यादेव। यत एवं उभयोर्लेपोऽतो द्वाभ्यामपि (ज्ञान्यज्ञानिभ्यां) स्वोचितकर्मणा भगवत्पूजा कार्यैव इति श्रीमज्जयतीर्थश्रीमच्चरणैः टीकाकृद्भिः प्रमाणपुञ्जोदाहरणपुरःसरं सम्यगुपपादितम्।

यथा स्वकृषिफलसाधनक्षेत्रे एव उप्तानि बीजानि फलोपधायीनि भवन्ति तथा स्वकर्मफलसाधनभूमावेव अनुष्ठितानि स्वोचितानि (भगवत्पूजारूपाणि) कर्माणि समुचितफलानि जनयेयुः न पुनरनुचितायोग्यक्षेत्रेऽनुष्ठितानि कर्माणि, इत्येषोऽपि विषयो न परोक्षो विदुषां वेदशास्त्रसारं जुषताम् ।

अन्यस्थाने वृथा जन्म निष्फलं च गतागतम् ।
भारते च क्षणं जन्म सार्थकं शुभकर्मणाम् ।।
तत्रापि भारतं श्रेष्ठं जम्बूद्वीपे महामुने ।
यतो हि कर्मभूरेषा ततोऽन्या भोगभूमयः ।।
श्रुतिस्मृत्युदितं धर्ममनुतिष्ठन् हि मानवः ।
इह कीर्तिमवाप्नोति प्रेत्य चानुत्तमं सुखम् ।।

इत्यादि पुराणवचनैरपि अवगम्यते च ।

भागवतेऽपि **'कल्पायुषां स्थानजयात्पुनर्भवात्क्षणायुषां भारतभूजयो वरः'** इत्यतभिहितम् । अत एव भारतेऽपि –

आस्वर्गमाच पातालं ब्रह्माण्डे विश्वनिर्मिते ।
देशोऽयं भारतो वर्षः सारात्सारतरो मतः ।।

इत्यादीनि भारतदेश(क्षेत्र)वर्णनपराणि वचनानि समुपलभ्यन्ते ।

एवं कर्मफलसाधनक्षेत्रं निरूप्य, श्रेयोऽर्थिना स्वकर्मणां फलप्रेप्सुना अधिकारिणाऽधर्मक्षेत्रं सर्वथा न गन्तव्यमिति सन्मित्राणीव परोपकारप्रवणा निरुपाधिकबन्धव इव भागवतभारतादि पुराणानि सुहृत्संमितैः सरसैः काव्यैरिव कान्तासंमितवचोभिः परमहितं सुखसाधनोपायं दुःखप्रहाणोपायं च समुपदिशन्तीत्यत्र न कापि विप्रतिपत्तिर्विपश्चित्प्रवराणाम् ।

करालेऽस्मिन् कलिकाले समापतितसर्वधर्मविलये सनातनवैदिकधर्मानुष्ठानतत्परशिष्टाचारपरंपरायां लुप्तप्रायायां, किं कर्तव्यमूढानां वर्णाश्रमोचितधर्मानुष्ठानमार्गजिज्ञासूनां आस्तिकानामधिकारिणां, कर्मफलसाधनक्षेत्रादिनिरूपणपरः कोऽपि ग्रन्थः अवश्यापेक्षितः आसीत् । तेषां तदपेक्षापूरणाय श्रीताम्रपर्णीश्रीनिवसाचार्यप्रणीतः **'भारतमेव कर्मक्षेत्रम्'** इति अभिधानेनैव स्वाभिधेयं तत्सार्थक्यं च प्रकाशयन् प्रबन्धः प्रकाशमासाद्यते इति महदिदं प्रमोदस्थानं समेषां आस्तिकानाम् ।

परमपूजनीयानां प्रातःस्मरणीययशोराशीनां विश्वविख्यातानितरसाधारण-शेमुषीवैभवसमासादितसर्वतन्त्रवैदुष्यातिशयानां प्रौढानेकप्रबन्धप्रणेतॄणां श्रीमत्सत्यध्यानतीर्थश्रीचरणपरमप्रियान्तेवासिवराणां सरसमधुरोदारोपन्यासपीयूष-वर्षणैः समानन्दितसुजनहृदयानां अमलैर्धर्मोपदेशैः वर्णाश्रमाचारव्यवस्था-भूषितसनातनवैदिकधर्मरक्षणाय आबद्धदृढदीक्षाणां पण्डितराज श्रीजालीहाळ श्रीनिवासाचार्याणां अस्मद्गुरुवराणां तथा अस्मत्पितृकल्पानां ज्येष्ठभ्रातृचरणानां सुगृहीतनामधेयानां अन्तेवासी तदतिशयकृपापात्रभूतश्च अयं ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यः एतद्ग्रन्थप्रणेता ।

अस्मिन् ग्रन्थे ग्रन्थकारैः – **सनातनवैदिकधर्म एव धर्मः स्वोचितेष्वेव देशकालेषु स्वोचितासङ्कल्पितफलभगवत्समर्पणसहित कर्मानुष्ठानमेव परमो धर्मः तद्विरुद्धः सर्वोऽप्यधर्मः', 'भारतदेश एव स्थितिः तत्रैव च स्वविहितानुष्ठानमेव श्रेयःसाधनं, अन्यत्र विदेशे स्थितिः', 'यात्रा च गमना-गमनं च इत्यादिकं श्रेयोविघातकं महानर्थापादकं च'**

इत्यादयो विषयाः, समयानुसारेण शेमुषीविषयीभूताः विषयाः कूलंकषं सप्रमाणं परीक्षिताः निष्पक्षपातं च विमर्शविषयीकृताः । विदेशयात्राविषयेऽपि प्रमाणैः तत्र गमनागमनादिकं अनर्थसाधनं इति तत्प्रायश्चित्तविधानविमर्शसहितं सनिर्णयं सम्यगुपपादितम् अनेन ग्रन्थकारेण इति ग्रन्थमेनं समग्रमालोकयद्भिः स्पष्टं ज्ञायते । सनातनवैदिकधर्माभिमानिनां महोपकारं समातन्वन्तमिमं ग्रन्थं गुणग्राहिणो वैदिकविद्वांसः अवगाह्य आनन्दातिशयं अनुभवन्तीति गाढं विश्वसिमः ।

अन्ते ग्रन्थकारमेनं –

'श्रीशस्ते सुश्रियं दद्यादायुर्वायुसुतप्रियः
भूमिं ते वामनो दद्यादरीन् हन्तु नृकेसरी ।।'

इति श्रीमद्वादिराजपूज्यचरणोदीरिताशीर्वचनमुदीर्य सर्वैरपि तदाशीराशिभिः समनुगृह्णातु अस्मद्गुरुहृदयमन्दिरो निखिलनिगमागमकन्धरो हयकन्धरः इति तमेवं भूयः सम्प्रार्थयामः इति शम् ।

गदग – सर्वजित् का.शु १४

श्री केशवाचार्य जालिहाळ

।।श्री गुरुभ्यो नमः ।।

पं. श्रीराघवेन्द्राचार्य गङ्गूर्

सप्तद्वीपवतीभूमण्डले षट्द्वीपा इव नववर्षवती अष्टवर्षाणि दिनकर्म अपि न कर्मक्षेत्राणि । भारतवर्षमेकमेव कर्मस्थानम् । दैवादीदृशं स्थानं प्राप्य विनाभगवत्सेवां ये अन्यत्र व्याप्रियन्ते तेषां जन्मनिरर्थकम् । धिक् इति भावेन देवैरपि स्तुत्यं इदं भारतवर्षं इति तन्महिमानं प्रतिपादयति –

अहो बतैषां किमकारि शोभनं प्रसन्न एषां स्विदुत स्वयं हरिः ।
यैर्जन्म लब्धं नृषु भारताऽजिरे मुकुन्दसेवौपयकस्पृहात्मभिः ।।२१।।

किं दुष्करैर्नः क्रतुभिस्तपोव्रतैर्दानादिभिर्वायुजयेन फल्गुना ।
न यत्र नारायणपादपङ्कजस्मृतिः प्रमुष्टाऽतिशयेन्द्रियोत्सवात् ।।२२।।

कल्पायुषां स्थानजयात् पुनर्भवात् क्षणायुषां भारतभूजयोः वरः ।
क्षणेन मर्त्येन कृतं मनस्विनः सन्न्यस्य संयान्त्यभयं पदं हरेः ।।२३।।

यदि अस्माकं स्वर्ग सुखाविशिष्टं यज्ञदानादि कर्मार्जितं पुण्यं विद्यते तर्हि तेन पुण्येन अब्जनाभस्मृति हेतुः जन्म अत्र भारते वर्षे स्यात् । कुतः? यतो हरिः एतद् वर्षे एव भजतां अपेक्षितार्थं ददाति तत इति । यथाहुः अत्रापि जम्बूद्वीपे भारतमेव वर्षं कर्मक्षेत्रं अन्यान्यष्टवर्षाणि स्वर्गिणां पुण्यशेषोपभोगस्थानानि भौमानि स्वर्गपदानि व्यपदिशन्ति इति । तदेवं देवैः अपि साधनानुष्ठानयोग्यतया प्रार्थिते वर्षे साधनमेव अवश्यानुष्ठेयम् । नान्यत्र दृष्टिर्धेयात् इति परमार्थः। भारतवर्षे वनमेव प्रशस्तस्थानं अथवा गृहं ? उभयमपीति ब्रूमः । विरुद्धमेकस्य उभयत्र आवस्थानं इत्यतः अधिकारिभेदेन न विरोधः इति भावेन तत्स्वभावः स्तावत् प्रतिपादितः ।

इदमत्र अवधेयं भागवते अन्यत्रापि नेहयत् कर्मधर्माय नविरोगाय सज्जते, न तीर्थपदसेवायै तस्य जन्म निरर्थकं (देवहूतिवाक्यम्) इह कर्मभूमौ इति विजयद्वजतीर्थाः भुविभारतभूतले इति विजयीन्द्रतीर्थाः, देवाः अपि साधानानुष्ठानार्थं अत्रैव आगच्छन्तीति सुप्रसिद्धम् ।

दक्षिणाम्बुधितीरस्थं वर्षं भारतसंज्ज्ञकम् इति,

उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैवदक्षिणम् ।

वर्षं तद् भारतं नाम नवसाहस्रविस्तृतम् ।। — इति वादिराजतीर्थाः ।

ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಋಷಿಗಳ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಭಾರತಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಅವತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಿರಪೇಕ್ಷನಾದ, ನಿತ್ಯಸುಖಪೂರ್ಣನಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜನರಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ 'ಯದ್ಯದಾಚರತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯಃ' ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿ ನಮಗೆ ಬಹಳಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಒಳ್ಳೆಯಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ಶ್ರೀತಾಮ್ರಪರ್ಣಿಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಭಗವಂತ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯ ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂರ್ಗತ ಶ್ರೀಹಯಗ್ರೀವದೇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆವು.

राघवेन्द्राचार्यः गङ्गूर्

* * *

।।श्रीगुरुभ्यो नमः।।

म।शा।सं। विद्वांसः श्री बाळगारु श्रीनिवासाचार्याः

श्रीयुतैः विद्वद्वरैः श्रीताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यैः प्रणीतः अयं **'सत्कर्मक्षेत्र–निर्णयः'** इत्याभिधानः ग्रन्थः समग्रावलोकनमात्रतः सोत्पुलकमानन्दमातनोतीति सोत्साहमुद्गिरामः ।

टीकाकृद्व्यासतीर्थान् श्रीराघवेन्द्रमुखान् गुरून् ।
सेवे सद्ध्यानतीर्थान् यत्कृतिर्धर्मे प्रमाणकम् ।।

इति एतद्ग्रन्थस्थमङ्गलश्लोकोक्तरीत्यैव विषयतः अनूतनोप्ययं ग्रन्थः प्रमाणसङ्ग्रहण – प्रगल्भनिरूपण – प्रखरविमर्शनादिभिः स्वकीयामेव काञ्चन नूतनतामाधत्ते । विदेशगमननिषेध–समुद्रयाननिषेधादिविषये समानमानसा–नामपि प्रमाणप्रकर्षानुपलब्ध्यादिभिः अन्तर्गुडुगुडायमानमनस्कानां विदुषां प्रहर्षणाय, तथा विमनस्कानां विदुषां मुखमुद्रणाय च सकालमवततारायं ग्रन्थः।।

भारतवर्षविचारः

अत्र च ग्रन्थे देश–विदेशस्वरूपनिर्णयः, कर्मक्षेत्रशब्दार्थपरिष्कारः, अधिकार्यनधिकारिस्वरूपविचारः, विदेशगमनजपातित्यादिविमर्शश्चेत्यादयः बहवः प्रकरणविशेषाः बहुसुन्दरं श्रुतिस्मृत्यादिप्रमाणसहितं संशयाद्यनास्पदं विवेचिताः । प्रथमतः 'उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् । वर्षं तद्भारतं नाम' इति प्रमाणमनुसृत्य भारतवर्षस्वरूपनिर्णयः कृतः ।

अत्रेदं वक्तव्यमिति भाति । विष्णुपुराणगतैतादृशवाक्यमात्रदर्शनेन हिमवतः दक्षिणभागभूतः समुद्रतश्चोत्तरः प्रदेशस्तु, कन्याकुमारीतः हिमवत्पर्यन्तः इदानीं दृश्यमानः केवलं भारतभूभाग एव भारतवर्षं इति मतिर्भवेत् ।

परन्तु **वायुपुराणे** –

भारतस्य तु वक्ष्यामि निसर्गं तं निबोधत ।
पुण्यतीर्थे हिमवतो दक्षिणस्थाचलस्य हि ।।
पूर्वपश्चायतस्यास्य दक्षिणेन द्विजोत्तमाः ।
तथा जनपदानां च विस्तारं श्रोतुमर्हथ ।।

अत्र वो वर्णयिष्यामि वर्षेऽस्मिन् भारते प्रजाः ।
इदन्तु मध्यमं चित्रं शुभशुभफलोदयम् ।
उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।
वर्षं तद्भारतं नाम यत्रेयं भारती प्रजा ।
ततः स्वर्गश्च मोक्षश्च मध्यश्चान्तश्च गम्यते ।
न खल्वन्यत्र मर्त्यानां भूमौ कर्म विधीयते ।। ४५-७७ ।।
इत्येवं भारतवर्षस्य स्वरूपमुक्त्वा, ततः
'भारतस्यास्य वर्षस्य नव भेदाः प्रकीर्तिताः ।
समुद्रान्तरिता ज्ञेयास्ते त्वगम्याः परस्परम् ।। ७८ ।।
इन्द्रद्वीपः कशेरुश्च ताम्रवर्णो गभस्तिमान् ।
नागद्वीपस्तथा सौम्यो गन्धर्वस्त्वथ वारुणः ।
अयं तु नवमस्तेषां द्वीपः सागरसंवृतः ।
योजनानां सहस्रं तु द्वीपोऽयं दक्षिणोत्तरम् ।।
आयतो ह्याकुमारिक्यादागङ्गाप्रभवाच्च वै ।
तिर्यगुत्तरविस्तीर्णः सहस्राणि नवैव तु ।
द्वीपो ह्युपनिविष्टोऽयं म्लेच्छैरन्तेषु नित्यशः ।
पूर्वे किराता यस्यान्ते पश्चिमे यवनाः स्मृताः ।
ब्राह्मणाः क्षत्रियाः वैश्याः मध्ये शूद्राश्च भागशः ।
इज्या युद्धवणिज्याभिः वर्तयन्तो व्यवस्थिताः ।।
तेषां संव्यवहारोऽयं वर्तते तु परस्परम् ।
धर्मार्थकामसंयुक्तो वर्णानां च स्वकर्मसु ।।
सङ्कल्पपञ्चमानां तु आश्रमाणां यथाविधि ।
इह स्वर्गापवर्गार्थं प्रवृत्तिर्येषु मानुषी ।
यस्त्वयं नवमो द्वीपः तिर्यगायत उच्यते ।
कृत्स्नं जयति यो ह्येनं स सम्राडिह कीर्त्यते ।। ८६ ।।

इत्यतैः वाक्यैः भारवर्षस्य नवविभागः, तथा तेषु समुन्द्रान्तरितत्वं, परस्परागम्यत्वं, तत्र नवमभागस्य विशिष्य नामान्तरानुक्तिपूर्वकं भारतत्वम्, तस्य च कन्याकुमारीतः गङ्गोत्रीपर्यन्तत्वम्, तत्रैव चातुर्वर्ण्यचतुराश्रमविशिष्टत्वं, स्वर्गापवर्गफलकत्वं अत एवान्यत्र मध्यान्तमात्रफलकत्वं, इत्यनेके विषयाः स्पष्टतया निरूपिताः सन्ति । एवं सङ्कल्पपूर्वकविधिरप्यत्रैवेति, २२ते पुटे सङ्कल्पविधिक्रमप्रमाणानुगुणः इदानीमप्यस्मासु प्रचलितः 'जम्बूद्वीपे भरतवर्षे

भरतखण्डे' इति सङ्कल्पक्रमोऽपि सुस्पष्टो भवति । तथा च दृश्यमानभरत-खण्डमात्रस्य भारवर्षत्वमिति न मन्तव्यम् ।

भारतद्वीपदेशो वै दक्षिणे बहुविस्तरः ।
एवमेकमिदं वर्षं बहुद्वीपमिहोच्यते ।
समुद्रजलसम्भिन्नं खण्डं खण्डीकृतं स्मृतम् । – वायु ४८/४२
यदेतद्भारतं वर्षं नवद्वीपं निशाचर ।
सागरान्तरिताः सर्वे अगम्याश्च परस्परम् ।। – वामन १३/९
भारतस्यास्य वर्षस्य नव भेदान्निबोध मे ।
समुद्रान्तरिता ज्ञेयास्ते त्वगम्याः परस्परम् ।।
इन्द्रद्वीपः कशेरुमान् ताम्रवर्णो गभस्तिमान् ।
नागद्वीपस्तथा सौम्यो गान्धर्वो वरुणस्तथा ।
अयं तु नवमस्तेषां द्वीपः सागरसंवृतः ।
पूर्वे किराता यस्यान्ते पश्चिमे यवनास्तथा ।।
ब्राह्मणा क्षत्रिया वैश्या शूद्राश्चान्तस्थिता द्विज ।
इज्याध्यायवणिज्याद्यैः कर्मभिः कृतपावनाः ।
तेषां संव्यवहारश्च एभिः कर्मभिरिष्यते ।।
स्वर्गापवर्गप्राप्तिश्च पुण्यं पापं च वै तदा ।। – मार्कण्डेये ५४/१०

कूर्मे ४७-२५ ब्रह्माण्डे १६-१४ इत्यादिनानापुराणानुगुणोऽयं भरत-वर्षगतभरतखण्डविचार इति ज्ञेयम् ।।

कर्मभूमिशब्दार्थः

एतस्यैव भरतखण्डस्य वर्णाश्रमधर्मकर्मभूमित्वम् । यद्यपि भारतवर्षे कर्मभूमि शब्दप्रयोगेऽपि, देशवाचिवर्षशब्दस्य भरतखण्डपरत्वेनैव बहुत व्यवहारात्, 'ब्रह्मत्वममरेशत्व'मिति वाक्ये 'कर्मभूमिरियं स्वर्गमपवर्गं च गच्छता'मित्यत्रापि कर्मभूपदेन भरतखण्डस्य विशिष्यग्रहणात्, ब्राह्मणकर्मानुष्ठानसन्दर्भे एव कर्मण्याकर्मण्यशब्दपूर्वकं देशविभागस्य आचार्यैः भागवततात्पर्ये निरूपणात्, कर्मभूमित्वेन लौकिकवैदिकरूढि सत्वात् मुख्यामुख्ययोः मुख्ये सम्प्रत्ययाच्च भरतखण्डस्यैव कर्मभूमित्वमितरेषां तु पापकर्मभूमित्वमिति भावेन वर्णाश्रमधर्मप्रयुक्तफलसाधकभूमित्वमिति यदस्मिन् ग्रन्थे कृतं परिष्करणं

तदविप्रतिपन्नमिति मन्यामहे । न चैवमतोऽन्या भोगभूमय' इति वचनादितरखण्डानां भोगभूमित्वं शङ्क्यम् । पापकर्मभूभिन्नत्वस्यापि तदर्थत्वात् तस्य च वर्षान्तरद्वीपान्तरमात्रसङ्गतेः । अत एवास्य ग्रन्थस्य **'सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः'** इत्यभिधानमपि स्वारसिकमिति सन्तोष्टव्यं बुभूषुभिः ।

प्रकृतभूभाग विचारः

भारतवर्ष एव चतुर्युगसद्भावात् प्रकृतसमये भरतखण्डवदेव चतुर्युगानुगुणादिनमानादिमण्डितप्रकृतोपलभ्यमानाः सर्वेऽपि भूप्रदेशाः भारतवर्षस्यैव अवशिष्टाष्टखण्डभागा वा भारतवर्षसम्बन्धि – आन्तरद्वीप–विशेषा वा इति वक्तव्यं भवति । वर्षान्तराणां प्लक्षादिद्वीपान्तराणां च तद्गतान्तरद्वीपादीनां च एतद्युगानुगुण्यासम्भवात् । हर्यादिवर्षाणां प्लक्षादिद्वीपानां च स्वर्गसदृशतया आधिव्याधिजरावर्जितसुखमात्रोपभोगयोग्यस्थानत्वेन वर्णितत्वात्, देवतालक्षणभूयिष्ठत्वात् प्रकृतोपलभ्यमानभूभागानां भारतातिरिक्तानां इतरवर्षादिप्रदेशताया ऊहितुमप्यक्यत्वात् । अत एव पुराणवर्णितानां तादृशप्रदेशानां इदानीमदृश्यत्वाङ्गीकरणं स्वारसिकं भवति । न ह्याधिव्याधिजरादिरहितप्रदेशः कश्चिदपीदानीं समुपदृश्यते । न चैतावद्यौक्तिकमात्रम् ।

भारतस्य तु वर्षस्य भेदास्ते नव कीर्तिताः ।
इहोदितस्य दृश्यन्ते तथान्येऽन्यत्र नोदिते ।। (वायु ४७–७८)
ते भारस्य वर्षस्य भेदा ये न प्रकीर्तिता ।
इहोदितस्य दृश्यन्ते अन्ये त्वन्यत्र चोदिताः ।। –(मत्स्य १२२–८०)

इति पुराणवाक्यदर्शनेन भारतवर्षप्रदेशानां दृश्यत्वं अन्येषामदृश्यत्वमिति भावः ज्ञायते । मुद्रितपाठस्यात्र अशुद्धत्वेऽपि दृश्यादृश्यविभागोऽत्राभिप्रेत इति तु स्पष्टं ज्ञायते ।

किञ्च लिङ्गपुराणे –

इन्द्रद्वीपं तथा केचित् तथैव च कसेरुके ।
ताम्रद्वीपं गताः केचित् केचिद्देशं गभस्तिमत् ।
नागद्वीपं तथा सौम्यं गान्धर्वं वरुणं गताः ।
केचिन्म्लेच्छाः पुलिन्दाश्च नानाजातिसमुद्भवाः ।।' (पू. ५८–२८)

इति वाक्यैः भरतखण्डातिरिक्तखण्डगतानां नराणां म्लेच्छपुलिन्दादिरूपता कथ्यते । एवं च इदानीं म्लेच्छादिभूयिष्ठानां भरतखण्डातिरिक्तोपलभ्यमान-भूप्रदेशानां तादृशाष्टखण्डरूपता तदन्यमता वा अधिकं सम्भाविता भासते । परन्तु भरतखण्डतःबहुदूरान्तरितत्वात् तदेवेदमिति स्पष्टं निर्धारयितुं न प्रभवामः । अवशिष्टाष्टखण्डविषये समुद्रमग्नता वा स्यात् खण्डसञ्चलनादि-प्रकृतविज्ञानवादानुसारेण दूरस्थता वा स्यादित्येतावन्मात्रं वक्तुं पारयामः । यदि अवशिष्टाष्टखण्डानामगोचरता तर्हि गोचरा इमे भरतखण्डातिरिक्ता भूप्रदेशास्तु भारतवर्षस्यान्तरद्वीपविशेषा इति तु अवश्यं वक्तव्यं भवति । तथा हि तद्वर्णनं वायुपुराणे –

दक्षिणेनापि वर्षस्य भारतस्य निबोधत ।
दशयोजनसाहस्रं समतीत्य महार्णवम् ।।
त्रीण्येव तु सहस्राणि योजनानां समायतम् ।
अतस्त्रिभागविस्तीर्णं नानापुष्पफलोदयम् ।।
विद्युत्वन्तं महाशैलं तत्रैकं कुलपर्वतम् ।
येन कूटतटैर्नैकैस्तद्वीपं समलङ्कृतम् ।।
प्रसन्नस्वादुसलिलास्तत्र नद्यः सहस्रशः ।
वाप्यस्तस्य तु द्वीपस्य प्रवृत्ता विमलोदकाः ।
तस्य शैलस्य छिद्रेषु विस्तीर्णेष्वायतेषु च ।
अनेकेषु समृद्धानि नानाकाराणि सर्वशः ।
नरनारीसमाढ्यानि मुदितानि महान्ति च ।
तेषां तलप्रवेशानि सहस्राणि शतानि च ।
पुराणि सन्निविष्टानि पर्वतान्तर्गतानि च ।।
दीर्घश्मश्रुधरात्मानः नीला मेधसमप्रभाः ।
जातमात्राः प्रजास्तत्र अशीतिपरमायुषः ।।
शाखामृगसधर्माणः फलमूलाशिनस्तथा ।
गोधर्माणो ह्यनिर्दिष्टाः शौचाचारविवर्जिताः ।
तद्वीपं तादृशैः पूर्णं मनुजैः क्षुद्रमानुषैः ।
एवमेतेऽन्तरद्वीपा व्याख्याता आनुपूर्वशः ।
विंशत् त्रिशंच्च पञ्चाशत् षष्ठ्यशीतिः शतं तथा ।
सहस्रमपि चाप्युक्तं योजनानां समन्ततः ।

विस्तीर्णाश्चायताश्चैव नानासत्वसमाकुलाः ।
बर्हिणद्वीपपर्वाणि क्षुद्रद्वीपाः सहस्रशः ।। – वायु ४८/१२

अनेन अशीतिपरमायुष्कत्व – शौचाचारवर्जितत्व – गोधर्मत्व – शाखामृग-सधर्मत्व – अनिर्दिष्टत्व – क्षुद्रमानुषत्वादिपुराणवर्णितलक्षणाढ्याः प्रकृतसन्दर्भे भरतखण्डातिरिक्ते आफ्रिकादिखण्डे दृश्यन्त इति आन्तरद्वीपप्रदेशा एव इदानीं भरतखण्डातिरिक्तभूप्रदेशा इति स्पष्टं वक्तव्यं भवति । सर्वथापि सर्वेषामेषां प्रदेशानां वर्णाश्रमानुबन्धिद्विजधर्मानङ्गत्वं तु निश्चप्रचम् । हिमवदुत्तरपार्श्वे इदानी-मुपलभ्यमानभूप्रदेशानामपि तादृशत्वमेव । तत्र भूखण्डानां सञ्चलनतः संयोगवियोगानां कालविशेषतः साध्यत्वात् वियुक्तानां तेषां क्वचिदिदानीं संयुक्तावगम्यत इति युक्तमुत्पश्यामः । अत्र सर्वत्र प्रधानं बीजं तु भरत-खण्डातिरिक्तभारतवर्षभागत्वेन पापदेशत्वम् । तच्च बृहदारण्यके वर्णितम् ।

पापदेशनिश्चयः

ननु बृहदारण्यकोक्तपापदेशः अयमेवेति कथं निश्चीयत इति चेत् , उच्यते । तत्र हि देवतासाधनविचारप्रकरणं वर्तते । वायुदेवानुग्रहात् पूर्वं, पाप्मना विद्धत्वात् देवानां स्वपदप्राप्तिसाधनमासाध्यमासीत् । वायुदेवानुग्रहेण तु निष्पापाः सन्तः इमे देवाः स्वस्वपदग्रहणं (देवपदवीं) अकुर्वन्निति हि तत्र कथा । एवं स्वीयपदप्राप्तिसाधनतत्पराणां तेषां साधनक्षेत्रं तावत् भरतखण्ड एव ।

ब्रह्मत्वममरेशत्वं देवत्वं मर्त्यतां तथा ।
प्रयाति कर्मभूर्ब्रह्मन् नान्या लोकेषु विद्यते ।।' – मार्कण्डेय
इन्द्राद्याश्च सुरास्सर्वे तस्मिन् वर्षे द्विजोत्तमाः ।
कृत्वा सुशोभनं कर्म देवत्वं प्रतिपेदिरे ।। – ब्रह्म २५/६)
अनधीकारिणो देवाः स्वर्गस्था भारतोद्भवम् ।
वाञ्छन्त्यात्मविमोक्षार्थं उद्रेकार्थेऽधिकारिणः ।।
– **भागवतपञ्चमतात्पर्ये**

इत्यादिप्रमाणैः देवतानां स्वपदप्राप्त्यर्थं भारते साधनावश्यम्भावात् । तथा च देवतासाधनक्षेत्रादन्यस्मिन् प्रदेशे पापप्रक्षेप इति बृहदारण्यकाशस्य भरतखण्डातिरिक्तप्रदेश इति स्पष्टं पर्यवसानमिति, तस्य चातिरिक्तप्रदेशस्य

भूस्वर्गत्वेन प्रतिपाद्यमानेतरवर्षद्वीपादिभिन्नत्वं च (भोगभूमिभिन्नत्वं) आवश्यकमिति, तादृशो देशस्तु इदानीमुपलभ्यमानः सर्वोऽपि भारतातिरिक्तः प्रदेश इति निर्णयः सम्पद्यते । तथा च स्वर्गापवर्गसाधनभूतकर्मकरणं भारतादन्यत्र नास्तीत्येव सम्यगुक्तं भवति । यतो हि तत्र तत्प्रतिबन्धकपापप्रक्षेपः कृतः । अत एव भरतखण्डस्यैव स्वर्गापवर्गसाधकत्वमहिमा हृदयङ्गमतया विज्ञायते ।

यवनादीनां कर्तव्यकर्मनिरूपणम्

एतावता भरतखण्डादन्यत्र विद्यमानानां साधनमेव नास्तीति न मन्तव्यम् । स्वर्गापवर्गसाधककर्माभावेऽपि स्वर्गापवर्गसाधनीभूत-भरतखण्डजन्म-साधकतया तत्रापि साधनानुष्ठानावश्यम्भावात् । तथा च पुराणसारे यवनादीनां कर्तव्यधर्मसङ्ग्रहक्रमः —

ऋषयः –

यवनाः किराता गान्धाराश्चीनाश्शबरबर्बराः ।
शाखाः सुराहाः खल्वाश्च पल्लवाश्चान्ध्रमद्रकाः ।
दुस्स्थाः पुलिन्दा आमर्दा काञ्चा म्लेच्छाश्च सर्वशः ।
कथं धर्मं चष्यिन्ति सर्वे विषयवासिनः ।
एतदिच्छामहे श्रोतुं भगवांस्तद्ब्रवीतु नः ।।

सूतः –

मातापित्रोश्च शुश्रूषा कर्तव्या सर्वदस्युभिः ।
आचार्यगुरुशुश्रूषा तथैवाश्रमवासिनाम् ।।
भूमिपानां च शुश्रूषा कर्तव्या सर्वदस्युभिः ।
देशधर्मक्रियाश्चापि तेषां धर्मो विधीयते ।
पितृयज्ञस्तथा कूपाः प्रपाश्च शयनानि च ।
दानानि च यथाकाले दातव्यानि द्विजातिषु ।
पाकयज्ञा महार्थाश्च दातव्याः सर्वदस्युभिः ।
एतान्येवं प्रकारेण विहितानि द्विजोत्तमाः ।
सर्वलोकस्य कर्माणि कर्तव्यानीह दस्युभिः ।। **(अ-३०-६)**

ततश्च भरतखण्डातिरिक्तभूप्रदेशे कर्तव्यविशेषाभावात्पापाभाव इति क्षुद्रशङ्काया अनवसर एव । तत्र चातुर्वर्ण्यचतुराश्रमानुबन्धिद्विजकर्मानर्हत्वेऽपि इतरकर्म-

नियतेरवश्यम्भावात् । अत्र चाचार्यगुर्वाश्रमवासिनः भरतखण्डगता दस्युभिः सेव्या इति भावः । आचार्यादिस्थानापन्नानां पापभूमिगमने पातित्येन आचार्यत्वाद्यनुपपत्तेः । एवं पितृयज्ञादिकमपि तद्विहितरीत्येति, द्विजधर्मरीत्या म्लेच्छदेशे श्राद्धनिषेधवचनानामुपपत्तिर्बोद्धया । अत एव –

किरातहूणान्ध्रपुलिन्दपुल्कसा आभीरकङ्का यवनाः शकादयः ।
येऽन्ये च पापा यदुपाश्रयाश्रयाच्छुद्ध्यन्ति तस्मै प्रभविष्णवे नमः ।।

इति भागवतभावोऽपि हृदयङ्गमो भवति । एतेन म्लेच्छदेशगमनस्य निषिद्धत्वे तेषां धनादिकमपि कथं गृह्यत इति कुचोद्यानवकाशः । तेनैव तदुद्धारमार्गात् ।

पापदेशे न वर्णाश्रमधर्मफलम्

भरतखण्डस्थानामपि तत्र गमने दस्युधर्माणामेवैतादृशानां अनुष्ठानाधिकारिता । न वर्णाश्रमधर्मावकाशः ।

अधर्मदेशमध्ये तु कृत्वा क्रतुशतान्यपि ।
न पश्यन्ति द्विजाः श्रेयः यातुः स्वर्गे महार्गळम्' – स्मृ.चं २२पु

इति स्पष्टं फलाभावप्रतिपादनात् । ननु सत्यधर्मतीर्थानां रामायणव्याख्याने 'लङ्काया अकर्मभूमित्वेऽपि तत्रत्यानामपि नित्याह्निके जपहोमादौ अधिकारः सम्भवति । परन्तु अङ्गवैकल्येन अकर्मभूमिषु यथोक्तफलं नायास्यति । ब्राह्मण्याच्च स्वाध्यायादिसर्वकर्मसु अधिकारः' इति अकर्मभूमौ जपहोमादीनामनुष्ठानावकाशः पूर्णफलाभावेऽपि यत्किञ्चित् फलं च वर्णितमिति अमेरिकाद्यकर्मभूमिगतानां विप्राणां जपहोमाद्यनुष्ठानावकाशः अस्ति इति चेत् । तन्न । भोगभूमिषु तथा सम्भवेऽपि पापभूमौ तदनवकाशात् । तथा हि 'तेषां स्वभावतः सिद्धिः' इति भोगभूमीनां सिद्धभूमित्वात् तत्र ब्राह्मण्यादिवतां स्वकर्मकरणस्यास्त्यवकाशः । परं तु भारत इव तत्र अनुष्ठाननियत्यभावात् भारताङ्गकत्वेन यादृशं फलं तादृशं फलं न तत्र लभ्यते ।

न तत्र विद्यते धर्मो नाधर्मः सम्प्रवर्तते – वायु ४५–४८
धर्महानिर्न तेष्वस्ति स्वर्गादागत्य मानवाः ।
वर्षेषु तेषु पृथिवीं विहरन्ति परस्परम् ।। – शिव ५–१८–५७
धर्माधर्मविशेषश्च न तेष्वस्ति महात्मसु ।
अहिंसा सत्यवाक्यं च प्रकृत्यैव हि वर्तते ।। –वायु – ४४–३७

भौमानां स्वर्गधर्माणां न पापास्तत्र सन्ति हि – अग्नि १०९–२९
इत्यादिवाक्यैः तत्र धर्मनियत्यभावं प्रतिपाद्य,
वर्णाश्रमाचारयुक्ता प्रजास्तेष्वथ सर्वशः । – वायु ४४–१९
ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रास्तस्मिन् द्वीपे प्रकीर्तिताः । – कूर्मे ४९–१०
तत्र पुण्या जनपदाः चतुर्वर्णसमन्विताः । – वायु – ४९–८९
'वर्णाः स्वकर्मनिरताः'
'स्वधर्मेणैव धर्मज्ञास्ते रक्षन्ति परस्परम्' **भारते – भीष्म– १–११–३९**

इत्यादिवाक्यैः तत्र वर्णाश्रमाचारादिमत्वमपि प्रतिपादितमस्तीति कर्मभूमिवत् विधिनियत्यभावपरत्वमेषां वाक्यानां वक्तव्यं भवति । तथा च तत्प्रदेशानां स्वभावतः सिद्धिभूमित्वात् अनुष्ठातॄणां अधिकारसत्वाच्च जपहोमाद्युपपत्तिर्भवति । पापभूमौ तु नैतस्यावकाशः । न हि जपहोमाद्यधिकारोऽस्तीति पापभूमौ शौचकूपादिप्रदेशे तदनुष्ठानं युज्यते । कृते चानुष्ठाने न केवलं फलाभावः, किन्तु दोषश्च भवति । तद्वत् भरतखण्डातिरिक्त भोगभूमिभिन्नपापभूमिभूतेषु अमेरिकादिष्वपि वर्णाश्रमधर्मानुष्ठानं निष्फलं दोषापादकं चेति ज्ञेयम् । कुबेराधिष्ठिताया विभीषणपालिताया विश्वकर्मकृतदिव्यनगरादिमण्डिताया स्वर्गसदृशभोगभूयिष्ठाया लङ्काया जम्बूद्वीपोपद्वीपत्वात् भारतवर्षभिन्नत्वात् भोगमूमित्वमिति न तत्सादृश्येन भरतखण्डातिरिक्तपापप्रदेशे वर्णाश्रमधर्मावकाश इति दिक् ।

एतेन श्रीमदाचार्यणां हिमवदुत्तरपार्श्वस्थव्यासबदरीगमनवासादि अपि व्याख्यातं भवति । 'अथ हैमवते तटान्तरे' इति मध्वविजयव्याख्यानेषु तटान्तरस्य उत्तरपार्श्वत्वेन व्याख्यातृभिर्वर्णितत्वात्, तस्य च हिमवतः दक्षिणत्वरूपभरतखण्डलक्षणानन्तर्गत्या भोगभूमित्वेऽपि पापभूमित्वाभावाददोष इति । वस्तुतस्तु भारते नारायणदेवस्य आराध्यत्वात्, नारायणाश्रमव्यासाश्रमादीनां भारतान्तर्गतत्वमेवेति न क्षुद्रशङ्काद्यवकाश इति विभावनीयम् । हिमवदुत्तरपार्श्वत्वं तु दृश्यमानहिमवदपेक्षयेति, हिमवद्दक्षिणत्वं तु भारतलक्षणं अदृश्यहिमवदपेक्षयेति, उभयस्मिन्नप्यविरोधक्रमस्य वक्तव्यत्वात् ।

तथा च भूमण्डले भोगभूमिरभोगभूमिरिति द्वैविध्यम् । अभोगभूमौ कर्मभूमिः पापभूमिरिति द्वैविध्यम् । कर्मभूमौ मुनिभिः सेवितत्वादिनिमित्तेन विशेषतः पुण्यभूमित्वं तदभावात्तदभाव इति भूविवेकः । तत्र च भोगभूमयः सर्वा अधुना अदृश्याः । पापभूमिः कर्मभूमिः पुण्यभूमिः तद्भिन्नभूमिश्च दृश्या । पापभूमिः

भरतखण्डातिरिक्ता सर्वा भूः । तस्याश्च स्पर्शमात्रेण कर्मादिनैरपेक्ष्येण पापापादकत्वम् । एवं पुण्यभूमेः भरतखण्डगततीर्थक्षेत्रादीनां स्वसंयोगमात्रेण पुण्यापादकत्वम् । तदतिरिक्तभरतखण्डभागस्य स्वयोगमात्रेण न पुण्य-पापान्यतरापादकत्वमिति विवेकः ।

एतेन पापभूमिं गतानां न केवलं अगम्यगमनरूपनिषिद्धकर्मजन्यपापमात्रं किन्तु स्वर्गापवर्गप्रतिबन्धकदेशप्रयुक्तपापवत्वं चेति, तादृशानां विदेशं गत्वा आगतानां कर्मलोपिनां, तथा भारत एव कर्मलोपवतां पापभूमिस्पर्शरहितानां च बहु वैषम्यं सिद्ध्यति । भारतगतानां कर्मलोपेन पातित्येऽपि न स्वर्गापवर्ग-मार्गच्युतिः । प्रायश्चित्तादिना तत्पापपरिहारानन्तरं तदवकाशात् । विदेशगतानां तु प्रायश्चित्तेन अगम्यगमनरूपनिषिद्धकर्मजन्यपापस्य कर्मलोपप्रयुक्तपापस्य परिहारसम्भवेऽपि, पापदेशसम्पर्कासादितपापस्य निवारणासम्भवात् स्वर्गाप-वर्गमार्गभ्रष्टत्वमेव । स्वकीयानुष्ठानमात्रेण तादृशपापपरिहारसम्भवे बृहदारण्यके वायुदेवेनैव तत्परिहारोक्तेरर्थहीनतापत्तेः।

एतेनैव भारत एव निषिद्धदेशगमनतः भारतातिरिक्तपापभूमिगमनस्य वैलक्षण्य-मपि सुष्ठु विज्ञातं भवति । कलिङ्गादिगमनेन पापसम्भवेऽपि पापदेश-सम्पर्कजन्यस्वर्गापवर्गमार्गार्गळभूतपापस्याप्रसङ्गेन कृतप्रायश्चित्तस्य तस्य पुनः स्वर्गमोक्षाधिकारितानुवृत्तेः । स्वर्गापवर्गप्रतिबन्धकपापप्रक्षेपशालिदुष्टदेश-स्पर्शिनां तु साधनस्य फलं तु पुनर्भारतभूमिजन्मसम्पादनादिकमित्येव वक्तव्यं भवति । अत एव भारतभूमिगतशूद्राद्यपेक्षया निकृष्टावस्था एतेषां पापभूमिगतानां नराणामिति पूर्वं पुरप्रवेशबहिष्कृता भवन्ति स्मैते पातकिन इति प्राचीनाचार-विचारस्मृतिविधुराधुनिकसमाजमध्ये विशेषतः वक्तव्यमस्तीत्यलमनेन प्रसक्तानु-प्रसक्तविचारविस्तारेण ॥

अत्रापि दीयतां दृष्टिः

अस्मिन् ग्रन्थे, अहो भुवः सप्तसमुद्रवत्या द्वीपेषु वर्षेषु अधिपुण्यमेतत् इति भागवतवाक्यस्य, तथा –

'विशेषात् भारते पुण्यं चरेयुः पापमप्यथ ।
तथैव भगवद्भक्तिं पृथिव्यां नान्यवर्षगाः ॥'

इति श्रीमदाचार्यवाक्यस्य च परस्परं विमर्शपूर्वकं भावान्वेषणक्रमः हृदयङ्गमः विभावति । अन्यवर्षेषु विष्णुप्रीतिकरसत्यवचनादिधर्मनिमित्तकपुण्यसद्भावेऽपि कर्मण्यदेशाङ्गकनियतवर्णाश्रमधर्मानुष्ठानजन्यपुण्याभावात् अनधिपुण्यत्वं, भारतस्य तु देशानङ्गकैकादशीसत्यवचनादिनिमित्तपुण्यदेशाङ्गकानुष्ठानजन्यपुण्यमिति पुण्याधिक्यमिति उपपादनक्रमः प्राचीनव्याख्यानादितः कण्ठतः अनुपलब्धोऽपि पूर्वापरप्रमाणपरिशीलनलब्धः, एतत्कृतिकर्तृमतिकुशलतां व्यनक्ति । अत्र भरतखण्डे अधिपुण्यत्ववत् अधिपापत्वस्यापि व्याख्याकारप्रतिपादितस्य समन्वयक्रमोऽपि विस्मरणानर्हः सुविचारः । परमत्र पापदेशापेक्षया पुण्यदेशस्य भरतखण्डस्य अधिपापत्वाङ्गीकारः कथं युक्तिसह इति प्रश्नस्य भरतखण्डस्य स्वसमानाधिकरणपुण्यपापयोर्मध्ये पापापेक्षया पुण्याधिक्येन पुण्यदेशत्वेऽपि त्रिविधकर्माकरणादिनिमित्तपापाधिक्यप्रसङ्गेन पापभूम्यपेक्षया अधिपापत्वमिति समाधानमवगन्तव्यम् । एवं पापदेशेऽपि सत्यवचनादिजन्यपुण्यसत्वेऽपि स्वसमाधिकरणपुण्यपापयोर्मध्ये पापाधिक्येन पापप्रक्षेपेण च पापदेशत्वमिति नातिवक्तव्यं सुधियाम् । अत्र कर्मत्रैविध्यं प्रदर्श्य कथितेषु प्रथमतृतीययोः सर्वैरप्यनुष्ठेयत्वेन अङ्गीकृतत्वात् तयोरैक्यसम्भवाद्द्वैविध्यमेवालमिति स्यात् । अथापि कालाङ्गक – देशाङ्गक – उभयानङ्गकत्वेन त्रैविध्यकरणं समञ्जसमिति विभाति ।।

म्लेच्छदेशेऽशुचौ वापि चक्राङ्को यत्र तिष्ठति ।
योजनानि तथा त्रीणि मम क्षेत्रं वसुन्धरे ।।

इति कृष्णामृतमहार्णवीयवाक्यविमर्शनावसरे, 'योजनत्रयान्तर्गत स्मशानशौचकूपादिष्वपि गमन–वास–देवपूजादेरदोषत्वापत्तिः' इति प्रतिबन्द्यापादनं 'नदी समुद्रगिरयः' इत्यादिप्रमाणसिद्धकर्मण्यदेशेऽपि यद्यपि समानम् । तथापि प्रमाणान्तरानुसारेण प्रसक्तप्रमाणार्थनिष्कर्षः कर्तव्य इति विषयस्य निर्धारणार्थमेवं प्रतिबन्द्यापादनं कृतमिति विभावनीयम् । 'म्लेच्छदेशं न च व्रजेत्' इत्यादिनिषेधवाक्यानि सन्ति । एवं कृष्णामृतार्णववाक्येन, सालिग्रामादिना म्लेच्छदेशस्य वैण्णवक्षेत्रत्वमिति विशेषश्च ज्ञायते । तत्र म्लेच्छावृतप्रदेशस्य वैष्णवक्षेत्रत्वम् । भारतातिरिक्तस्य म्लेच्छदेशस्य तु सर्वथा अगम्यत्वमिति व्यवस्था सम्प्रदायानुसारेणावश्यं स्वीकार्यैव ।

'म्लेच्छावृतान् प्रयत्नेन वर्जयेत् धर्मिको जनः' इति प्रमाणेन म्लेच्छावृतस्य भारतप्रदेशस्यापि वर्जनीयताप्रसङ्गे सालिग्रामसन्निधानेन ग्राह्यतेति स्वरसतः सिद्ध्यति । भारतातिरिक्तम्लेच्छावृतदेशस्य तु सालिग्रामेण वैष्णवक्षेत्रत्वं न प्रसज्यते । तस्य देशस्य वायुदेवप्रक्षिप्तस्वर्गापवर्गप्रतिबन्धकपापभूयिष्ठत्वात् सालिग्रामसत्वेऽपि स्वर्गापवर्गसाधनीभूतकर्मार्हताया दुःस्साध्यत्वात् । वायुदेवकृतपापप्रक्षेपात् पूर्वदेवानां साधनतत्परत्वेन सालिग्रामादिसाहित्येन साधनोन्मुखतायाः स्वारसिकत्वात् तदानीमपि तेषां साधनानुष्ठानासम्भवरूप-परिणामेन सालिग्रामवत्वस्य पापदेशे मुमुक्षूणामकिञ्चित्करत्वमिति विनिश्चितेः । एतेन सालिग्रामराहित्येन म्लेच्छदेशगमनं (पापदेशगमनं) पातित्यापादकम् । सालिग्रामसाहित्येन विदेशगमनं तु न पातित्यसम्पादकमिति वादोऽपि निरस्तो भवति ।

'न यज्ञं तेषु समाचरेत्' इति पापदेशे भगवत्पूजानिषेधात्, सालिग्रामसहित-गमनमपि निषिद्धं भवति । 'चक्राभ्यां सह चक्रं च सदा पूज्यं मुमुक्षुभिः' इति प्रमाणेन सालिग्रामपूजाया अकरणे प्रत्यवायात् , पूजार्थमेव सालिग्रामनयनस्य कार्यत्वात्, पापदेशे पूजाया निषेधे सालिग्रामनयनस्यापि पापादकत्वात् । तस्मात् पूजादिकर्तुं विहिते प्रदेशे निमित्तान्तरेण गमनवासादिप्रतिबन्धे सालिग्रामादिना शुद्धिरत्र विवक्षितेत्येव निश्चेयं भवति ।

नन्वथाप्यत्र व्याख्याकारैः म्लेच्छावृतप्रदेश इत्यर्थाकरणात्, चातुर्वर्ण्य-व्यवस्थारहितदेशस्य म्लेच्छदेशत्वमिति प्रमाणोदाहरणात्, तादृशदेशत्वस्य पापदेशलक्षणत्वात् कथं तत्सङ्गतिरिति चेन्न ।

चातुर्वर्ण्यव्यवस्थानं यस्मिन् देशे न विद्यते ।
तं म्लेच्छदेशं जानीयात् नास्ति कृष्णमृगोऽपि वा ।

इति व्याख्याकारोदाहृतप्रमाणानुसारेण कृष्णमृगरहितदेशस्यापि म्लेच्छ-देशत्वपरिज्ञानात् तादृशदेशस्य च भारतान्तर्गतदेशस्य सालिग्रामवत्वेन वैष्णवक्षेत्रत्वमिति व्याख्याकाराभिप्रायस्य सुज्ञेयत्वात् । अत एव 'नदीसमुद्रगिरयः आश्रमाश्च वनानि च' इति प्रमाणेन भागवततात्पर्ये कृष्णसाररहितप्रदेशे

सालिग्रामादिना कर्मण्यत्वं वर्णितं सङ्गच्छते। तेषामपि कृष्णसारवत्वे तद्व्यतिरिक्तस्थले कृष्णसारेण कर्मण्यतानिरूपणक्रमस्य अस्वारस्यापत्तेः । परन्त्वत्र नद्यादिसमीपगयोजनमात्रान्तरितदेशस्य शुद्धत्वप्रतिपादनात् सालिग्रामसन्निधानेऽपि तावत्प्रदेशमात्रस्य शुद्धतेति भ्रमनिरासाय कृष्णामृतार्णवे योनत्रयान्तरितदेशपावित्र्यं वर्णितमाचार्यैरिति सर्वं सुष्टुसङ्गतं दृश्यते । तस्मात् कृष्णामृतमहार्णववाक्यमादाय विदेशगमनसमर्थनकुचोद्यादिकं 'नानाजनस्य शुश्रूषे'ति वाक्यं पुरस्कृत्य अधर्मे धर्मतासमर्थनदुराशासदृशमित्युपेक्षणीयं विचक्षणैः ।

एवमस्मिन् प्रबन्धे भारतीयप्रदेशेष्वपि गमनानर्ह–तदपवाद–श्राद्धानर्ह, वासानर्ह–यज्ञानर्हदेशविशेषाणां तत्तन्नामधेयादिग्रहणपूर्वकं विवरणम्, समुद्रयानस्य सार्वकालिकनिषिद्धत्वसमर्थनम्, हनुमत्समुद्रोल्लङ्घनादिविमर्शनं, उदीच्यानां समुद्रयानादेरविगीतत्वस्य सयुक्तिकं खण्डनं, प्रायश्चित्तादिनिरूपणमित्यादयः बहवो विषयाः निपुणतरं चर्चिताः विमर्शकविद्वद्वरहृदयाह्लादकरा राराजन्ते ।

बहुधा तत्तत्प्रमणग्रन्थानयनावलोकनपरामर्शादिबहुपरिश्रमेण, ग्रन्थस्यास्य प्रणेता श्री ताम्रपर्णीश्रीनिवासाचार्योऽयं धन्यः मान्यः अभिनन्दनीयश्च सुजनैः । 'मयोदीरितमेवैतत्सर्वमनेन लिखितमि'ति भाषमाणाश्च सन्त्यनेके स्वयमारोपितमहत्वाः पण्डिताः । सन्तु नाम । न तेन तस्य हानिः । करालेऽस्मिन्नधर्मबहुले कलिकाले धर्माधर्मविचारवार्ताया अप्यवकाशहीने सन्दर्भे प्रचीनार्वाचीनधर्मशास्त्रप्रबन्धसारसम्बन्धेन निबद्धस्यास्य बन्धुरप्रबन्धस्य प्रणयनेन परमानन्दतुन्दिलास्तु निस्संशयमस्मद्गुरुवराः परमपूज्या पण्डितराजजालिहाळाचार्या इति सहर्षमावेदयामः । धर्मे भीमसन्धानां शुद्धभागवतधर्मबद्धादराणां गुरूणामेषामन्तेवासिता नूनं सार्थकीकृतानेन कृतिकृता प्रकृतधर्मविचारप्रबन्धप्रणयनानुगुणधर्माचरणेनेति नातिवक्तव्यमवशिष्यते ।

अन्ते च स्वधर्मं त्यक्त्वा विदेशगमनादिकृतवतां केषाञ्चन पीठाधिपानां परिग्रहणपूर्वकं 'धर्मोपदेष्टार एव धर्ममुल्लङ्घयन्ति' इति 'एतादृशाः विशिष्टपूजादिकर्मसु नाधिकारिण' इति समापनवचनं तु 'नानाजनस्य शुश्रूषा कर्तव्या', 'न कर्मणा न प्रजया' इत्यादिश्रुतिस्मृतिवचसां तदनुगुणशिष्टसम्प्रदायानां च अपार्थापलापकरणपूर्वकमुल्लङ्घितधर्मसेतूनामन्येषां च सन्यासिनां विषयेप्युपलक्षणयान्वितमेव भवेदिति विभावयामः । परमपूज्य श्रीजालीहाळाचार्यगुरोः

रम्या चरणाम्भोरुहस्मृतिः अधर्मे धर्मत्वभ्रमसमर्थनपराणां सर्वेषां दुर्वादानां विनाशनाय एवमेवैतल्लेखकादिलेखनीं व्यापारयन्ती सद्धर्मसाधनं कारयेदिति भगवन्तं प्रार्थयामः । दर्शवर्षतः पूर्वमेव विशिष्य चर्चितोयं विदेशगमनासाधुतादिविचारः इदानीं सम्यगुपनिबद्धः साधून् सन्मार्गगामिनस्तन्वानः फली विलसतात् विमर्शकविद्वत्कुलमनीषाकर्षणत इति समाशास्य, तात्कालिकसमुत्पन्न-स्वानारोग्यवेदानाद्यवस्थायामप्यनादृत्य तत्परिणामं, स्वीयादम्योत्साह-विमर्शनलेखनपाठप्रवचनादिना निरन्तरं स्वगुरुसेवामातन्वतां चिरायुषां श्रीताम्रपर्णीश्रीनिवासाचार्याणां समुपार्जितहरिवायुगर्वनुग्रहाणामपि कर्तव्यतया इतोऽप्यतिशयं पूर्णायुः पूर्णसम्पत्ति पूर्णारोग्यभाग्यादिकं अस्मद्गुरुवर श्रीजालिहाळाचार्यवर्यान्तर्गत श्रीसत्यध्यानतीर्थादिसद्गुरुपरम्परासंसेवितपादार-विन्दश्रीमदानन्दतीर्थवरदः अस्मत्कुलदेवतात्मा श्रीलक्ष्मीवेङ्कटेश्वरः सम्प्रयच्छन्नुत्तरोत्तरमभिवर्धयतु सपरिवारमेतानिति स्वाशीर्वचनैराशास्महे ।

श्री बाळगारु श्रीनिवासाचार्याः
बेङ्गळूरु

।।श्री गुरुभ्यो नमः ।।

डा. ए.वि. नागसम्पिगे

न्यायवेदान्तादिशास्त्रविचक्षणैः श्रीमद्भिः ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यैः विरचितं **'भारतवर्षमेव कर्मक्षेत्रम्'** इति प्रबन्धमवलोक्य मोमुद्यते नश्चेतः । अत्र कर्मभूम्याः महत्त्वं, विदेशस्वरूपं, तत्र वासे अशक्यानुष्ठेयाः प्रायश्चित्तविधयश्च विस्तरेण निरूपिताः । 'धर्मन्यायव्यवस्थायां कारणं बलमेव हि' इति भागवतोक्तिमनुरुध्य धर्माधर्मव्यवस्थेदानीं सङ्ख्याबाहुल्येन धनबलाद् वा निर्णीयमानऽस्तीति दुःखनिदानम् । अथापि धर्मस्वरूपं सुजनैरवगन्तव्यम् । यथाशक्ति विहितमनुष्ठेयं च । तत्वज्ञानार्थं भगवत्तोषाय च विनिर्मितोऽयं निबन्धः समेषामुपकारकः धर्मस्वरूपज्ञापकश्च प्रचकास्तीत्यत्र न विप्रतिपत्तिलेशः । घोरेऽस्मिन् कलियुगे धर्मप्रवक्तारः दुर्लभाः । क्वचिदेव वक्तृसद्भावेऽपि श्रोतारस्त्वतीव दुर्लभाः । न्यायःवेदान्तशास्त्रज्ञैरपि धर्मशास्त्राध्यनम् इदानीं प्रायस्त्यक्तम् । परं ताम्रपर्णीयाचार्यैः धर्मशास्त्रमधीचन्य सारमवमृश्य सङ्ग्रहोऽत्राकारीति विद्वज्जनाः सुजनाश्च तेषामधमर्णाः ।

अत्र क्रियासमभिव्याहारेणानुसन्धेयाः बहवोऽपूर्वाः सन्ति विषयाः । केचनैवोल्लिख्यन्ते -

मार्कण्डेये भारतवर्षे अनुष्ठितकर्मणः पुण्यपापजकत्वम् अन्यत्रानुष्ठितानां पुण्याजनकत्वं श्रूयते-

भारतं नाम यद्वर्षं दक्षिणेन मयोदितम् ।
तत्कर्मभूमिर्नान्यत्र सम्प्राप्तिः पुण्यपापयोः ।।

अनेनदमुदितं भवति । अहिंसा-सत्यवचनं चेत्यवमादयः प्राणिमात्रानुष्ठेयाः प्रतीयन्ते धर्मशास्त्रेषु । एतादृशकर्मानुष्ठाने भारते विदेशे च पुण्यं जायते । विपरीते उभयत्रापि विपर्ययः । सन्ध्या-जप-देवतार्चनहोमादयः अधिकारिभेदेन भारतवर्ष एव विहिताः । अत्रानुष्ठान एव पुण्यजनकाः । अन्यत्रानुष्ठाने तत्राविधानादेवापुण्यजनका इति विज्ञेयम् । अविहितस्थले वेदोक्तकर्मकरणे प्रत्यवायश्रुतेः ।

मार्कण्डेयपुराणानुसारेणैव नवसाहस्रयोजनात्मिका भारतवर्षस्य इयत्ता निरूपिता । (पत्रम्.५) तथैव आर्यावर्त – मध्यावर्त – ब्रह्मावर्तपदानाम् अर्थविशेषोऽपि निरूपितः (पत्रम्.६७)

तथैवात्र विदेशगमनप्रतिषेधे तत्र बहुकालवासनिषेधे च बृहदारण्यकोपनिषत् प्रमाणत्वेन समुदाहृता । (पत्रम्–९–१०) 'नान्तमियात्' इति वाक्यखण्डेऽत्र म्लेच्छाध्युषित (अवैदिकजनाध्युषित) प्रदेशवासः निराकृतः । तथैव शङ्कराचार्यैः श्रीमद्राघवेन्द्रतीर्थश्रीमच्चरणैश्च व्याख्या निबद्धात्रोल्लिखिता ।

आदिपुराणवचनमत्रार्थे समाख्यारूपेण निरवकाशमुल्लिखितं यत्रापुण्यदेशवास एव कृत्स्नपापजनक इति श्रूयते –

गत्वा देशानपुण्यांस्तु कृत्स्नं पापं समश्नुते ।
न विवाहं न च श्राद्धं यज्ञं तेषु समाचरेत् ।। इति । (पत्रम्.९)

पवित्रनदीतीरेषु प्रथितक्षेत्रेषु च कर्मानुष्ठानविधायकानि अन्यत्र वासप्रतिषेधपराणि प्रमाणवचनानि अपूर्वाण्युदाहृतानि ।

तीर्थयात्रोद्देशेन अङ्गवङ्गादिप्रदेशगमनमिव समुद्रतरणं भारते तीर्थक्षेत्र-सञ्चारहेतुतया अङ्गीक्रियते । अपि तु अमेरिकादिविदेशगमनार्थं प्रतिषिद्धमेवेति निश्चप्रचम् । विदेशेषु बहुकालवासे प्रायश्चित्तं नोदाहृतमित्यपि न विस्मर्तव्यम् ।

सकृत् समुद्रयाने हि प्रायश्चित्तमुदाहृतम् ।
बहुकालाध्यसने प्रायश्चित्तं न चैव हि ।।

इति नारदीयवचनमत्रार्थे प्रमाणतयोदाहृतम् ।

'गत्वा देशानपुण्यांस्तु कृत्स्नं पापं समश्नुते ।' इति वदद्भिः स्मृतिकारैः विदेश-गमनबहुकालवासादि प्रतिषिद्धमिति तत्सन्तानजनैः सैव सरणिरनुसरणीया ।

क्वचिदकर्मभूमावपि स्वाध्यायसन्ध्योपास्त्यादिकं कर्तव्यमिति विधिपराणि ऋषिवचनानि विद्यन्ते । तेषाम् अकर्मभूमावनुष्ठानेन अङ्गवैल्यनिमित्तम् अल्पं फलमपि श्रूयते । तावता कर्मभूमिस्थितानां भारतं जनिमतां तत्र गमनं नाभ्यनुज्ञातं भवति । तत्र जातानाम् अकर्मभूमिवासहेतोः सर्वथा वेदोक्तकर्मानुष्ठानं त्याज्यमिति आशयं निराकुर्वन्ति एतादृशवचनानि विहितकर्मानुष्ठानम् अल्पफलकमपि कर्तव्य-मेवेति प्रतिपादनपराणीति अवगन्तव्यम् । उक्तं च भगवता – 'सदोषमपि न त्यजेत्'

इति । 'व्याजेनापि कृता राजन् न दर्शयति भास्करिम्' इति वदन्तः श्रीमदाचार्याः यथाकथञ्चित् एकादश्याचरणं कर्तव्यमेवेति आदिशन्ति । अत्र व्याजेन कर्मकरणे तात्पर्याभावेऽपि अवश्यकर्तव्यत्वे वाक्यस्य तात्पर्यमस्तीति विभावयन्त्येव सन्तः । तथैवेहापि अकर्मभूमौ जनिमतां तत्र कर्मत्यागो न कार्य इति अल्प-फलकमपि विहितं कर्मानुष्ठेयमिति प्रज्ञापयन्तीमानि वचनानि न पुनः विदेश-गमनवासाभ्यनुज्ञापराणि । बहुबाधस्यान्याय्यत्वात् ।

अनेन प्रबन्धेन सन्तः सन्तुष्यन्तु । खिद्यन्त्वसन्तः । यद्यप्येतादृशप्रबन्ध-लेखनं न बहुमन्यन्ते न स्मरन्ति चादरेण अथापि टीकाकारीयं वचनं समीचीने पथि विचरतां भवत्यनुग्राहकमिति सश्रद्धं स्मारयामः -

येऽपि सन्ति जनाः सन्तः प्रज्ञासौजन्यशालिनः ।
तोषं ते मत्कृतौ यान्ति किमन्यैः पशुसन्निभैः ।। इति ।

डा. ए.वि. नागसम्पिगे
निर्देशकः, पूर्णप्रज्ञसंशोधनमन्दिरम्
पूर्णप्रज्ञविद्यापीठम् , बेङ्गलूरु - २८

प्राक्कथनम्

पण्डितकेसरि, विद्वान् **राजा. गिरियाचार्यः**
व्यासाश्रमः, मन्त्रालयः

विद्वान् श्री ताम्रपर्णीनीनिवासाचार्याः 'भारतमेव कर्मक्षेत्रम्' (सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः) इति नामकं ग्रन्थमेकं व्यरचयन् । ग्रन्थेऽस्मिन् 'विदेशगमनं निषिद्धम्' इत्यस्य विषयस्य श्रुतिस्मृतिपुराणादिभ्यः अनैकानि प्रमाणानि सङ्गृह्य समीचीनरीतौ ग्रन्थमिमं व्यरचयन् ।

ग्रन्थस्यास्यावलोकनेन विदेशगमनमत्यन्तं निषिद्धम्' इत्ययं विषयः सुस्पष्टं ज्ञायते । ग्रन्थोऽयं चतुराश्रमिणामपि अत्युपयुक्तः । आमूलाग्रं ग्रन्थस्यावलोकनेन विदेशगमनविषये पण्डितपामरादीनां सम्भवनीयाः प्रश्नाः परिहृताः भूत्वा लाभं विना पूर्वाग्रहं सर्वे लभन्तामिति अपेक्षा ।

कालेऽस्मिन् विदेशगमनविषये सम्भवनीयानां सर्वेषां सांयानामुत्तराणि ग्रन्थेनानेन लभ्यन्ते इति सुस्पष्टं सघण्टाघोषं निवेद्यते।

एतद्ग्रन्थकर्तृभ्यः विद्वान् श्रीताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्येभ्यः श्रीहरिवायुगुरुभ्यः इतोऽप्याधिक्येन आरोग्यभाग्यादीन्यनुगृह्य एवं एतादृशानि सत्कार्याणि भवन्त्विति श्रीहरिवायुगुरुषु प्रार्थयामहे ।

अनिवार्ये गुरतरे कार्ये मग्नैरस्माभिः विस्तृतं प्राक्कथनं प्रेषयितुमशक्तैः संक्षिप्य विलिख्य प्रेषयामः ।

मन्त्रालयः
दि- २-१२-२००७

डा. चिर्रावूरि श्रीरामशर्मा
एम्.ए. (तेलगु, संस्कृत)
भाष्यप्रवीणः
साहित्यमीमांसाविद्याप्रवीणः
वेदभाष्यविभूषणः आम्नायवाचक

श्रीमद्भिः तीम्रपर्ण्युपनामकैः श्रीनिवासाचार्यैः पूज्यैर्विद्वदग्रेसरैः लिखितः भारतमेव कर्मक्षेत्रं सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः इति सुदीर्धः व्यासः अवालोकि । यस्मिन् विदेशगमनं समुद्रेवा अन्योपायेन वा समुद्रलङ्घनं दोषाय इति प्राचीनैः सिद्धान्तितमपि पुनरेकवारं प्रमाणसङ्कलनपुरस्सरम् प्रतिपादितम् । विदेशानां तावत् इदानीं वर्तमानानां स्मृतिदृष्टिपरिशीलने नूतनत्वमेव । भारतस्येव प्राचिनता नास्ति । अत एव अमेरिकाइत्यादिदेशान् स्मृतिषु पुराणेषु केनापिनाम्ना उल्लेखनमेव न दृश्यते । तेषां च देशानां जनन कालोऽपि चारित्रिकैः प्रदर्श्यते चेति अधुनिकत्वं निश्च-प्रचमेव । अर्यावर्तस्यैव कर्मभूमित्वं मन्वादिभिः तत्तत्स्मृतिषु विवृतं च । अन्ततो गत्वा सङ्कल्पादौ देशकालद्युच्चारण प्रसङ्गे **'देशकालश्च वक्तव्यः कर्मादौ प्रत्यहं द्विजैः'** इति कर्मादौ देशकालसङ्कीर्तनम् विधाय तत्प्रकार प्रतिपादने च

जम्बूद्वीपं भारतस्य वर्षं भारत खण्डकम् ।
सर्वसाधारणं प्रोक्तम् इदं सङ्कल्प मात्रके ।।

इति साधारण सङ्कल्पं विधाय पैतृकेषु विशेषं

यस्मिन् देशे स्थितो मर्त्यः तं देशं स्वगृहावधि ।
समुच्चरेत् पैतृकेषु नान्यत्रैवं विदुर्बुधाः ।।

इति च विधाय तत्प्रकारं च

'गण्डक्याः अपि गङ्गयाः नर्मदायास्तथैव च ।
गोदावर्याश्च कृष्णायाः कावेर्याश्च ततः परम् ।
ताम्रपर्ण्याश्च सेतोश्च मध्यभागं पठेद्धि सः।।'

इति व्यधात् । अन्ते च एतत् सङ्कल्पमुच्यते इति वर्णितेषु एषु भारतेतरदेशानां तत्रत्यनदीनां वा स्मरणमपि नकृतम् । यत्र गोदान, पुत्रदान, कन्यादान, महानदि

स्नानादौ महासङ्कल्पपठनम् विहितम् तत्रापि चतुषष्ठिदेशेषु वा महानदिषु वा पर्वतेषु वा सर्वेभारतीयाः एव स्मर्यन्ते । नत्वितरदेशीयं किमपि । तेनैव स्पष्टं अवगम्यते सङ्कल्पपुरस्सरं विहितेषु कर्मसु अनुपेदेयपञ्चकान्तर्गतः देशः इयानेव नत्वितरः इति । अनुपादेयभूतदेशकालादिनां प्रतिनिधिरपि नाभवितुमर्हति । एवं समुद्र–नौयानगमने अन्ययानगमने वा पक्षकालाधिकरर्णक म्लेछावासः पातकित्वसम्पादकः इति देवलवचनोदाहरणमपि कृतम् ।

दुर्देशगमने चैव, दुष्टस्त्री सङ्गमेषु च ।
समुद्रलङ्घनेचैव नौयानमवलम्भ्य च ।।

इति नारायणस्मृत्युद्धारे यद्यपि नावासमुद्रोत्तरणम् निषिद्धम् , तथाऽपि दुर्देशगमनस्यापि तद्भन्नतया परिगणितत्वात्, एवं 'द्वीपान्तरगतौ चैव' इति पृथङ्–निर्देशदन्योपायेनापि विदेशगमनं सर्वधा निषिद्धमेवेति ज्ञायते । अपि च अत्र विदेशगमनादौ प्रायश्चित्तमभिधीयते तत् सर्वेषां वर्णानां आश्रमिणां वा कुत केषाञ्चनैवेति विचारे केषाञ्चनैवेति वक्तव्यम् । यतो हि शूद्राणां एतादृशाः निषेधः न भवितुमर्हति । एवं प्रायश्चित्तमपि संन्यासिनां नभवितुमर्हति । अग्न्यादेः तैः परित्यक्तत्वात् इति सोयमपि विशेषः बुद्धौ स्थापनीय इति निवेद्यते ।

एतादृशेषु विषयेषु अलूक्षाधर्मकामास्युः 'यथा ते तत्र वर्तेरन्' इति श्रुतिरपि उदाहरणीया । 'कर्म विचिकित्सा वृत्तविचिकित्सयोः उभयाख्यातेषु च' एतेदृशाचारेषु च समुद्रलङ्घनं द्वीपान्तरगमनं वा न दृश्यते च इति सर्वथा विदेश–गमनं निषिद्धमेव इति सुधीयोविदांकुर्वन्त्विति । व्यासकर्त्रा यद्यपि शास्त्रविरोधः एव प्रतिपादितः । तथापि अनुष्ठातारः अलूक्षाधर्मकामाः इति चेदेव व्यासोऽयं चरितार्थः इति सज्जनाः समनुगृह्णन्तु इति सविनयम् प्रार्थये ।

चिर्रावूरी श्रीरामशर्मा

श्रीगुरुभ्यो नमः

पं. श्री मणिद्राविडशास्त्रिणः

विद्वद्भिः सेवितः सद्भिः नित्यमद्वेषरागिभिः ।

हृदयेनाभ्यनुज्ञातो यस्तं धर्मं निबोधत ।

'यं त्वार्याः क्रियमाणं प्रशंसन्ति स धर्मः , यं गर्हन्ते सोऽधर्मः' इत्यादिभिः मन्वापस्तम्बादिवचनैः शिष्टाः धर्मबुद्ध्या यं सदाचारं परिपालयन्ति स एव धर्मः, इति स्पष्टमवगम्यते । प्रत्यक्षवचनानुपलम्भेऽपि शिष्टाचारस्यैव धर्माधर्म-प्रामाण्यं मीमांसकैः स्पष्टं निरूपितमेव । किञ्च मीमांसकाः स्मृतिवचनानां श्रुतिमूलकत्वेन धर्माधर्म प्रामाण्यम् आतिष्ठमानाः तेषां श्रुतिमूलकत्वज्ञापकतया शिष्टपरिगृहीतत्वमेव पुरस्कुर्वन्ति । शिष्टपरिग्रहाभावे स्मृतिवचनस्य श्रुति-मूलकत्वासिद्धेः प्रामाण्यं धर्मे नैवाङ्गीकुर्वन्ति । सति चैवं विदेशगमनाद्याचारस्य शिष्टैरपरिग्रहात् प्रत्युत शिष्टगर्हितत्वात् अधर्मत्वावगमः सुलभः। किञ्च तत्र प्रायश्चित्तादिना पारलौकिकफलहेतु दोषापगमेऽपि ऐहिकाशुद्धिपरिहाराभावस्य 'द्विजस्याब्धौ तु नौयातुः शोधितस्यापि सङ्ग्रहः' इति कलिवर्ज्यप्रकरणधृतवचनात् शिष्टाचाराच्चावगतेः धर्मानुष्टानेषु सर्वेषु तादृशानां निरङ्कुशाधिकारः न सम्भवति ।

'सामान्यविधिरस्पष्टः संह्रियेत विशेषतः ।
स्पष्टस्य तु विधेर्नान्यैरुपसंहारसम्भवः ॥' इति

सर्वप्रदानाधिकरणगतवार्तिके – स्पष्टतवं नामानुष्ठानाय विशेषापेक्षत्वम्, अनिर्धारितविशेषतया विशेषान्वययोग्यत्वं वा, तदभावः अस्पष्टत्वम् । यथा 'अग्नीषोमीयं पशुमालभेत' इति सामान्यवचनस्य 'छागस्य वपाया मेदसः' इति मन्त्रवर्णावगतविशेषे उपसंहारः, यथा वा 'पुरोडशं इति चतुर्धाकरोति' इति सामान्यवचनस्य 'आग्नेयं चतुर्धा करोति' इति विशेषवचनेनोपसंहारः उक्तवार्तिकस्य विषयः । 'नहिंस्यात् सर्वा भूतानि' इत्यत्र तु सर्वपदोपादानेन निर्धारितविशेषत्वादेव नास्पष्टत्वमिति 'न ब्राह्मणं हन्यात्' इति वचनेन तदुपसंहारो न सम्भवति । एवमेव 'मुण्डनं चोपवासश्च सर्वतीर्थेष्वयं विधिः' इति वचनस्यापि 'प्रयोगे वपनं कुर्यात्' इति वचनेन नोपसंहारः इति स्पष्टं मन्त्राधिकरणे शम्भुभट्टप्रणीत भाट्टदीपिका-व्याख्यायां प्रभावत्र्याम् ।

अतश्च 'समुद्रयानं न कार्यम्' इति वचनस्य अनुष्ठानाय विशेषापेक्षत्वरूपास्पष्टत्वाभावात् 'न नौयानेन समुद्रयात्रा कर्तव्या' इति वचनेन नोपसंहार सम्भवः ।

अत्र विशेषविचारं कर्तुमिदानीं ममावकाशो न लब्ध इति एतावतैव स्वाशयं प्रकाश्योपरम्यते ।

भावत्कः

मणिद्राविडः

श्रीगुरुभ्यो नमः

ग्रन्थकर्तुर्निवेदनम्

आपादमौलिपर्यन्तं गुरूणां आकृतिं स्मरेत् ।
तेन विघ्नाप्रणश्यन्ति सिद्धन्ति च मनोरथाः ।।

शिष्टानामाचारो हि परमं प्रमाणम्, यदनुसृत्यैव वाक्यतात्पर्यनिर्णयः। विदेशगन्तुरपरिग्रहे मणिमञ्जर्युक्तेतिहासोऽपि अवश्यमनुसन्धेयः । **दुष्टदेशे चिरावासात् नाग्रहीत् दोषशंकया**। दुर्वादिनः ततोऽप्युत्सादनेच्छया विदेशं गतस्य नारायणभट्टस्य कुमारिलभट्टेनापरिग्रहो हि तत्रोक्तः।। केचित् दोष निश्चायकयोः दुष्टदेशगमनचिरावासयोः सद्भावे कथमियमाशङ्का इति अतिष्ठन्ते। अकारप्रश्लेषे अल्पकालवासस्य यत्किञ्चिदन्यस्य वा प्रतिबन्धस्य भावेन भट्टकुमारस्य मानसी शङ्का सम्भाविता । निश्चये संशये वाऽपरिग्रहस्यैव फलत्वात् यत्किञ्चिदेतत् ।एतद् ग्रन्थरचनायां स्वोपलब्धप्रामाणानां सम्प्रदानेन बहूपकृतवद्भ्यः विद्वद्भ्यः नमःशतानि धन्यवादाश्च अर्पयामः । सादरं प्रयत्नसंपोषणेन लेखनदातृणां तथा आशीर्वक्तृणां चोपकारं स्मारं स्मारं कार्तज्ञपूर्वकं स्मरामः ।।

ग्रन्थपतिपाद्यधर्ममूर्तेः भगवतः **श्रीकृष्णस्य** परमानुग्रहेण सात्विकजनानां धर्मपरिपालनशक्तिः अभिवर्धतां इत्यस्मदुपास्यं धर्मादर्शवपुषां परमपूज्य पण्डितराज **जालिहाळ श्रीनिवासाचार्यणां** तथा प्रातः स्मरणीय **श्रीसत्यध्यानश्रीचरणानां** अन्तर्यामिणं श्रीमदानन्दतीर्थ भगवत्पादाचार्यहृन्मन्दिरमन्दिरं भारतीरमण मुख्यप्राणान्तर्गतं अनन्तरूपधरं श्रीलक्ष्मीहयास्यं प्रार्थयामहे ।।

इति विद्वज्जनविधेयः ।

ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यः

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ॥

- ಮ॥ಶಾ॥ಸಂ॥ ಪಂ. ಶ್ರೀಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು

'ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯ' ಎಂಬ ಈ ಕೃತಿಯು ನೋಡುವ - ಓದುವ - ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಸಜ್ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಮೈಪುಳಕದೊಡನೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆಹ್ಲಾದ ನೀಡುತ್ತಾ, ಆತ್ಮಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಉತ್ಸಾಹಭರಿತವಾದ ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರವಾಗಿದೆ. ಟೀಕಾರಾಯರು - ವ್ಯಾಸರಾಜರು - ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು - ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಈ ಮಹನೀಯರ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಒಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಕರವೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತ ಈ ಕೃತಿಯು ಆರಂಭಗೊಂಡಿರುವುದು, ಶ್ರೀಹರಿ - ಗುರು - ಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವೆಂದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಇವತ್ತಿನ ಕುಯುಕ್ತಿ - ಕುಚೋದ್ಯಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ನೇರ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಭೂಮಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಅನ್ಯತ್ರ ತತ್ವಪ್ರಚಾರದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಯಾವ ಮಹನೀಯರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಕೃತಸಂಗತ ಸಂಗತಿಯಷ್ಟೆ. ವಿದೇಶಗಮನ ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನ - ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪೆಂದು ಮನಃಪೂರ್ವಕ ಒಪ್ಪಿಯೂ, ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹ-ವಿಮರ್ಶೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಮೂಕರಾದಂತಾಗಿ ಒಳಗೊಳಗೇ ಗುಡು-ಗುಡು ನಡುಗುವ ಸಾತ್ವಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮುಖವಿಕಾಸಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅವಹೇಳನ ಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳೆಂಬ ಹಣೆಪಟ್ಟಿ ತೊಟ್ಟು ಅಟ್ಟಹಾಸಗೈವ ದುರಭಿಮಾನಿಗಳ ಮದವಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯು ಅವತರಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತಸದ ವಿಚಾರ.

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳ ಸ್ವರೂಪನಿರ್ಣಯ, ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥ, ಅಧಿಕಾರಿ-ಅನಧಿಕಾರಿ ಸ್ವರೂಪವಿಚಾರ, ವಿದೇಶಗಮನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪಾತಿತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ ಹೀಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಕರಣಗಳು ಬಹುಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಕೆಲವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಪದೇಶ-ಪುಣ್ಯದೇಶ ಎಂಬ ವಿಂಗಡನೆ ಉಂಟೆ ?

ಹೌದು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ - ಸಾವಾ ಏಷಾ ದೇವತಾ ಏತಾಸಾಂ ಪಾಪ್ಮಾನಂ ಮೃತ್ಯುಮಪಹತ್ಯ ಯತ್ರಾಸಾಂ ದಿಶಾಮಂತಸ್ತದ್ಗಮಯಾಂಚಕಾರ ತದಾಸಾಂ ಪಾಪ್ಮನೋ ವಿನ್ಯದಧಾತ್ ತಸ್ಮಾನ್ನ ಜನಮಿಯಾತ್ ನಾಂತಮಿಯಾತ್ ನೇತ್ ಪಾಪ್ಮಾನಂ ಮೃತ್ಯುಮನ್ವವಾಯಾನೀತಿ (೩-೩-೧೦)

ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಾಪದೇಶವಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರುದ್ರ-ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ದೇವತಾ ಪದವಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧನಗೈಯುವಾಗ, ಪಾಪರೂಪದಿಂದ ದೈತ್ಯರ ದಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸಾಧನೆ ನಡೆಸಲಾಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಪ್ರಾಣದೇವರು ಸಾಧನೆಗೆ ವಿಘ್ನವಾದ ಆ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮೋಚನಗೊಳಿಸಿ ದಿಗಂತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ

ಹಾಗು ಅಲ್ಲಿಯ ಆ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷೇಪಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪಾಪವು ನನಗೆ ಉಂಟಾಗಬಾರದೆಂದು ಬಯಸುವ ಸಾಧಕನು ಆ ಜನರ ಬಳಿಗೆ ಹಾಗು ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಕೂಡದು. ಇದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಿಚಾರ. ಇದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಾಧನೆಮಾಡುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ದೇಶಗಳು ಪಾಪದೇಶಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರದೇಶ ಯಾವುದು ?

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ನಾಮನಿರ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಭಾರತವರ್ಷದ ಭರತಖಂಡವು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಅಮರೇಶತ್ವಂ ದೇವತ್ವಂ ಮರ್ತ್ಯತಾಂ ತಥಾ ।
ಪ್ರಯಾತಿ ಕರ್ಮಭೂಃ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ನಾನ್ಯಾ ಲೋಕೇಷು ವಿದ್ಯತೇ ॥

ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ೫೫-೬೨

ಇಂದ್ರಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಸುರಾಸ್ಸರ್ವೇ ತಸ್ಮಿನ್ ವರ್ಷೇ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾಃ
ಕೃತ್ವಾ ಸುಶೋಭನಂ ಕರ್ಮ ದೇವತ್ವಂ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ ॥ ಬ್ರಹ್ಮ ೨೫.೬

ಇದರಿಂದ ಭಾರತವು ಮಾತ್ರ ದೇವತಾ ಕರ್ಮಭೂಮಿ. ಇದರ ಹೊರದೇಶಕ್ಕೆ ವಾಯುದೇವರು ಪಾಪಪ್ರಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದು ಈ ಪಾಪಪ್ರಕ್ಷೇಪಗೊಂಡ ಪ್ರದೇಶ ?

ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಉತ್ತರವು ಸುಲಭವಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ 7 ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ 6ದ್ವೀಪಪ್ರದೇಶಗಳು ಸ್ವರ್ಗಸದೃಶ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ 9ವರ್ಷಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಾರತವರ್ಷ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ 8ವರ್ಷಗಳು ಭೋಗ ಭೂಮಿಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತವರ್ಷವು ಮಾತ್ರ ಭೋಗಭೂಮಿಯಲ್ಲ. ಈ ಭಾರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ 9ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅಂತರ ಹೊಂದಿವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಅಗಮ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ -

ಭಾರತಸ್ಯಾಸ್ಯ ವರ್ಷಸ್ಯ ನವಭೇದಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ ।
ಸಮುದ್ರಾಂತರಿತಾ ಜ್ಞೇಯಾಃ ತೇ ತ್ವಗಮ್ಯಾಃ ಪರಸ್ಪರಮ್ ॥
ಇಂದ್ರದ್ವೀಪಃ ತಥಾ ಸೌಮ್ಯಃ ಗಂಧರ್ವಸ್ತ್ವಥ ವಾರುಣಃ ॥
ಅಯಂ ತು ನವಮಸ್ತೇಷಾಂ ದ್ವೀಪಃ ಸಾಗರಸಂವೃತಃ ।
ಆಯತೋ ಹ್ಯಾಕುಮಾರಿಕ್ಯಾತ್ ಆಗಂಗಾಪ್ರಭವಾಚ್ಚ ವೈ ॥
ಪೂರ್ವೇ ಕಿರಾತಾ ಯಸ್ಯಾಂತೇ ಪಶ್ಚಿಮೇ ಯವನಾಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾ ವೈಶ್ಯಾ ಮಧ್ಯೇ ಶೂದ್ರಾಶ್ಚ ಭಾಗಶಃ ।
ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಸಂಯುಕ್ತಾ ವರ್ಣಾನಾಂ ಚ ಸ್ವಕರ್ಮಸು ॥
ಇಹ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗಾರ್ಥಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿರ್ಯೇಷು ಮಾನುಷೀ ॥ ವಾಯು ೪೫-೮೫

ಇದರಿಂದ ಒಂಬತ್ತನೇ ಭಾಗವೇ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಗಂಗೋತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಇರುವ ನಮ್ಮ ಭಾರತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶವೆಲ್ಲವೂ "ಜಂಬೂದ್ವೀಪೇ ಭರತವರ್ಷೇ ಭರತಖಂಡೇ" ಎಂಬ ನಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲೇ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ-ಚತುರಾಶ್ರಮಗಳ ಧರ್ಮಕರ್ಮನಿಯತಿ, ಸ್ವರ್ಗ-ಅಪವರ್ಗಸಾಧನವಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ, ಇದರ ಹೊರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಾಪಪ್ರಕ್ಷೇಪವೆಂದರೆ, ಅದು ಸ್ವರ್ಗಸದೃಶವಾಗಿ ಆಧಿ-ವ್ಯಾಧಿ -ಜರಾವರ್ಜಿತವೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾದ ಇತರ 6 ದ್ವೀಪಗಳು ಹಾಗು 8 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಲಾರದು. ಕಿಂತು ಭರತಖಂಡದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಇತರ 8 ಖಂಡಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹಾಗು ಭರತವರ್ಷದ ಅಂತರದ್ವೀಪಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳೇ ಆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಕ್ತ ಪಾಪದೇಶಗಳು. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛ-ಪುಲಿಂದಾದಿಗಳಿರುವುದಾಗಿ ಲಿಂಗ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಇಂದ್ರದ್ವೀಪಂ ಗತಾಃ ಕೇಚಿತ್ ತಥೈವ ಚ ಕಸೇರುಕೇ ।
ತಾಮ್ರದ್ವೀಪಂ ಗತಾಃ ಕೇಚಿತ್ ಕೇಚಿತ್ ದೇಶಂ ಗಭಸ್ತಿಮತ್ ॥
ನಾಗದ್ವೀಪಂ ತಥಾ ಸೌಮ್ಯಂ ಗಾಂಧರ್ವಂ ವರುಣಂ ಗತಾಃ ।
ಕೇಚಿನ್ ಮ್ಲೇಂಚ್ಛಾಃ ಪುಲಿಂದಾಶ್ಚ ನಾನಾಜಾತಿಸಮುದ್ಭವಾಃ ॥

ಇಂದಿಗೂ ಭರತಖಂಡದ ಹೊರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ಮ್ಲೇಂಚ್ಛಪುಲಿಂದಾದಿಗಳೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ. ಇದರಂತೆ ಅಂತರದ್ವೀಪದ ವರ್ಣನೆಯಂತು ಆಫ್ರಿಕಾ ಮುಂತಾದ ಖಂಡದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ನೋಡಿ -

ದಕ್ಷಿಣೇನಾಪಿ ವರ್ಷಸ್ಯ ಭಾರತಸ್ಯ ನಿಬೋಧತ ।
ದಶಯೋಜನಸಾಹಸ್ರಂ ಸಮತೀತ್ಯ ಮಹಾರ್ಣವಮ್ ॥
ಯೇನ ಕೂಟತಟೈರ್ನೈಕೈಃ ತದ್ವೀಪಂ ಸಮಲಂಕೃತಮ್ ।
ತಸ್ಯ ಶೈಲಸ್ಯ ಛಿದ್ರೇಷು ವಿಸ್ತೀರ್ಣೇಷು ಆಯತೇಷು ಚ ॥
ನರನಾರೀಸಮಾಢ್ಯಾನಿ ಮುದಿತಾನಿ ಮಹಾಂತಿ ಚ ।
ತೇಷಾಂ ತಲಪ್ರವೇಶಾನಿ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಶತಾನಿ ಚ ॥
ದೀರ್ಘಶ್ಮಶ್ರುಧರಾತ್ಮಾನಃ ನೀಲಾ ಮೇಘಸಮಪ್ರಭಾಃ ।
ಜಾತಮಾತ್ರಾಃ ಪ್ರಜಾಸ್ತತ್ರ ಅಶೀತಿಪರಮಾಯುಷಃ ॥
ಶಾಖಾಮೃಗಸಧರ್ಮಾಣಃ ಫಲಮೂಲಾಶಿನಸ್ತಥಾ ।
ಗೋಧರ್ಮಾಣಃ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಃ ಶೌಚಾಚಾರವಿವರ್ಜಿತಾಃ ॥
ತದ್ವೀಪಂ ತಾದೃಶೈಃ ಪೂರ್ಣಂ ಮನುಜೈಃ ಕ್ಷುದ್ರಮಾನುಷೈಃ ॥ ವಾಯು ೪೮-೧೦

ಇದರಿಂದ 80 ವರ್ಷ ಪರಮಾಯುಷ್ಯ ಪಡೆದ ಶೌಚಾಚಾರವಿಲ್ಲದವರಾದ, ಗೋಧರ್ಮ (ದನಗಳಂತೆ) ಶಾಖಾಮೃಗ(ಮಂಗ)ಗಳಂತೆ ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡು ಇವುಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ ಇಲ್ಲದ ಕ್ಷುದ್ರಮನುಷ್ಯರು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದವರು ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಫ್ರಿಕಾದಿಗಳ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಪಾಪದೇಶಗಳು.

ಅಮೇರಿಕಾದಿ ದೇಶಗಳು ಭೋಗಭೂಮಿಗಳಲ್ಲ ಪಾಪಭೂಮಿ.

ಭರತಖಂಡವನ್ನೇ ಭಾರತವರ್ಷವೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ, 'ಅತೋಽನ್ಯಾ ಭೋಗಭೂಮಯಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರತಾದ ಇತರ ದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳೆಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಭಾವಿಸುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಆದರೆ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳು, ಆಧಿ-ವ್ಯಾಧಿ-ಜರಾವರ್ಜಿತವಾದ ಸುಖಮಾತ್ರವಿರುವ ಸ್ವರ್ಗಸದೃಶ ಪ್ರದೇಶಗಳು. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಭೋಗಭೂಮಿಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಪಾಪವಿಲ್ಲವೆಂದು (ಆ ದೇಶಗಳನ್ನು ಭೋಗಭೂಮಿಗಳೆಂದು) ಅಪಾರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತ, ಈ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದು ಪಾಪಮಾಡುವುಕ್ಕಿಂತ, ಪಾಪವೇ ಇಲ್ಲದ ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಏಕೆ ಹೋಗಕೂಡದೆಂದು ಕುಚೋದ್ಯ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳು ಭೋಗಭೂಮಿ ಎನಿಸಿದ ಇತರ ವರ್ಷ - ಪ್ಲಕ್ಷಾದಿದ್ವೀಪಗಳ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

'ಭಾರತಸ್ಯ ತು ವರ್ಷಸ್ಯ ಭೇದಾ ಯೇ ನವ ಕೀರ್ತಿತಾಃ ।
ಇಹೋದಿತಸ್ಯ ದೃಶ್ಯಂತೇ ತಥಾನ್ಯೇಽತ್ರ ನೋದಿತೇ ॥

ಎಂದು ಭಾರತವರ್ಷದ 9 ಭಾಗಗಳು ದೃಶ್ಯವೆಂದು, ಇತರ ವರ್ಷಾದಿಗಳು ಅದೃಶ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೃಶ್ಯವಾಗಿರುವ ಭಾರತಾತಿರಿಕ್ತ ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಇತರ ವರ್ಷ-ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಿಂತು ಭಾರತವರ್ಷದ ಇತರ 8 ಖಂಡಗಳೆಂದು ಅಥವಾ ಅಂತರಿದ್ವೀ ಪ್ರದೇಶವೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳೂ ಭಾರತವರ್ಷದ ಪ್ರದೇಶಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡವು ''ಮುನಿಭಿಃ ಸೇವಿತತ್ವೇನ ಪುಣ್ಯದೇಶಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ'' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮಭೂಮಿ ಎನಿಸಿದ್ದರೆ, ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳು ವಾಯುದೇವರಿಂದ ಪಾಪಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪಾಪಭೂಮಿಗಳು ಎಂದು ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಈ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ.

ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ?

ಯದ್ಯಪಿ ಭರತಖಂಡದಿಂದ ಹೊರತಾದ ಪ್ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳ ಆಚರಣೆ ಕಂಡಂತೆ, ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಯಾಕೆ

ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬಾರದೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳೆನಿಸಿದ ಇತರ ವರ್ಷ-ದ್ವೀಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪ-ಪ್ರಕ್ಷೇಪವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ 'ತೇಷಾಂ ಸ್ವಭಾವತಃ ಸಿದ್ಧಿಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ವಭಾವತಃ ಸಿದ್ಧಿಕರತ್ವ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಅಯುಕ್ತವಾಗದು. ಆದರೆ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದ ಪಾಪದೇಶಗಳಾದ ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅಧರ್ಮದೇಶಮಧ್ಯೇ ತು ಕೃತ್ವಾ ಕ್ರತುಶತಾನ್ಯಪಿ ।
ನ ಪಶ್ಯಂತಿ ದ್ವಿಜಾಃ ಶ್ರೇಯಃ ಯಾತುಃ ಸ್ವರ್ಗೇ ಮಹಾರ್ಗಳಮ್ ॥ ಸ್ಮೃ.ಚಂ ೨೨

ಅಧರ್ಮದೇಶದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೂ ದ್ವಿಜರು ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಕಾಣಲಾರರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗದ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಶೌಚಾಲಯಾದಿ ಅಪವಿತ್ರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವೇದಪಠನ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಪಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪಾಪವೇ ಬರುವಂತೆ, ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವು ಪಾಪಕ್ಕೆ ದಾರಿಯು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ಮಣ್ಯ-ಅಕರ್ಮಣ್ಯ ದೇಶ ವಿಭಾಗವನ್ನು 11ನೇ ಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಮ್ಲೇಚ್ಛಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸತ್ಯವಚ - ಅಹಿಂಸೆ ಮಾತಾಪಿತೃಶುಶ್ರೂಷೆ - ಇತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಬಂಧವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಾಗಿರುವ ದ್ವಿಜರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇವಾ - ದಾನ - ಧರ್ಮಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು

'ಮಾತಾಪಿತ್ರೋಶ್ಚ ಶುಶ್ರೂಷಾ ಕರ್ತವ್ಯಾ ಸರ್ವದಸ್ಯುಭಿಃ ।
ಆಚಾರ್ಯ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಾ ತಥೈವಾಶ್ರಮವಾಸಿನಾಮ್ ॥
ದಾನಾನಿ ಚ ಯಥಾಕಾಲೇ ದಾತವ್ಯಾನಿ ದ್ವಿಜಾತಿಷು । – ಪುರಾಣಸಾರ ಅ - ೩೦ -೪

ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಿದವರು ನಿಷಿದ್ಧರೆಂದಾದಮೇಲೆ ಅವರು ನೀಡುವ ಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬ ಕುಚೋದ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಸಾಧನಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆದವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಕ್ರಮದ ಸಾಧನೆ ವಿಹಿತವಾದ್ದರಿಂದ ದಾನ – ಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಲಘುವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವುದು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಧಿ-ನಿಷೇಧಪ್ರಮಾಣಗಳು

ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ದ್ವಿಜರು ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು ? ಹಾಗು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಕೂಡದು. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ.

ದೇಶಾನ್ ಪುಣ್ಯಾನ್ ಸಂಶ್ರಯೇತ ಮುನಿಭಿಃ ಸಾಧುಭಿಃ ಶ್ರಿತಾನ್ ।

–ಭಾಗ ೧೧-೨೯-೧೦

ತೀರ್ಥಾನಿ ಯಾನಿ ಪುಣ್ಯಾನಿ ಮುನಿಭಿಃ ಸೇವಿತಾನಿ ಚ ।
ವಸೇಯುಃ ತದುಪಾಂತೇಷು ಶಮಿಚ್ಛಂತೋ ದ್ವಿಜಾತಯಃ ॥ –ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ
ಕೃಷ್ಣಸಾರೈಃ ಯವೈಃ ದರ್ಭೈಃ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಾಶ್ರಮೈಸ್ತಥಾ ।
ಸಮೃದ್ಧೋ ಧರ್ಮದೇಶಸ್ತಂ ಆಶ್ರಯೇರನ್ ವಿಪಶ್ಚಿತಃ ॥ –ಆದಿಪುರಾಣ
ಧರ್ಮದೇಶಃ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯೋ ದ್ವಿಜಾನಾಂ ಧರ್ಮಸಾಧನಮ್ ॥ –ಸಂವರ್ತಸ್ಮೃತಿ

ಈ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಗಳು ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳು ವಾಸಮಾಡಿದ್ದ ಪುಣ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗ ಸಂಚರಿಸುವ ಚಾತುರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವ ದೇಶದಲ್ಲೇ ದ್ವಿಜರು ನೆಲಸಬೇಕು ಎಂದು ವಿಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳು ಯಾವ ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳ ಸ್ಥಾನ ? ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ವಿಜರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುವುದು ವಿಧಿಯ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ

ಪಾಪದೇಶಾಶ್ಚ ಯೇ ಕೇಚಿತ್ ಪಾಪೈರಧ್ಯುಷಿತಾ ಜನೈಃ ।
ಗತ್ವಾ ದೇಶಾನ್ ಅಪುಣ್ಯಾಂಸ್ತು ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಪಾಪಂ ಸಮಶ್ನುತೇ ॥ –ಆದಿ ೮೪
ತಸ್ಮಾನ್ನ ಜನಮಿಯಾತ್ ನಾಂತಮಿಯಾತ್ । –ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ
ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಂ ನ ಚ ವ್ರಜೇತ್ । –ಶಂಖ ೧೪-೩೦
ನ ಮ್ಲೇಚ್ಛವಿಷಯಂ ಗಚ್ಛೇತ್ । –ವಿಷ್ಣು ೮-೨

ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಪಾಪದೇಶಗಳಾದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಗಮನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮೇರಿಕಾದಿವಿದೇಶವಾಸವು ವಿಧಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಷಿದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಉಭಯಾತ್ಮ ಪಾಪಕೃತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಪದ ಪರಿಣಾಮವೇನು ?

ಎಷ್ಟೋ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಇದೊಂದು ಪಾಪವಿದ್ದರೆ ಇರಲಿ ಏನು ತೊಂದರೆ ? ಹೀಗೆ ಬಾಲಿಶವಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವರ್ಗ-ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಪಾಪದ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪಾಪದೇಶದ ಸ್ಪರ್ಶಮಾತ್ರದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗ ಭ್ರಷ್ಟತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಪಾಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅಮೇರಿಕಾದಿ ಪಾಪದೇಶಗಮನದಿಂದ ಬರುವ ಪಾಪವು ಮಿಕ್ಕ ಪಾಪಗಳಿಗಿಂತ ಮಹತ್ತರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಜ್ಜೀವರಾದ ಮ್ಲೇಚ್ಛ ಯವನಾದಿಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಯೂ ಪಾಪದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದ್ವಿಜರಪಾಡು ಆಗುವುದು ಎಂಥ ಮಹತ್ತರ ಹಾನಿ ? ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆಯೇ ? ಪ್ರಕೃತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಂಥಾ ಅನೇಕವಿಚಾರಗಳು ಇನ್ನೂ ವಿಶದವಾಗಿ ಚರ್ಚಿತವಾಗಿದ್ದನ್ನು ವಾಚಕರು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಕೃತಕೃತಿಯ ವಿಶೇಷತೆ –

ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ವಿಶೇಷಾತ್ ಭಾರತೇ ಪುಣ್ಯಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡುವಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪುಣ್ಯವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೇನೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿಸುವರೀತಿ ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೇಶಾಂಗಕ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ ಹಾಗು ಇತರ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಾಧಿಕ್ಯವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಾಚೀತ ಟಿಪ್ಪಣ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡಿರುವುದು ಗರ್ಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿಯು.

ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ 'ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಶುಚಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಇದ್ದರೆ ಮೂರು ಯೋಜನೆಗಳವರೆಗೆ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇತ್ರ'ವೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೇ ಅಪಾರ್ಥಮಾಡುತ್ತ, ವಿದೇಶಗಮನವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹವಣಿಸುವ ಕೆಲವರ ಮೊಂಡುವಾದಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಖಂಡತುಂಡಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿರುವುದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ. ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ವಿದೆಯೆಂದು 3 ಯೋಜನದೊಲಗಿರುವ ಶೌಚಾಲಯಾದಿಗಳೂ ಸಹ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತ , ಪ್ರಾಚೀನ - ಸಂಪ್ರದಾಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ರೀತಿ ಯಾರಿಗೆ ಖುಷಿ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ ? ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾದಿಗಳು ಆವರಿಸಿದಾಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಹೇಗೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಡಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ.ಇಲ್ಲವಾದರೆ,ಕರ್ಮಣ್ಯ-ಅಕರ್ಮಣ್ಯ ಭೂ-ವಿವೇಕವನ್ನುಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನವೇ ಅನುಚಿತವಾದೀತು ! 'ಅಸಂಸ್ಕೃತ - ಈರಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅಕರ್ಮಣ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆಯಷ್ಟೆ . ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದುಷ್ಟಜನರು ಸೇರಿದ್ದಾಗ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಗೈಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಚಾರವು. ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವೆಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲವೈಪರೀತ್ಯದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಸಾರದ ಸಂತತಿ ನಶಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಈ ಮಾತು ಸ್ವಾರಸಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಸಹ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆಂದು ಹೇಳುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಇದು ಸಂಗತವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನದೀಸಮುದ್ರಗಿರಯಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ನದ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವಿದ್ದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಒಂದು ಯೋಜನಮಾತ್ರ ಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವವೆಂದು ಭಾವನೆ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಾರ್ಣವದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೂರುಯೋಜನ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯು. ಈ ಯಾವ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ತಾವು ಮಾಡುವ ವಿದೇಶಗಮನವನ್ನು

ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವದ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹವಣಿಸಿವುದು, 'ನಾನಾಜನಸ್ಯ ಶುಶ್ರೂಷಾ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಧರ್ಮವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲು ಹವಣಿಸುವಂತೆ ತಿರಸ್ಕಾರಾರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ಭಾರತದೇಶದ ಮಹತ್ವ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಗಮನಾನರ್ಹ-ವಾಸಾನರ್ಹ- ತದಪವಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷವಿಚಾರಗಳು, ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ನಿಷೇಧ, ಹನುಮಂತನ ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನದ ಔಚಿತ್ಯ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಿಚಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವಂತಿದೆ.

ಬಹುವಿಧದಿಂದ ಅನೇಕಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹ - ವಿಮರ್ಶೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಿಶ್ರಮವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇಂಥಾ ಗ್ರಂಥದ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಶ್ರಮದ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಪಡೆದ ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರರಾದ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಧನ್ಯ-ಮಾನ್ಯರೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸುಜನರೆಲ್ಲ ಅಭಿನಂದಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯಿದು. 'ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಇವರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತಮ್ಮನ್ಯರು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಇದರಿಂದ ಇವರಿಗೇನೂ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲ. ಕರಾಳವಾದ ಈ ಕಲಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಇಲ್ಲದಂಥ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ - ಅರ್ವಾಚೀನ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾರದೊಡನೆ ಈ ಸುಂದರಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಿಜವಾಗಿ ಸಂತಸಪಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಸಂದೇಹ-ವಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಭೀಮನಿಷ್ಠೆ ತೊಟ್ಟು ಶುದ್ಧ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಈ ಗುರುವರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಚಾರ್ಯರು ಸಾರ್ಥಕ-ಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತಕೃತಿರಚನೆ-ಆಚರಣೆ ತೋರಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆಯೆ ?

ಈ ಕೃತಿಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿ 'ಇಂಥವರ ವಿಶಿಷ್ಟಕೃಷ್ಣಪೂಜಾದಿ-ಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾರರೆ'ಂದು ಹೇಳಿದ್ದು 'ನಾನಾಜನಸ್ಯ ಶುಶ್ರೂಷಾ', 'ನಕರ್ಮಣಾ ನ ಪ್ರಜಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ ಅನುಗುಣ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅಪಾರ್ಥ ಅಪಲಾಪ ಮಾಡುವ ಇತರ ಯತಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಶಿಷ್ಟಜನರ ಭಾವನೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಪಾದಪದ್ಮದ ಸ್ಮೃತಿಯು, ಅಧರ್ಮವನ್ನೇ ಧರ್ಮವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹವಣಿಸುವ ಇಂಥಾ ಅನೇಕ ದುರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಂತೆ ಈ ಲೇಖಕರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೂ ಸಹ ಅನುಗ್ರಾಹಕವಾಗಿರಲೆಂದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇವೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇದೊಂದು ಮಹತ್ ಸಾಧನೆ. ಇಂದಿಗೆ 10ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಈ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಕೃತಿರೂಪದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಮರ್ಶಕರ ಕೈಸೇರುವಂತಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕರು ಸನ್ಮಾರ್ಗಗಾಮಿಗಳಾಗಲಿ ಹಾಗೂ ವಿಮರ್ಶಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಲ್ಲರೂ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ಹರ್ಷಿಸುವಂತಾಗಲೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಹಿರಿದಾಸೆ.

ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ದೈಹಿಕಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅನೇಕ ಪರಿಣಾಮಗಳಾವುದನ್ನೂ ಎಣಿಸದೆ, ತನ್ನ ಅದಮ್ಯಉತ್ಸಾಹದ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿ ಈ ಕೃತಿರಚನೆ - ವಿಮರ್ಶೆ - ಪಾಠ - ಪ್ರವಚನ ಇತ್ಯಾದಿ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಗುರುಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಚಿರಾಯುಷ್ಯ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹರಿ - ವಾಯು - ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಾಯುಷ್ಯ - ಪೂರ್ಣಾರೋಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು, ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಅಂತರ್ಗತರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದ ಗುರುಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸೇವಿತಪಾದಾರವಿಂದರಾದ ಶ್ರೀಮತ್ ಆನಂದತೀರ್ಥವರದ ಅಸ್ಮತ್‌ಕುಲದೇವತಾ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀವೆಂಕಟೇಶದೇವರು ದಯಪಾಲಿಸಲೆಂದು ಕರ್ತವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಆಶೀರ್ವಚನಗಳನ್ನಾಡುತ್ತ ವಿರಮಿಸುತ್ತೇವೆ.

(ಪ್ರಕೃತ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಚಾರ)

ಈ ಘೋರ-ಕಲಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಸಾವಿರಾರು ದ್ವಿಜರು ವಿದೇಶಗಮನಮಾಡಿರುವ ಸಂದರ್ಭವಿದ್ದರೂ, ಕಳೆದುಹೋದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸದೆ, ಹರಿ-ವಾಯು-ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಗಳಿಂದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧನೆಯತ್ತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ನಿರಾಶರಾಗದೆ ಸಾಧನಶರೀರವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಜಾಣತನವು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳು ಅನೇಕ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಅಶುಚಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕಡೇಪಕ್ಷ ಪುಟ್ಟದಾದರೂ ದೇವರ ಮನೆಯಾದರೂ ಪವಿತ್ರವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದಂತೆ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ- ಮಕ್ಕಳಂದಿಗರಾದ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರು, ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ, ಕೆಲಸದ ಒತ್ತಡದಿಂದ, ಆಸೆ ಆಮಿಷಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಸರಿಯಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಸಿಗದೆ ಪಾಪದೇಶಗಮನದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ದೇವರ ಮನೆಯಂತೆ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನರಾಗಿರುವ ವಿರಕ್ತ ಯತಿಗಳು ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಮಾಜವು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವರ ಮನೆಯೇ ಅಪವಿತ್ರವಾದರೆ ಮನೆಯ ವಾತಾವರಣ ಏನಾದೀತು ? ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ದೇವರ ಮನೆಯಾಗಿಸಲು ಇದು ಕೃತಯುಗವಲ್ಲವಾದರೂ ದೇವರ ಮನೆಯನ್ನಾದರೂ ಪವಿತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದು ಸಮಾಜದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ

ನಿವೇದನೆ

ಆಪಾದಮೌಳಿ ಪರ್ಯಂತಂ ಗುರೂಣಾಮಾಕೃತಿಂ ಸ್ಮರೇತ್ ।
ತೇನವಿಘ್ನಾಃ ಪ್ರಣಶ್ಯಂತಿ ಸಿದ್ಧ್ಯಂತಿ ಚ ಮನೋರಥಾಃ ॥

ನಮ್ಮ ಭಾರತವು ಪುಣ್ಯದೇಶ, ಪವಿತ್ರದೇಶ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಋಷಿಮುನಿಗಳು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾಗವತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಧನ್ಯಭೂಮಿ ಕರ್ಮ ಭೂಮಿಯು ನಮ್ಮ ಭಾರತ ವಿದೇಶಗಳು ಪಾಪ ಭೂಮಿ, ಅಕರ್ಮಭೂಮಿ, ನಿಷಿದ್ಧದೇಶ ಎಂದೂ ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂದೆ ಇದೆ. ಇಂದಿನ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೂ ನೈತಿಕವಾಗಿ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಹಿಂದೆ ಇದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷಿದ್ಧಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಪಾಪ-ಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿದೇಶಗಳನ್ನು ಪಾಪದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿದೇಶಿಯರಿಗೆ ಕೋಪಬರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹಾಗು ಧರ್ಮಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ವಿದೇಶಿಯರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ಭಾರತೀಯರೂ ಕುಪಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಸಭ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಹಿರಿಯರು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನರತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿರಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುತ್ತ , ಅವಹೇಳನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. 'ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ' ಎಂದರೆ 'ನೀವು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದೀರಿ ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ . ಇದು ಅಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿದೆ ಪ್ರಮಾಣ ? ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪಂಡಿತರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ಹುಡುಕಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ನಕ್ಕು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯೂ ನೋಡದೆ, 'ಇವು ಈಗ ಅಪ್ರಸ್ತುತ ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದರೆ, 'ಅವರದು ಸರಿಯೋ ? ಇಂತವರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೀವು ಏಕೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ ?' ಎಂದು ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ದೊಡ್ಡತಪ್ಪು' ಎಂದರೆ 'ಹಾಗೇನಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಅಪಲಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಮಾತುಮಾತಿಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮೂದಲಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಆಸ್ತಿಕ ಧಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಕಲಕಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದರೂ 'ಭುವಿ ಸಂತಿ ಸೌಮ್ಯಪುರುಷಾಃ ಗುಣೋಚಿತಾಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಾತ್ವಿಕರ ಹೃದಯದ ತುಮುಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಧರ್ಮದ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಒದಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಿರುಕೃತಿ 'ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯ' ಜನ್ಮತಾಳಿದೆ. ಯದ್ಯಪಿ ಈ ವೈಜ್ಞಾನಿಕಯುಗದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಸದುಪಯೋಗ ಬಹಳ ಅಲ್ಪ. ಮಹತ್‌ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆರೂಢರಾಗಿ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಇದ್ದವರೂ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿ

ಗೃಹಸ್ಥವರ್ಗದಿಂದ ಪೂಜ್ಯರೆನಿಸಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲವರು (ಉಡುಪಿಯ ಅಷ್ಟಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಪುತ್ತಿಗೆಮಠದ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಸುಗುಣೇಂದ್ರ-ತೀರ್ಥರು) ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೋ ಪರಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೋ ಗೋಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣ, ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮುಂತಾದ ಘೋರ ಪಾಪಗಳನ್ನೇ ನಿಯತವಾಗಿಸಿರುವ ಯಾವ ಸುಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ವಾಸಮಾಡಿ ತಿರುಗಿ ಬಂದು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರ್ಯಾಯಪೂಜೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ಪೀಠಾರೋಹಣ ಮುಂತಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಶಿಷ್ಟಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ವಿದೇಶಗಮನವು ನಿಷಿದ್ಧವೇ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದಾಗ ಇದು ಅಧರ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಿಂದ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು ನಿರಂಕುಶರಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ಯರನ್ನೂ ಈ ಪಾಪಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಘೋರ ಅನರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಪ್ಪಿಸಲು ಈ ಪ್ರಯತ್ನ-ವಷ್ಟೇ .

ಈ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಅಭಿಮಾನಪೂರ್ವಕ ಲೇಖನೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಧರ್ಮಮೂರ್ತಿ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಾತ್ವಿಕಜನರ ಧರ್ಮ ಕಾಪಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯು ಅಭಿವರ್ಧಿಸಲಿ ಎಂದು.

ನಮ್ಮಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯರಾದ ಧರ್ಮದ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿರುವ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಾಲಿಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾತಃ ಸ್ಮರಣೀಯ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನ ಶ್ರೀಚರಣರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾದ ಅನಂತರೂಪಧರನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ-ಹಯಗ್ರೀವದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ಕಲಿಯುಗದ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟು ಘೋರ ಎಂಬುದು ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸಿದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿತರಾಂ ಗುರುಃ' ಎನ್ನುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಗುರುಗಳು. ಅವರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಹಂಸರು, ಪರಮಹಂಸರಿಗೆ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಗುರುಗಳು. ಗುರುಗಳೆಂದರೆ ಗೌರವ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು. ಗೌರವ ಬರುವುದು ವಿಧ್ಯುಕ್ತಕರ್ಮ ಮಾಡಿದಾಗ ಮತ್ತು ನಿಷಿದ್ಧ ಕರ್ಮ ಮಾಡದಿದ್ದಾಗ. ಇದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಬರಬೇಕಾದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ? ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಂಗನನ್ನು ಕೂರಿಸಿದರೂ ಗೌರವ ಸಿಗಬಾರದು. ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ-ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರ ಪರಂಪರೆ ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ, ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಾನ. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಅಲ್ಲದವರು ಕೂರಬಾರದು. ಕೃಷ್ಣಾರ್ಚನೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯ. ಆ ರೀತಿಯಾದ ಪವಿತ್ರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಇಂದು ವಿದೇಶಯಾನವಾಸ ಮಾಡಿದ ಸುಗುಣೇಂದ್ರರು ಮಾಡಲು ಹೋರಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಜನಗಳಿಗೆ ಹೃದಯ ಚುಚ್ಚುವಂತದ್ದು. ಇದು ಸರಿಯಾದದ್ದೇ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸ. ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡುವವರಿಗೆ ವಿದೇಶಗಮನವು ನಿಷಿದ್ಧವೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಲೆಂದು ಶ್ರೀತಾಮ್ರಪರ್ಣೀಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ ಬಂದ ಉತ್ತರ ಈ ಗ್ರಂಥ. ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಧಾರ್ಮಿಕ ಜನವೃಂದ ಆಭಾರಿ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅನುಗ್ರಹಸಂದೇಶ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಧಾರ್ಮಿಕಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸಾರಿದ ಶ್ರೀ1008 ಉತ್ತರಾದಿಮಠಾಧೀಶರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾತ್ಮತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಸನ್ನಿಧಿ-ಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅನಂತಾನಂತ'ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪರ್ಯಾಯಪೀಠಸ್ಥರಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಪುರ ಮಠಾಧೀಶರಾದ ಶ್ರೀ108 ವಿದ್ಯಾಸಾಗರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ನಮನಗಳು. ಶ್ರೀಪಲಿಮಾರು ಮಠಾಧೀಶರಾದ 108 ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶ ತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದರು ಪ್ರಚಲಿತವಿವಾದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರನೀಡಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಧೃಢಪಡಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಚಾರ. ಇವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಶತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ಶ್ರೀ ಭಂಡಾರಕೇರಿ ಮಠಾಧೀಶರಾದ ಶ್ರೀ108 ವಿದ್ಯೇಶತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸವಿನಯ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ, ಇವರು ಕೊಟ್ಟ ಲೇಖನ ವಿದೇಶ-ಯಾತ್ರೆಯಿಂದಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮೆರಗು ನೀಡಿದೆ.

ಪ್ರಸನ್ನಗಂಭೀರವಾದ ಉತ್ತಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮುನ್ನುಡಿ ಲೇಖನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀಪರಮಪೂಜ್ಯ ಮ॥ಶಾ॥ಸಂ॥ ಜಾಲಿಹಾಳಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರು ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಿದ್ದು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಾಯಕ . ಅವರಿಗೆ ಅನಂತ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು .

ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಪೂಜ್ಯಗಂಗೂರ್ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರೌಢವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಲೇಖನವನ್ನು ಹೃದಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇವೆ .

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೌಢವಾದ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕಲೇಖನಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಸಹಕರಿಸಿದ ಡಾ.ಆನಂದತೀರ್ಥ ನಾಗಸಂಪಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯರು ,ಪಂ.ಶ್ರೀರಾಜಾ ಗಿರಿಯಾಚಾರ್ಯರು , ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀರಾಮಶರ್ಮರು , ಪಂ.ಮಣಿದ್ರಾವಿಡರು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾವು ಸದಾ ಆಭಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ .

ಮುಖಪುಟವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕೆ. ಎಂ. ಶೇಷಗಿರಿ ಅವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಅಂಜನಪ್ರಸಾದ ಅವರಿಗೂ , ಹಾಗೂ ಪುಟವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕೆ.ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು . ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಕಲಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯಪೂರ್ವಕ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮ ದಯಪಾಲಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ .

ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ — ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಶ್ರೀಕರಾಚಾರ್ಯ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ — ಕಾರ್ಯದರ್ಶೀ

ಸನಾತನಧರ್ಮಸಂರಕ್ಷಣಾ ಟ್ರಸ್ಟ್ (ರಿ)

FORE-NOTE
FOR THE NEW GENERATION

आपादमौलिपर्यन्तं गुरूणामाकृतिं स्मरेत् ।
तेन विघ्नाः प्रणश्यन्ति सिद्ध्यन्ति च मनोरथाः ।।

Despite writing (publishing) a book on implications of Foreign Travel in Sanskrit, it is felt something is still wanting (missing) in some sections of our society relating to the meaning and principles of our **Dharma Shastras**. Many of them are still under the clouds of confusion, perhaps owing to limited or inadequate exposure to Sanskrit language. In order to address this shortcoming an English version considered desirable . Hence this exercise. As a prelude, it would be in the fitness of things first to deal with well-known and general Pramanas before embarking on those specifically which prohibit foreign travel. "Quotes" from Dharma Shastras are given in Sanskrit along with kannnada versions. Here only the objections raised are replied.

This necessity has arisen as some sections of the society who are familiar with these Pramanas and have already travelled abroad, for whatever reasons best known to them, are keen on studying our **Dharma Shastras.** In their eagerness to defend their acts and to justify themselves for having gone abroad they are trying to read the verses of our Pramanas between lines and interpret them in favour of their travel. Such misleading tactics are only to confuse the gullible masses. Under these circumstances, it is to deal with the issues effectively lest more and more "**Sathvika Jeevas**" deceive themselves and fall into the trap.

Let us deal with the issues one by one.

1. Quotes from "Mimamsa" such as 'Satyamvada', 'Vrihlnhavayanti' and others like performing of 'Sandhyavandane' in Mukhyakaala and/or Gaunakaala and also Dharmic injunctions on residing in 'Punyadesha' are brought into focus seeking Pramanas?

Ans: Amongst numerous 'Vidhis' attention is drawn to 3 main Vidhis, namely

» Apoorva Vidhi

» Niyama Vidhi

» Parisankhya Vidhi

Apoorva Vidhi:

When a Vidhi deals with a subject which is not known through other Pramanas it is called Apoorva Vidhi wherein the subject matter is totally new.

For instance in the ritual Sandhyavandhane, the kaala (Mukhyakaala/ prime time) is fixed. However Shastra permits a person who violates this time norm to perform Sandhyavandhane in other kaala (Gaunakaala) also by offering "Prayaschitha Arghya" (advent of new Vidhi)

This action by the violator is not of his Volition but stipulated by Vidhi. No one else other than the **Shastra/Vidhi** itself is eligible to violate or modify this rule.

Niyama Vidhi:

Unlike Apoorva Vidhi, Niyama Vidhi explicitly stipulates Do's and Don't's. It insists on one to do the right things and not to indulge in wrong doings. This Vidhi candidly prohibits an untutored volunteer from following a wrong path.

"Satyamvada" is one such Niyama Vidhi. People are in the habit of speaking truth or falsehood knowingly or unknowingly but Shastra insists that only the truth is to be spoken and not otherwise. This is true of 'Vrihlnhavayanti' also. In seperation of grain from the husk (dehusking), it goes without saying that the **Shastras** injunction is only to thrash to obtain grain and not to follow other methods.

"Yethan Deshan Samshrayeran" (one should reside only in these Deshas) also falls under Niyama Vidhi. This Vidhi does not impose any restriction for a person to live in some Desha but however it stipulates that if a person desires to perform Vihita Karma it is incumbent upon him to be in a particular desha only as dictated by the Vidhi and not else where. Any other Pramanas if available on the Videsha travel or residing there becomes Gauna, for the simple reason that no Pramana permits a Dwija for going abroad or residing there under any circumstance. To get a better understanding and wide spectrum it is desirable to study **"Poorvamimamsha Shastra".**

2. The Stipulations by Smritis on Nishidha Desha prohibits all natives of Bharata from going abroad. However they allow the Shudras

to reside anywhere during his 'Apathkala'. The livelihood for him becomes more important than living in a particular Desha. If the same 'Apathkala' confronts Dwija what should he do?

Ans: Smritis allow Shudra to go to Videsha (foreign land) in Apathkala and not the Dwija. Smritis opine that Dwija should not go out of Yanjniya desha. Therefore it becomes quite clear that the importance attached to livelihood far exceeds the deshavasa for a Shudra while it is vice-versa for Dwija. In other words for Shudra the livelihood will have precedence over deshavasa. Significantly the Dwija should not cross the border or transgress the Shastra Vidhis for the sake of livelihood. The essence behind these Smritis is to depict the significance attached to the Dwija's observance of Varnashrama Dharma than that of a Shudra. The adherence to the Varnashrama Dhrama by the Dwija far outweighs that of the Shudra. Consequently it is apparent that the loss incurred by the Shudra for border crossing is less.

3. Bhodayana Sutra prohibits Samudrayana (Sea Travel) in general. The term in general (Samanya shabdha) includes all the possible Visheshas. But the question is whether the Sea travel includes Air travel also. Sea travel may be considered as Air travel only if the texts mention those. For example travel on land is never considered as air travel. These days travellers use airways only. That being so what prevents us from considering the prohibition on sea travel does not refer to travel through air?

Ans: First of all one should understand that Sea travel does not denote a mode of travel. The modes of travel can be categorised as by land, air and water. The water travel is included in the modes of travel but not sea travel. If sea travel is considered as water travel then travel on river has also to be prohibited which is against our Shistachara. Ultimately the term 'WATER' noted in the water travels denotes the mode of travel whereas the term SEA (OCEAN) noted in the word Sea travel denotes only travel associated with sea. Consequently any travel associated Sea comes under the prohibited category. Therefore there is no need to reduce the said general prohibition to travel only on the sea by using a boat or a ship or a submarine because no such Pramana is available on which we may base the reduction. Otherwise, somebody may start to reduce further and say only submarine travel is prohibited.

'Samudrayana' as it is term which denotes travel associated with Sea. Travel by plane, by ship, by boat, swimming or a bridge over the

sea is nishedha when relativity is considered not because such travel is over the sea but because such travel is associated with the sea.

For example : "Napalandum bhakshayita" is a Nishedha. Bhakshanam (consume) means eating by crushing with teeth. If some body says "I will eat onion by making it into a juice in order to avoid 'nishedha' and to escape punishment", what would be the position in such a ticklish event?. If Bhakshanam includes all possible acts for intake of Palandam, the same /similar possibilities apply incase of **'Samudrayana"** also. Likewise the same/similar rule is applicable in case of **'Surapana'** too wherein some one may consume sura like wine, illicit liquors etc etc mixed with other eatables to avoid nishedha. Therefore it becomes inevitable to understand the Tatparya (the essence) of Vidhi and Nishedha and act accordingly. Arguments would be endless if conclusions are based on intransigencies and resorting to reading between lines.

In conclusion **Samudrayana which is travel on, over, in or under the samudra; all four being associated with sea are prohibited under our Dharma Shastras**. It is unfortunate that one is not still convinced.

4. In Krishnamrutha Maharnava Srimadhwacharya quotes a sloka from Purana.

म्लेच्छदेशेऽशुचौ वापि चक्राङ्को यत्र तिष्ठति ।
योजनानि तथा त्रीणि ममक्षेत्रं वसुन्धरे ।।

Where in lord Varaha narrates to Bhudevi that the Chakrankita or a Saligrama is so holy even when it is in Mlechhadesha or in any other impure place. An area upto 3 yojanas covered around it becomes the Vaishnava Kshetra. Thus the above sloka makes Mlechhadesha also gamya.

For example: Under the Dharma Shastra, the Vidhi Nishedha considers the differentiation between a Hari Bhakta and a non-Hari Bhakta. Likewise the said sloka gives an 'upayantara (alternative)' ie a way out from the prohibition of Videshayana?

Ans: The text quoted by SriMadhwacharya itself is not contradictory to the general prohibition because it is not niravakasha. It can be commented upon in the other way also. Let's delve on the meaning of the text quoted by SriMadhwacharya.

Yojanani threeni —— According to some Puranas one Yojana is equivalent to 12 miles. Therefore the Vaishnava Kshetra as per the text quoted constitutes 3 * 12 = 36 miles radius. What precisely that this sloka/text convey?

Is it the whole land irrespective of any variants where the Chakrankita lies eligible for performing each and every kind of Sathkarma(Vihitakarma)? Or is there any provision for Sankocha (reduction)?

It is prudent to consider the intrinsic meaning of the expression Yojananithreeni to understand the underlying or genuine purpose behind it. For, no sensible person would like to perform religious rituals (Vihita Karmas) like Deva pooja, Marriage, Upanayana etc. in cemetery (cremation ground), toilets etc... not withstanding the fact that these places also come within the precincts(ambit) of the Yojananithreenis. It is observed if anyone concurs to perform Vihita Karmas in such profane (forbidden) surroundings. Obviously, it goes without saying and to reiterate that such places are necessarily to be abandoned, as they are ineligible for performing a wholesome Vihita Karma (Sathkarma) and further it becomes mandatory to accept a reduction in performing them at these places. Applying the same principle and to be in conformity with our Shishtachara (systems & procedures) only a few Sathkarmas like Harinamasmarane can be undertaken and not the wholesome Varnashrama Karmas in Mlechhadesha.

Sri Madhwacharya says : "Na Bhagavathseva Sudhurachaaraha bhagavadbhakthakaha

This niyama (rule) applies only to the natives i.e. the original inhabitants who live there and not to the Dwijas, the migrants, from punya desha who are prohibited to go or live there. A Dwija who goes there along with a Chakrankita and who violates the norm becomes a Patitheya (a non-hari bhaktha) and is allowed to perform only Harinamasmarane and not other Varnashrama Dharmas like Sandhyavandhane etc. The very fact that our Pramanas prohibit Dwijas visit to foreign countries besides performing of Varnashrama Karmas, he is naturally bound to lose his Dwijathva (brahmanya) and hence becomes a non-brahmin (non-Dwija) although he carries with him the Chakrankita. It is very incidental to stress that the said sloka neither confirms any privilege nor offers a provision for Dwija to visit Mlechhadesha not withstanding the fact that the Chakrankita Sannidhana in may deem to purify those deshas.

Further in the light of the foregoing, it is not out of context to reiterate that indepth knowledge of our Shruthis and Smrutis, Puranas, Vedas etc. becomes a prerequisite to ferret out precise intrinsic and genuine meanings embedded in them.

5. If any travel related to **Samudra** is 'SAMUDRA YATRA' then any thing related to deadbody should be termed as 'SHAVA YATRA'. Therefore generalising the samudrayana is not fair?

Ans: There are various types of yatras enunciated in Sanskrit Sahitya such as Theertha Yatra , Ratha Yatra , Shava Yatra, Samudra Yatra ,Vimana yatra, Punya Yatra etc etc. In order to get the exact (precise)meaning of these one should go through and be thoroughly conversant with 'KARAKA PRAKARANA OF VYAKARANAM. 1)Theerthasya Yatra karmani Shashti 2) Rathe Rathenava Yatra = Karne thrithiya, Oupashloka saptami 3) Shava Yatra = Shavasya Yatra =Karthari Shashti 4)Samudrasya Yatra sambandha samanye shashti 5)Vimanath Yatra - Lyablopa nimitta -Panchami. Vimana Marutra Yatra ityarthaha . 6)Punyaya Yatra = Udyeshyarthe Chaturthi and their Vyuplanthi according to vyakarana before raising objections. It is necessary to note the differences in meanings in similar prayogas.

Conclusively, on the same methods as adopted above should understand the spirit of Dharmashastra without any bias. It is also mandatory to follow rules and regulations of other "Angashastra's (Co-related)" like Purva Mimamsa ,Vyakarana while deciding the spirit ie tatparya of the Dharma Shastras.

All these should not go against the Sishtachara. To deride our Ancient Munis (sages) and forefathers as 'Avivekhi(imprudents)' is a void. Let us not impugn them by our acts of indiscrition as it would only exhibit our ignorance and indignation.

Every Human being , especially the devout disciples of Sri MADHWACHARYA should always remember that this Manusha Sharira (Human Body)is a Boon gifted by the GOD to pursue the 'MOKSHA SADHANA' and do the relevant needs accordingly, instead of indulging in going astray to derive wordly pleasures.

Let us pray LORD SRI HARI and Guru Sri MADHWACHARYA to bestow upon us enough strength and vigour to perform their SEVAS.

C.S. SRINIVASACHARYA TAMRAPARNI

विषयानुक्रमणिका

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

– – –

श्रीः

।। श्रीगुरुभ्यो नमः।। ।। हरिः ओं ।।

श्रीहनुमद्भीममध्वान्तर्गतरामकृष्णवेदव्यासात्मकलक्ष्मीहयग्रीवाय नमः

भारतमेव कर्मक्षेत्रम्

ताम्रपर्णी श्रीनिवासाचार्यप्रणीतः

सत्कर्मक्षेत्रनिर्णयः

आपादमौलिपर्यन्तं गुरूणामाकृतिं स्मरेत् ।
तेन विघ्नाः प्रणश्यन्ति सिद्ध्यन्ति च मनोरथाः ।।

करोतु मम कल्याणं हरिर्हयमुखाभिधः ।
गुरुश्च मध्वनामा मे वरदोऽस्तु निरन्तरम् ।।

हयग्रीवं देवं निखिलगुणपूर्णं च विमलम् ।
भजेऽहं श्रीमध्वं श्रुतिविनुतविज्ञानममलम् ।।

यदादेशायत्तस्तदनुचरसत्साधकजनो ।
निजां भक्तिं प्राप्य स्वविहितसुवृत्त्याऽस्ति परया ।।

टीकाकृद्व्यासतीर्थान् श्रीराघवेन्द्रमुखान् गुरून् ।
सेवे सत्ध्यानतीर्थान् यत्कृतिर्धर्मे प्रमाणकम् ।।

भक्त्यादिगुणसंपन्नान् जालिहाळगुरून् भजे ।
यत्पादसंस्मृतेः शिष्याः धर्मशिष्टा भवन्त्यहो ।।

श्रीरामो यदुनन्दनश्च भृगुजः श्रीधार्मनारायणः
वेदव्यासमुखा हरेः सुतनवो यत्रावतेरुर्मुदा ।
श्रीमध्वो हनुमान् वृकोदरमुखा राजर्षिदेवर्षयः
सेयं भारतपुण्यभूमिरतुला जीयान्मुकुन्दाश्रया ।।

श्रीमतो भगवतः करुणाकरस्य परिपूर्णनिखिलकल्याणगुणस्य निर्दोषचिदानन्दस्वरूपस्य जन्माद्यष्टककारणस्य श्रीलक्ष्मीरमणस्य

श्रीनारायणस्य परमप्रसादादेव हि अपारदुःखभूयिष्टात् घोरादस्य जीवजातस्य संसारकूपारात् मुक्तिरिति निश्चप्रचं वेदशास्त्राणां तात्पर्यम् । तदुक्तं "**यस्य प्रसादात् परमार्तिरूपादस्मात् संसारान्मुच्यते नापरेण** " इति । सोऽपि शास्त्रानुसारं समनुष्ठितविहितकर्मणः दूरीकृतनिषिद्धदुराचारस्य अत एव धार्मिकपदोक्तस्यैवं शुद्धान्तःकरणस्य श्रवणादिभिरासादितभगवदपरोक्षस्य अतिपरिपक्वभक्तेः विषयविषविषये सञ्जातविरागस्य सात्विकसाधकस्यै-वेश्वरेच्छाबलादभिव्यज्यते इति। तच्चोक्तं '**नाचारेण विना ज्ञानं**' '**विना ज्ञानं कुतो भक्तिः**', '**नाविरतो दुश्चरितात्** ' इत्यादि (गीता भाष्ये९-३१) '**कर्मणा ज्ञानमातनोति**'। '**ब्रह्मवेदननिविष्टचेतसां कर्म तत्र करणान्तरं भवेत्**' (सुमध्वविजये -९सर्गे-५१श्लोके) "**नियतं कुरु कर्म त्वं**" (भगवद्गीता-३-५)" **कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः पूर्वतरं कृतं** (गीता४-१५) इत्यादिपरःशतप्रमाणैः विहितकर्माचरणस्य श्रीहरिप्रीतिकरत्वोक्तेः ।। "**तत्कर्म हरितोषं यत्**" (भागवते-१-२)इति वचनाच्च ।। वेदशास्त्रेषु वर्णाश्रमविभागशः नियतं कर्म तत्तदुचिततया अवश्यानुष्ठेयम् । अन्यथा हरिप्रीतिविरोधात् नरकाद्यनर्थप्राप्तेः । उक्तं चेदं गीतायाम् –

नियतस्य तु सन्न्यासः कर्मणो नोपपद्यते ।
ततः स्वधर्मं कीर्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ।।

अभिहितं चेदं भगवत्पादैः **स्वविहितवृत्त्या भक्त्या भगवदाराधनमेव परमो धर्मः** इति। शिष्टानां वर्णाश्रमोचितसद्धर्मानुष्ठानं देशकालोपायद्रव्य-श्रद्धपात्रत्यागादीनपेक्षते । एतेषां शुद्धिमनुसृत्य हि साधकस्य धर्मोदयः । नान्यथा। तदुक्तं शङ्खलिखिते (वीरमित्रोदये १भागे-५३पुटे) '**धर्मलक्षणानि-देशः, कालः, उपायः, द्रव्यं, श्रद्धा, पात्रं, त्यागः । समस्तेषु सत्सु धर्मोदयः साधारणः अन्यथा विपरीतः। श्रद्धापात्रसंपन्नो धर्मः कालापेक्षः श्रद्धाद्रव्योत्पत्तिः इति कालः तन्मूलो देशः इति ।**

व्याख्यातं चैतत् वीरमित्रोदये । एवंभूतकालसंपन्नो यःकश्चन अनिषिद्धो देशः धर्मस्य कारणमित्याह तन्मूलो देशःइति ।

सोऽयं कर्मादिफलसंसिद्धिहेतुरिति हेतोरेवानिषिद्धोऽयं देशः कर्मभूमि शब्देनव्यपदिश्यते ।कर्मफलसाधनभूमिरिति सोऽयंकर्मादिफलसंसिद्धिहेतुरिति हेतोरेवानिषिद्धोऽयं देशः कर्मभूमिशब्देन व्यपदिश्यते । कर्मफलसाधनभूमि रिति तदर्थः । अस्याः महत्वमुक्तं विष्णुपुराणे (वीरमित्रोदये ५५ पुटे)

अत्रापि भारतं श्रेष्ठं जम्बूद्वीपे महामुने ।
यतो हि कर्मभूरेषा ह्यतोऽन्या भोगभूमयः।।
अत्र जन्मसहस्राणां सहस्रैरपि सत्तम ।
कदाचिल्लभते जन्तुः मानुष्यं पुण्यसंचयात् ।
कर्मभूमिरियं स्वर्गमपवर्गंच गच्छतां । इति ।

श्रीमदाचार्यजन्मभूमिमहत्ववर्णनावसरे चैतदेवोक्तं सुमध्वविजये **सद्वीपवारिनिधिसप्तकभूतधात्र्या मध्येऽपि कर्मभुवि भारतनामखण्डे** इति। श्रीमद्भागवते पञ्चमस्कन्धे **अत्रापि जम्बूद्वीपे भारतमेव वर्षं कर्म-क्षेत्रम् । अथान्यान्यष्टवर्षाणि स्वर्गिनां पुण्यशेषोपभोगस्थानानि** इति । मार्कण्डेये च भारतमेव कर्मफलसाधनभूमिः नान्यत् । देवादीनामपि एतदेव साधनं इति स्पष्टमुक्तेश्च । तथाहि-**मार्कण्डेये ५७ अध्याये** ।।

भद्राश्वभारताद्यानि पत्राण्यस्य चतुर्दिशम् ।
भारतं नाम यद्वर्षं दक्षिणेन मयोदितम् ।
तत्कर्मभूमिर्नान्यत्र सम्प्राप्तिः पुण्यपापयोः ।
एतत्प्रधानं विज्ञेयं यत्र सर्वं प्रतिष्ठितम् ।।
तस्मात्स्वर्गापवर्गौ च मानुष्यनरकावपि ।
तिर्यक्त्वमथ वान्यच्च नरः प्राप्नोति वै द्विज ।।
तदेतद्भारतं वर्षं सर्वबीजं द्विजोत्तम
ब्रह्मत्वममरेशत्वं देवत्वं मर्त्यतां तथा ।

प्रयाति कर्मभूर्ब्रह्मन् *नान्या लोकेषु विद्यते*। इति ।

तदनेन स्पष्टं भारतं वर्षमेव कर्मभूमिः नान्यद्वर्षमिति।

कर्मभूमिपरिष्कारः

ननु केयं कर्मभूमिः ? किमिदं तत्वम्? इति । कर्मफलसाधनभूमिरिति चेत्, तर्हि तदन्यत्र विदेशेषु कृतानां कर्मणां पुण्यपापासाधनत्वप्रसङ्गः । ततश्च अत्र भारते कलियुगे स्वत एव पुण्यं अल्पं, पापं च बहु इति एतद्वासापेक्षया विदेशगमनम् एवोचितं स्यात् । यतो विदेशेषु कृतं कर्म निष्फलमिति चेत् मैवम्। **यतोऽधिकारिकृतस्वस्ववर्णाश्रमोचितकर्मणां स्वर्गापवर्गदेवत्व–वैष्णवजन्मादि फलसाधनभूमिरिति तदर्थः**। पुण्यपापकर्मणोर्मध्ये पुण्यकर्मण एव प्रधानत्वात्। दुर्योधनकृतदुष्कर्मतोऽधर्मसाधनत्वे अपि कुरुक्षेत्रस्य धर्मक्षेत्रत्ववत्। अकर्मभूमिरपि द्विविधा। देवादीनां पुण्यफल–भोगप्रधानभूमिरेका । अतिशय पापहेतुरपरा। तत्राद्या स्वर्गादिःहरिवर्षादिः । द्वितीया अमेरिकादिविदेशः। अत एवोत्तमाधिकारिभिरपि एतद्भारतवर्षमेत्यैव स्वोचितसाधनानि कर्तव्यानि इति–**अहो श्रीमद्भारतमहिमा**।

अवलोकनीयमस्मिन्विषये श्रीमद्भागवतम् ।।

अस्मिन्नेव वर्षे (भारते) लब्धजन्मभिः शुक्ललोहितकृष्णवर्णेन स्वारब्धेन कर्मणा दिव्यमानुषनारकगतयो बह्व्य आत्मन आनुपूर्व्येण सर्वा ह्येव सर्वेषां विधीयन्ते। यथा वर्णविधानमपवर्गश्चापि। योऽसौ भगवति सर्वभूतात्मनि अनात्म्येऽनिरुक्ते अनिलयने परमात्मनि (भगवति) वासुदेवे अनन्यनिमित्तभक्तियोगलक्षणो नानागतिनिमित्ता विद्याग्रन्थिरन्धनद्वारेण भवति यदा हि महापुरुषसङ्गतिः ।

एतदेव हि देवा गायन्ति ।

अहो बतैषां किमकारि शोभनं प्रसन्न एषां स्विदुत स्वयं हरिः।
यैर्जन्म लब्धं नृषु भारताऽजिरे मुकुन्दसेवौपयिकस्पृहात्मभिः ।।

कल्पायुषां स्थानजयात् पुनर्भवात् क्षणायुषां भारतभूजयो वरः ।
क्षणेन मर्त्येन कृतं मनस्विनः सन्यस्य संयान्त्यभयं पदं हरेः ।।
इत्यादि । समाख्यातं चैतत् बृहन्नारदीये ३अध्याये ६५-७१ श्लोकेषु । तथाहि–

'संप्राप्य भारते जन्म सत्कर्मसु पराङ्मुखः ।
पीयूषकलशं मुक्त्वा विषभाण्डमुपाश्रितः ।
कर्मभूमिं समासाद्य यो न धर्मं समाचरेत् ।
स च सर्वाधमः प्रोक्तः वेदविद्भिः मुनीश्वर ।
एवं भारतभूभागं प्रशंसन्ति दिवौकसः ।।
ब्रह्माद्याः अपि विप्रेन्द्र स्वभोगक्षयभीरवः ।
तस्मात्पुण्यतमं ज्ञेयं भारतं वर्षमुत्तमम् ।।
देवानां दुर्लभं वापि सर्वकर्म फलप्रदम् ।
अस्मिन्पुण्ये च भूभागे यस्तु सत्कर्मसूद्यतः ।।
न तस्य सदृशः कश्चित् त्रिषु लोकेषु विद्यते ।।' इति ।

ततश्चायं अभिसन्धिः सिद्धो भवति । देवादयो यत्र जन्म प्रार्थयन्ते, लब्धजन्मानश्च ते नानाविधसेवाभिः श्रीहरिप्रीतिं काङ्क्षन्ते, कृतसाधनाश्च भवन्ति, सेयं भारतभूमिः अत्यन्तं पुण्यतमा साधकसज्जनसाधनाङ्गम्। तत्परित्यागः तत्र स्थित्वाऽपि कर्मपरित्यागः भगवत्प्रीतिविरोधी, नरकाद्यनर्थहेतुरित्यर्थः। बहुपुण्यसञ्चयसाध्या चात्र जनिरित्यतो नैतद्देशं परित्यज्य पातित्यादिहेतुः विदेशगमनं साधुभिः आश्रयणीयम्। तस्य वर्णाश्रमोचितकर्माधिकारनाशकत्वात् विदेशानां वर्णाश्रमधर्माङ्गत्वाभावात् तत्र गमने कर्मलोपेन पातित्यमिति भावः। उपपाद्यते चैतदुत्तरत्र।

भारतवर्षनिर्णयः

ननु किं भारतवर्षं ? कियती च तत्परिमितिः? कोऽयं विदेशः यद्गमनमनर्थहेतुः इत्युच्यते ? को वा प्रत्यवायः? इति चेदुच्यते। हिमवत्पर्वतात् दक्षिणे , समुद्रादुत्तरत्र, सिन्धुनद्याः पूर्वतः, सूर्योदयपर्वतात् पश्चिमे विद्यमानो भूभागः भारतवर्षं नाम । तदुक्तम्–

उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम्
वर्षं तद्भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः ।
[१]नवयोजनसाहस्रो विस्तारोऽस्य महामुने ।
कर्मभूमिरियं स्वर्गमपवर्गं च गच्छताम् ।। इति विष्णुपुराणे ।

अस्य भारतस्य दिक्त्रये समुद्रसद्भावात् द्वीप इति व्यपदेशोऽपि अस्ति। तथाहि---

योजनानां सहस्रं[२] तु द्वीपोऽयं दक्षिणोत्तरात् ।
पूर्वे किराताः यस्यान्ते पश्चिमे यवना स्मृताः । –मार्कण्डेयपुराणे

अस्यायमर्थः । अयमिति प्रत्यक्षतः सहस्रयोजनपरिमितः। पूर्वदिशि किराताः पश्चिमे यवनाः तुरुष्का(मुस्लीम्स्)सन्ति इति । अयं भारतदेशः आर्यावर्त, मध्यदेश, दक्षिणावर्तेति त्रेधा विभक्तः । तत्परिमितिः अपि अभिहिता। तथाहि **प्रागदर्शनात् प्रत्यक्कालकवनात् दक्षिणेन हिमवन्त-मुदक्पारियात्रमेतदार्यावर्तं तस्मिन् य आचारः स प्रमाणं** (बोधायन-धर्मसूत्र-२-१०) यत्र सरस्वती नदी अदर्शनमेति तदुच्यतेऽदर्शनमिति । ततः प्राग्दिशि विद्यमानभूभागः। कालकवनं उदयपर्वतेति पुराणप्रसिद्धपर्वतीयं वनम् । ततः प्रतीच्यां दिशि । पारियात्रं विन्ध्यपर्वत इति केचित्। परं तु यात्रा यद्देशे परितो भवति तत्परियात्रम् (कन्याकुमारीक्षेत्रं)पूर्वोक्तम् ।

अयं च महार्यावर्तो देशः। किंचिद्वैलक्षण्येन मनुः ब्रह्मावर्तं प्राह – तथाहि

सरस्वतीदृषद्वत्योःदेवनद्योर्यदन्तरम् ।
तं देवनिर्मितं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते ।।

---

१. **नवयोजनसाहस्रः विस्तारः** ९००० square योजनानि इत्यर्थः । **योजनं**= 12Miles. 1mile = 1.6 kms. \Sq. root of 9000 = 94.86832381 12 1.6 = 1821.471932 1821.471932=3317760sq kilometres . India as on today 3287300 .. sqkm ..

२. *योजनानां – इदं २ मैल् परिमितं योजनमिति भाति १००० २ १.६=३२००. kilometer distance भाति। अन्यथापूर्वपश्चिमात् केवलं नवयोजनानीति स्यात्। अतः बहुविधयोजनापद्धतिरस्तीति योज्यम् ।।

हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि ।
प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः प्रकीर्तितः ।।
आसमुद्रात्तु वै पूर्वात् आसमुद्रात्तु पश्चिमात्. ।
तयोरेवान्तरं गिर्योःआर्यावर्तं विदुर्बुधाः।।

शिष्टो देशः दक्षिणावर्तः, एषु ब्रह्मावर्तः उत्तमः मध्यदेशो मध्यमः । अधमो दक्षिणावर्तः इति ज्ञेयम् । इदमन्यत्र अन्यधा प्रतिपादितम् ।।

ब्रह्मावर्तः परो देशः ऋषिदेशस्त्वनन्तरः ।
मध्यदेशः ततो न्यूनः आर्यावर्तस्त्वनन्तरः ।।

इति **भविष्यपुराणे**(वीरमित्रोदये ५५पुटे)। **'तस्मिन्देशे य आचारः पारंपर्यक्रमागतः वर्णानां सान्तरालानां स सदाचार उच्यते'** इत्युक्तेः ब्रह्मावर्तस्योत्तमत्वम् । मध्यदेशो मध्यमः **'नात्युत्कृष्टः नातिनिकृष्टः इत्यतोऽयं मध्यदेशः न तु पृथिवी मध्यभवत्वात्'** इति **मेधातिथ्युक्तेः**। एतद्देशेषु कृतानां शिष्टकर्मणां देशस्वरूपानुगुणफलोक्तेः स्वरूपत एवायं पुण्यदेशः। एतेन यत्केनचिदुक्तं 'जनदोषनिमित्तोऽयं देशदोषः न तु स्वभावतः एव कश्चन देशो दुष्टः' इति तत्प्रत्युक्तम् । म्लेच्छजनाकीर्णत्वं तु स्वभावत एव दुष्टदेशस्य दोषाधिक्यापादकमेव । अपरिग्राह्यतायां निमित्तान्तरं वा। शिष्टदेशेष्वपि यः प्रदेशः दुष्टजनाकुलः स परित्याज्यो वासाय किमुत अशिष्टप्रदेश इति कैमुत्योहाहेतुर्वा। अत एव जनशिष्टतादीन्यनवलंब्य परिग्राह्यदेशविभागः तत्परिमितिः तत्सीमादिकं चोक्तं संगच्छन्ते । तत एवोक्तं **मनुना** त्रिविधतया विभक्तशिष्टदेशस्य सामान्यलक्षणमभिदधता ।।

कृष्णसारस्तु चरति मृगो यत्र स्वभावतः ।
स ज्ञेयो याज्ञियो देशः म्लेच्छदेशस्त्वतः परः ।। इति ।
बोधायनेनापि एतदेव ह्युक्तम् ।
पश्चात्सिन्धुर्विसरणी यावत्सूर्यस्योदयनं पुरः ।
यावत्कृष्णो विधावति तावद्धि ब्रह्मवर्चसम् ।। इति

कृष्णः = कृष्णसारमृगः । **आदिपुराणे** च –

कृष्णसारैः यवैर्दर्भैः चातुर्वर्ण्याश्रमैः तथा ।

समृद्धौ धर्मदेशस्तं आश्रयेरन्विपश्चितः ।।

स्वभावतः इति मनूक्तं सर्वत्राध्याहार्यम् । अन्यथा कृष्णसार-मृगविशेषयवदर्भाणां विदेशेष्वपि बलान्नयनसंभवात् याज्ञियायाज्ञिय देशविभागकरणं निर्बीजं स्यात् । न चेष्टापत्तिः । यज्ञेनैव देशशुद्धौ शुद्धदेशे-यज्ञविधानानुपपत्तेः । तथा चोक्तं **संवर्ते** –

स्वभावाद्यत्र विचरेत् कृष्णसारः सदा मृग : ।

धर्मदेशः स विज्ञेयो द्विजानां धर्मसाधनम् । इति ।

स्वभावात् अनादितः इत्यर्थः इत्युक्तं स्मृतिचन्द्रिकायाम् । याज्ञवल्क्येऽपि **यस्मिन्देशे मृगः कृष्णः तस्मिन्धर्मान्निबोधत** इत्युक्तम् ।

एतदभिप्रायौ हि शङ्खलिखितौ **देश आर्यो गुणवान् प्रागस्तादर्वागुदया-द्यावदुच्चा गिरयो यावत्पुण्याः सरित प्राक्सिद्धत्वाद्देशः सनातनः पुण्यः । कृष्णमृगो वा यावद्विचरति तावदाचारः स्यात् प्राक्सिन्धु-सौवीरात्, दक्षिणेन हिमवतः, पश्चात्कांपिल्या, उदक्परियात्रात् , अनवद्यं ब्रह्मवर्चसम्** इति । **वसिष्टस्मृता**वपि '**यावद्वा कृष्णमृगो विचरति तावद्ब्रह्मवर्चसम्**' इति । समुदितं चैतदेव **पैठीनसीस्मृतौ** '**आहिमवतः आ च कुमार्या सिन्धुः वितरिणी सूर्यस्योदयनं पुरः यावद्वा कृष्णमृगो विचरति तत्र धर्मः**' इति । एवं परिमितभारतदेशादतिरिक्तो यो देशः म्लेच्छदेशत्वेन बहूक्तः तत्र स्वभावतः कृष्णसारनामक मृगविशेषः न विचरतीति ऋष्याशयोऽवगम्यते । यत्कचिद्विदेशेषु कृष्णमृगदर्शनं शिष्टदेशस्य म्लेच्छा-क्रमणवत् बलात् प्रकृत्यादिविकोपाद्वा आकस्मिकं इति स न ऋष्युक्त-कृष्णसारः इति वा विवेक्तव्यम् । सर्वज्ञकल्पानां ऋषीणां विदेशेष्वपि कृष्णसारमृगसद्भावः न ज्ञातः इति तु साहसमात्रम् । न च कृष्णसारमृगदर्शनात् सोऽपि ऋषिसम्मत एव देशः न विदेश इति किं न स्यात् इति वाच्यम् । पश्चिमे

सिन्धुनदी, पूर्वे सूर्योदयस्थानभूतकालकवनोपलक्षित : देशः, उत्तरत्र हिमवत्पर्वतः, दक्षिणे पारियात्रपदोपलक्षितकन्याकुमारीक्षेत्रं इति सीमावचनस्य लक्षणान्तरस्य च सद्भावात् तद्विरोधापत्तेः । न हि वैभवादनेकलक्षणोक्तौ अन्यतमस्य वैयर्थ्यमापादनीयम् । कृष्णसारमृगलक्षणं तु अभिज्ञैर्ज्ञातव्यम् । वैतरिणी – जनकपर्वतसमीपे मालवदेशे परशुरामेण धनुष्कोट्या कुण्डं भित्वा निर्मिता नदी इति प्रसिद्धिः । एवमेव वीरमित्रोदये व्याख्यातम् ।

लक्षणान्तराभिधानं च दृश्यते । तथाहि '**कृष्णसारैर्यवैर्दर्भैः चातुर्वर्ण्याश्रमैः तथा**' इति आदिपुराणोक्तरीत्या चतुर्वर्णाचतुराश्रमविधि-नियमव्यवस्था यस्मिन्देशे पारंपर्यक्रमागता स्वाभाविकी ऋषिमुनिसाधुभिः अनुष्ठिता इति प्रथा च वेदेतिहासपुराणादिप्रमाणैरुपलभ्यते स देशः शिष्टदेशः इति तदर्थः । अत एव **विष्णुस्मृतौ 'चातुर्वर्ण्यव्यवस्थानं यत्र देशे नविद्यते । तं म्लेच्छदेशं जानीयात् आर्यावर्तमतः परम्'** इति म्लेच्छदेशव्यावृत्ततया पुण्यदेशनिर्देशः कृतः। अद्यापि वर्णाश्रमव्यवस्था अस्मद्भारते देशे एव उपलभ्यते । यद्यपि बहुप्रतिरोधात् इहापि सा क्षीणा तथापि तदङ्गीकर्तृसाधुजना तत्प्रमाणसंमानिनः यथा शक्तितदनुष्ठातारोऽस्मिन्देशे दरीदृश्यन्ते नान्यत्र । ते म्लेच्छादयः खलु धर्ममूलं वेदादि अप्रमाणं मन्वते । सत्येवं का कथा विदेशेषु तादृशव्यवस्थासद्भावस्य ?

एतद्भारतदेशात् अन्यः प्रत्यन्तदेशः समुद्रस्य परे पारे स्थिताः देशा समुद्रमध्यस्थिता द्वीपाश्च विदेशाः । **स ज्ञेयो याज्ञियो देशः म्लेच्छदेशस्ततः परः** इतिमनूक्तेः । स्वस्ववर्णाश्रमोचितधर्मानुष्ठानपूर्वं भक्त्या भगवदाराधानं हि यज्ञः ईदृशयज्ञार्हो देशः याज्ञियः । तदन्यः म्लेच्छदेशः । अयाज्ञियः अर्थात् भगवत्पूजारूपयज्ञानर्हः वषट्कारादियुक्तश्चात्र यज्ञशब्दवाच्यः ब्राह्मणादि-वर्णाधिकारिकः इत्यर्थः । तत्र वर्णाश्रमोचितकर्म कर्तुं तत्र स्थिताः इतो गताश्च नार्हन्ति इति भावः । अत एवेमे पापदेशा इत्येवोद्घोषिताः ।।

तदुक्तम् –

पापदेशाश्च ये केचिद्व्याधैरध्युषिता जनैः ।

गत्वा देशानपुण्यांस्तु कृच्छ्रं पापं समश्नुते ।।

न विवाहं न च श्राद्धं यज्ञं तेषु समाचरेत् ।

इति **आदिपुराणे** ८४ अध्याये। **व्याधैः** = किरातैः चैनादिपूर्वोत्तर-पूर्वदेशीयाः किराताः। तत्र गमनमात्रेण पापश्रवणात् अयं नित्यनिषेधः। अयं निषेधः भारतदेशव्यतिरिक्तविषयः । विवाहः संस्कारः । श्राद्धं नित्यम् । यज्ञः काम्यः इति वर्णाश्रमोचितकर्मसु त्रिविधमपि कर्म विदेशेषु न कर्तव्यम् । तत्पदानामुपलक्षकत्वात् । भारतेऽपि केचन देशाः अगम्याः इत्याहुः। अन्तप्रदेशोऽपि न गम्यः । तथाहि – **'सिन्धुसौवीरसौराष्ट्रान्तथा प्रत्यन्तवासिनः कलिङ्गकोङ्कणान् वङ्गान् गत्वा संस्कारमर्हति'** इति **देवलस्मृतिः** । अत्र हि क्वचित्तीर्थयात्रोद्देशं विना गमने पुनःसंस्कारः प्रायश्चित्ततयाऽभिहितः । न तु भारताद्बहिर्गमने । अत एव व्याधैरध्युषिता इति पापदेशा विशेषिताः ।

तेषां देशानां पापत्वे अपुण्यत्वे हेतुमभिधाय तद्गमनं निषिद्धं बृहदारण्यके ।। तथाहि –

(उपनिषद्विचारः)

सा वा एषा देवता एतासां देवतानां पाप्मानं मृत्युं अपहृत्य यत्रासां दिशामन्तः तद्गमयांचकार । तदासां पाप्मनो विन्यधात् । तस्मान्न जनमियात् नान्तमियात् । नेत् पाप्मानं मृत्युमन्ववायानीति। तृतीयाध्याये–१० ।।

सावा एषा देवता= पूर्वोक्तः मुख्यप्राणः वायुः । **एतासां देवतानां** = रुद्रादिदेवानां **पाप्मानं मृत्युं** = पातकं पापं तथा मृत्युं मृत्युपदोपलक्षितं तमः प्राप्तिहेतुं च। **यत्रासां** दिशामन्तः **तद्गमयांचकार**= यस्मिन्देशे एतद्दिगन्तता व्यवहारः तादृशसमुद्रप्रान्तपर्वताद्यरण्यप्रदेशेषु प्रापयामास **तदासां पाप्मनो विन्यधात्** = प्रान्ततद्बहिर्देशस्य जनतानां उपरि पापानि प्राक्षिपत् । **तस्मात्**=

कर्मभूमिव्यतिरिक्ततादृशप्रान्तदेशेषु पापानां मृत्योश्च सद्भावात् प्रक्षिप्तत्वात्। **न जनमियात्** = तादृशपापिष्ठजनं प्रति न गच्छेत् । तज्जनसंपर्कं न कुर्यात् इति यावत्। **नान्तमियात्** = तद्देशं प्रति न गच्छेत् । **नेत्** =तज्जनदेश संसर्गे कृते पाप्मानं मृत्युं अन्ववायानीति गन्ता संपृक्ता एवं चिन्तयेत् । तज्जनदेशसंसर्गे कृते पाप्मानं मृत्युं प्राप्नवानीति बुद्ध्या नेयादेत्यर्थः । तत्र गतौ पापान्वयः स्यात् इति भावः । अत्र यद्यपि अयमेव देश दिगन्तः इति नास्ति स्पष्टनिर्देशः। तथापि प्रमाणान्तराद्यनुसृत्य तस्य भारतदेश व्यतिरिक्त जन वासदेशत्वं निश्चेतुं शक्यते । यत ईदृशदेशे, देशीयेषु च पापं मृत्युश्च निक्षिप्तौ । न हि देशे पाप निक्षेपः देशस्य दुःखादि फलसंसर्गार्थं जडत्वात्। किन्तु तद्गतानां, इतः तत्र गतानां च । तद्गतानां साक्षादेव पापनिक्षेपात्, इतस्तत्र गच्छतां दुःखादिफलसंसर्गार्थं हि देशे पापनिक्षेपः परिशिष्यते । अत एव नान्तमियात् इत्युक्तं संगच्छते । अन्यथा नात्र तिष्ठेत् इत्यवक्ष्यत् । तादृशजनानां पुण्य देशगमनेऽपि पापसम्बन्धापरिहाराच्च । प्रत्यागमनेन पापदेशत्यागेन पापनिवृत्तौ प्रत्यवयोपदेशः व्यर्थः स्यात् । अन्यथा दुष्कर्मपरित्यागमात्रेण पापनिवृत्तिरित्यपि स्यात् ।।

ननु कोऽयं दिशां अन्तः? उच्यते, यत्र सनातनवैदिकधर्मवर्णाश्रमव्यवस्था अनादितः दृश्यते सा दिक् तद्भिन्नो दिशामन्तः । अन्यथा दिशामन्तस्यैवाभावेन तत्र पापक्षेपणस्य असंभवात् अयुक्तं स्याद्वचनम् । अतो यावती दिक् स्वधर्मसाधनं तावत्या दिश अर्थाद्देशतो व्यतिरिक्तो दिगन्तः । दिशां अन्तः दिगन्तः इति श्रौतो भावः विभाव्यते। इममेव भावं मनसि निधाय समुद्रप्रान्तो यत्र इति व्याख्यातं खण्डार्थकृद्भिः । ययोः देशयोः विभाजकः समुद्रः स परो देशः यत्पदाभिधेयो गृहीतः । अत एव प्राणिसञ्चारानुकूलत्वेन दिग्व्यख्यानं कृतं सङ्गच्छते । अन्यथा समुद्रतीरपर्यन्तमपि प्राणिसञ्चारस्य शक्यत्वात् समुद्रे इत्येव अवक्ष्यत् । भारतीयसमुद्रतीरस्य शिष्टपरिगृहीतत्वेन तद्विरोधापत्तेः नैतत् तीरपरिग्रहसंभवः । रामेश्वरकन्याकुमार्यादिबहुपुण्यक्षेत्राणां अत्रैव सद्भावात्।

परदेशे यद्यपि यत्किंचित्प्राणिसञ्चारो दृश्यते तथापि श्रुतेरुपदिश्यमानैतद्देशीय जनसंबन्धिप्राणिसञ्चारस्य समुद्रावधित्वस्य विवक्षितत्वात् । अन्यथा यत्र समुद्रप्रान्तः इति नावक्ष्यत् ॥

बृहदारण्यक**शाङ्करभाष्ये**ऽपि इदं विचारितम् । तथाहि – **ननु नास्ति दिशामन्तः कथमन्तं गमितवानिति । उच्यते । श्रौतविज्ञानवज्जनावधि-निमित्त कल्पितत्वाद्दिशां, तद्विरोधिजनाध्युषित एव देशः दिशामन्तः देशान्तोऽरण्यमिति यद्वदित्यदोषः । तस्मादन्त्यं जनं नेयात् न गच्छेत् संभाषणदर्शनादिभिर्न संसृजेत् । तत्संसर्गे पाप्मना संसर्गः कृतः स्यात् पाप्माश्रयो हि सः । तज्जननिवासं चान्तं दिगन्तशब्दवाच्यं नेयाज्जन शून्यमपि । जनमपि तद्देशवियुक्तमित्यभिप्रायः । नेत् परिभयार्थे निपातः । इत्थं जनसंसर्गे दिगन्तदेशगमने पाप्मानं मृत्युमन्ववायानीति । अनु अव अयानि इत्यनुगच्छेयमित्येवं भीतो न जनं अन्तं च ईयात् इति पूर्वेण संबन्धः इति ॥**

तथाच श्रौतविज्ञानपदोपलक्षितशिष्टाचारपरंपरा यद्देशीयजनेषु स्वतो दृश्यते स देशः दिक्शब्दाभिधेयः। परोपदेशाद्बलाद्वाअन्त्यजनानामपि वैदिक-सदाचारसंभवात् स्वत इत्युक्तं। अन्यथा देशविभागो विवेको वा जनेषु निर्युक्तिकः स्यात् । इदं चाद्यापि प्रत्यक्षम् । तथाच नित्योऽयं निषेधः । हेतोः प्रत्यवायस्य च श्रवणात् । देवताः पापाद्विमुच्य वायुः तं पापसमुदायं दिगन्तशब्दवाच्ये देशे यतः प्राक्षिपत् अतः स देशः पापदेशः तज्जनाश्च तद्देशजन्यादिमत्वात् पापाः इति हेतुरुक्तः । पापदेशेन पापजनेन च संसर्गः पापजनकइति स्वरसतः सिद्धेः तन्निषेधः अर्थवान् । एवं मृत्युप्रक्षेपस्य श्रवणात् तद्देशदेशीयजनसंसर्गे मृत्युप्राप्तिरूपप्रत्यवायस्यापि सत्वं अनुसन्धेयम् । मृत्युशब्दश्चेह न मरणवाची किन्तु नरकाद्यनर्थवाची इति ज्ञेयम्। तथानुपलंभात् (तद्देशीयानां अमरणात्)

इयमेवोपनिषत् **रङ्गरामानुजेन** किञ्चिदिव व्यत्यस्य व्याख्याता । तथाहि

यस्मात् कारणात् प्रत्यन्तदेशानां वागादिदेवताविनिमुक्तानृतादिलक्षण-पापनिधानाश्रयतया म्लेच्छदेशत्वं , अत एव तत्र जनं =जननं उत्पत्तिं अन्तं =मरणं च नेयात् न प्राप्नुयात् । तत्र देशे उत्पत्तिमरणे अशोभने इति यावत् इति ।।

अस्मिन्व्याख्याने दिगन्तशब्देन म्लेच्छदेशः स्वीकृतः। परं तु जनशब्दस्य मनुष्यपरत्वेऽरुचिं मन्वानेन जननपरत्वं उक्तम् । जननं चोत्पत्तिः । अतः उत्पत्तिं नेयान्न प्राप्नुयात् इत्यर्थः इत्यभिहितम् । उत्पत्तेः उत्पत्स्यमानानधीनत्वेन नेयात् इत्येषः न निषेधविधिः किन्तु उत्पत्तिः पापफलदा इति वस्तुस्थितिकथनं इत्यङ्गीकर्तव्यं भवति । इदं नोपपद्यते । नेत् इत्युत्तरवाक्यस्यान्वयानुपपत्तेः । तत्र म्लेच्छदेशे मरणनिवृत्यर्थं तत्स्थेन देशान्तरं गच्छेत् इत्यत्रास्य तात्पर्यं वक्तव्यम्। उत्पत्तेरनधीनत्वेऽपि मरणनिवृत्तेः शक्यसंभवात्। अतः पुण्य-देशोत्पत्तिमता अयं पापः म्लेच्छदेशो न गन्तव्यः न तत्र स्थातव्यं नापि तत्र म्रियेत इत्यर्थ एव आश्रयणीयः । ततश्च यः पुरुषः पुण्यदेशोत्पत्तिमान् ततः पापदेशं गच्छति स पापं प्रत्यवायं अन्वेतीति फलितोऽर्थः ।।

ननु दिगन्तत्वेनोक्तम्लेच्छदेश इयानिति कथं निर्णयः ? उच्यते । दिगन्तः खलु प्रक्षिप्तपापः यः स्वं प्रत्यागतस्य पापान्वयं करोति । तद्भिन्नो देशः पुण्यदेशः यतो जनः पापं देशं नेयात् देशस्य पुण्यत्वं तत्र कृतकर्मणां पुण्य-प्रदत्वेन । तच्च कर्मणां श्रुत्यादिविहितत्वेन एव । तच्च श्रुत्याधिकारिसापेक्षम् । अधिकारी च स एव यः स्वतो द्विजः संस्कारक्रमसंपन्नः। एवं चोपनयनादिसंस्कारसंस्कृत-द्विजोद्देशेन विहितकर्मणां क्लृप्तपुण्यादिफलहेतुत्वं यद्देशावच्छिन्नानुष्ठानेन भवति स देशः पुण्यदेशः इति पर्यवसितार्थः आस्थेयः । तथा च श्रुतितदध्ययन-तदर्थविज्ञान, तदुक्त विहितकर्मानुष्ठानादिपरंपरा स्वतो यद्देशीया स देशः पुण्यः इति निष्पन्नम् तद्भिन्नो देशः दिगन्तः पापः इति चोच्यते । अतः एवोक्तं **कृष्णसारैः मृगैःदर्भैः चातुर्वर्ण्याश्रमैःतथा इति शिष्टदेशः। चातुर्वर्ण्यव्यवस्थानं यत्र देशे न विद्यते। तं म्लेच्छदेशं**

जानीयात् इति म्लेच्छदेशः । तद्देशं प्रति नेयात् इति निषेधस्य सहेतुकत्वं उक्तं भवति । तादृशदेशानां स्वतः पापत्वेन पापहेतुत्वेन उक्त परंपराद्यभावात् वर्णाश्रमोचितकर्मानुष्ठानायोग्यत्वाच्च अगम्यत्वं स्फुटम् । तत्र गमने कर्मलोपात्, पातित्यादिप्रसङ्ग इति सिद्धम् ।।

ननु तद्देशगमननिषेधस्य पापसंबन्धहेतुकत्वेऽपि कर्मलोपपातित्यादि कथम्? इति चेत्, उच्यते । देशः खलु धर्माङ्गत्वेन शास्त्रेषु प्रतिपादितः । यदि सर्वोऽपि देशः धर्माङ्गं भवितुमर्हति तर्हि पुण्यपापत्वेन देशविभागो व्यर्थः स्यात् । अतः देशस्य पापत्वं तस्य धर्मानङ्गत्वे हेतुरिति एष्टव्यम् । ततश्च पापदेशानुष्ठितकर्मणा न धर्मेदयः इति सिद्ध्यति । एवं च तत्रानुष्ठितमपि अननुष्ठितप्रायम् अफलत्वादिति कर्मलोपः । सत्येवं कर्माभावात् तदवलम्बिब्राह्मण्यादि अनवस्थितं इति पुरुषस्य पातित्यं इत्याशयः । तथा च **मार्कण्डेयपुराणे** अयमाशयः व्यक्तः । तथाहि –

यदेतद्भवता प्रोक्तं कर्म नान्यत्र पुण्यदं ।
पापाय वा महाभागः वर्जयित्वा तु भारतम् ।।
इतः स्वर्गश्च मोक्षश्च मध्यश्चान्तश्च गम्यते ।
न खल्वन्यत्र मर्त्यानां भूमौ कर्म विधीयते ।।
तस्माद्विस्तरशो ब्रह्मन्मम तद्भारतं वद । इति

कर्मभूमिः भारतं तदन्यत्र भूमौ कर्म न विधीयते इत्यस्य भारतव्यतिरिक्ता भूमिः न शास्त्रविहितकर्मानुष्ठानाङ्गं इत्यर्थः । तथा च तत्रानुष्ठितं कर्म न पुण्यप्रदम्, अतो नानुष्ठेयं तत्र कर्म। यदि मोहादनुष्ठीयते तर्हि पापमेव भवति इति तदर्थः। तादृशदेशस्यैव पापदेशत्वात्। न हि पापदेशीयकर्मणा पुण्योदयसंभवः युज्यते ।

ननु क इमे पुण्यपापे ? ये म्लेच्छदेशे न भवतः इत्युच्यते । सामान्ये उत विशेषः ? नाद्य : सर्वमानुषसाधारणस्य विधिनिषेधवचनस्य अयुक्तता– पातात् ।

ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वानप्रस्थो यतिस्तथा ।
ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो भर्तृमती तथा ।।
अभर्तृका तथाऽन्ये वा सूतवैदेहिकादयः ।
एकादश्यां न भुञ्जीत पक्षयोरुभयोरपि । इति ।।

– कृष्णामृत महार्णवे १५५,१५६ श्लोकयोः

श्रीमदाचार्यैः एकादश्युपवासस्य सर्वमनुष्याधिकारिकत्वोक्तेः तदकरणे प्रत्यवायश्रवणात् श्वपचचण्डालम्लेच्छयवनादिभिरपि एकादश्यादीनां अवश्यअनुष्ठेयत्वात् । तथा च अनुष्ठिते पुण्यं अननुष्ठाने च पापमिति अवश्यं अभ्युपगन्तव्यम्। किञ्च अनृतवचनाद्यर्थं अभ्यनुज्ञा स्यादन्यथा । अतः सत्यवचनादिना पुण्यम् अनृतचौर्यादिना पापं चाङ्गीकर्तव्यम् । न द्वितीयः तथा प्रमाणाभावात् इति चेन्मैवम् । '**वर्णाश्रमव्यवस्थानं यत्र देशे न वर्तते । स म्लेच्छदेशः विज्ञेयो ह्यार्यावर्तं अतः परम्**' **इति** केवलं वर्णाश्रम-धर्माभावनिमित्तं म्लेच्छदेशत्वं वर्णाश्रमधर्मव्यवस्थानिमित्तं पुण्यदेशत्वं इति विशेषपुण्यपापसंबन्धस्यैव विदेशेषु निषेधस्य प्रमाणत अवगमात् ।।

ननु कृष्णमृगचरणेनापि पुण्यदेशत्वनिर्णयात् तस्यापि पुण्याङ्गत्वं स्यादिति चेन्न । सामान्यतो लक्षणाभिधानपरत्वात्तद्वाक्यस्य । अवश्यं चैवम्। वर्णाश्रमावलंबिधर्मवत् कृष्णसारावलम्बिनो धर्मस्याभावात् । स्यादपि स धर्मः नानुष्ठेयो भवति विदेशेषु ।।

तथा च वर्णाश्रमोचितनित्यनैमित्तिककर्मणां अनर्हत्वाद्विदेशानां ब्राह्मणादीनां तत्र गमने कर्मलोपात् पातित्यं भवति इति सिद्धम् ।।

किञ्च –

अहो भुवः सप्तसमुद्रवत्या द्वीपेषु वर्षेषु अधिपुण्यमेतत् ।
गायन्ति यत्रत्यजना मुरारेः कर्माणि भद्राण्यवतारवन्ति ।।

(**भागवते पञ्चमस्कन्धे,६–१४**)भारतदेशमहिमाऽत्रोपवर्णितः । अस्यार्थः सप्तसमुद्रवत्याः भुवः मध्ये सप्तद्वीपेषु जंबुद्वीपे विद्यमानेषु नववर्षेषु एतत्

भारताख्यं वर्षं **अधिपुण्यं** = अधिकपुण्यसाधनम् । यत्रत्यजनाः मुरारेः श्रीकृष्णस्य अवतारयुक्तानि **भद्राणि** = श्रवणमात्रेण मङ्गलकराणि **कर्माणि** = भगवच्चरितानि **गायन्ति** = स्तुवन्ति । अहो एतत् अधिकपुण्यप्रदमिति ।।

ननु यदि भारतवर्षं अधिकपुण्यं तर्हि इतरवर्षाणि कथंभूतानि ? अधिकपापानि इति स्वरसतः प्राप्तम्। नेत्याह भाष्यकारः **तात्पर्यनिर्णये** इति ।।

विशेषाद्भारते पुण्यं चरेयुः पापमप्यथ ।
तथैव भगवद्भक्तिं पृथिव्यां नान्यवर्षगाः ।। **इति ब्रह्माण्डे**

नान्यवर्षगाः इत्युक्तत्वेन चरेयुरिति अध्याहृतभारतवर्षगाः इत्यनेन संबध्यते। तथा च एतद्भारतवर्षगाः जनाः अत्र भारते विशेषात् पुण्यं चरेयुः । अथ इति विशेषात् पापमपि चरेयुः। यथा अधिकपुण्यं पापं च चरेयुः तथा भगवद्भक्तिं चरेयुः। पृथिव्यां अन्यवर्षगाः तु नैवमधिकपुण्यं वाऽधिकपापं वा भगवद्भक्तिं वा चरेयुः इत्यन्वयः। अत्र श्रीमदाचार्याणां कः आशयः इति अस्ति सन्देहः। १. भारते अधिकपुण्यपापोक्तेः अन्यवर्षेषु सामन्ये(अल्पे) पुण्यपापे इति वा, २. अत्र अधिकपुण्यपापे अन्यत्र तु केवलं पापं इति वा, ३. विशेषादित्यस्य पुण्यचरणमात्रान्वयेन भारते कृतपुण्यकर्मणः अधिकपुण्यं, पापमल्पं इतरत्र तु पापदेशत्वेन अधिकपापं, पुण्यं अल्पं इति वा। ४. अथवा भारते अधिक पुण्यपापे इतरत्र पुण्यमेव न पापं इति ।।

तत्र द्वितीयपक्षे बुद्धिपूर्वकसत्यवचनादरणादेः साधारणधर्मत्वानुपपत्तिः पापदेशे पापमल्पं पुण्यदेशे पापमधिकमिति युक्तिविरोधः दोषः । चतुर्थपक्षे इतरवर्षाणां कर्मभूमित्वे पापाभावायोगः अकर्मभूमित्वे पुण्यस्यायोगः, भारतस्य अपेक्षया तेषामेव उत्तमत्वापत्तिः दोषः । तृतीयपक्षे येषां कर्मणां देशो नाङ्गं तेषां भक्त्यादिपरिकरमनन्तर्भाव्य फलव्यत्यासकल्पनस्य निर्बीजत्वापत्तिः दोषः। प्रथमपक्षेऽपि भारतदेशापेक्षया अन्यवर्षेषु पापस्याल्पत्वे तद्देशजन्मन एव गरीयस्त्वापत्तिः दोषः । अतः प्रमाणान्तरमनुसृत्य किञ्चिदाकूतं कल्प्यम् ।।

तथाहि कर्माणि त्रिविधानि । विष्णुप्रीत्यर्थं अनुष्ठेयत्वेन विहितानि नित्यानि वैष्णवकर्माणि एकादशीउपोषणचातुर्मास्यादीनि प्रथमानि । वर्णाश्रम विभागशः विहितानि सन्ध्यावन्दनब्रह्मयज्ञादिकर्माणि द्वितीयानि। तृतीयानि सत्यवचन आर्जवत्वसाधुत्वशौचादिकर्माणि । कन्यादानादीनि अनियतान्यपि वैयक्तिकानि । तत्र प्रथमतृतीयानि सर्वदेशकालादिषु सर्वैरपि अनुष्ठेयानि नित्यनि नैमित्तिकानि च । कृते पुण्यावहानि अकृते प्रत्यवायवन्ति तत्र द्वितीयानि न सर्वाधिकारिकाणि। वर्णाश्रमभेदेन व्यवस्थापितानि येषां देशः काल-श्चाङ्गम् । अत्र तु स्वभावतः वर्णाश्रमिणः संस्कारादिक्रमसंपन्नाः वर्णाश्रमानुसारं स्वोचितं कर्मानुष्ठातुं अधिकारिणः । ततश्च भारतदेशादन्यस्मिन् देशे स्वभावतः वर्णाश्रमव्यवस्थायाः अभावात् तत्स्थाः म्लेच्छादयः अत्र नाधिकारिणः। भारतेऽपि चतुर्वर्णबहिर्भूताः चण्डालादयः पतिता वाऽपि नाधिकारिणः। प्रथम तृतीयप्रकारयोः तु सर्वकालदेशेषु कर्तुं योग्यत्वात् तत्करणे देशो कालो वा न नियतः। अतः सर्वेऽपि म्लेच्छादयः सर्वत्र देशकालयोः प्रथमतृतीयप्रकारक-र्माधिकारिणः यथायोग्यं इति ज्ञेयम्। एवं सति त्रिविधकर्मणामप्यनुष्ठाने ब्राह्मणादीनां पुण्याधिक्यस्य, तथा अननुष्ठाने पापाधिक्यस्य च भारतेऽस्त्यव-काशः। देशान्तरे तु वर्णाश्रमानुष्ठानाभावात् न पुण्याधिक्यम्, नापि तदननुष्ठान-निमित्तं पापाधिक्यं वा इति युक्तं उक्तं विशेषाद्भारते पुण्यं पापमपि इति श्रीम दाचार्यैः। अद्यत्वे विदेशेषु पापाधिक्यस्य पुण्याल्पत्वस्य च प्रतीतिः विहितस्य साधारणस्याप्यननुष्ठानेन तथा निषिद्धबहुलाचरणेन चेति विभाव्याः । द्वितीयचतुर्थव्याख्याने तु टिप्पणीकृदादृते इति उक्तदोषनिवृत्यर्थं वर्णाश्रमधर्मजन्यपुण्यपरतयैव उन्नेये ।।

तथाचोक्तं ८-२ **विष्णुस्मृत्यादौ 'न म्लेच्छविषयं गच्छेत्'**

म्लेच्छदेशं न च व्रजेत् इति शंखस्मृतिः साधु संगच्छते। स च परिष्कृतः तत्रैव **चातुर्वर्ण्यव्यवस्थानं यस्मिन्देशे न विद्यते। स म्लेच्छदेशो विज्ञेयः आर्यावर्तः ततः परः। विष्णुस्मृति** ८४.४ इति एतेन ब्राह्मणादिभिः विदेशेषु

गत्वा चातुर्वर्ण्यव्यवस्थापनं कृतं चेत् देशास्ते न म्लेच्छदेशा इति किं न स्यादिति क्षुद्रोपद्रवोऽपि निरस्तः। गमनस्यैव निषिद्धत्वात्। गमने तु पतितास्युः ते यतः नित्यवर्णाश्रमकर्मणां अनर्हाः।

अपि च पुण्यदेशाश्रयणनियममाह **मनुः**।

आसमुद्रात्तु वै पूर्वादासमुद्रात्तु पश्चिमात्।
तयोरेवान्तरं गिर्योः आर्यावर्तं विदुर्बुधाः॥
कृष्णसारस्तु चरति मृगो यत्र स्वभावतः।
स ज्ञेयो याज्ञियो देशः म्लेच्छदेशस्त्वतः परः।
एतान् द्विजातयो देशान् संश्रयेरन्प्रयत्नतः। इति।

संश्रयेरन् इति इह विधिः। देशाश्रयस्य अवर्जनीयत्वेन स्वतः प्राप्तत्वेन नायं अपूर्वः येनोक्तलक्षणहीनदेशाश्रयणं न निषिध्येत। किन्तु अन्यतराश्रयणे तदन्यस्याप्राप्तत्वेन पाक्षिकाप्राप्तौ अप्राप्तांशोऽत्र विधीयते ततश्चास्य विधेः यत्कि ञ्चिद्देशाश्रयणस्य स्वरसत्वेन यदि उपनयनादिसंस्कारसंस्कृतः वर्णा-श्रमोचित कर्माधिकारी द्विजशब्दोक्तः वसति तर्हि एष्वेव देशेषु वसेत् नान्यत्र इत्यर्थः। **'गत्वा देशानपुण्यांस्तु कृच्छ्रं पापं समश्नुते'** इति **'म्लेच्छावासः तथा पक्षं यो वर्तेत स पातकी'** इति च वचनान्तरे प्रत्यवायश्रवणात् भवत्ययं नित्यविधिः। अत्र द्विजातिपदश्रवणं चातुर्वर्ण्यव्यवस्थानस्य निमित्तताश्रयणं सामान्यधर्माणां देशाङ्गकत्वाभावः, अस्य विधेः वर्णा-श्रमोचितकर्माङ्गदेशाश्रयण विषयकत्वं उररीकुर्वन्ति। साधारणधर्माणां सर्वदेशकालेषु सर्वाधिकारिकत्वात् विशिष्य पुण्यदेशविभागः तथा तदाश्रयणविधिश्च वर्णाश्रमधर्माणामेव देशकालाङ्गकत्वं निश्चिनुतः। अन्यथा तयोः वैयर्थ्यापत्तेः। देशस्य सर्वधर्माङ्गत्वाङ्गीकारे तु कर्मभूमिव्यतिरिक्तदेशेषु न किञ्चिदपि पुण्यमिति स्यात्। एवं हि भगवानाह **भागवते (एकादशस्कन्धे)**

स्वे स्वेऽधिकारे या निष्ठा स गुणः परिकीर्तितः।
विपर्ययस्तु दोषः स्यादुभयोरेष निश्चयः।(११-२१-२)इत्युक्त्वा,

देशकालादिभावानां वचनान्मम सत्तम ।

गुणदोषौ विधीयेते नियमार्थं हि कर्मणाम् । (११-२१-७)

कृष्णसारोऽथ देशानां ब्राह्मणानां शुचिर्भवेत् ।

कृष्णसारोऽप्यसौवीरकीकटासंस्कृतेरिणः ।(११-२१-८)इति च निरूप्य । **शक्त्याऽशक्त्या च वाग्बुद्ध्या समृद्ध्या च तथाऽऽत्मनः ।।**

अन्ये शुद्ध्यन्ति हि तथा देशावस्थानुसारतः । इति

देशस्य शुद्ध्यनुसारं हि अधिकारिकृतकर्मणां साद्गुण्यं इति निरूपितं दृश्यते। कृष्णसारः(अर्शआद्यच्) = कृष्णसारमृगाः सन्त्यस्मिन् इति कृष्णसारः कृष्णसारमृगविशिष्टो देशः इत्यर्थः । देशानां मध्ये कृष्णसाराध्युषितो देशः ब्राह्मणानां शुचिर्भवेत् । कृष्णसारमृगसञ्चारविशिष्टोऽपि सौवीरकीकट असंस्कृतईरिणाख्यदेशाः न शुचयः। तेषां स्वतो दुष्टत्वात्। तथा चायं प्रघट्टिकार्थः । स्वोचितकर्मानुष्ठानदीक्षावान् साधकः देशकालोपायादिशुध्य-शुध्योः गुणानुसारं नियतकर्मणां विहितक्रमं अनुसृत्य अनुष्ठाता भवेत् । देशकालद्रव्योपायशुद्ध्यशुद्ध्योः श्रीकृष्णवचनमेव प्रमाणम् । भारतदेशीय-कृष्णसारमृगसञ्चारयोग्यः सौवीर(पाकिस्तान) कीकट(समुद्रप्रान्तः-तथा तन्मध्यवर्तिद्वीपान्तरभूप्रदेशः) असंस्कृतः(वैदिकनीतिनियमादिरहितवर्णा-श्रमव्यवस्थारूपसंस्काररहितः) असंस्कृतजनमात्राधिष्ठितः, ईरिण = (ऊषर-भूमिः) तद्व्यतिरिक्तः देशः शुद्धः । एवं देशकालादिशुद्धिमनुसृत्य स्वशक्तिवाग्बुद्ध्याद्युपायशीलो विशुद्धो भवति इति भावः ।

अत्र प्रायः सर्वत्र धर्मशास्त्रे पुण्यदेशं कर्मयोग्यत्वेन लक्षयितुं कृष्णसार-मृगसञ्चारः उपयोजितः । स्यादिह कश्चिद्विशेषः यमवलंब्य कर्मभूमिपरिष्कारः विहितः तत्वज्ञैः महर्षिभिः। तथा च सौवीरकीकटासंस्कृतेरिणव्यतिरिक्ताः कृष्णसार-अध्युषिता देशा कर्मण्याः इति ज्ञेयम् । तत्र अमेरिकादिदेशाः कृष्णसारमृगाभावात् व्यावर्तिताः । इतरे भारतसमीपस्थाः देशाः असौवीरत्वादिना व्यावर्तिताः। भारतेऽपि अङ्गवङ्गादयः असंस्कृताश्चेत्

तत्पदेन व्यावर्तिताः इति बोद्धव्यम्। कीकटशब्दः सामान्यतः मगधदेशैकदेशवाची **'बुद्धो नाम्ना जिनसुतः कीकटेषु भविष्यति'** भागवत- (१.३.२४) इत्युक्तत्वात्। अयमेव (समुद्र प्रान्तकाननप्रदेशः) इति व्याख्यातः **सुधीन्द्रतीर्थश्रीचरणैः**। शुभाचाररहितः कुत्सिताचारपरिपूर्णो देशः इति शब्दकल्पद्रुमः।

कोऽत्रार्थो विवक्षितः कश्चात्र विशेष इति तात्पर्यं निर्निर्णीषन्ति श्रीमदाचार्याः।

तथाहि –

नदीसमुद्रगिरयः आश्रमाश्च वनानि च ।
नगराणि च दिव्यानि सालग्रामादयस्तथा।
तेषां समीपगाश्चैव देशा योजनमात्रतः ।
कर्मण्यास्तु समाख्याताः तदन्ये कीकटाः स्मृताः ।
तदन्येऽपि तु ये देशाः कृष्णसारोषिता स्वतः ।
कर्मण्या एव विज्ञेयाः यदि नाध्युषिताः खलैः।
खलैरध्युषिताश्चापि यदि सद्भिरधिष्ठिताः।
कर्मण्याः इति विज्ञेयाः विष्णुलिङ्गानि यत्र च । **इति स्कान्दे**

नदीगिरयश्च भागवतोक्ताः गङ्गागोदावर्यादयः मलयवेंकटादयश्च इह परिगणनीयाः ।समुद्रः प्रसिद्धः ।आश्रमाः = भृगुगौतमाद्याश्रमाः पुराणोक्ताः वनानि दण्डकारण्यादीनि । नगराणि काञ्चीप्रभृतीनि । सालग्रामादयः= चक्राङ्कः आदिपदोक्तः । स्वतः कर्मण्यत्वाय लक्षणोक्तेः स्वतः पारंपर्यक्रमेण सालग्रामचक्राङ्कवत्वं इह विवक्षितम्। नद्यादौ एव साक्षात् वासः अशक्य इत्यतः तेषां समीपगाः इत्युक्तम् । कियत्पर्यन्तं ? योजनमात्रतः । नद्यादि-योजनमात्रान्तरिता देशाः कृष्णसारसद्भावमनपेक्ष्यापि पवित्राः कर्मण्याः इत्यर्थः । वर्णाश्रमोचितकर्मानुष्ठानयोग्याः देशा इत्यर्थः। तदन्ये स्वतो निषिद्धसौवीरासंस्कृतेरिणदेशेभ्यः भिन्नाः। तथा पूर्वोक्तनद्यादिसमीपगयोजना-

मात्रान्तरितदेशभिन्नाः । समुद्रप्रान्त-काननदेशाः विवक्षिता इति **सुधीन्द्र-तीर्थाः** । नद्यादिसमीपगयोजनमात्र देशभिन्नाः योजनद्वितीयाद्यन्तरिता देशाः इति **छलारी आचार्याः**। इमे देशाः कीकटाः स्मृताः। तदन्येऽपि तु कीकटदेशेभ्यः अर्थात् समुद्रप्रान्तकाननदेशेभ्यः भिन्नाः, पूर्वोक्तनद्यादि-व्यतिरिक्ताः मध्यदेशाः इति सुधीन्द्रतीर्थाः। पूर्वोक्तयोजन द्वितयाद्यन्तरिता एवेति छलारीयाः। यदि ते कृष्णसाराध्युषितास्तथा खलैः विष्णुद्रोहिभि-रनध्युषिताः तेऽपि कर्मण्या इति विज्ञेयम् । खलाध्युषिता अपि यदि सात्विकाधिष्ठिता अथवा विष्णुलिङ्गयुक्ताः = विष्णुप्रतिमामन्दिरादि विशिष्टाश्चेत् कर्मण्याः इत्यर्थः।

छलारीयप्रकारेण नद्यादिदेशानां स्वतः शुद्धत्वम् । सौवीरादीनां (तत्र नदीदेशानामपि) सर्वात्मना अशुद्धत्वम् । सौवीरादिभिन्न नद्यादिभिन्नस्य कीकटत्वम्, तत्र कृष्णसाराभावेऽशुद्धिः, कृष्णसारसत्वे शुद्धिः ,कृष्ण-सारसत्वेऽपि खलाध्युषितत्वे पुनः अशुद्धिः, खलाध्युषितत्वेऽपि यदि विष्णुलिङ्गं सदधिष्ठितत्वं वा तदा शुद्धिरेव । तथाच भागवते कृष्णसारोऽथ इति प्रथामर्धेन कीकटघटकदेशस्यैव शुद्धिः प्रस्तुता, नान्यत्र । द्वितीयार्धे कीकटवर्जनं तु खलाध्युषितत्वेन निमित्तेन, न तु सौवीरादिवत् स्वतः । स्म शानादिवत् सौवीरादीनां सर्वात्मना अशुद्धिः । अत्र बीजं तु तात्पर्ये कीकटमात्रे प्रतिप्रसवस्वीकारः ।

सुधीन्द्रतीर्थप्रकारेण तु सौवीरादितुल्यता कीकटस्य । कृष्णसारेण शुद्धिस्तु सौवीरादि(कीकट) चतुष्टयाभिन्नस्थले। तत्रैव प्रतिप्रसवविचारः।

पाराशरीये चोक्तम्। **देशेष्वन्येषु या नद्यः धन्या सागरगाः शुभाः ।**
तीर्थानि यानि पुण्यानि मुनिभिः सेवितानि च ।
वसेयुः तदुपान्तेषु शमिच्छन्तो द्विजातयः ।
मुनिभिः सेवितत्वेन पुण्यदेशः प्रकीर्तितः । इति

तथैव श्रीमदाचार्यैरपि उक्तं **तात्पर्यनिर्णये** । तथाचायमभिसन्धिः ।

भागवतादिशास्त्रप्रमितनद्यादियोजनमात्रान्तरितो देशः स्वतः शुद्धः । तत्र कृष्णसारादिनिमित्तान्वेषणं नावश्यकम् । शुद्धिश्चेह तरतमोपेतः । प्रमाणान्तरानुसारेण तत्तदुचितकर्मादियोग्यताप्रयोजिकैवेति विज्ञेयम् । एतेन विदेशेषु सालग्रमादि नयनद्वारा शुद्धिसंपादनप्रयत्नः तेषामपि कर्मण्यत्वापादानं च प्रत्युक्तम्। सालग्रामादीनां सर्वत्र नेतुं शक्यत्वेन देशविभागपरशास्त्रस्यैव वैयर्थ्यापत्तेः। शौच–कूपस्मशानादिदेशानामपि कर्मण्यत्वप्रसङ्गात् बहुविप्लवापत्तेः यत्किञ्चिदेतत् । ततश्च पूर्वोक्तस्वतःशुद्धदेशव्यतिरिक्तो देशोऽपि कर्मण्यो भवति । स च विष्णु लिङ्गसदधिष्ठितत्व एतदन्यतराभाव–विशिष्टखलाध्युषितकीकटभिन्न सौवीर–असंस्कृतेरिणभिन्नस्वाभाविक–कृष्णसारविशिष्टो देशः। ततश्च अमेरिकादयो देशाः सर्वेऽपि कृष्णसारमृगा–भावाद्वा वैदिकसंस्कारराहित्यात् खलैरध्युषितत्वाद्वा अकर्मण्याः । भारतव्यतिरिक्ता सर्वेऽपि देशाः प्रायः स्वतो वैदिकसंस्कारहीनाः इति स्वतोऽकर्मण्याः इति न वैदिकसंस्कारोपि शक्यसंपादनः। तत्संपादयितुरपि संस्कारनाशाद्धेतोः । भारते तु कालराजादिबलात् वैदिकसंस्कारध्वंसेऽपि सद्भिः पुनश्शक्योत्पादनः स इति नास्ति तस्याकर्मण्यत्वम्। सौवीरेरिणौ तु प्रत्यक्षश्रुत्यैव अकर्मण्यौ इति निश्चितौ। पुराणेषु केषांचन सात्विकानां सौवीरादिवासश्रवणे ऽपि युगभेदव्यवस्था वा विशिष्टाधिकारिकत्वव्यवस्था वा क्षत्रियपर्यन्तवासव्यवस्था वा अङ्गीकार्या भवति। अन्यथा विरोधात्। भारतदेशाद्वहिः कृष्णसारमृगः विदेशेषु न क्वापि लक्षितः इति इदानींतन संशोधकाः स्पष्टमुल्लिखन्ति इति विशेषोऽवधातव्योऽवश्यम्। एवं चाप्यवगन्तव्यम् प्रमितप्राचीनशिष्टसज्जनाधिष्ठितत्वस्य देवाद्युत्तमाधिकारि–परिपूजितपुराणप्रसिद्धस्वयंव्यक्तादिविष्णुवैष्णवलिङ्ग(प्रतिमादि)युक्तत्वस्य वा प्रत्येकं देशशुद्ध्यापादकत्वमिति । तदुक्तं तत्रैवोत्तरत्र –

देशान् पुण्यान् संश्रयेत मद्भक्तैः साधुभिः श्रितान् ।
देवासुर मनुष्येषु मद्भक्ताचरितानि च ।। (भागवत–११–२९–१०)

व्याख्यातश्चायं श्लोकः **श्रीसुधीन्द्रतीर्थश्रीचरणैः**। तथाहि '**देवासुर-मनुष्येषु = देवाः स्वयंभूशंभुप्रभृतयः, असुरेषु प्रह्लादादयः, मनुष्येषु प्रियव्रतादयः मद्भक्तैराचरितानि पूजितप्रतिमासहितानि स्थलानि संश्रयेतेत्यन्वयः**' इति। मद्भक्तैः साधुभिः प्रसिद्धैः आश्रितान् पुण्यान् देशानेव संश्रयेत नान्यान् इत्यर्थः। अत एव तीर्थयात्रादिक्रमेण बहुदेशसञ्चारवन्तोऽपि अस्मत्प्राचीनदेशिकाः ***श्रीमदाचार्यश्रीजयतीर्थ श्रीवादिराजतीर्थ प्रभृतयः समुद्रयानं विनाऽपि पद्भ्यामपि गम्यान् सौवीरोषिरहूणादिदेशान् नैव जग्मुरिति सुप्रसिद्धमेतत्*** पुराणेषु नैकमपि विदेशीयं पुण्यं क्षेत्रमुपवर्णितम्। नैका नदी विदेशीयोदाहृता। न वा तत्तारतम्यं निर्णीतम्। न तासां विष्णुपादोदकत्वं वा वर्णितम्॥

अत एव **नारायणस्मृतौ** पञ्चमाध्याये

दुर्देशगमनेनैव दुष्प्रतिग्रहकोटिभिः।
म्लेच्छान्त्यश्वपचस्त्रीभिः संसर्गात् चिरकालतः॥
अपेयमध्यपानाद्यैः दुष्टमांसादिभक्षणैः।
आर्तानां का गतिः ब्रह्मन् वदस्व करुणानिधे॥

इति दुष्टदेशगमनविचारे प्रश्नः कृतः संगच्छते। ततः दुर्वासाः अपि एतत्प्रश्नोत्तरवेलायां –

दुर्देशगमने चैव दुष्टस्त्रीसंगमेषु च।
समुद्रलंघने चैव नौयानं अवलंब्य च।
द्वीपान्तरगतौ चैव चण्डालस्त्रीनिषेवणे।
सन्ध्यादिकर्मणां चैव श्राद्धादीनां च लोपने।
ब्रह्मघ्नादिसहावासे तुरुष्कादिसमागमे।

इति एवं स्वरूपपापस्य निष्कृतिं अभ्यधात्।

सङ्कल्पविचारः

कण्वस्मृतौ नित्यनैमित्तिककाम्यकर्मणां संकल्पपूर्वकाणामेव फल-प्रदत्वमित्याशयेन देशकालसंकीर्तने विशेषोऽभिहितः॥

देशकालश्च वक्तव्यः कर्मादौ प्रत्यहं द्विजैः ।
जम्बूद्वीपं भारतस्य वर्षं भारतखण्डकं ।।
सर्वसाधारणं प्रोक्तं इदं संकल्पमात्रके ।
यस्मिन्देशे स्थितो मर्त्यः तं देशं स्वगृहावधि ।
समुच्चरेत् पैतृकेषु नान्यत्रैवं विदुर्बुधाः ।
गण्डक्याः अपि गङ्गायाः नर्मदायास्तथैव च ।
गोदावर्याश्च कृष्णायाः कावेर्याश्च ततः परं ।
ताम्रपर्ण्याश्च सेतोश्च मध्यभागं पठेद्धि सः ।
कालं परार्धं प्रथमं कल्पं मन्वन्तरं युगं ।
तत्पादं संवत्सरं मासमृतुं पक्षं तिथिं ततः ।
क्रमाद्वरेण संयुक्तं समुच्चार्य च तादृशे ।
सप्तम्यन्तेन च तिथौ करिष्यमीति कर्मणः ।
नामोच्चार्य वदेदेवं एतत् संकल्पमुच्यते ।।इति ।।

इति भारतवर्षगतभारतखण्डकं सर्वसाधारणमभिधाय तत्र गङ्गा-यमुनयोर्मध्ये, गङ्गागोदवर्योर्मध्ये, गोदावरीकृष्णयोर्मध्ये, कावेरीताम्रपर्ण्योर्मध्ये इति वक्तव्यविशेषाः देशभेदाद्यनुसारेण अभिहिताः । एतेन विदेशानां भारतवर्षभारतखण्डान्तर्भावाभावात् साधारणसङ्कल्पस्यैवाप्राप्तेः विशेषाणां सुतरां अप्राप्तेश्च अकर्मण्यत्वं उररीकृतं द्रष्टव्यम् । सर्वकर्मणां सङ्कल्प-प्रधानत्वात् । तत्रैव **(काण्वस्मृतौ)** –

श्रुतिस्मृत्युदितं कर्म विहितं वैदिकस्य यत् ।
तदुक्तेनैव मार्गेण कर्तव्यं नान्यथा चरेत् ।।

तथा च सन्तीह विदेशगमननिषेधपराणि भारतवर्षमात्रस्य समाश्रयणीय-त्वपराणि इयन्ति च अन्यानि च बहुप्रमाणानि । नास्त्यैकमपि विदेश-गमनाभ्यनुज्ञापरम् । शिष्टाचारः प्राचीनसम्प्रदायश्च विदेशगमनप्रबलविरोधिनौ बहकालाज्जागरूकाविति नास्मिन् विषये बहुवक्तव्यम् । कृते तु विदेशगमने तद्देशानामकर्मण्यत्वादधिकारिणाम् व्यपगच्छत्यधिकारः, ततः कर्मलोपश्च

भवति। लुप्ते च कर्मणि सः पातकी पतितश्च भवति । तत्र प्रमाणानि **देवलस्मृतिः –**

मासं कारागृहे वासः नौभिर्यात्रा दिनत्रयं ।
म्लेच्छावासस्तथा पक्षं यो वर्तेत स पातकी ।।
सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यं अनर्हः सर्वकर्मसु ।
यत्किञ्चित् कुरुते कर्म न तस्य फलमश्नुते । **– दक्षवचनम्**
योन्यत्र कुरुते यत्नं धर्मे कार्ये द्विजोत्तम ।
विहाय सन्ध्याप्रणतिं स याति नरकायुतम् ।। **– कूर्मपुराणम्**

इदं चात्रावधेयम् । कर्मभूमावपि भारते कतिचन प्रदेशाः गमनवासादिं प्रति निषिद्धाः उत्सर्गतः कर्मण्यत्वप्राप्तावपि निमित्तान्तरतः निषेधो युज्यते । तत्र बोधायनधर्मसूत्रव्याख्याने(गोविन्दप्रणीते) वीरमित्रोदये, स्मृतिचन्द्रिकायां, स्मृतिमुक्तावल्यां एवमन्यत्र बहुग्रन्थेषु च विमृश्य सङ्ग्रहः क्रियते ।।

अत्र अयं विमर्शनीयोंऽशः 'भारतेऽपि कस्य देशस्य अगम्यत्वं , कस्य देशाचारस्य अस्वीकारः, पुनस्तत्र केऽपवादाः?' इति ।

केषुचन देशेषु कृष्णसारादिवर्णाश्रमधर्मलिङ्गप्रयुक्तकर्मण्यत्वसिद्धौ अपि नैमित्तिको निषेधः दृश्यते । अयं च बोद्धव्योंऽशः यत्र नैमित्तिको निषेधः तत्र निमित्तापये नैमित्तिकापायः इति ।। अत्र भारतैकदेशनिषेधः कथं नैमित्तिकः इति उपपाद्यते। तत्र प्रथमं किं वर्णाश्रमाचारधर्मस्य कारणत्वेन स्वीकृतं अङ्गं इति विचारे सर्वत्र स्मृतिषु एवं समाख्या दृश्यते।

(समाख्याश्रुतयः) बृहत्पाराशरे –

१. अथातो हिमशैलाग्रे देवदारुवनाश्रमे ।
व्यासमेकाग्रमासीनमृषयः प्रष्टुमागताः ।
मनुष्याणां हितं धर्मं वर्तमाने कलौ युगे ।
वर्णानां आश्रमाणां च किञ्चित् साधारणं वद ।। इति

साधारणवर्णाश्रमविचारं मुनयः पप्रच्छुः तदा भगवान् व्यासः उवाच –

वर्णानां आश्रमाणां च सर्वेषां धर्मसाधनं ।

मृगः कृष्णः चरेद्यत्र स्वभावेन महीतले ।

वसेत् तत्र द्विजातिस्तु शूद्रो यत्र तु तत्र तु ।

हिमपर्वत विन्ध्याद्यो विनशनप्रयागयोः ।

मध्ये तु पावनो देशः म्लेच्छदेशः ततः परं ।

देशेष्वन्येषु या नद्यो धन्याः सागरगाः शुभाः ।

तीर्थानि यानि पुण्यानि मुनिभिः सेवितानि च ।।

वसेयुः तदुपान्तेऽपि शमिच्छन्तो द्विजातयः ।

मुनिभिः सेवितत्वाच्च पुण्यदेशः प्रकीर्तितः ।

यत्र पानमपेयस्य देशेऽभक्ष्यस्य भक्षणं ।

अगम्यागामिता यत्र तं देशं परिवर्जयेत् ।

एवं देशः समाख्यातो याज्ञियस्तु द्विजन्मनां ।

एवमेवानुवर्तेरन् देशं धर्मानुकाङ्क्षिणः ।। इति ।।

अत्र 'हिमपर्वत' इत्यारभ्य 'पुण्यदेशः प्रकीर्तितः' इत्यन्तं पुण्यदेशं निष्कृष्योक्त्वा यत्रेति वैदिकसंस्कारराहित्यस्य पापदेशत्वप्रयोजकत्वं निर्णीतम् एवमेवेति एवकारेण प्रकारान्तरस्यानाश्रणीयत्वं च ।

अत्र विन्ध्यात्दक्षिणदेशः पुण्यदेशः समुद्रपर्यन्तः ग्राह्य इत्येतदर्थं तीर्थानि यानि इत्युक्तम् । अतः श्रीरङ्गादिक्षेत्रस्य सुतरां ग्राह्यत्वमिति बोध्यमिति भावः । अत्र स्पष्टशब्दैः वर्णाश्रमााराङ्गतया कृष्णसारोषितदेशः अभिहितः ।

२. **लघुहारीतस्मृतौ** अपि एवमेव अस्ति । तत्र हि ।।

ये वर्णाश्रमधर्मस्थाः ते भक्ताः केशवं प्रति ।

इति पर्वं त्वया प्रोक्तं भूर्भुवःस्वर्द्विजोत्तमाः ।

वर्णानामाश्रमाणां च धर्मान्नो ब्रूहि सत्तम ।

येन सन्तुष्यते देवो नारसिंहः सनातनः ।

इति आरभ्य केचन मुनयः पप्रच्छुः । तदा तावत् पुरावृत्तं उदाजहार ।

हारीतं सर्वधर्मज्ञं आसीनमिव पावकं ।
प्रणिपत्याब्रुवन् सर्वमुनयो धर्मकाङ्क्षिणः ।
भगवान् सर्वधर्मज्ञ सर्वधर्मप्रवर्तक ।
वर्णानामाश्रमाणां च धर्मान्नो ब्रूहि भार्गव ।
इति प्रश्नानन्तरं हारीत उवाच ।।
श्रृण्वन्तु मनयः सर्वे धर्मान् वक्ष्यामि शाश्वतान् ।
वर्णानां आश्रामाणानां च योगशास्त्रं च सत्तमाः ।
सन्धार्य मुच्यते मर्त्यो जन्मसंसारबन्धनात् ।
पुरा देवो जगत्स्रष्टा परमात्मा जलोपरि ।
सुष्वाप भोगिपर्यङ्के शयने तु श्रिया सह ।
तस्य सुप्तस्य नाभौ तु महत् पद्ममभूत्किल ।
पद्ममध्येऽभवद्ब्रह्मा वेदवेदाङ्गभूषणः ।
स चोक्तः देवदेवेन जगत्सृज पुनः पुनः ।
सोऽपि सृष्ट्वा जगत्सर्वं सदेवासुरमानुषं ।
यज्ञसिद्ध्यर्थमनघान् ब्राह्मणान्मुखतोऽसृजत् ।
असृजत् क्षत्रियान् बाह्वोर्वैश्यानप्यूरुदेशतः ।
शूद्रांश्च पादयोः सृष्ट्वा तेषां चैवानुपूर्वशः ।
यथा प्रोवाच भगवान् ब्रह्मयोनिं पितामहः ।
तद्वचः संप्रवक्ष्यामि श्रृणु तद्विजसत्तमाः ।
धन्यं यशस्यमायुष्यं स्वर्ग्यं मोक्षफलप्रदम् ।
ब्राह्मण्यां ब्राह्मणेनैवमुत्पन्नो ब्राह्मणः स्मृतः ।
तस्य धर्मं प्रवक्ष्यामि तद्योग्यं देशमेव च ।
कृष्णसारो मृगो यत्र स्वभावेन प्रवर्तते ।
तस्मिन्देशे वसेद्धर्मः सिद्ध्यति द्विजसत्तमाः । इत्यादि ।

एवं च अत्रापि देशस्य भारतस्य स्वरूपतः वर्णाश्रमाचारकारणत्वं इतरव्यावर्तकतया उपात्तम् । अयं चापि बोद्धव्यः अंशः धर्मसामान्यं

विष्णुप्रीतिजनकं इति सर्वस्य वर्णाश्रमाचारस्य एवं साधारणस्य च वैष्णवत्वं भवति । तथापि साधारणस्य सर्वैः अनुष्ठातव्यत्वात् चातुर्वर्णिकानां चतुराश्रम स्थानां अपि साधारणधर्मेऽविशेषात् कर्तव्यता इति वैष्णवधर्माणां पृथुगुपदेशः क्रियते वैष्णवधर्मे तु न देशः अङ्गं भवति । तथा कुत्राप्यश्रुतत्वात्। एतदनन्तर**बृहद्धारीतस्मृतौ** मुनिभिः वैष्णवधर्मविचारे प्रश्ने कृते हारीत महर्षिभिः देशविचारः न साधारणतया उक्तः इति भक्त्यादिवैष्णवधर्माणां पुलिन्दपुल्कसादि नीचजातिभिः अन्यदेशस्थैः कर्तव्यता अवगन्तव्या । दृष्टान्ता अपि सन्ति इति ।

३.याज्ञवल्क्यस्मृतावपि स्पष्टमिदम् ।

योगीश्वरं याज्ञवल्क्यं संपूज्य मुनयोऽब्रुवन् ।
वर्णाश्रमेतराणां नो ब्रूहि धर्मानशेषतः ।
मिथिलास्थः स योगीन्द्रः क्षणं ध्यात्वाऽब्रवीन् मुनीन् ।
यस्मिन् देशे मृगः कृष्णः तस्मिन् धर्मान् निबोधत ।

इत्यनन्तरं वर्णाश्रमोचित संस्कारकर्मानुष्ठानादिकमभिधीयते ।

४. **वसिष्टस्मृतौ (धर्मसूत्रे)** अप्येवमेवास्ति। **अथातः पुरुषनिः श्रेयसार्थं जिज्ञासा**। इत्यारभ्य वर्णाश्रमविचारे प्रसक्ते **यावद्वा कृष्णमृगो विचरति तावद्ब्रह्मवर्चसमिति** इत्युक्तम् । पुनः वैष्णवधर्माचारप्रश्ने कृते वसिष्टस्मृतौ देशविचारः न स्वीक्रियते ।

५.व्यासस्मृतौ अपि

वाराणस्यां सुखासीनं वेदव्यासं तपोनिधिम् ।
पप्रच्छुः मुनयोऽभ्येत्य धर्मान् वर्णव्यवस्थितान् ।
स पृष्टः स्मृतिमान् स्मृत्वा स्मृतिं वेदार्थगर्भितां ।
उवाचाथ प्रसन्नात्मा मुनयः श्रूयतामिति ।
यत्र यत्र *स्वभावेन* कृष्णसारो मृगः सदा ।
चरते तत्र वेदोक्तो धर्मो भवितुमर्हति । इति

एवं च यत्र यत्र वर्णाश्रमधर्मविचारः प्राप्तः तत्र सर्वत्र कश्चनेतरव्यावर्तितः देशः कारणमिति ज्ञायते (विधीयते) । एवं च अव्यभिचरिततया भारतस्यैव वर्णाश्रमाचाराङ्गत्वं इति सिद्ध्यति । एवमेव मनुस्मृतौ, पैठीनसे, भागवते, पुराणेषु, तात्पर्ये, गौतमे, आपस्तम्भे,देशस्य वर्णाश्रमाचाराङ्गत्वं उद्घोषितम् ।

एवं भारतेऽपि केचन देशाः प्रवेशानर्हाः । ये तु प्रवेशस्याप्यनर्हाः ते सुतरां तद्देशाचारग्रहणेऽनर्हाः, केचन वासानर्हाः ,केचन श्राद्धादिकर्मणि,इति तत्र विचारः क्रियते । प्रथमतः विषयानुक्रमणिका । अनन्तरं प्रामाणानि । इदानींतन भारते कुत्र इमे देशाः सन्तीति विमृश्य संगृहीतः ।।

गमनानर्हाः

१. **अङ्गाः**(चम्पापुरीइत्यादि बिहारैकदेशः) २. **वङ्गः**–(वेस्ट् बेङ्गाल्, बेन्गाल्) ३. **कलिङ्गः** (विशाखपट्टणं, एवं समुद्र प्रान्तः) ४. **सौराष्ट्र** (सूरत् इत्यादि) ५. **मगध** (कीकट बिहारैकदेशः) ६. **आरट्टाः** (पाकिस्थानपन्जाब्) ७. **कारस्करः**(कारं वधं करोति इति मरणदण्डदानप्रदेशः– काश्मीरपर्वतदेशः) ८.**पुण्ड्र** = (वेस्ट बेन्गाल मध्ये एकदेशः) ९. **प्रानूनः**(न नून= अनूनः प्रकर्षेण अनूनः = प्रानूनः ऐराक्यजनाक्रान्त काश्मीरादिदेशैकदेशः) १०. **सौवीर**(पाकिस्थानैकदेश) ११. **सिन्धु** (सिन्धुप्रान्तः पाकिस्थाने) १२. **कोङ्कणः** (पश्चिमसमुद्रप्रान्तैकदेशः)

यथाक्रमं गमनानर्हत्वे अपवादः– १. **नदी** (गङ्गादि) २.**गङ्गासागर सङ्गम देशः**–३. **कलिङ्ग** (सिंहाचल गोदावरी प्रान्तःगोदावरी सागरसङ्गमः इत्यादि) ४.(नास्ति) ५. **गया, गङ्गादिनदी, च्यवनाश्रम, राजगृह**(नलन्दा जिल्ल वनं) ६. **नदीदेशाः**(शतद्रु, विपाश , ऐरावति , असिक्नि, चन्द्र–भागा, वितस्त, सिन्धु, नदी प्रान्ताः) ७. **नदीदेशाः** ८. **गङ्गातीरदेशः**– ९,१०,११. **नदीदेशाः** १२. **कोङ्कणः** (पश्चिमसमुद्रप्रान्तैकदेश)

श्राद्धानर्हाः१. अङ्गाः २. वङ्गः ३. कलिङ्गः ४. सौराष्ट्र ५. मगध

६. आरट्टाः ७. कारस्करः. ८. पुण्ड्र ९. प्रानूनः १०. त्रिशङ्कुः (त्रिशङ्कोः वर्जयेद्देशं सर्वं द्वादशयोजनं उत्तरेण महानद्याः दक्षिणेन च कीकटान्. ११. सौवीर पञ्चनदीनां सङ्गमस्थलदेश. १२ सिन्धु. १३.कोङ्कणः ।

एतद्देशाचाराणां अग्राह्यत्वम् (तत्र निमित्तानि १–कल्याणा–चाराभावः स्त्रीषु अनियमः शीधुपानं इत्यादि)

१. अङ्गाः २. वङ्गः ३.कलिङ्गः ४. सौराष्ट्र ५. मगध . ६. आरट्टाः ७. कारस्करः ८. पुण्ड्र ९. प्रानूनः१०. अ= आनर्तकः(द्वारका यस्मिन् द्वीपे)१०. आ= अवन्ति(उज्जयिनी) ११. दक्षिणापथः (भारते उत्तरदेशतः दक्षिणदेशे आगमनार्थं विन्ध्यपर्वते पश्चिमभागे यो मार्गः उपयुज्यते सः दक्षिणापथः) १२. उपावृत् = अन्त्यजजातिविशेषा जनाः यत्र देशविशेषे वसन्ति १३. सिन्धु १४. सौवीर नदीषु पुनरपवादः १५. काञ्ची १६. कोसल १७. कर्णाटः पाकिस्थाने शिबिदेश समीपे १८. कच्छजं (द्वीपं गुजरातसमुद्रे) १९. कावेरी (अभिजनाः संकेतिप्रभृतयः) २०. कोल्वण(त्र्यम्बकगिरि–मध्यदेशः महाराष्ट्रदेशे)

वासानर्हाः –१. अङ्गाः २. वङ्गः ३.कलिङ्गः ४. सौराष्ट्र ५. मगधः ६. आरट्टाः ७. कारस्करः ८.पुण्ड्र : ९. प्रानूनः १०. सौवीरः ११. सिन्धु १२. कोङ्कणः १३. आन्ध्र (मछलीपट्टणादिस्मुद्रप्रान्तदेशः) १४. मालविकः (उदयपुरी समीप राजस्थानैकदेश) १५. वैन्ध्यम्(विन्ध्यभागः)१६ खश (कश्मीरपर्वतप्रान्ताः)

विवाहानर्हाः १. अङ्गाः २. वङ्गः ३.कलिङ्गः ४.सौराष्ट्र ५. मगध ६. आरट्टाः ७.कारस्करः८. पुण्ड्र : ९. प्रानूनः १०.सौवीर ११. सिन्धु १२.कोङ्कणः १३. आन्ध्रः १४. मालविकः १५. वैन्ध्यम् १६. खशः।।

यज्ञानर्हाः १. अङ्गाः२. वङ्गः ३.कलिङ्गः ४. सौराष्ट्रम् ५. मगधः ६. आरट्टाः ७. कारस्करः ८. पुण्ड्रः ९. प्रानूनः १०. सौवीरः ११. सिन्धुः १२. कोङ्कणः १३. आन्ध्रः १५. वैन्ध्यम् १६. खशः

लङ्घनानर्हाः १.सिन्धुपारं २.करतोया–बाङ्लादेशे ३. नर्मदा –दक्षिणापथ सौराष्ट्रसमीपे एव लंघनं न कार्यम्, अन्यत्र नर्मदायाः प्रदक्षिणस्य विहितत्वात् ४. कौशी–बान्लादेशनदी ६.पद्मपश्चिमपारं पुष्करं पश्चिम–भागः ।।

अत्र देशाचाराद्यग्रहे निमित्तानि तु तद्देशस्य खलाध्युषितत्वं , कल्याणाचाराभावो, स्त्रीषु अनियमः, शूद्रजनाक्रान्तत्वं , अधार्मिकजनावृतत्वं, म्लेच्छावृतत्वं, इत्यादीनि। यत्र असौवीर इत्यादिश्रौतनिषेधः तत्र तीर्थयात्रां विना न गच्छेत् । यत्र तु खलाध्युषितत्वं, तत्र चक्राङ्कादिभिः शोधनसंभवात् गमनवासाद्यर्हता इति भावेन कृष्णामृतमहार्णवे "म्लेच्छदेशे" इति श्लोके उत्तम् ।एवं च भारते तीर्थयात्रार्थं सर्वेषां आपदि गृहस्थस्य ,शूद्राणां अनापद्यपि गमनवासादि कर्तुं शक्यते ।।

चातुर्मास्ये व्रते तिन्त्रिणी निषेधे तत्र तादृश कालनिमित्तनिषेधस्य नैमित्तिकत्वात् तादृशनिमित्तापाये तत्स्वीकारः यथा उचितः एवं अयं अङ्गादिदेशगमननिषेधो । पलाण्डुभक्षणस्य स्वरूपतः निर्निमित्ततया निषेधः यथा तथा म्लेच्छदेशगमनस्य निषेधः । यतो हि सर्वत्र वर्णाश्रमाचाराङ्गं भारतमेव । तदुक्तं **लौगाक्षिस्मृतौ** –

देशानां पुण्यदेशत्वं महदैकनिवासतः ।
असदैकनिवासेन कुदेशत्वं तथा स्मृतम् ।
अङ्गवङ्गादयो देशाः षट्पञ्चाशत्कभेदकाः ।
कदाचित्पुण्यदेशाः स्युः महतां सन्निवेशतः ।
कदाचित्तदभावेन स्युस्ते पापविशेषणाः ।
देवदेशविशेषाश्च धेन्वावासनिवेषणैः ।
पुनः शुद्धाः भवन्त्येव तथा मन्त्रोक्षणेन च ।

अङ्गादिदेशगमनं यदि यात्रार्थं आपदि क्रियते तदा तत्र कृतस्य वर्णा–श्रमाचारस्य फलं अवश्यंभावि । अतः भारतगतदेशनिषेधः न स्वाभाविकः तथात्वे आपद्यपि निषेधः जागरूकः स्यात्। तथाहि **स्कान्दे** –

अङ्गवङ्ग कलिङ्गाश्च पर्वताश्च खशान्स्तथा ।
सिन्धुसौवीरसौराष्ट्रान् पारदानान्ध्रमालवान् ।
विवाहने द्विजो नित्यं अनापदि विवर्जयेत् ।
एतानप्यापदि गृही संश्रयेद्वृत्तिकर्शितः । स्पष्टम्

अत्र प्रमाणसंग्रहःदेशाचारे–

अवन्तयो(आनर्तका)ऽङ्गमगधाः सुराष्ट्राः दक्षिणापथाः ।
उपावृत्तिसिन्धुसौवीराः एते सङ्कीर्णयोनयः ।।

– बोधायनधर्मसूत्रे द्वितीयखण्डे १४ सूत्राणि

(गमनविचारे) आरट्टान् ,कारस्करान् , पुण्ड्रान् , सौवीरान्, वङ्गान् , कलिङ्गान् , प्रानूनानिति च गत्वा पुनस्तोमेन यजेत सर्वपृष्टया वा (१५ –२– बोधायने)

आदिपुराणे–

आरट्टा नाम ते देशाः न तेष्वार्योन्वहं वसेत् ।
पद्भ्यां स कुरुते पापं यः कलिङ्गान् प्रपद्यते ।
ऋषयो निष्कृतिं तस्य प्राहुः वैश्वानरं हविः ।

(वीरमित्रोदय पङ्क्तयः= आनर्तका द्वारका यस्मिन् देशे ।) अङ्गश्चम्पाप्रदेशः। अयं च निषेधः तीर्थयात्रां विना, तदुक्तं देवलस्मृतौ १६श्लोके –

अपवादविचारे – अङ्गवङ्गकलिङ्गेषु सौराष्ट्रमगधेषु च ।
तीर्थयात्रां विना गच्छन् पुनःसंस्कारमर्हति ।

लङ्घन विचारे – आर्यावर्तसमुत्पन्नो द्विजो वा यदि वाऽ द्विजः ।
कर्मदां सिन्धुपारं च करतोयां न लङ्घयेत् ।।

अपवादःगमनवासादौ – आदिपुराणे (वीरमित्रोदये ५९पुटे)

कीकटेषु गया पुण्या नदी पुण्या पुनः पुनः ।
च्यवनस्याश्रमः पुण्यः पुण्यं राजगृहं वनं ।।

श्राद्धानर्हदेशविचारे – वायुपुराणे –

त्रिशङ्कोः वर्जयेद्देशं सर्वं द्वादशयोजनं ।
उत्तरेण महानद्याः दक्षिणेन च कीकटान् ।
देशः त्रैशङ्कवो नाम श्राद्धकर्मणि गर्हितः ।

देशाचाराग्रहविचारे – आदिपुराणे –

काञ्चिकोसलसौराष्ट्रदेशाः कर्णाटकच्छजाः ।
कावेरी कोल्वणोद्भूताः ते जनाः निन्दिताः भृशं ।।

लङ्घनविचारे – आदिपुराणे

नर्मदासिन्धुकौशीनां पारं पद्मस्य पश्चिमं ।।
गत्वा नरकमाप्नोति तीर्थकालादिकं वसन् ।

विवाहयज्ञश्राद्धादौ निषेधः

अङ्ग वङ्ग कलिङ्गान्ध्र मद्रमालविकास्तथा ।
नर्मदादक्षिणे यच्च सिन्धोरुत्तर एव च ।।
पौण्ड्रश्चैव सुराष्ट्रश्च वैन्ध्यमागधकाः खशाः ।
न विवाहं तथा श्राद्धं यज्ञं तेषु समाचरेत् ।

व्यासा अपि एवमेवोचुः

देशान् शूद्रजनाक्रान्तान् अधार्मिकजनावृतान् ।
म्लेच्छावृतान् प्रयत्नेन वर्जयेद्धार्मिको द्विजः ।

इति भारते निषिद्धदेशविषये प्रमाणसङ्ग्रहः ।

ननु कृष्णमृतमहार्णवे –

म्लेच्छदेशेऽशुचौ वापि चक्राङ्को यत्र तिष्ठति ।
योजनानि तथा त्रीणि ममक्षेत्रं वसुन्धरे । १०७ ।
शालग्रामोद्भवो देवः शैलं चक्राङ्कमण्डितम् ।
यत्रापि नीयते तत्र वारणस्याः शताधिकम् । १०८ ।

इति सालग्राम चक्राङ्कसन्निधानात् म्लेच्छदेशाद्यपि शुद्धं भवति, अतः तत्र गमने न दोष इति किं न स्यात् ? इति – चेन्मैवम् । श्रीमदाचार्य भावानवबोधात् भवताम् । **श्रीभागवततात्पर्ये** ऐकादशीये कर्मण्याकर्मण्यदेशविभागमारचय्य अकर्मण्येषु सौवीरासंस्कृतेरिणकीकटेषु मध्ये कीकटमात्रे कृष्णसाराधिवासं, सदधिष्ठितत्वं विष्णुलिङ्गसद्भावं चाश्रित्य कर्मण्यता दृढीकृता श्रीमदाचार्यैः ।। यद्ययं सालग्रामचक्राङ्कसन्निधिः सौवीरदीनामपि कर्मण्यत्वं सम्पादयेत् तदा कीकटमात्रेऽपवादकथनमयुक्तं स्यात् । व्यर्थः स्यात् कर्मण्याकर्मण्यविभागः । अतः कृष्णसारोपलक्षितकर्मण्यभूमौ भारते यदि खला अधिवसेयुः तत्र तदा द्विजानांवासार्थं सालग्रामविष्णुलिङ्ग सत्सन्निधानानि अपेक्षितानि इति वक्तुं सालिग्रामचक्राङ्कमहिमा अत्र स्तूयते, न तु अकर्मण्य भूमौ कर्मर्ण्यत्वसम्पादनार्थं इत्यर्थः वक्तव्यः । अस्तु वा यथाश्रुतार्थ एव । चक्राङ्कस्थानेन योजन त्रयं शुद्धं भवति इति । किमेतेन तस्य गम्यत्वं वासयोग्यत्वं चेष्टे भवतां ? तत्र तथाऽनुक्तेः। शुद्धत्वेन, हरिक्षेत्रत्वेन वा ते ऊह्येते इति चेत् तर्हि योजनत्रयान्तर्गत स्मशानशौचकूपादिष्वपि गमनवासदेवपूजादिकर्मकरणादेरदोषत्वापत्तिः । अमेध्यादीनामपि मेध्यत्वापत्तिः । किं बहुना बुहविप्लवापत्तिः स्यात् । तथा च नेयं शुद्धिः सर्वकार्यार्हतां साधयेत् किन्तु प्रमाणान्तरानुसारं यथायोग्यं अर्हतां सम्पादयति इति सिद्धम् । ततश्च तद्देशीयानां हरिक्षेत्रत्वेन अधिकपुण्यकरं भवति इति भाव उन्नेयः । अवश्यं चैवम् । अशुचिपदेन गतार्थतायां व्यर्थमन्यत् स्यात् । एवं सर्वत्र तत्तद्वस्तुमाहात्म्यवर्णनपरेष्वर्थवादेषु तात्पर्यं विनिश्चेयम् । स्वतो म्लेच्छदेशस्य वर्णाश्रमोचितधर्मानर्हत्वात् चक्राङ्कादिसंबन्धेऽपि न विशेषः । यत्र हि स्वतः कर्मण्ये देशे दोषसंबन्धात् प्रतिबन्धात् धर्मजन्यफलासाधनत्वं तत्र हि चक्राङ्केन उत्तेजनमवश्यम् । यथा मणिप्रतिबन्धेन दाहाजनके वह्नौ मन्त्रेणोत्तेजनम् यद्धि स्वयमवह्निः सति मणौ वा न वा तत्र मन्त्रेण कृत्यमस्ति ।।

किञ्च- **यत्रापि नीयते तत्र वाराणस्याः शताधिकं** इत्युक्तत्वात् , अस्यापि यथाश्रुतार्थग्रहणे खलादिगृहं विदेशश्च वाराणस्यपेक्षया शतगुणाधिकः इति प्राप्नोति । ततश्च काशीमरणाद्यपेक्षया खलादिगृहमरणादेरेव गरीयस्त्वेन शिष्टानुष्ठानं अयुक्तं स्यात् । सर्वविधिनिषेधपरशास्त्राणां सालग्रामरहितदेश-परतया सङ्कोचे तत्सद्भावविधिमात्रेण कृतकृत्यतायां महाप्रबन्धरचने ऋषीणां प्रवृत्तेः तथा महतो 'वेदस्य च वैयर्थ्यं च स्यात् । शिष्टाचाराणां चानुपपन्नत्वप्रसङ्गात् । अतः ईदृशार्थवादानां स्तुतौ तात्पर्यात् स्वार्थे तात्पर्यं तु अधिकारिविशेषविषयं कल्प्यम् । एवं अन्येऽपि क्षुद्रोपद्रवाः परिहरणीयाः।

अथ समुद्रोल्लङ्घनविचारः

अत्र प्रसङ्गात् समुद्रयानविचारः प्रस्तूयते । यद्यपि भारतव्यतिरिक्ताकर्मण्य भूमिं प्रति गमनस्य पातकपातित्यादिहेतुत्वं भवति इति सिद्धे समुद्रमार्गेण गमननिषेधः नावश्यकः तथापि शास्त्रेषु समुद्रयानं अपि प्रत्येकं निषिद्धमिति तदपि अवश्यं वक्तव्यम् । ये तावत् समुद्रमुल्लङ्घ्य विदेशं निषिद्धदेशं द्वीपान्तरं वा गताः ते बहुदोषभाजः इत्येतदर्थं इदमपि निरूप्यते । पतनीयेषु समुद्रयानस्य प्राथम्यं दृश्यते **बोधायनीये धर्मसूत्रे**- तथाहि :-

अथ पतनीयानि – (२ खण्ड- सू – १)

१. समुद्रसंयानं । ब्रह्मस्वन्या सापहरणम् । भूम्यनृतं सर्वापण्यैः (सर्वपण्यैः) व्यवहरणं शूद्रसेवनम् । शूद्राभिजननम् । तदपत्यत्वं च ।। (२ खण्ड २ सू) तत्र श्रीगोविन्दस्वामिविरचितविवरणे '**पतनीयानि = पतनार्हाणि कर्माणि महापाताकेभ्यः ईषन्न्यूनानि वक्ष्यमाण उपपातकेभ्य अधिकपापावहानि इति यावत्**' । समुद्रसंयानमित्यस्य 'नावा द्वीपान्तरगमनं' इति च तत्र व्याख्यानम् । समुद्रे समुद्रस्य संयानं = समुद्रसंयानम् । अत्र नौशब्दःव्याख्याने दृश्यमानोऽपि समुद्रसंबन्धियानं इति तदर्थः । अत्र नौशब्दः व्याख्याने दृश्यमानोऽपि समुद्र यानसाधनोपलक्षकः इति ज्ञेयम् । समुद्रसम्बन्धियानसामान्यनिषेधस्य तात्पर्यगृहीतेः । अन्यथा

नौशब्दावाच्येन उपायान्तरेण समुद्रतरणस्य अनिषिद्धत्वापत्तेः । अति-प्रसङ्गश्च इष्टापत्तौ । 'न सुरां पिबेत्' इति निषेधस्य श्रुतसुरापानमात्रविषयत्वे अन्नादिमिश्रणेनोपसेचनतां संपाद्य, सुरामिश्रितान्नभक्षणस्य 'न पलाण्डुं भक्षयीत' इत्यादौ पलाण्डुरसपानस्य अदोषत्वापत्तिः। अतः तात्पर्यानुपपत्तिं अनुसन्धाय पानभक्षणादिशब्दानां उपसेवन सामान्योपलक्षकत्वं एष्टव्यम् । तात्पर्यं च क्वचित् समभिव्याहारात् क्वचित् समाख्यानात् क्वचित् शिष्टाचारात् निश्चीयते इति इह यानादिसाधनान्यनुक्त्वा समुद्रसंयानस्यैव निषेधात् समुद्रतरणोल्लंघनादियावन्निषेधतात्पर्यं निश्चीयते इति ज्ञेयम् ।

ननु **अग्नीषोमीयं पशुमालभेत** इति पश्वालंबनसामान्यविधेः मन्त्रप्रकरणाभ्यां छागरूपे पशुविशेषे उपसंहारःदृश्यते, तद्वदिहापि समुद्रयान-सामान्यनिषेधस्य **नौयात्रा तु समुद्रतः** इति विशेषपरतयोपसंहारे छागव्यतिरिक्तपश्वनालंबवत् नौभिन्नविमानादिद्वारा समुद्रयानस्या-निषिद्धत्वसिद्धिः इति चेत् **मैवम्** यतः तत्र हि सामान्यस्य विशेषेण उपसंहारः यत्र विशेषान्तरस्य अप्राप्तिः बाधो वा । यथा **छागस्य वपाया मेदसोऽनुब्रूहि** इति मन्त्रवर्णे छागशब्दश्रवणात् पश्वन्तरविनियोगे मन्त्राभावात् अमन्त्रक-विनियोगस्य असंभवाच्च प्रकरणान्नित्यत्वावगमात्, पश्वन्तराणां प्रातिस्विकविध्यभावाच्च , श्रूयमाणपशुशब्दः पशुविशेषछागपरोऽवसीयते । यथा च गामानयेतिविधेः, गवैक्ये नीलां गां बधानेत्युत्तरविधिमनुसृत्य नीलगोपरत्वं तथा । प्रकृते तु विमानादि साधनरूपविशेषान्तरस्य प्राप्तेरबाधाच्च नास्ति तथात्वमिति सामान्यस्य विशेषे नोपसंहारः। उक्तं च **सामान्य-विधिरस्पष्टः संह्रियेत विशेषतः । स्पष्टस्य तु विधेर्नैवमुपसंहार इष्यते** इति । किंचेह निषेधः सामान्यनिषेधस्य विशेषोपसंहारः न शक्यः कर्तुम् । अन्यथा '**न ब्राह्मणं हन्या**'दिति सामान्यनिषेधस्य '**नात्रेयं हन्यात्**' इति विशेषोपसंहारेण आत्रेयान्यब्राह्मणहननस्यादोषत्वापत्तेः। तस्मात् सामान्य-विशेषनिषेधौ फलभेदप्रयोज्यौ उपगन्तव्यौ । न एकविशेषनिषेधेना-

परविशेषानिषेधो वा तदभ्यनुज्ञा वा सिद्ध्यति सामान्यनिषेधस्य जागरूक-त्वात् । प्रकृते तु विशेषपरवाक्यापेक्षया सामान्यपराणामेव बाहुल्यमिति अलं क्षुद्रोपद्रवनिरासायासेन ।

किञ्च – **समुद्रयानगमनं ब्राह्मणस्य न शस्यते ।**
सम्भवेद्यदिमोहेन पुनः संस्कारमर्हति ' – **पराशरस्मृति**

न शस्यते = नाभ्यनुज्ञायते निषिध्यते इति यावत् । ब्राह्मणस्येत्युपलक्षणम् । वर्णाश्रमिभिरिति भावः । अन्यत्र 'विप्रादिनौसंस्थितं' इत्युक्तेः । मोहेन = अज्ञानेन अबुद्धिपूर्वं इत्यर्थः । पुनः संस्कारं = उपनयनादि । प्रायश्चित्तोक्तेः समुद्रयानं पापकरमिति सिद्ध्यति । समुद्रयानगमनमिति । यानपदं वाहनादितरणसाधनपरं ज्ञेयम् । गमन पदेनगतार्थतापत्तेः । तथा च समुद्रस्य तरणार्थं वाहनादिसाधनमाश्रित्य प्रयाणमिति फलति । बाह्वादिभिस्तरणस्य मनुष्यादिभिरशक्यत्वात् विशिष्य योग्यसाधनपरिगणनं कृतमिति भावः ।।

किञ्च – **अगारदाही गरदः कुण्डाशीसोमविक्रयी ।**
समुद्रयायी वान्ताशी तैलिकः कूटकारकः ।
एतान् विगर्हिताचारान् आपाङ्क्तेयान् द्विजाधमान् ।
द्विजातिप्रवरोविद्वान् उभयत्र विवर्जयेत् ।

– अब्धि नौयानमीमांसा

समुद्रयायी विगर्हिताचार इत्यभिहितः अपाङ्क्तेय इति च । उभयत्र = दैवे पैत्र्ये च । अगारदाही = गृहदाही । गरदः = विषं दत्वा परान् मारयतीत्यर्थः (शब्दकल्पद्रुम) कुण्डाशी = कुण्डं = योनिकुण्डं तदुपलक्षीकृत्य अशी = जीवनायात्रां यापयति । सोमविक्रयी = सोमो नाम रसः तस्य विक्रयकर्ता समुद्रयायी = समुद्रे प्रयाणकर्ता । वान्ताशी वमने निष्कृतं अश्नाति न । तैलकः = यन्त्रादिषु तिलमर्दनेन तैलं सम्पाद्य जीवनकर्ता। उक्तकर्मसु तारतम्यस्य सत्वेऽपि पापावहत्वं तु सिद्धम् ।।

अपि च सन्तीह बहुप्रमाणानि स्पष्टसमुद्रयाननिषेधपराणि –

समुद्रयायी कृतहा रथ्यासमयभेदकः।
वेदनिन्दारतश्चैव देवनिन्दरतस्तथा ।
द्विजनिन्दारतश्चैव ते वर्ज्याः श्राद्धकर्मणि ।

– उशनसस्मृति–अ–४ –३३–३५

समुद्रगाः पतिताः–(अब्धिनौयानमींमांसायां उदाहृतं)

सकृत्समुद्रयाने हि प्रायश्चित्तमुदाहृतम् ।
बहुकालाध्यसने तु प्रायश्चित्तं च नैव हि ।
इमान्धर्मान् कलियुगे वर्ज्यानाहुर्मनीषिणः ।
समुद्रयात्रास्वीकारः कमण्डलु विदारणम् । – बृहन्नारदीये
द्विजस्याब्धौ तु नौयातुः शोधितस्यापि सङ्गहः
इति कलिवर्ज्यानाहुः । **आदित्यपुराणे –**
कलौ तु पापबाहुल्यात् वर्जनीयानि मानवैः ।
विधवा पुनरुद्वाहः नौयात्रा तु समुद्रतः । – **नारायणस्मृतौ ७.२**
विप्रादिष्वसवर्णजोद्वहमथो विप्रादिनौसंस्थितिम् ।
(कालनिर्णये – कलिवर्ज्ये)
द्विजस्याब्धौ तु निर्याणं – इति – **अब्धिनौयानमीमांसा**

अत्र केचित् विलासार्थं समुद्रयानं निषिद्धम् । उत्तमोद्देशेन तत्वप्रचाराद्यर्थं च गमने तु न दोषः इति संकोचयन्ति । अनारभ्याधीतत्वात् अनभ्यनुज्ञातत्वाच्च विशेषस्य बीजाभावादयुक्तमेतत् । उद्देश्यविशेषपरतया सङ्कोचस्य सर्वत्र सम्भवात् अतिप्रसङ्गाच्च । शिष्टत्वेन प्रमितैः कैरपि प्राचीनैः उत्तमोद्देशं पुरस्कृत्य समुद्रयात्रादिना विदेशगमनस्याननुष्ठितत्वात् । आपवादिकप्रमाणानामपि अनुपलब्धत्वात् । अतः समुद्रयानं शास्त्रनिषिद्धमिति सिद्ध्यति । यद्यपि सन्ति तदभ्यनुज्ञापराः केचन निबन्धाः तथापि द्रव्यादि लोभेनाधुनिकैः रचिता इति अवश्यमुपेक्ष्याः ।

अत्रेदं अपि अवधेयम् ।

मासं कारागृहे वासः नौभिर्यात्रा दिनत्रयम् ।

म्लेच्छावासस्तथा पक्षं यस्य स्यात् स तु पातकी' —हेमाद्रि

इति दिनत्रयमविरतं समुद्रयाने पातकं उक्तमिति त्रिदिनन्यूनं समुद्रयानं न दोषायेति कैश्चिदूह्यते । समुद्रयानस्य समान्यतः पतनीयेषु गणनात् दिनत्रय तदधिकावधिसमुद्रसंयानं पापाधिक्यहेतुः । तन्न्यूनं तु अल्पपापकरं इति । तीर्थयात्रार्थं समुद्रसंयानं तु केवलहोराद्यवधिकमेवेति नैतद्विषयम् । एतेन रामेश्वर द्वारकायात्रासु किञ्चित् समुद्रप्रयाणे सत्यपि न दोषः । तीर्थयात्रार्थमपि दिनत्रयं यावत् समुद्रयानं निषिद्धमिति सेत्स्यति । अतः गङ्गासागरसङ्गमदर्शनार्थं दक्षिणतः समुद्रे प्रयाणं निषिद्धमित्येव सिद्धम् ।।

अथ वा नोदाहृतवाक्यं समुद्रनौयानविषयं किन्तु नद्यादिषु अपि दिनत्रयाद्यवधिकनैरन्तरनौयान निषेधपरमिति ।

तथा च **'तीर्थयात्रां विना गच्छन्'** इत्येतत् अत्र अपि अतिदिश्य तीर्थयात्रार्थं विना समुद्रयानसामान्यं दिनत्रयतदधिकावधिनद्यादिनौयानसामान्यं च निषिद्धमिति सिद्धम् । तीर्थयात्रां विना समुद्रयानं होराद्यवधि अपि निषिद्धं स्वरूपत एव । नदीनौयानं तु न स्वरूपतः निषिद्धम् । किन्तु दिनत्रयतदधिक-दिनावधिनिरन्तरनदीनौयानमेवेति भूस्पर्शं विना दिनत्रयपर्यन्तं नित्यकर्म-वर्जनप्रसङ्गोऽत्र निषिध्यते इत्यवगम्यते । मासं कारागृहावासस्य पक्षं म्लेच्छावासस्य निषेधे निमित्तान्तरं गवेषणीयम् । गमनस्यैव निषेधे अकर्मण्यत्वस्य हेतुत्वोक्तेः तादृशनिषिद्धम्लेच्छदेशविषयकत्वेऽस्य श्लोकस्य, दिनत्रयं नित्य-कर्माकरणे पातित्यवचनात् 'पक्ष' शब्दो निरर्थकः स्यात् । अत्रः अयं श्लोकः सालग्रामादिरहितस्य म्लेच्छावृततद्भूयिष्ठकर्मण्यदेश-वासपरो वा पुनःसंस्कारादि-प्रायश्चित्तानर्हताप्रयोजककालनिर्देशपरो वा वाच्यः। समभिव्याहृतकारागृहवासस्य एतज्जातीयकत्वात् ।

अथ समुद्रयात्रानिषेधस्य कलिवर्ज्यप्रकरणपठितत्वात् कृतादौ समुद्रयानं न निषिद्धमिति भाति । एवं **धर्माधिसारे** गर्भिणीपतिधर्मप्रस्तावे –

विदेशगमनं चैव न कुर्यात् गर्भिणीपतिः । (अ–नौ–मी)

वर्जयेत्सप्तमान्मासान्नाव आरोहणं तथा । इति रत्नसंङ्गहे गालवः।

नाव आरोहणं चैव वर्जयेद्गर्भिणीपतिः । (अ–नौ–मी)

अव्यक्तगर्भापतिरब्धियानं मृतस्य वाहं क्षुरकर्म सङ्गम् ।

इत्याद्युदाहृतप्रमाणेषु गर्भिणीपतिः समुद्रयानं न कुर्यादिति तदन्यस्य समुद्रयानं न निषिद्धमिति प्रतीयते इति चेन्नैवम् । समुद्रयानं पापावहमिति सामान्यत एवोक्तेः तस्य अधिकारिविशेषकालविशेषमात्रसम्बद्धतया पर्यवसाययितुमशक्यत्वात् । यथा हि 'नानृतं वदेत्' इति सामान्यतो निषेधात् दर्शपूर्णामासप्रकरणे तदधिकारिसम्बद्धतया अनृतवचननिषेधेऽपि सामान्यनिषेधस्य न सर्वाधिकारिकत्वं भज्यते तद्वदिति । यथा च सार्वकालिकनिषेधस्यापि अन्यथाज्ञानस्य 'न कलौ निर्गुणभावना सुखाय' इति कालविशेषे निषेधः तथेति ज्ञेयम् । सामान्यतः प्रत्यवायवतोऽपि निषेधस्य अधिकारिविशेषोक्तौ, कालविशेषोक्तौ वा प्रत्यवायविशेषपरत्वाभ्युपगमात् न दोषः । अन्यथा अतिप्रसङ्गात् । अवश्यं चैवं विज्ञेयम् । गर्भिणीपतिभिन्नाना कृतयोगेऽपि समुद्रयानविरोध प्रथायाः श्रुतत्वात्। तथा हि **नारायणस्मृतौ ७ अध्याय(६–श्लोक ३१)** इति ।

नारायण उवाच

कलौ तु कानि कर्माणि वर्ज्यानि परिचक्ष्व मे ।

दुर्वासाः उवाच

शृणु नारायण ब्रह्मन् सावधानतयाऽद्य मे ।
कलौ तु पापबाहुल्यात् वर्जनीयानि मानवैः ।
विधवापुनरुद्वाहौ नौयात्रा तु समुद्रतः ।
आतिथ्यकरणार्थं तु मधुपर्के पशोर्वधः ।
शूद्रान्नभोज्यता विप्रैः तीर्थसेवी च दूरतः ।
सर्ववर्णेषु भिक्षूणां भैक्षाचर्यं विधानतः ।
ब्राह्मणादिषु गेहेषु शूद्रस्य पचनक्रिया ।

भृग्वग्निपतनं चाष्टौ कर्माण्येतानि वर्जयेत् ।
अवर्जयित्वेतानि शास्त्रोक्तमिति बुद्धितः ।
कृतादौ तु महीपालो वेनो नाम नृपोत्तमः ।
शशास पृथिवीं सर्वाम् सकुलाद्रिमहार्णवाम् ।
दुरात्मा स तु कृत्येन ब्राह्मणानन्वशासत ।
यूयमद्यप्रभृति वै समुद्रे यानमार्गतः ।
द्वीपात् द्वीपान्तरं गत्वा कुरुध्वं सर्वविक्रयम् ।
विधवापुनरुद्वाहं यथेच्छं न विचारणा ।
पशुभक्षमथातिथ्यव्याजेनाचरथ द्विजाः ।
गृहे पचन्तु युष्माकं शूद्राः श्राद्धेऽपि नित्यशः ।
तीर्थसेवाव्याजमात्रात् त्यजध्वं श्रौतकर्म च ।
यतयस्सर्ववर्णेषु भिक्षां कुर्वन्तु कामतः ।
ब्राह्मणाश्शूद्रगेहेषु भुञ्जन्तु च यथेच्छया ।
कालासहिष्णवो वृद्धाः भृगुपातं चरन्तु भोः ।
यो मच्छासनमत्युग्रमन्यथा कर्तुमिच्छति ।
असिना तीक्ष्णधारेण वध्य एव न संशयः ।
इति वेनवचः श्रुत्वा पर्यतप्यन्त पीडिताः । १३
शप्तो यदि भवेदेषः राज्यं भूयादनायकम् ।
अशप्तश्चेद्भवेत्पीडा कथं कार्यमितः परम् ।
इति चिन्त्य महात्मानः सङ्घीभूय सभान्तरे ।
वेनं महीपतिं ब्रूयुः विप्राः प्राणपरीप्सवः ।
भो भो वेन महीपाल किमर्थं नः प्रबाधसे ।
अशास्त्रीयानिमान् कृत्वाऽमहर्षिकथितान् प्रभो ।
निपातयसि नो घोरे निरये किं फलं तव ।
ऋषिभाषितमेवाद्य करिष्यामो महीपते ।
नान्यत् किञ्चित् करिष्यामः प्राणैः कण्ठगतैरपि ।
एतच्छुत्वाऽथ भूपालो वेनः क्रोधपरिप्लुतः ।

अष्टादशसहस्रं तु ऋषीनानय्य सत्वरम् ।
स्तम्भेषु पङ्क्तिशो बद्ध्वा कशैरभ्यहनत्स्वयम् ।
तेन संपीड्यमानास्ते घोषयांचक्रिरे नृपम् ।
भो भो राजन् महीपाल किमर्थं नः प्रबाधसे ।
वेन उवाच –
अमनोरञ्जकान्यद्य शास्त्राणि रचितानि हि ।
रञ्जकान्येव सर्वेषु वदध्वं तत्प्रियं मम ।
नानादेशेषु विप्राद्याः नौयानात् प्रचरन्तु भोः ।
विधवापुनरुद्वाहं चरन्तु पृथिवीतले ।
प्रचरन्तु पशोर्हिंसां मधुपर्के द्विजातयः।
शूद्रगेहेषु भुञ्जन्तु द्विजगेहे पचन्तु ते ।
भिदावत्सर्ववर्णेषु भैक्षाचर्यं चरन्तु च ।
दीर्घकालासहा वृद्धा चरन्तु भृगुपातनं ।
काममग्नीन् परित्यज्य तीर्थसेवां चरन्तु च ।
इत्याकर्ण्य च तद्वाक्यम् वेपमानाः महर्षयः ।
नौयात्राद्यं त्वष्टकर्म ह्यनुजानन्ति दुःखिताः ।
ततो विसृज्य भूपालो महर्षीनमितौजसः।
शशास पूर्ववत् पृथ्वीं परिपूर्णमनोरथः ।
ततः प्रभृति *विप्राद्याः नौयात्राद्यष्टकर्मणि* ।
प्रवृत्ता ऋषिवाक्येन धर्मबुद्ध्या च मोहिताः ।
युगत्रयेषु यातेषु ततः प्राप्ते कलौ युगे ।
बदरीवनमासाद्य सङ्गीभूय महर्षयः ।
विचिन्त्य विधियोगेन कृत्यान्येतान्यवारयन् ।
तस्मात् कलौ त्विमान् धर्मान् वर्ज्यानाहुर्महर्षयः।
कलौ युगे तु सम्प्राप्ते नौयात्रादि करोति यः ।
पतित्वा निरये घोरे दुःखमेति महत्तरं ।
तस्मादिमान् कलौ धर्मान् वर्ज्यानाहुर्महर्षयः ।३१।

इमान् कृत्वा कलियुगे निष्कृतिर्न विधीयते ।
यदि निष्कृतिमापन्नः सेतुस्नानादिना क्वचित् ।
तथाऽपि न परिग्राह्यः पापबाहुल्यकं यतः ।
किमन्यच्छ्रोतुकामोऽसि वदस्व द्विजनन्दन ।

इति सप्तमोऽध्यायः ।। तथा च समुद्रयानादिसार्वकालिकनिषिद्धमिति सिद्धान्तः । ननु ऋग्वेदे (८-८-३) तमे

'तुग्रो भुज्युमश्विनौ उदमेधे रयिन कश्चिन्ममृवां अवाहाः तमूहतुः नौभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्ष प्रुड्भिरपादकाभिः' इति ।
आख्यायिकापर इमा ऋच इति व्याख्यातं सायणभाष्ये ।

तथाहि 'अत्रेयमाख्यायिका-तुग्रो नामाश्विनोः प्रियः कश्चिद्राजर्षिः । स च द्वीपान्तरवर्तिभिः शत्रुभिः उपद्रुतः सन्तेषां जयाय स्वपुत्रं भुज्युं सेनया सह नावा प्राहिणोत् । सा च नौः मध्ये समुद्रं अतिदूरं गत्वा भिन्ना आसीत् । तदानीं सः भुज्युः शीघ्रं अश्विनौ तुष्टाव । तौ च स्तुतौ सेनया सह तमात्मीयासु नौषु आरोप्य पितुः तुग्रस्य समीपं त्रिभिः अहोरात्रैः प्रापयामासतुः' इति । तथा च भुज्युना राजर्षिणा सैनिकैः सह समुद्रनौयानं कृतमिति ज्ञायते तत्सामन्यस्य निषिद्धत्वे कथंमिदं समुद्रयानं अश्विन्यनुग्रहश्च सङ्गच्छेते ?

किञ्च वसिष्ठ,कश्यपकण्वादि ऋषीणां समुद्रनौयानं कृतमिति तत्र तत्र पुराणेषु श्रूयते । तथा पाण्डवाः अपि दिग्विजयावसरे समुद्रयानं विदेशगमनं च कृतवन्तः इति भारते सभापर्वणि उक्तम् ।

शाकलद्वीपवासाश्च सप्तद्वीपेषु ये नृपाः ।
स तानपि महेष्वासान् विजिग्ये भरतर्षभ ।

सकिरातैश्च चीनैश्च वृतः प्राज्योतिषो भवत् । इति अयं अर्जुनविजयः ।
सिंहानामधिपं चैवं येच सागरवासिनः ।
सर्वान् म्लेच्छगणांश्चैव विजिग्ये भरतर्षभ । इति अयं भीमसेनविजयः

ततः सागरकुक्षिस्थान् म्लेच्छान् परमदारुणान्
पप्लवान् बर्बरांश्चैव किरातन्, यवनान्, शकान्–

इति नकुलविजयोऽयम् एवं सहदेवविजयेऽपि श्रूयते । समुद्रमगत्वा कथं समुद्रकुक्षिस्थान् हन्तुं कथं पाण्डवाः क्षमाः ? अतः समुद्रयानं न निषिद्धमिति चेन्नैवम् । समुद्रसंयानस्य पतनीयेषु गणनात् महापातकेभ्यः ईशन्यूनत्वोक्तेः स्पष्टप्रत्यवायश्रवणात् तथाविधबहुविधप्रमाणसद्भावाच्च निरवकाशत्वाच्च तेषां कतिचन दृष्टान्तोपलब्धिमात्रेण तदन्यथयितुं अपलपितुं वा अशक्य-त्वात् । विशिष्टाधिकारिणः खल्वेते । भुज्युवसिष्ठपाण्डवादयः श्रीहरिभक्तत्वेनैव प्रथिताः । अतः '**तेजीयसां न दोषाय**'इति न्यामनुस्मृत्यैव उपपादनीयम् ।

तथा हि **भागवते दशमे ३१अध्याये**

राजोवाच –

संस्थापनाय धर्मस्य प्रशमायेतरस्य च ।
अवतीर्णो हि भगवान् अंशेन जगदीश्वरः ।
स कथं धर्मसेतूनां वक्ता कर्ताऽभिरक्षिता ।
प्रतीपमाचरत् ब्रह्मन् परदाराभिमर्षणम् ।
आत्मारामो यदुपतिः कृतवान् वै जुगुप्सितम् ।
किमभिप्राय एतं नः संशयं छिन्धि सुव्रत ।

श्रीशुक उवाच –

धर्मव्यतिक्रमो दृष्टः ईश्वराणां च साहसम् ।
तेजीयसां न दोषाय वह्नेः सर्वभुजो यथा ।
नैतत् समाचरेज्जातु मनसाऽपि ह्यनीश्वरः ।
नश्यत्याश्वाचरन् मौढ्यात् यथा रुद्रोऽपिबद्विषम् ।
ईश्वराणां वचः सत्यं तथैवाचरितम् क्वचित् ।
तेषां यत्स्वतो युक्तं बुद्धिमान् नैतदाचरेत् ।
कुशलाचरितानेषामिह चार्थो न विद्यते ।

विपर्ययेण चानर्थो निरहंकारिणां प्रभो ।
किमुताखिलसत्वानां तिर्यङ्मर्त्यदिवौकसाम् ।
ईशितुश्चेशितव्यानां कुशलाकुशलान्वयः । इति

तथा च यत्र क्वचित् सात्विकेषु हरिभक्तेषु पुराणादिषु धर्मव्यतिकरः दृश्यते । तत्र तेषां विशिष्टयोग्यतावत्वात् न दोषावहः परन्तु सामान्यैः अनीश्वरैः अस्माभिः न अनुसरणीयः इति निश्चेतव्यम् । सत्येवं दुष्टाचरणं नानुसरणीयमिति कैमुत्येनैव सेत्स्यति। एतेन श्रीरामचन्द्रस्य तथा हनुमदादेश्च समुद्रोल्लङ्घनं समर्थितं भवति ।

तदन्यैः अननुष्ठेयत्वं च । ननु

समुद्रयानं मांसस्य भक्षणं शास्त्रजीविका ।
शीधुपानं उदीच्यानां अविगीतानि धर्मतः ।

(**स्मृतिमुक्तफले** आचार खण्डे स्मृति रत्नाकरे च उदाहृतम्)

इति उदीच्यानां = नर्मदाया उत्तरदेशे विद्यमानानां समुद्रयानं अविगीत धर्मत्वेन उक्तमिति कथं समुद्रयानं सर्वद्विजाधिकारिकनिषेधविषयः? इति । उच्यते श्रौतस्मार्तशिष्टागमत्वेन व्याख्यातस्त्रिविधोपि धर्मः तत्तच्छिष्टदेशभेदेन व्यवस्थापितः। तत्र यदि विप्रतिपत्तिः(विसंवादः)धर्मनिबद्धारः तदन्यतरधर्म साम्प्रदयिकपरम्परां अनुसृत्य निर्णिनीषन्ति। तथाहि –

अस्मिन्नेव समुद्रयानशीधुपानादि विषये **बोधायननिर्णये १अ २खण्डे**

'पञ्चधा विप्रतिपत्तिः दक्षिणतस्तथोत्तरतः –१. यानि दक्षिणतः तानि व्याख्यास्यामः – २. यथैतदनुपेतेन सह भोजनं, स्त्रिया सह भोजनं, पर्युषितभोजनं, मातुल पितृष्वसृदुहितृगमन-मिति – ३ अथोत्तरतः उर्णाविक्रयः शीधुपानमुभयतो दद्भि-र्व्यवहारः आयुधीयकं समुद्रसंयानं (द्वीपान्तरगमनं)इति **इतरदितरस्मिन् कुर्वन् दुष्यतीतरदितरस्मिन् – ५ तत्र तत्र देश-प्रामाण्यमेव स्यात् –६ मिथ्यैतदिति गौतमः– ७ उभयं चैव**

नाद्रियेत८ शिष्टस्मृतिविरोधदर्शनात् शिष्टागमविरोधदर्शनाच्च ९

इदमत्राकूतम् । देशभेदेन एकमेव कर्म क्वचित् धर्मत्वेन क्वचिद-धर्मत्वेन परिगृह्यमाणं तु दृश्यते । यत्रान्यतरस्य परिग्रहे प्रबलप्रमाणाविरोधः बहुप्रमाणाविरोधो वा न तत्र दोषः । यत्र वा विरुद्धाचरणे बाधकप्रमाणानुपलब्धिः तत्परिगृहे वा न दोषः । प्रकृते दक्षिणोत्तरभेदेन पञ्चधाकृतस्य विसंवादस्य ऋषिषु गौतमादेः असम्मतिदर्शनात् उपलब्धमपि देशभेदेन आचारकथनं अप्रमाणं निश्चेतव्यम् । सर्वत्र देशाचारविषये प्रमितशिष्टानां अनुष्ठानमेव अनुसर्तव्यमिति । औत्तरीयानां अविगीतत्वेन उक्तेषु पञ्चसु नैकमपि तद्देशीयप्राचीनशिष्टैः अनुष्ठितं नापि शिष्टं नापि तत्वेन क्वचिदितिहासे श्रुतम् । अतः भरणीयुक्तएकदशी नोपोष्या, नोपाष्यं पुत्रवता च इत्यादिप्रमाणवत् उपेक्ष्यम् । सावकाशत्वेन अर्थान्तरं वा उन्नेयम् । प्रकृते स्मृतिमुक्ताफलो-दाहृतप्रमाणे उदीच्यशब्दः उत्तमाधिकारिषु देवादिषु सावकाश इति ज्ञेयम् यद्यपि उभयं चैव नाद्रीयेतेति वदता बोधायनेन उभयदेशाचारोपि नादरणयोग्यः इति निर्णीतम् । तथापि मातुलकन्यापरिणयने पैतृश्वस्रीयाविवाहे च अस्ति शास्त्रीयाऽभ्यनुज्ञा ।

अथ प्रायश्चित्तविचारः

समुद्रसंयाने प्रायश्चित्तमुक्तं **बोधायनीये** –

एषां अन्यतमत्कृत्वा चतुर्थकाला मितभोजिनस्स्युः सवनानु-कल्पम् । स्थानासनाभ्यां विहरन्त एते त्रिभिवर्षैस्तदपहन्ति पापम् ।

चतुर्थकालाः-दिनद्वयकर्तव्यभोजनचतुष्टये एकमेव भोजनं कर्तव्य-मित्यभिप्रायः ।एवं कृतप्रायश्चित्तोऽपि **द्विजस्याब्धौ तु नौयातुः शोधितस्यापि सङ्गहः** इत्युक्ते : स्वस्नानसन्ध्यावन्दनादि नित्यकर्मसु अधिकृतो भवति । न तु शिष्टसङ्ग्राह्यः । शिष्टसंव्यवहारस्तु पङ्क्तिभोजन, प्रतिग्रह, कन्यासम्बन्ध, अध्यापनादिरूपः । **नारायणस्मृतौ** तु समुद्रसंयाने गङ्गास्नानादि, सर्वस्वदानं इत्यादि प्रायश्चित्तमभिहितम् ।

गङ्गास्नानं वर्षमात्रं मासं सेतुनिमज्जनम् ।
साङ्गं च विधिवत्कृत्वा व्यवहार्यो भवेदिह ।
भवेत्स्वकर्ममात्रस्य भविता त्वर्हता द्विज ।
परकर्मणि नैवार्हः भवेदेव न संशयः ।
तस्मादिमान् कलियुगे वर्ज्यानष्टौ ब्रुवन्ति हि ।
असाध्यत्वात्कलौ काले द्रव्यव्ययविशेषतः ।७ ।
यदि सर्वस्वदानेन चित्तं चरितुमिच्छति ।
तदाऽसौ सर्वकर्मार्हो भवेदेव न संशयः ।८ ।
तदद्य तव वक्ष्यामि रहस्यमिदमुत्तमम् ।
यदा प्रवृत्तस्त्वेतस्मिन् तद्दिनं परिगण्य च ।९ ।
चान्द्रायणद्वयं नित्यं कर्तव्यमविशङ्कया ।
पूर्वोत्तराङ्गसंयुक्तं अब्लिङ्गशतमन्त्रितम् । १० ।
सहस्रकलशस्नानं पञ्चवारुणहोमकम् ।
कूष्माण्डगणहोमानां शतं पाहि त्रयोदशैः ।११ ।
शतं तु विरजाहोमं गायत्रीशतहोमकम् ।
तिलहोमसहस्रैश्च गर्भं च वटभूगवाम् ।१२ ।
मज्जनं गोमयह्रदे गोदानं द्वादशाचरेत् ।
दशदानं भूरिदानं सहस्रब्रह्मभोजनम् ।१३।
एवमादि यथाशास्त्रं धनव्ययमचिन्त्य तु ।
सन्तुष्टचित्तः कृत्वा (सततं) शुद्धिमाप्नोत्यसंशयः ।। १४ ।।
स्वकर्मपरकार्मार्हो भवेदेव न संशयः ।

इति अष्टमाद्यायः ।

अथ नवमोऽध्यायः । धनहीनाय प्रायश्चित्तवर्णनम्

नारायण उवाच

भगवन् सर्वधर्मज्ञ शरणागतवत्सल ।
अकिञ्चनानामार्त्तानां कलिवर्ज्यकृतां नृणाम् ।

कथं निष्कृतिरादिष्टा वद मे शिष्यवत्सल ।१ ।

दुर्वासा उवाच –

तात ते कथयाम्यद्य श्रृणु वात्सल्यगौरवात् ।२।

अत्यन्तार्तो यदि ब्रह्मन् अधनः कलिवर्ज्यकृत् ।

शरणं यदि सम्प्राप्तः प्रायश्चित्तमिदं वदेत् ।३।

सशिखं वपनं कृत्वा नित्यकर्मपरायणः ।

पुण्यतीर्थे ह्रदे वाऽपि पुष्करिण्यामथाऽपिवा ।४।

आकण्ठजलसम्मग्नः प्राङ्मुखस्त्वघमर्षणम् ।

शिरस्यञ्जलिमाधाय जप्त्वा स्नानं समाचरेत् ।५।

पुनर्जप्त्वा पुनस्स्नात्वा पुनर्जपमथाचरेत् ।

एवं मध्याह्नपर्यन्तं प्राङ्मुखस्स्नानमाचरेत् ।६ ।

माध्याह्निकं ततः कृत्वा समाराध्येष्टदेवताम् ।

ततः प्रत्यङ्मुखो भूत्वा पूर्ववत्स्नानमाचरेत् ।७।

सायाह्ने समनुप्राप्ते तटमुत्तीर्य वाग्यतः।

न संमृजेच्छरीराणि वाससा वाऽपि पाणिना ।८ ।

पलाष्टकप्रमाणेन तण्डुलेन हतिः पचेत् ।

गोमूत्रे विनिवेद्यैव हरये परमात्मने ।९ ।

तदेव भुक्त्वा सायाह्ने स्वपेद्दै दक्षिणाशिरः ।

एवं षण्मासकृद्विप्रः पूर्वतच्छुद्धिमाप्नुयात् ।१०।

ततो गङ्गाजले स्नात्त्वा सेतुदर्शनमेव वा ।

कृत्वा ततः पुनः कर्म कृत्वा शुद्धिमवाप्नुयात् ।११।

स्वकर्मपरकर्मार्हो भवेदेव न संशयः ।

एवं सम्यक् समादिष्टं श्रुत्वा नारायणो मुनिः ।१२।

विच्छिन्नसंशयो भूत्वा परमानन्दनिर्भरः।

मेरुपृष्ठमुपागम्य तपश्चर्तुं ययौ मुनिः ।१३।

इति श्रीनारायणस्मृतौ कलिवर्ज्यकर्मप्रायश्चित्तवर्णनंनाम नवमोऽध्यायः।

कर्मण्यभूमौ ये प्रतिषिद्धदेशाः तत्र तीर्थयात्रां विना गच्छतः आहिताग्नेः वैश्वानरेष्टिः प्रायश्चित्तम् । अनाहिताग्नेः तु चान्द्रायणादि अन्यत्रोक्तं अतिदिश्यते। अकर्मण्यभूमौ गमने वासे वा प्रायश्चित्तं न निर्दिष्टम् । एतज्जातीयेषु अभिहितं यत्प्रायश्चित्तं तदत्राप्यतिदेष्टव्यमिति भाति । शिष्टास्तु प्रायश्चित्तमेव नेति प्राहुः । एतत्सर्वं अबुद्धिपूर्वकदुष्कर्मकरणे एव इत्यनुसन्धेयम् इति ।।

तस्मात् शिष्टसंप्रदायपरंपरागतसदाचारादीन् उल्लङ्घ्य स्वैरं चरन्ति ते गर्ह्या भवन्ति । विदेशगमनं समुद्रोल्लघनं च शास्त्रनिषिद्धं , तथा प्राचीनशिष्टैरपरिगृहीतं किन्तु दूषितं इति तत्कर्तारः संस्कारहीनद्विजा इव कर्मभ्रष्टाः व्रात्याः पतिताश्च भवन्ति । पतितानां नास्ति वर्णाश्रमोचितकर्मसु अधिकार इति स्फुटं शास्त्रमर्यादाविदां विदुषाम् । तथा च प्रकृते केचित्सन्न्यासिनोऽपि द्रव्याद्या-मिषेण स्वधर्मं त्यक्त्वा एतादृशविदेशगमनादि कृतवन्त इत्यहो कलिकाल-महिमा ।। धर्मोपदेष्टार एव धर्ममुल्लंघयन्ति । करुणाकरः श्रीरमणो भगवान् जनेषु धर्मप्रज्ञां जनयत्विति प्रार्थयामः।।

सन्न्यासिनां तु अग्निप्रभृतीनां अभावात्, परिषदं प्रति नमस्कृत्य प्रायश्चित्तप्रार्थनाऽसम्भवाच्च नास्ति प्रायश्चित्तम् । न क्वापि प्रायश्चित्तं सन्न्यासिनः विहितं दृश्यते । एतादृशा विशिष्टपूजादिकर्मसु नाधिकारिण इति सर्वमन-वद्यम् ।।

श्रीनिवासगुरोः रम्या चरणांभोरुहस्मृतिः।
माता कृतेः भवत्यस्याः केवलं लेखकाः वयम् ।।

श्रीकृष्णार्पणमस्तु

ಭಾರತಮೇವ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರಮ್

ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯಃ

ಕನ್ನಡಾನುವಾದ

ಶ್ರೀವರಾಚಾರ್ಯ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ವಿಘ್ನೇಶಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಹಯಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ ॥

ಭಾರತಮೇವ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರಮ್

ಶ್ರೀ ತಾಮ್ರಪರ್ಣೀಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ

ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರನಿರ್ಣಯಃ

ಆಪಾದಮೌಲಿಪರ್ಯಂತಂ ಗುರೂಣಾಂ ಆಕೃತಿಂ ಸ್ಮರೇತ್ ।
ತೇನ ವಿಘ್ನಾಃ ಪ್ರಣಶ್ಯಂತಿ ಸಿಧ್ಯಂತಿ ಚ ಮನೋರಥಾಃ ॥

ಕಲ್ಯಾಣಾದ್ಭುತಗಾತ್ರಾಯ ಕಾಮಿತಾರ್ಥಪ್ರದಾಯಿನೇ ।
ಶ್ರೀಮದ್ವೇಂಕಟನಾಥಾಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಯ ತೇ ನಮಃ ॥

ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯಂ ದೇವಂ ನಿರ್ಮಲಸ್ಫಟಿಕಾಕೃತಿಮ್ ।
ಆಧಾರಂ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾನಾಂ ಹಯಗ್ರೀವಮುಪಾಸ್ಮಹೇ ॥

ಶ್ರೀತಾಮ್ರಪರ್ಣೀ ಶ್ರೀವರಾಚಾರ್ಯಕೃತ

ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

ಹಯಗ್ರೀವಂ ದೇವಂ ನಿಖಿಲಗುಣಪೂರ್ಣಂ ಚ ವಿಮಲಮ್ ।
ಭಜೇऽಹಂ ಶ್ರೀಮಧ್ವಂ ಶ್ರುತಿವಿನುತವಿಜ್ಞಾನಮಮಲಮ್ ॥
ಯದಾದೇಶಾಯತ್ತಸ್ತದನುಚರಸತ್ಸಾಧಕಜನೋ ।
ನಿಜಾಂ ಭಕ್ತಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸ್ವವಿಹಿತಸುವೃತ್ತ್ಯಾऽಸ್ತಿ ಪರಯಾ ॥

ಅರ್ಥ :- ಯಾರ ಆದೇಶಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಜ್ಜನರು ಸ್ವಸ್ವವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶುದ್ಧವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೋ, ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ದಶಪ್ರಮತಿಯೇ ಮೊದಲಾಗಿರುವ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಮತ್ತು ಸಕಲಜಗತ್ಪತಿಯಾಗಿರುವ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಹಿತ ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಟೀಕಾಕೃದ್ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥಾನ್ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಮುಖಾನ್ ಗುರೂನ್ ।
ಸೇವೇ ಸತ್‌ಧ್ಯಾನತೀರ್ಥಾನ್ಯತ್ಕೃತಿರ್ಧರ್ಮೇ ಪ್ರಮಾಣಕಮ್ ॥

ಅರ್ಥ :- ಯಾರ ಆಚಾರವು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮನಿರ್ಣಾಯಕವೋ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನ-ತೀರ್ಥರು, ರಾಘವೇಂದ್ರರು, ವಾದಿರಾಜರು, ವ್ಯಾಸರಾಜರು, ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾಗಿರುವ ಸಮಸ್ತಸದ್ಗುರುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವೆ.

ಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಸಂಪನ್ನಾನ್ ಜಾಲಿಹಾಳಗುರೂನ್ ಭಜೇ ।
ಯತ್ಪಾದಸಂಸ್ಮೃತೇಃ ಶಿಷ್ಯಾಃ ಧರ್ಮಶಿಷ್ಟಾಃ ಭವಂತ್ಯಹೋ ॥

ಅರ್ಥ :- ಯಾರ ಪಾದಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯರು ಧಾರ್ಮಿಕರಾಗುವರೋ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾಗಿರುವ ಜಾಲಿಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಮಿಸುವೆ.

ಶ್ರೀರಾಮೋ ಯದುನಂದನಶ್ಚ ಭೃಗುಜಃ ಶ್ರೀಧರ್ಮನಾರಾಯಣಃ
ವೇದವ್ಯಾಸಮುಖಾ ಹರೇಃ ಸುತನವೋ ಯತ್ರಾವತೇರುರ್ಮುದಾ ।
ಶ್ರೀಮಧ್ವೋ ಹನುಮಾನ್ ವೃಕೋದರಮುಖಾ ರಾಜರ್ಷಿದೇವರ್ಷಯಃ
ಸೇಯಂ ಭಾರತಪುಣ್ಯಭೂಮಿರತುಲಾ ಜೀಯಾನ್ಮುಕುಂದಾಶ್ರಯಾ ॥

ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರು, ಪರಶುರಾಮರು, ನಾರಾಯಣಮುನಿಗಳು, ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು, ಇವರೇ ಮೊದಲಾಗಿರುವ ಸಕಲ ಅವತಾರಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು, ಭೀಮಸೇನದೇವರು, ಹನುಮಂತದೇವರು, ವಸಿಷ್ಠ-ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ಸಕಲ ದೇವರ್ಷಿ, ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ, ರಾಜರ್ಷಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿರುವರೋ ಅಂತಹ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಕರ್ಮಭೂಮಿ ಎನಿಸಿರುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಭಾರತವು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಶೋಭಿಸಲಿ.

ಸಕಲಸಜ್ಜನರು ಮಾಡುವ ಸದ್ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸದ್ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ.

ಸದ್ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ 'ಕುರು ಕರ್ಮೈವ ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಂ ಪೂರ್ವೈಃ ಪೂರ್ವತರಂ ಕೃತಮ್' ಎಂದು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ನಾಚಾರೇಣ ವಿನಾ ಜ್ಞಾನಮ್ । ವಿನಾ ಜ್ಞಾನಂ ಕುತೋ ಭಕ್ತಿಃ ' ಎಂದು ಎಲ್ಲಾ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನದ ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿರುವ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇನ್ನು ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸ್ವವಿಹಿತಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಸ್ವಧರ್ಮನಾಶವನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೀಯ ಎಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಇದನ್ನೇ 'ಸ್ವವಿಹಿತವೃತ್ತ್ಯಾ

ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭಗವದಾರಾಧನಮೇವ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ' ಎಂದು ಸ್ವವಿಹಿತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವೇ ಪರಮಧರ್ಮವೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಶಾಶ್ವತಾನಿ ಗಾತ್ರಾಣಿ ವಿಭವೋ ನೈವ ಶಾಶ್ವತಃ ।
ನಿತ್ಯಂ ಸನ್ನಿಹಿತೋ ಮೃತ್ಯುಃ ಕರ್ತವ್ಯೋ ಧರ್ಮಸಂಗ್ರಹಃ ॥ - ವ್ಯಾಸಸ್ಮೃತಿ ಅ- 4

ಶರೀರ ನಿರಂತರವಲ್ಲ, ಧನಾದಿಗಳು ಅಶಾಶ್ವತವಾಗಿದೆ, ಮೃತ್ಯುವು ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯು ಸರ್ವಸಜ್ಜನರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯು ವಿಧಿನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. 'ಅಹರಹಃ ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾಸೀತ' ಎಂಬುವ ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಧಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. 'ನ ಕಲಂಜಂ ಭಕ್ಷಯೇತ್' ಎಂಬುವುದು ನಿಷೇಧಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದಾಹರಣೆ.

ಧರ್ಮವು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಧರ್ಮಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವು ವರ್ಣಭೇದೇನ, ಆಶ್ರಮಭೇದೇನ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮಾಡುವುದು ಧರ್ಮವಾದರೆ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಕುಟುಂಬ ಪೋಷಣೆಯು ಧರ್ಮವಾದರೆ ಸನ್ಯಾಸಿಗೆ ಅದು ನಿಷಿದ್ಧ .

ಕೆಲವು ಧರ್ಮಗಳು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸದೇ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಏಕಾದಶಿ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಧರ್ಮಗಳು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸದೆ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಕವಾಗಿ ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಧರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ, ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ದೇಶ, ಕಾಲ, ಉಪಾಯ, ದ್ರವ್ಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಪಾತ್ರ, ತ್ಯಾಗ. ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುವಂತಹ ಶಂಖಲಿಖಿತಸ್ಮೃತಿ ಹೀಗಿದೆ 'ತತ್ರ ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣಾನಿ ದೇಶಃ, ಕಾಲಃ, ಉಪಾಯಃ, ದ್ರವ್ಯಂ, ಶ್ರದ್ಧಾ, ಪಾತ್ರಂ, ತ್ಯಾಗಃ ಇತಿ' ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸ-ಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮೇಲಿನ 'ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣಾನಿ' ಎಂಬುವ ಪದಕ್ಕೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣವೆಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಅಥವಾ ವೈಯುಕ್ತಿಕಧರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವಾಗ ದೇಶಾದಿಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲೂ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರುದ್ರಭೂಮಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹೋದಾಗ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವೆನಿಸುವ ಏಕಾದಶಿಯನ್ನು , ವೈಯುಕ್ತಿಕವೆನಿಸುವ ಸತ್ಯ ವಚನವನ್ನು

ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವೆನಿಸುವ ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಷೇಧವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಅಥವಾ ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವೆಂದು, ಸಾರ್ವದೈಶಿಕವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಅವಶ್ಯ-ವೆನಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ದೇಶವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವೇ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ದೇಶಕ್ಕೇ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ. ಇನ್ನು ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ? ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರವು 'ಭಾರತಮೇವ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರಂ' ಎಂದು ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ 'ಭಾರತಮೇವ' ಎನ್ನುವುದರೊಂದಿಗೆ ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ಇತರ ದೇಶಗಳು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು. ಇದೇ ಭಾರತವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮೋಕ್ಷಸಾಧಕರ ಸಾಧನೆಯ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರ. ಇದು ಮಾರ್ಕಂಡೇಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಮಭೂಮಿಯ ಪರಿಷ್ಕಾರ

ಭದ್ರಾಶ್ವಭಾರತಾದ್ಯಾನಿ ಪತ್ರಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚತುರ್ದಿಶಮ್ ।
ಭಾರತಂ ನಾಮ ಯದ್ವರ್ಷಂ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಮಯೋದಿತಮ್ ॥
ತತ್ಕರ್ಮಭೂಮಿರ್ನಾನ್ಯತ್ರ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಪುಣ್ಯಪಾಪಯೋಃ ।
ಏತತ್ ಪ್ರಧಾನಂ ವಿಜ್ಞೇಯಂ ಯತ್ರ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ ॥
ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗೌ ಚ ಮಾನುಷ್ಯನರಕಾವಪಿ ।
ತಿರ್ಯಕ್ತ್ವಮಥ ವಾನ್ಯಚ್ಚ ನರಃ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ವೈ ದ್ವಿಜ ॥
ತದೇತದ್ಭಾರತಂ ವರ್ಷಂ ಸರ್ವಬೀಜಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮ ।
ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮಮರೇಶತ್ವಂ ದೇವತ್ವಂ ಮರ್ತ್ಯತಾಂ ತಥಾ ।
ಪ್ರಯಾತಿ ಕರ್ಮಭೂರ್ಬ್ರಹ್ಮನ್ ನಾನ್ಯಾ ಲೋಕೇಷು ವಿದ್ಯತೇ ॥ ಇತಿ ।

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ – ಈ ಮೇರುಪರ್ವತದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಭಾರತವೇ ಕರ್ಮಭೂಮಿ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದಾಗ ಪುಣ್ಯಬರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಬೇರೆಲ್ಲೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದಿಂದ ಪುಣ್ಯಫಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪಾಪವು ಬರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಾಪಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪಾಪವೇ ಇಲ್ಲದ ಆ ಸ್ಥಳ(ಅಮೇರಿಕಾದಿ) ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಲಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಭೂಮಿಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ. 'ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ತನ್ನ ತನ್ನ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ದೇವತ್ವ,

ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ, ಸ್ವರ್ಗ, ವೈಷ್ಣವಜನ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ಬರುವುದೋ ಆ ದೇಶವೇ ಕರ್ಮಭೂಮಿ. ಅಮೇರಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣ್ಯ, ಮಾಡದಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಪ ಎರಡೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾಡಬಾರದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ (ಸ್ಮಶಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯಂತೆ) ಮಾಡಿದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ - ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪುಣ್ಯವಲ್ಲದೇ ಪಾಪವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವಲ್ಲದ ಸತ್ಯವಚನ, ಅಹಿಂಸೆ, ಪರೋಪಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳು ಹಾಗು ಏಕಾದಶೀ ಮೊದಲಾದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯ, ಈ ಧರ್ಮ ಮಾಡದಿದ್ದಾಗ ಪಾಪ ಬರುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಭಾರತವೇ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬುವಾಗ 'ಯಥಾವರ್ಣವಿಧಾನಂ' ಎಂದಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ದೇಶಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾಂಗತ್ವ ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಅಂಶ ಮುಂದೆ ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಅಕರ್ಮಭೂಮಿಯು ಎರಡು ವಿಧ. ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯಫಲ ಭೋಗಪ್ರಧಾನ ಭೂಮಿಯು ಮೊದಲನೆಯದು. ಸ್ವರ್ಗ, ಪ್ಲಕ್ಷದ್ವೀಪಾದಿಗಳು. ಎರಡನೆಯದು ಅಮೇರಿಕಾದಿಗಳು. ಇದು ಅತಿಶಯಪಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿ-ಗಳು ಈ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸ್ವೋಚಿತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಭಾಗವತ ಉದ್ಗಾರದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತದೆ –

ಅಹೋ ಬತೈಷಾಂ ಕಿಮಕಾರಿ ಶೋಭನಂ ಪ್ರಸನ್ನ ಏಷಾಂ ಸ್ವಿದುತ ಸ್ವಯಂ ಹರಿಃ ।
ಯೈರ್ಜನ್ಮಲಬ್ಧಂ ನೃಷು ಭಾರತಾಽಜಿರೇ ಮುಕುಂದಸೇವೌಪಯಿಕಸ್ಪೃಹಾತ್ಮಭಿಃ ॥
ಕಲ್ಪಾಯುಷಾಂ ಸ್ಥಾನಜಯಾತ್ ಪುನರ್ಭವಾತ್ ಕ್ಷಣಾಯುಷಾಂ ಭಾರತಭೂಜಯೋ ವರಃ ।
ಕ್ಷಣೇನ ಮರ್ತ್ಯೇನ ಕೃತಂ ಮನಸ್ವಿನಃ ಸನ್ನ್ಯಸ್ಯ ಸಂಯಾಂತ್ಯಭಯಂ ಪದಂ ಹರೇಃ ॥

ಅರ್ಥ– ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪಾರಕರುಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಆಯುಷ್ಯ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಕಲ್ಪಾಯುಷ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಭಾರತವೆಂದರೆ ಯಾವುದು? ಏನಿದರ ಅಳತೆ.

ಭಾರತದ ಅಳತೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣ —

ನವಯೋಜನಸಾಹಸ್ರಃ ವಿಸ್ತಾರೋಽಸ್ಯ ಮಹಾಮುನೇ ।
ಕರ್ಮಭೂಮಿರಿಯಂ ಸ್ವರ್ಗಮಪವರ್ಗಂ ಚ ಗಚ್ಛತಾಮ್ ।

ಅಂದರೆ 9ಸಾವಿರ ಚದುರ ಯೋಜನಗಳು ಭಾರತದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

1 ಯೋಜನ = 12 ಮೈಲಿಗಳು. 1 ಮೈಲಿ = 1.6 ಕಿ.ಮಿಗಳು

$\sqrt{9000}$ = 94.86832381. 94.86832381 × 12 × 1.6 = 1821.471932

1821.471932 = 3317760 ಚದುರ ಕಿ.ಮಿಗಳು

ಅಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದ ಅಳತೆ 33,17,760 ಚದುರ ಕಿ.ಮಿಗಳು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ . ಇಂದಿನ ಭಾರತದ ಅಳತೆಯು 32,87,300 ಚದುರ ಕಿ.ಮಿಗಳು ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ 30460 ಚದುರ ಕಿ.ಮಿಗಳು. ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಭಾಗ, ಚೈನಾಗೆ ಹೋಗಿರುವ ಭಾಗ, ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಸರಿಹೊಂದಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಭಾರತದ ಸೀಮಾರೇಖಾ (ಬಾರ್ಡರ್) ?

'ಉತ್ತರಂ ಯತ್ಸಮುದ್ರಸ್ಯ, ಹಿಮಾದ್ರೇಶ್ಚೈವ ದಕ್ಷಿಣಮ್ ।
ವರ್ಷಂ ತದ್ಭಾರತಂ ನಾಮ ಭಾರತೀ ಯತ್ರ ಸಂತತಿಃ ॥

ಅರ್ಥ :- ದಕ್ಷಿಣಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ, ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಭಾರತ. ಭಾರತೀಯರೆ ಇದರ ಸಂತತಿಗಳು. ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಭಾರತದ ಪರಿಮಿತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬೋಧಾಯನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ (2.10) –

ಪ್ರಾಗದರ್ಶನಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕಾಲಕವನಾತ್ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಹಿಮವಂತಂ ಉದಕ್ ಪಾರಿಯಾತ್ರಂ ಏತದಾರ್ಯಾವರ್ತಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಯಃ ಆಚಾರಃ ಸಃ ಪ್ರಮಾಣಮ್ ।

ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ಪೂರ್ವ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. 'ಆದರ್ಶನಂ' ಎಂದರೆ ಸರಸ್ವತೀನದಿಯು ಎಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯಳಾಗುತ್ತಾಳೋ ಅದು. ಅದೇ ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಭಾರತದ ಕೊನೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕಾಲಕವನಂ = ಈಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುವ ಅರುಣಾಚಲಪ್ರದೇಶದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ವನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕೊನೆ. ದಕ್ಷಿಣೇನ ಹಿಮವಂತಮ್ = ಹಿಮಾಲಯಪರ್ಯಂತ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆ. ಉದಕ್ ಪಾರಿಯಾತ್ರಂ = ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ U turn ಆಗುತ್ತದೋ (ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ). ಇದು ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊನೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಈಗಿನ ಭಾರತವೇ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಭಾರತವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ತರಹದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಹಲವಿವೆ.

ದೇಶೋ ಆರ್ಯೋ ಗುಣವಾನ್ ಪ್ರಾಗಸ್ತಾತ್ ಅರ್ವಾಗುದಯಾತ್ ಯಾವದುಚ್ಚಾಃ ಗಿರಯೋಃ ಯಾವತ್ಪುಣ್ಯಾಃ ಸರಿತಃ ಪ್ರಾಕ್ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ದೇಶಃ ಸನಾತನಃ ಪುಣ್ಯಃ ಕೃಷ್ಣಮೃಗೋ

ವಾ ಯಾವದ್ವಿಚರತಿ ತಾವತ್ ಆಚಾರಃ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಕ್ ಸಿಂಧುಸೌವೀರಾತ್ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಹಿಮವತಃ ಪಶ್ಚಾತ್ ಕಾಂಪಿಲ್ಯಾಃ ಉದಕ್ ಪಾರಿಯಾತ್ರಾದನವದ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮ್ ....ಇತಿ ।

ಪ್ರಾಕ್ ಅಸ್ತಾತ್ = ಅಸ್ತಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವ.

ಅರ್ವಾಗುದಯಾತ್ = ಉದಯಪರ್ವತದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ.

ಯಾವುದು ಆರ್ಯದೇಶವೆಂದರೆ ಅಸ್ತಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಉದಯಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ, ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ, ಪರಿಯಾತ್ರಾದಿಂದ ಉತ್ತರಭಾಗ ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣಮೃಗವು ಎಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೋ ಅದು ಆರ್ಯದೇಶ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅರ್ಹದೇಶವೆನಿಸಿದೆ. ಇದೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪೈಠೀನಸೀ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹೀಗಿದೆ.

ಆ ಹಿಮವತಃ ಆ ಚ ಕುಮಾರ್ಯಾಃ ಸಿಂಧುವೈತರಿಣೀ ನದೀ ಸೂರ್ಯಸ್ಯೋದಯನಂ ಪುರಃ ಯಾವದ್ವಾ ಕೃಷ್ಣಮೃಗೋ ವಿಚರತಿ, ತತ್ರ ಧರ್ಮಃ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಭಾರತದ ಸೀಮಾರೇಖೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಮೃತಿ, ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವು ಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಸೀಮಾರೇಖಾಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೃಷ್ಣಸಾರೈರ್ಯವೈಃ ದರ್ಭೈಃ ಚಾತುರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮೈಸ್ತಥಾ ।
ಸಮೃದ್ಧೋ ಧರ್ಮದೇಶಸ್ತಂ ಆಶ್ರಯೇರನ್ವಿಪಶ್ಚಿತಃ ॥ ಆದಿ ಪುರಾಣ

ಸಂವರ್ತಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ –

ಸ್ವಭಾವಾದ್ ಯತ್ರ ವಿಚರೇತ್ ಕೃಷ್ಣಸಾರಃ ಸದಾ ಮೃಗಃ ।
ಧರ್ಮದೇಶಃ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ದ್ವಿಜಾನಾಂ ಧರ್ಮಸಾಧನಮ್ ॥

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ – ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ಮೃಗಃ ಕೃಷ್ಣಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಧರ್ಮಾನ್ನಿ ಬೋಧತ ।

ಬೋಧಾಯನ ಸ್ಮೃತಿ –

ಕೃಷ್ಣಸಾರಸ್ತು ಚರತಿ ಮೃಗೋ ಯತ್ರ ಸ್ವಭಾವತಃ ।
ಸ ಜ್ಞೇಯೋ ಯಾಜ್ಞಿಯೋ ದೇಶಃ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಸ್ತ್ವತಃ ಪರಃ ॥

ವಸಿಷ್ಠಸ್ಮೃತಿ –

ಯಾವದ್ವಾ ಕೃಷ್ಣಮೃಗೌ ವಿಚರತಿ ತಾವತ್ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮ್ ।

ಶಂಖಲಿಖಿತದಲ್ಲಿ –

ಕೃಷ್ಣಮೃಗೋವಾ ಯಾವದ್ವಿಚರತಿ ತಾವತ್ ಆಚಾರಃ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ :-

ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಅಂದರೆ ಮೂಲತಃ ಎಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವು ಜೀವಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಎಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆಯೋ ಆ ದೇಶವೇ ಧರ್ಮಸಾಧನೀಭೂತವಾದ ದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಮಂಡಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗಗಳಿಗೆ ಯಾವ ದೇಶವು ಮೂಲ ಆಗಿದೆಯೋ ಆ ದೇಶವೇ ಭಾರತ ಎಂದು.

ಕೃಷ್ಣ ಮೃಗ = black buck ಇದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂದಿನ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಯಾವ ಅನ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬೇರೇ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬದುಕುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣಮೃಗವು ಭಾರತಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಾವು ನೆಲೆಸಿರುವ ಭಾರತವೇ ಪುರಾಣೋಕ್ತ ಭಾರತವೂ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವು ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭಾರತವು ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ, ಮಧ್ಯಾವರ್ತ, ಆರ್ಯಾವರ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ –

ಸರಸ್ವತೀದೃಷದ್ವತ್ಯೋಃ ದೇವನದ್ಯೋರ್ಯದಂತರಮ್ ।
ತಂ ದೇವನಿರ್ಮಿತಂ ದೇಶಂ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ ॥ – ಮನುಸ್ಮೃತಿ

ಸರಸ್ವತೀ ಮತ್ತು ದೃಷದ್ವತಿಗೂ ಗಂಗೆಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ.

ಮಧ್ಯಾವರ್ತ - ಹಿಮವದ್ವಿಂಧ್ಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಯತ್ಪ್ರಾಗ್ವಿನಶನಾದಪಿ ।
ಪ್ರತ್ಯಗೇವ ಪ್ರಯಾಗಾಚ್ಚ ಮಧ್ಯದೇಶಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ॥ – ಮನುಸ್ಮೃತಿ

ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿನದಿಯು ಅದೃಶ್ಯಳಾಗುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಪ್ರಯಾಗಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯ ಇರುವ ದೇಶವೇ ಮಧ್ಯಾವರ್ತ.

ಆರ್ಯಾವರ್ತ –

ಆಸಮುದ್ರಾತ್ತು ವೈ ಪೂರ್ವಾತ್ ಆಸಮುದ್ರಾತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಾತ್ ।
ತಯೋರೇವಾಂತರಂ ಗಿರ್ಯೋಃ ಆರ್ಯಾವರ್ತಂ ವಿದುರ್ಬುಧಾಃ ॥ –ಮನುಸ್ಮೃತಿ

(Arabic) ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಿಂದ (Bay of Bengal) ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಆರ್ಯಾವರ್ತ.

ಈ ಮೂರು ಮುಖ್ಯವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವು ಇದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತಃ ಪರೋ ದೇಶಃ ಋಷಿದೇಶಸ್ತ್ವನಂತರಃ ।
ಮಧ್ಯದೇಶಸ್ತತೋ ನ್ಯೂನಃ ಆರ್ಯಾವರ್ತಸ್ತ್ವನಂತರಃ ॥ – ಮನುಸ್ಮೃತಿ

ಋಷಿದೇಶಃ = ಮಧ್ಯದೇಶದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಋಷಿದೇಶವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತ ಪರಮೋತ್ತಮದೇಶ, ನಂತರ ಮಧ್ಯದೇಶದಲ್ಲೇ ಅವಾಂತರವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾದ ಋಷಿದೇಶ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಭಾಗ ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಾವರ್ತ ದೇಶ.

ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಭಾರತದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿ ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಭಿನ್ನವಾದ ದೇಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ,

ವಿಷ್ಣುಸ್ಮೃತಿ –

ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ಸ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಃ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಆರ್ಯಾವರ್ತಸ್ತ್ವತಃ ಪರಃ ॥ (84.4)

ಅರ್ಥ :- ಯಾವದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲವೋ ಆ ದೇಶ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ದೇಶವೇ ಆರ್ಯಾವರ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮ್ಲೇಚ್ಛ ದೇಶವು ಮ್ಲೇಚ್ಛಜನಗಳಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ, ಕಿಂತು ಸ್ವರೂಪತಃ ಪಾಪದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಾರಣವೆಂದರೆ. ಆರ್ಯಾವರ್ತಃ ತತಃ ಪರಃ ಎನ್ನುವುದು. ಆರ್ಯಾವರ್ತದಲ್ಲೇ ಮ್ಲೇಚ್ಛಜನರು ಆವರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರಲು 'ಆರ್ಯಾವರ್ತಃತತಃಪರಃ' ಎನ್ನುವುದರೊಂದಿಗೆಆರ್ಯಾವರ್ತವುಮ್ಲೇಚ್ಛಭೂಯಿಷ್ಠವಾದರೂ ಸ್ವರೂಪತಃ ಪಾಪದೇಶವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಸ ಜ್ಞೇಯೋಃ ಯಾಜ್ಞಿಯೋ ದೇಶಃ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಸ್ತ್ವತಃ ಪರಃ) ಯಾವ ದೇಶವು

ಭಾರತವೆನಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯಜ್ಞಾಂಗ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ಬೇರೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಒಂದು ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು ಎನ್ನುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ 'ನ ಮ್ಲೇಚ್ಛವಿಷಯಂ ಗಚ್ಛೇತ್ = ವಿಷಯ ಎಂದರೆ ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗೆಂದರೆ ಯಾವುದೀ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶ ?

ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಯತ್ರ ದೇಶೇ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ತಂ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಂ ಜಾನೀಯಾತ್ ಆರ್ಯಾವರ್ತಂ ಅತಃ ಪರಮ್ ॥ – ವಿಷ್ಣು

ಅರ್ಥ :- ಆರ್ಯಾವರ್ತದೇಶದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ, ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ದೇಶವೇ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶ.

ಇಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಾವರ್ತವೆಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣಭಾರತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲದೇ ಇರುವುದು ಮ್ಲೇಚ್ಛಸ್ಥಳ ಅಂದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆಯೋ ಆ ದೇಶ ಆರ್ಯಾವರ್ತ- ವೆನಿಸುತ್ತದೆ . ವಾಸಿಷ್ಠಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ,

'ಧರ್ಮಃ ಆರ್ಯಾವರ್ತೇ ಪ್ರಾಗದರ್ಶನಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಕಾಲಕವನಾತ್ ಉದಕ್ ಪಾರಿಯಾತ್ರಾದಕ್ಷಿಣೇನ ಹಿಮವತಃ' ಎಂದು ಸಂಪೂರ್ಣಭಾರತವನ್ನು ಆರ್ಯಾವರ್ತ- ವೆಂದಿದ್ದಾರೆ.ಆದ್ದರಿಂದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವೆಂದಾಯಿತು. ಈ ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ.

ಪಾಪದೇಶಾಶ್ಚ ಯೇ ಕೇಚಿತ್ ವ್ಯಾಧೈಃ ಅಧ್ಯುಷಿತಾ ಜನೈಃ ।
ಗತ್ವಾ ದೇಶಾನಪುಣ್ಯಾಂಸ್ತು ಕೃಚ್ಛ್ರಂ ಪಾಪಂ ಸಮಶ್ನುತೇ ॥
ನ ವಿವಾಹಂ ನ ಚ ಶ್ರಾದ್ಧಂ ಯಜ್ಞಂ ತೇಷು ಸಮಾಚರೇತ್ ॥ ಆದಿಪುರಾಣ 84 ನೇಅ

ವ್ಯಾಧರೆಂದರೆ ಕಿರಾತರು. ಚೈನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದೇಶದಲ್ಲಿರುವರು.

ಅರ್ಥ :- ಪಾಪದೇಶಕ್ಕೆ, ಕಿರಾತರಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪತಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಿಷೇಧವು ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಯಜ್ಞಂ = ಸ್ವಸ್ವವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಪೂರ್ವಕ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಗವದಾರಾಧನೆಯೇ ಯಜ್ಞ. ಅಂದರೆ ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆದೇಶವು ಅಯಾಜ್ಞಿಕವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಂತಾಯಿತು.

ಈ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾದಿ ಪಾಪಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ತದ್ಯಥಾ,

(ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶನಿಷೇಧ)

ಸಾ ವಾ ಏಷಾ ದೇವತಾ ಏತಾಸಾಂ ದೇವತಾನಾಂ ಪಾಪ್ಮಾನಂ ಮೃತ್ಯುಂ ಅಪಹೃತ್ಯ ಯತ್ರಾಸಾಂ ದಿಶಾಂ ಅಂತಃ ತದ್ಗಮಯಾಂಚಕಾರ । ತದಾಸಾಂಪಾಪ್ಮಾನೋಃ ವಿನ್ಯಧಾತ್ । ತಸ್ಮಾನ್ನ ಜನಮಿಯಾತ್, ನಾಂತಮಿಯಾತ್ । ನೇತ್ ಪಾಪ್ಮಾನಂ ಮೃತ್ಯುಂ ಅನ್ವವಾಯಾನಿ ಇತಿ ।

– ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯೇ – 10

ಸಾವಾ ಏಷಾ ದೇವತಾ = ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತರಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಏತಾಸಾಂ ದೇವತಾನಾಂ = ರುದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ, ಪಾಪ್ಮಾನಂ ಮೃತ್ಯುಂ = ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗಪ್ರತಿಬಂಧಕಪಾತಕವನ್ನು ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು, ಅಪಹೃತ್ಯ = ತೆಗೆದು, ಯತ್ರಾಸಾಂ ದಿಶಾಂ ಅಂತಃ ತದ್ಗಮಯಾಂಚಕಾರ = ಯಾವದೇಶದಲ್ಲಿ 'ಈ ದಿಕ್ಕು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು' ಎಂಬುವ ವ್ಯವಹಾರ ಬರುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತ, ಪರ್ವತ, ಅರಣ್ಯಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಂದಿರಿಸಿದರು. ತದಾಸಾಂ ಪಾಪ್ಮನಃ ವಿನ್ಯಧಾತ್ = ಪ್ರಾಂತದೇಶದ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಪಾಪವನ್ನು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ತಸ್ಮಾತ್ = ಕರ್ಮಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಂತದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪ ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹಾಕಿರುವುದರಿಂದ. ನ ಜನಮಿಯಾತ್ = ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಪಿಷ್ಠ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗಬಾರದು.ಅಂದರೆ ಆ ಜನರ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಡಬಾರದು. ನಾಂತಮಿಯಾತ್ = ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆನಿಸುವ ಆ ಅಂತ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು. ನೇತ್ = ಒಂದುವೇಳೆ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ಪಾಪ್ಮಾನಂ ಮೃತ್ಯುಂ ಅನ್ವವಾಯಾನಿ = ಪಾಪವನ್ನು ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೀಯ.

ಯದ್ಯಪಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವೇ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅಂತ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವನ್ನು ಪಾಪದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ದಿಗಂತದೇಶವು ಪಾಪದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಗಳಿಂದಲೂ ಭಾರತದೇಶಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ದೇಶಗಳೇ ದಿಗಂತ ದೇಶಗಳು ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಗಳು ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ನಿಷಿದ್ಧಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪಾಪವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ದಿಗಂತದೇಶವು ಅಗಮ್ಯವೆಂದು ಗಮನ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಪಬರುತ್ತದೆ ಎಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ದಿಗಂತ ದೇಶವೇ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ದಿಗಂತವೆಂದರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಅಂತ. ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅಂತ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ದಿಗಂತವೆಂದರೆ ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ ?

ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ — ಎಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಂಡಿದೆಯೋ ಅದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ದೇಶವೇ ದಿಗಂತ ದೇಶ. ಇಲ್ಲದೇ

ಹೋದರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ದಿಗಂತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತವೆಂದು ಅರ್ಥ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನನು ನಾಸ್ತಿ ದಿಶಾಂ ಅಂತಃ ಕಥಮಂತಂ ಗಮಿತವಾನಿತಿ । ಉಚ್ಯತೇ । ಶ್ರೌತವಿಜ್ಞಾನ-ವಜ್ಜನಾವಧಿನಿಮಿತ್ತ ಕಲ್ಪಿತತ್ವಾದ್ದಿಶಾಮ್ । ತದ್ವಿರೋಧಿಜನಾಧ್ಯುಷಿತ ಏವ ದೇಶಃ ದಿಶಾಮಂತಃ ದೇಶಾಂತೋಽರಣ್ಯಮ್ ಇತಿ ಯದ್ವತ್ ಇತಿ ಅದೋಷಃ'

ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೇ ಅಂತ್ಯ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ ?

ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತವಾದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳ ಜನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವದೇಶವೇ 'ದಿಕ್' ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ತದ್ಭಿನ್ನವಾದ ದೇಶವೆ ದಿಗಂತದೇಶ. ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಗಳು ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆಯೋ ಆ ದೇಶವೇ 'ದಿಕ್' ಶಬ್ದವಾಚ್ಯದೇಶ . ತದ್ಭಿನ್ನವಾದ ಅಂದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೊ ಆ ದೇಶವೇ 'ದಿಗಂತ' ದೇಶ. ಅದೇ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶ. ದೇಶದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವಿದೆ ಎಂಬಂತೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಆದಿಪುರಾಣವಾಕ್ಯವು ಹೀಗಿದೆ – 'ಕೃಷ್ಣಸಾರೈಃ ಯವೈಃ ದರ್ಭೈಃ ಚಾತುರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮೈಸ್ತಥಾ ।'

ಎಂದು ಶಿಷ್ಟದೇಶ ಪುಣ್ಯದೇಶವಾಗಬೇಕಾದರೆ 'ಚಾತುರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮವ್ಯವಸ್ಥೆ'ಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಬಾರದು.

'ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯವ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಯತ್ರ ದೇಶೇ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ತಂ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಂ ಜಾನೀಯಾತ್ ॥ – ವಿಷ್ಣು

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಪಾಪಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿರುವ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆನಿಸುವ ದಿಗಂತ ದೇಶಗಮನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವುದು ಸಯುಕ್ತಿಕವೇ ಆಗಿದೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪಾಪ ಬಂದರೂ ಕರ್ಮಲೋಪವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಇದು ಪಾಪದೇಶ, ಇದು ಪುಣ್ಯದೇಶವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ದೇಶವು ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶವೂ ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿದ್ದರೆ ಪುಣ್ಯದೇಶ, ಪಾಪದೇಶವೆಂದು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕಾರಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಪುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ. ಅಂದಮೇಲೆ ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು.

ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಮಾಡಿದರೂ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಫಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಂತಾಯಿತು. ಪುಣ್ಯಪ್ರದವಲ್ಲದ ಕರ್ಮ ಕರ್ಮವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ . ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಕರ್ಮವಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾವಲಂಬಿತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾದಿಗಳು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾದಿ ನಾಶವೇ ಪಾತಿತ್ಯ. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ಲೋಕ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ .

'ಯದೇತದ್ಭವತಾ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಕರ್ಮ ನಾನ್ಯತ್ರ ಪುಣ್ಯದಮ್ ।
ಪಾಪಾಯ ವಾ ಮಹಾಭಾಗ ವರ್ಜಯಿತ್ವಾ ತು ಭಾರತಮ್ ॥

ಇತಃ ಸ್ವರ್ಗಶ್ಚ ಮೋಕ್ಷಶ್ಚ ಮಧ್ಯಶ್ಚಾಂತಾಶ್ಚ ಗಮ್ಯತೇ ।
ನ ಖಲು ಅನ್ಯತ್ರ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ಭೂಮೌ ಕರ್ಮ ವಿಧೀಯತೇ ।
ತಸ್ಮಾದ್ವಿಸ್ತರಶೋ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಮಮ ತದ್ಭಾರತಂ ವದ ।'' ಇತಿ ॥

ಭಾರತವೇ ಕರ್ಮಭೂಮಿ, ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಭೂಮಿಯು ಅಕರ್ಮ-ಭೂಮಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಪಾಪಕರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ದೇಶವು ಪಾಪದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ಎಂದೂ ಪುಣ್ಯಪ್ರದವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಬರುವುದು ಸಹಜ. ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಮಾಡಿದರೆ ಪಾಪಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಯಾವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ ? ಮತ್ತು ಯಾವ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳು ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ? ಅಂದರೆ ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರದೇ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಾಪಪುಣ್ಯವೋ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯವೋ ? ಎಂದು.

1. ಸಾಮಾನ್ಯಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ಮನುಷ್ಯಸಾಧಾರಣಕ್ಕೆ ವಿಹಿತವಾದ ವಿಧಿನಿಷೇಧವಿಷಯಕಶ್ರುತಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಮೃತ ಮಹಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಏಕಾದಶೀ ವಿಷಯಕವಾಗಿ –

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಗೃಹಸ್ಥೋ ವಾ ವಾನಪ್ರಸ್ಥೋ ಯತಿಸ್ತಥಾ ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯೋ ವೈಶ್ಯಃ ಶೂದ್ರೋ ಭರ್ತೃಮತೀ ತಥಾ ।
ಅಭರ್ತೃಕಾ ತಥಾಽನ್ಯೇ ವಾ ಸೂತವೈದೇಹಿಕಾದಯಃ ।
ಏಕಾದಶ್ಯಾಂ ನ ಭುಂಜೀತ ಪಕ್ಷಯೋರುಭಯೋರಪಿ ॥

ಮನುಷ್ಯಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಅಂದರೆ ಶ್ವಪಚ ಚಂಡಾಲ ಮ್ಲೇಚ್ಛರೂ ಏಕಾದಶೀ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಾಪವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮ್ಲೇಚ್ಛರು ಏಕಾದಶಿಯನ್ನು

ಮಾಡಿದರೆ ಪುಣ್ಯ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪಾಪವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳು ಅವರಿಗೂ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಬರದೇ ಇರುವುದು ವಿಶೇಷ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ –

ವರ್ಣಾಶ್ರಮವ್ಯವಸ್ಥಾನಂ ಯತ್ರ ದೇಶೇ ನ ವರ್ತತೇ ।
ಸ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಃ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಹ್ಯಾರ್ಯಾವರ್ತಂ ಅತಃ ಪರಮ್ ॥

ಕೇವಲ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶತ್ವ ಪಾಪದೇಶತ್ವ . ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಈ ದೇಶವು ಪುಣ್ಯ ದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಶೀಯರಿಗೆ ವಿಶೇಷಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಅಂದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು.

ಯದ್ಯಪಿ ಕೃಷ್ಣಮೃಗ ಯಾವದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೋ ಆ ದೇಶ ಪುಣ್ಯದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣಮೃಗವೂ ಪುಣ್ಯಾಂಗವೆನ್ನಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಮೃಗವು ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥವೇ ಹೊರತು ಕೃಷ್ಣಮೃಗವು ಪುಣ್ಯಾಂಗವೆನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ತರಹ ಕೃಷ್ಣಮೃಗ ಪುಣ್ಯಾಂಗವೆಂದು ಉಲ್ಲಿಖಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತವಾದ ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಕರ್ಮಾಧಿಕಾರ-ವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ಕರ್ಮಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಲೋಪದಿಂದ ಪಾತಿತ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಭಾಗವತ ಪಂಚಮಸ್ಕಂಧ, 6ನೇಅಧ್ಯಾಯ, 14ನೇ ಶ್ಲೋಕ,

ಅಹೋ ಭುವಃ ಸಪ್ತ ಸಮುದ್ರವತ್ಯಾ ದ್ವೀಪೇಷು ವರ್ಷೇಷು ಅಧಿಪುಣ್ಯಮೇತತ್ ।
ಗಾಯಂತಿ ಯತ್ರತ್ಯಜನಾ ಮುರಾರೇಃ ಕರ್ಮಾಣಿ ಭದ್ರಾಣಿ ಅವತಾರವಂತಿ ॥

ಭಾರತದೇಶದ ವರ್ಣನೆಯ ಸಂದರ್ಭ. ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ = ಭೂಮಂಡಲ- ದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತ ಸಮುದ್ರ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ ಅಲ್ಲಿರುವ ನವ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವ ಭರತವರ್ಷವೇ ಅಧಿಕಪುಣ್ಯ ಸಾಧನದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಜನರು ಮಂಗಳಕರವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾ ! ಎಂಥ ಪುಣ್ಯದೇಶ.

ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಅಧಿಕಪುಣ್ಯಸಾಧನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ದೇಶ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಬೇರೆದೇಶಗಳು ಅಧಿಕಪಾಪಕರವೂ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಪುಣ್ಯಕರ ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷಾದ್ಭಾರತೇಪುಣ್ಯಂ ಚರೇಯುಃ ಪಾಪಮನ್ಯಥ ।
ತಥೈವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ನಾನ್ಯವರ್ಷಗಾಃ ॥ –ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯ

ವಿಶೇಷಾತ್ = ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಕರ್ಮವತ್ತ್ವಾತ್ = ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಕರ್ಮವನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ.

ಅರ್ಥ :- ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಾಪವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ 'ವಿಶೇಷಾತ್' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಭಾಗವತಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಪುಣ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುವ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಏನು ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ? ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಪಕ್ಷಗಳು ಸಂಭಾವಿತವಾಗಿವೆ.

1. ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಪುಣ್ಯಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಪುಣ್ಯಪಾಪ. 2. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪುಣ್ಯಪಾಪ, ಅನ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪಾಪ. 3. 'ವಿಶೇಷಾತ್' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ 'ಪುಣ್ಯ'ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಮಾಡಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಪುಣ್ಯ, ಅಲ್ಪಪಾಪ, ಅನ್ಯದೇಶ ಪಾಪದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕಪಾಪ, ಅಲ್ಪಪುಣ್ಯ. 4. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಪುಣ್ಯಪಾಪ, ಅನ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಮಾತ್ರ !

1. ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಪುಣ್ಯಪಾಪ, ಅನ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳು ಅಲ್ಪವೆಂದ ಮೇಲೆ, ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಸಂಪಾದನೆಗಿಂತ ಪಾಪಸಂಪಾದನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯದೇಶವೇ ಉತ್ತಮವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. 2. ಅನ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸತ್ಯವಚನ, ಅಹಿಂಸಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮತ್ವ ಹಾನಿಯಾಗುವ ಸಂಭವಿದೆ. ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವಾದ ಸತ್ಯವಚನಾದಿಗಳು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಕ, ಸಾರ್ವದೈಶಿಕ. ಪಾಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪಾಲ್ಪತೆ, ಪುಣ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪ ಅಧಿಕ. ಇದು ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. 3. ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ದೇಶ ಅಂಗವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೊ, ಆ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ದೇಶಭೇದೇನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. 4. ಅನ್ಯದೇಶ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಾದರೆ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಾಪವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅನ್ಯದೇಶ ಕರ್ಮಭೂಮಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದೇಶ ಅನ್ಯದೇಶಗಳಿಗೂ ಅಧರ್ಮವೆನಿಸಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಮ್ಲೆಚ್ಛರೂ ಯಾವ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ದೇಶ ಅನಂಗವೊ ಅಂತಹ ವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಏಕಾದಶೀವ್ರತ, ಸತ್ಯವಚನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಅಂಗವಾದ ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮಮಾಡಿದಾಗ ಪುಣ್ಯ, ಮಾಡದಿದ್ದಾಗ ಪಾಪ ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಎಂದೇ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕು.

ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆಂದರೆ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ದೇಶವೆಂದಮೇಲೆ ನಾವು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದರೆ ?

ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಂ ನ ಚ ವ್ರಜೇತ್ = — ಶಂಖಸ್ಮೃತಿ.

ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು. ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ದೂರತೋಪಾಸ್ತ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೃಷ್ಣಸಾರಸ್ತು ಚರತಿ ಮೃಗೋ ಯತ್ರ ಸ್ವಭಾವತಃ ।
ಸ ಜ್ಞೇಯೋ ಯಾಜ್ಞಿಯೋ ದೇಶಃ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಸ್ತ್ವತಃ ಪರಃ ।
ಏತಾನ್ ದ್ವಿಜಾತಯೋ ದೇಶಾನ್ ಸಂಶ್ರಯೇರನ್ಪ್ರಯತ್ನತಃ ॥

ಯಾಜ್ಞಿಯ ದೇಶವಾದ ಭಾರತದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕ ವಾಸಿಸಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿಧಿಯನ್ನು ಮೀರಿದರೆ ಪಾತಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಗತ್ವಾ ದೇಶಾನಪುಣ್ಯಾಸ್ತು ಕೃಚ್ಛ್ರಂ ಪಾಪಂ ಸಮಶ್ನುತೇ ।

ಪಾಪದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅತಿಘೋರ ಪಾಪಬರುತ್ತದೆ.

ಮ್ಲೇಚ್ಛಾವಾಸಃ ತಥಾಪಕ್ಷಂ ಯೋ ವರ್ತತೇ ಸ ಪಾತಕೀ ।

ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷ (15 ದಿವಸ)ಗಳಕಾಲ ಇದ್ದರೆ ಪಾತಿತ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವು ನಿರವಕಾಶ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಗಮನದ ನಿಷೇಧ ನಿತ್ಯ-ವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನೇ ಭಗವಂತನು ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ –

ಸ್ವೇ ಸ್ವೇಽಧಿಕಾರೇ ಯಾನಿಷ್ಠಾ ಸ ಗುಣಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ ।
ವಿಪರ್ಯಯಸ್ತು ದೋಷಃ ಸ್ಯಾದುಭಯೋರೇಷ ನಿಶ್ಚಯಃ ॥ (11-21-2)

ದೇಶಕಾಲಾದಿಭಾವಾನಾಂ ವಚನಾನ್ಮಮ ಸತ್ತಮ ।
ಗುಣದೋಷೌ ವಿಧೀಯೇತೇ ನಿಯಮಾರ್ಥಂ ಹಿ ಕರ್ಮಣಾಮ್ ॥ (11-21-7)

ಕೃಷ್ಣಸಾರೋಽಥ ದೇಶಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾನಾಂ ಶುಚಿರ್ಭವೇತ್ ।
ಕೃಷ್ಣಸಾರೋಽಪ್ಯಸೌವೀರ ಕೀಕಟಾಸಂಸ್ಕೃತೇರಿಣಃ ॥ (11-21-8)

ಶಕ್ತ್ಯಾಽಶಕ್ತ್ಯಾ ಚ ವಾಗ್ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸಮೃದ್ಧ್ಯಾ ಚ ತಥಾತ್ಮನಃ ।
ಅನ್ಯೇ ಶುದ್ಧ್ಯಂತಿ ಹಿ ತಥಾ ದೇಶಾವಸ್ಥಾನುಸಾರತಃ । ಇತಿ

ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರವಾದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬೇರೆಯಾದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇಡಬಾರದು.

2. ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವಿರುವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಸಾರವಿದ್ದರೂ ಸೌವೀರ (ಪಾಕಿಸ್ತಾನ) ಅಸಂಸ್ಕೃತ (ಸಂಸ್ಕಾರರಹಿತವಾದದೇಶ) ಈರಣ (ಮರುಭೂಮಿ) ಕೀಕಟ (ಆಚಾರರಹಿತದೇಶ) ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾರ್ಹತೆ ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆ.

3. ಕೃಷ್ಣನು ಕರ್ಮದ ಶುದ್ಧತೆಗಾಗಿ ದೇಶ ಶುದ್ಧವೆಂದರೆ ಆ ದೇಶ ಶುದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶ ಅಶುದ್ಧವೆಂದರೆ ದೇಶ ಅಶುದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲವೇ.?

4. ದೇಶಕಾಲಗಳಂತೆ ದ್ರವ್ಯ, ಉಪಾಯ, ಭಾವ ಆದಿಗಳು ವಾಕ್, ಬುದ್ಧಿ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವೋಚಿತಕರ್ಮಾನಷ್ಠಾನಪರನಾದ ಸಾಧಕನು, ದೇಶಕಾಲ ಉಪಾಯಾದಿಗಳ ಶುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅಶುದ್ಧಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಹಿತಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವನಾಗಬೇಕು.

ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮೇಲಿರುವ ಮೂರನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಪುಣ್ಯದೇಶ, ಕರ್ಮಯೋಗ್ಯ ದೇಶ ಇವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಿರಲೇಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಜ್ಞರಲ್ಲದ ಮುನಿವರೇಣ್ಯರು ಕರ್ಮಭೂಮಿಯ ಪರಿಷ್ಕಾರವನ್ನು ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸೌವೀರ (ಪಾಕಿಸ್ತಾನ) ಕೀಕಟ (ಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತ ಕಾನನದೇಶ) ಅಥವಾ ಅಸಂಸ್ಕೃತ (ಸಂಸ್ಕಾರರಹಿತದೇಶ)ಈರಣ (ಮರಳುಭೂಮಿ) ಈ ದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೃಷ್ಣಸಾರವಿರುವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಅಮೇರಿಕಾದಿ ದೇಶಗಳು ಕೃಷ್ಣಸಾರವಿರುವ ದೇಶವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂಸ್ಕೃತದೇಶವಾದ ಅಂಗವಂಗಗಳು ಅಸಂಸ್ಕೃತಭಿನ್ನವೆನ್ನುವುದರಿಂದ ಅಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀಕಟದೇಶವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಗಧದೇಶವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. (ಬುದ್ಧೋ ನಾಮ್ನಾ ಜಿನಸುತಃ ಕೀಕಟೇಷು ಭವಿಷ್ಯತಿ) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿರುವ ಕಾನನದೇಶ, ಮತ್ತು ಕೋಶಕಾರನು ಶಬ್ದಕಲ್ಪದ್ರುಮದಲ್ಲಿ ಶುಭಾಚಾರರಹಿತವಾದ ಕುತ್ಸಿತಆಚಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದೇಶವೇ ಕೀಕಟ ದೇಶವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಸ್ವಾರಸಿಕತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ –

ನದೀಸಮುದ್ರಗಿರಯಃ ಆಶ್ರಮಾಶ್ಚ ವನಾನಿ ಚ ।
ನಗರಾಣಿ ಚ ದಿವ್ಯಾನಿ ಸಾಲಗ್ರಾಮಾದಯಸ್ತಥಾ ।
ತೇಷಾಂ ಸಮೀಪಗಾಶ್ಚೈವ ದೇಶಾಃ ಯೋಜನಮಾತ್ರತಃ ।
ಕರ್ಮಣ್ಯಾಸ್ತು ಸಮಾಖ್ಯಾತಾಃ ತದನ್ಯೇ ಕೀಕಟಾಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ।
ತದನ್ಯೇಽಪಿ ತು ಯೇ ದೇಶಾಃ ಕೃಷ್ಣಸಾರೋಷಿತಾ ಸ್ವತಃ ।
ಕರ್ಮಣ್ಯಾಃ ಏವ ವಿಜ್ಞೇಯಾಃ ಯದಿ ನಾಧ್ಯುಷಿತಾ ಖಲೈಃ ।
ಖಲೈಃ ಅಧ್ಯುಷಿತಾಶ್ಚಾಪಿ ಯದಿ ಸದ್ಭಿರಧಿಷ್ಠಿತಾಃ ।
ಕರ್ಮಣ್ಯಾಃ ಇತಿ ವಿಜ್ಞೇಯಾಃ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗಾನಿ ಯತ್ರ ಚ ।

ಇತಿ ಸ್ಕಾಂದೇ (ಮ.ಭಾ.ತಾ.ನಿ.)

ನದಿಯೆಂದರೆ ಭಾಗವತೋಕ್ತವಾದ ಗಂಗಾ, ಗೋದಾವರ್ಯಾದಿಗಳು. ಗಿರಿ ಎಂದರೆ ಭಾಗವತೋಕ್ತವಾದ ಮಲಯ, ವೇಂಕಟಾದಿಪರ್ವತಗಳು, ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಆಶ್ರಮ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೃಗು ಆಶ್ರಮ, ಗೌತಮರ ಆಶ್ರಮಗಳು. ವನಗಳು ಅಂದರೆ ಪುರಾಣೋಕ್ತವಾದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಾದಿಗಳು. ನಗರಗಳು ಅಂದರ ಕಂಚಿಯೇ ಮೊದಲಾಗಿರುವುವುಗಳು. ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಪದದಿಂದ ಚಕ್ರಾಂಕಗಳ ಗ್ರಹಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ನದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು ಅಶಕ್ಯವಾದ ಕಾರಣ 'ಸಮೀಪಗಾಃ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜಾಗಗಳು ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಎಷ್ಟು ಹತ್ತಿರವೆಂದರೆ 'ಯೋಜನಮಾತ್ರತಃ' ಒಂದುಯೋಜನ ಅಂದರೆ 12 ಮೈಲಿಗಳು. ನದ್ಯಾದಿಗಳು ಒಂದು ಯೋಜನ ಪರ್ಯಂತ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ನದ್ಯಾದಿಗಳ ಒಂದು ಯೋಜನಪರ್ಯಂತ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ. ನದ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ, ಸೌವೀರ, ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಈರಣದೇಶ ಭಿನ್ನವಾದ ದೇಶವೇ ಕೀಕಟದೇಶ (ಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತ ಕಾನನದೇಶ) ಎಂದರ್ಥ. ಕೀಕಟದೇಶದಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನವಾದ ನದ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವ ದೇಶ ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವಿರುವ ದೇಶವಾದರೆ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುದ್ರೋಹಿಗಳುಇಲ್ಲದಿರುವದೇಶವಾದರೆಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಣ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುದ್ರೋಹಿಗಳಿದ್ದರೂ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತದೇಶವಾದರೆ ಅದೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗವಿರುವ ದೇಶವು ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ = ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಮಾ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದೇಶೇಷು ಅನ್ಯೇಷು ಯಾ ನದ್ಯಃ ಧನ್ಯಾಃ ಸಾಗರಗಾಃ ಶುಭಾಃ ।
ತೀರ್ಥಾನಿ ಯಾನಿ ಪುಣ್ಯಾನಿ ಮುನಿಭಿಃ ಸೇವಿತಾನಿ ಚ ॥

ವಸೇಯುಃ ತದುಪಾಂತೇಷು ಶಮಿಚ್ಛಂತೋ ದ್ವಿಜಾತಯಃ ।
ಮುನಿಭಿಃ ಸೇವಿತತ್ವೇನ ಪುಣ್ಯದೇಶಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ॥ ಇತಿ ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ – ಧನ್ಯನದಿಗಳು ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮುನಿಗಳು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳ ಇವು ದ್ವಿಜರು (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯರು) ವಾಸ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳು.

ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೋ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾಗವತಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಿತವಾದ ನದ್ಯಾದಿಗಳ ಯೋಜನಾಪರ್ಯಂತ ದೇಶವು ಸ್ವತಃ ಶುದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಸಾರಾದಿಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಅಂಗತ್ವೇನ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದ ಆ ದೇಶ ಶುದ್ಧವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೋ ಆ ದೇಶವೇ ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದ್ದಿರೆ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಒಯ್ಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ದೇಶವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಶೌಚಕೂಪಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಯ್ಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಉಪೇಕ್ಷಣಾರ್ಹ. ನದ್ಯಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದ ದೇಶವಾದರೂ ಅಂದರೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ಶುದ್ಧದೇಶವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೃಷ್ಣಸಾರವಿರುವ ದೇಶ, ದುಷ್ಟರಿಲ್ಲದ ದೇಶ, ದುಷ್ಟರಿರುವ ದೇಶವಾದರೂ ಸಜ್ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ದೇಶವಾದರೆ ಅದೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಕರ್ಮದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಮದೇಶವೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ 'ಅಸಂಸ್ಕೃತ, ಈರಣ, ಸೌವೀರ, ಕೀಕಟ ದೇಶಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದದೇಶವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಮೇರಿಕಾದಿ ದೇಶಗಳು ಕೃಷ್ಣಸಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಾಗಲೀ, ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ-ರಾಹಿತ್ಯದಿಂದಾಗಲೀ ಅಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ದೇಶಗಳು ಸ್ವತಃ ಅಕರ್ಮಣ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ . ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಲು ಹೋದವನು ಕರ್ಮಭ್ರಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಾದಿಬಲಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಂಸ್ಕಾರನಾಶವಾದರೂ ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸೌವೀರ, ಈರಣಗಳು ಅಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸಿವೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾತ್ವಿಕರು ಸೌವೀರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದರೂ ಯುಗಭೇದದ ಧರ್ಮದಿಂದ ಅಥವಾ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟಾ-ಧಿಕಾರಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸೌವೀರದೇಶಾಶ್ರಯಣವು ಅಂಗೀಕಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೌವೀರಾದಿ ಭಿನ್ನದೇಶವೇ ಕರ್ಮದೇಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಮಾತಿನ ವಿರೋಧದ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಇದು ಫಲಿತಾರ್ಥ.

ಪ್ರಮಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಷ್ಟರಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ದೇವಾದಿಗಳೇ ಮೊದಲಾಗಿರುವ ಉತ್ತಮಾ-ಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಾದಿವೈಷ್ಣವ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸ್ವಯಂ ಶುದ್ಧವೂ ಮತ್ತು ಕರ್ಮದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ದೇಶಾನ್ ಪುಣ್ಯಾನ್ ಸಂಶ್ರಯೇತ ಮದ್ಭಕ್ತೈಃ ಸಾಧುಭಿಃ ಶ್ರಿತಾನ್ ।
ದೇವಾಸುರ ಮನುಷ್ಯೇಷು ಮದ್ಭಕ್ತಾ ಚರಿತಾನಿ ಚ ॥ (ಭಾಗವತ 11-29-10)

ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದೇವಾಸುರಮನುಷ್ಯೇಷು = ದೇವಾ = ಸ್ವಯಂಭೂ, ರುದ್ರರೇ ಮೊದಲಾಗಿರುವವರು ಅಸುರಾಃ = ಪ್ರಾಹ್ಲಾದಾದಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯೇಷು = ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿಗಳು ಮದ್ಭಕ್ತೈರಾಚರಿತಾನಿ ಪೂಜಿತಪ್ರತಿಮಾಸಹಿತಾನಿ ಸ್ಥಲಾನಿ ಸಂಶ್ರಯೇತ್ ಇತ್ಯನ್ವಯಃ - ನನ್ನ ಭಕ್ತರಿಂದ ಆಚರಿತವಾದ ಪ್ರತಿಮಾದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ಈ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಬಹಳ ಸಂಚಾರಮಾಡಿದರೂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಜರು, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಸೌವೀರ, ಈರಣಾದಿ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿದೇಶೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಒಂದು ನದಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವ ನದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಪಾದೋದಕತ್ವವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಾರಾಯಣಸ್ಮೃತಿ ಪಂಚಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ–

ದುರ್ದೇಶಗಮನೇನೈವ ದುಷ್ಪ್ರತಿಗ್ರಹಕೋಟಿಭಿಃ ।
ಮ್ಲೇಚ್ಛಾಂತ್ಯ ಶ್ವಪಚಸ್ತ್ರೀಭಿಃ ಸಂಸರ್ಗಾತ್ ಚಿರಕಾಲತಃ ।
ಅಪೇಯಮದ್ಯಪಾನಾದ್ಯೈಃ ದುಷ್ಟಮಾಂಸಾದಿಭಕ್ಷಣೈಃ ।
ಆರ್ತಾನಾಂ ಕಾ ಗತಿಃ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ವದಸ್ವ ಕರುಣಾನಿಧೇ ॥

ದುಷ್ಟದೇಶಗಮನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣದೇವರು ಶಿಷ್ಯಾನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ದೂರ್ವಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೂರ್ವಾಸರು ಈ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ –

ದುರ್ದೇಶಗಮನೇ ಚೈವ ದುಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಸಂಗಮೇಷು ಚ ।
ಸಮುದ್ರಲಂಘನೇ ಚೈವ ನೌಯಾನಂ ಅವಲಂಬ್ಯ ಚ ।
ದ್ವೀಪಾಂತರಗತೌ ಚೈವ ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀನಿಷೇವಣೇ ।

ಸಂಧ್ಯಾದಿಕರ್ಮಣಾಂ ಚೈವ ಶ್ರಾದ್ಧಾದೀನಾಂ ಚ ಲೋಪನೇ ।
ಬ್ರಹ್ಮಘ್ನಾದಿಸಹಾವಾಸೇ, ತುರುಷ್ಕಾದಿಸಮಾಗಮೇ ।

ದುರ್ದೇಶಗಮನ, ದುಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಸಂಗ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಷ್ಟದೇಶಗಮನ, ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳು ನಿಷಿದ್ಧವೆನಿಸಿವೆ.

ದುಷ್ಟದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ – (ಸಂಕಲ್ಪವಿಚಾರ)

ದೇಶಕಾಲಶ್ಚ ವಕ್ತವ್ಯಃ ಕರ್ಮಾದೌ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ದ್ವಿಜೈಃ ।
ಜಂಬೂದ್ವೀಪಂ ಭಾರತಸ್ಯ ವರ್ಷಂ ಭಾರತಖಂಡಕಮ್ ।
ಸರ್ವಸಾಧಾರಣಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಇದಂ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರಕೇ ।
ಯಸ್ಮಿನ್‌ದೇಶೇ ಸ್ಥಿತೌ ಮರ್ತ್ಯಃ ತಂ ದೇಶಂ ಸ್ವಗೃಹಾವಧಿ ।
ಸಮುಚ್ಚರೇತ್ ಪೈತೃಕೇಷು ನಾನ್ಯತ್ರೈವ ವಿದುರ್ಬುಧಾಃ ।
ಗಂಡಕ್ಯಾಃ ಅಪಿ ಗಂಗಾಯಾಃ ನರ್ಮದಾಯಾಸ್ತಥೈವ ಚ ।
ಗೋದಾವರ್ಯಾಶ್ಚ ಕೃಷ್ಣಾಯಾಃ ಕಾವೇರ್ಯಾಶ್ಚ ತತಃ ಪರಮ್ ।
ತಾಮ್ರಪರ್ಣ್ಯಾಶ್ಚ ಸೇತೋಶ್ಚ ಮಧ್ಯಭಾಗಂ ಪಠೇದ್ದ್ವಿಜಃ ।
ಕಾಲಂ ಪರಾರ್ಧಂ ಪ್ರಥಮಂ ಕಲ್ಪಂ ಮನ್ವಂತರಂ ಯುಗಮ್ ।
ತತ್ಪಾದಂ ಸಂವತ್ಸರಂ ಮಾಸಮೃತುಂ ಪಕ್ಷಂ ತಿಥಿಃ ತತಃ ।
ಕ್ರಮಾದ್ವರೇಣ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಸಮುಚ್ಚಾರ್ಯ ಚ ತಾದೃಶೇ ।
ಸಪ್ತಮ್ಯಂತೇ ಚ ನ ತಿಥೌ ಕರಿಷ್ಯಾಮೀತಿ ಕರ್ಮಣಃ ।
ನಾವೋಚ್ಚಾರ್ಯ ವದೇದೇವಂ ಏತತ್ ಸಂಕಲ್ಪಮುಚ್ಯತೇ ॥ ಇತಿ । (ಕಾಣ್ವಸ್ಮೃತಿ)

ನಾವು ಯಾವುದೇ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮ ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಬೇಕಷ್ಟೆ? ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪದ ವಿಧಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ತರಹದ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಭರತಖಂಡವನ್ನು ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವೆಂದು ಗಂಡಕೀನದಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಗಂಗಾ-, ಯಮುನಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ, ಗಂಗಾಗೋದಾವರ್ಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ, ಗೋದಾವರೀಕೃಷ್ಣಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ, ಕಾವೇರೀ - ತಾಮ್ರಪರ್ಣ್ಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ನದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೆಸರಿಸಿ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಂಕಲ್ಪಗಳನ್ನೇ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ ವಿಶೇಷ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತಕರ್ಮಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಸುತರಾಂ ನಿಷಿದ್ಧ. ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ –

ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯುದಿತಂ ಕರ್ಮ ವಿಹಿತಂ ವೈದಿಕಸ್ಯ ಯತ್ ।
ತದುಕ್ತೇನೈವ ಮಾರ್ಗೇಣ ಕರ್ತವ್ಯಂ ನಾನ್ಯಥಾ ಚರೇತ್ । (ಕಾಣ್ವಸ್ಮೃತಿ)

ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಯಾವ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದೆಯೋ ಹಾಗೇ ಅದೇ ವಿಧಾನದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು. ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಬಾರದು, ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ 'ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಬಹುದು ಎನ್ನುವ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಾದಿಮಠಾಧೀಶರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನ-ತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ವಿದೇಶಗಮನಮಾಡಿದವರಿಗೆ ತಪ್ತಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಿದರೆ, ವಿದೇಶಗಳು ಅಕರ್ಮಣ್ಯದೇಶವೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಾಮಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಲೋಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಲೋಪವಾದರೆ ಪತಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ.

ಮಾಸಂ ಕಾರಾಗೃಹೇ ವಾಸಃ ನೌಭಿರ್ಯಾತ್ರಾ ದಿನತ್ರಯಂ
ಮ್ಲೇಚ್ಛವಾಸಃ ತಥಾಪಕ್ಷಂ ಯೋ ವರ್ತೇತ ಸ ಪಾತಕೀ ॥ – (ದೇವಲಸ್ಮೃತಿ)

ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಪತಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಧ್ಯಾಹೀನೋಽಶುಚಿರ್ನಿತ್ಯಂ ಅನರ್ಹಃ ಸರ್ವಕರ್ಮಸು ।
ಯತ್ಕಿಂಚಿತ್ಕುರುತೇ ಕರ್ಮ ನ ತಸ್ಯ ಫಲಮಶ್ನುತೇ ॥

ಯೋಽನ್ಯತ್ರ ಕುರುತೇ ಯತ್ನಂ ಧರ್ಮೇ ಕಾರ್ಯೇ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಃ ।
ವಿಹಾಯ ಸಂಧ್ಯಾಪ್ರಣತಿಂ ಸ ಯಾತಿ ನರಕಾಯುತಮ್ । – ಕೂರ್ಮಪುರಾಣ

ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವವನು ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಅನರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂಧ್ಯೋಪಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ನರಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ, ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಗಮನವಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದೇಶಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸಿದರೂ ನಿಮಿತ್ತಾಂತರಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಣ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮುನಿವರೇಣ್ಯರ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸೋಣ.

ಇದೊಂದು ವಿಚಾರಣೀಯಾಂಶ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಾರದು. ಯಾವ ದೇಶಾಚಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು, ಪುನಃ, ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅಪವಾದ ಎಂದು. ಸಮಗ್ರ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಜಿಂಕೆ ಓಡಾಡುವುದರಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು (ಭಾರತದಲ್ಲಿ) ಯಾವುದೊ ಒಂದು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತನಾಶವಾದರೆ ಗಮನಾದಿನಿಷೇಧವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಗ್ರ ಭಾರತ ಕರ್ಮಣ್ಯವಾದರೂ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹೇಗೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕವಾಗಿ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಉಪಪಾದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಮಗ್ರಭಾರತಕ್ಕೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾ-ಚಾರೋಪಯೋಗಿತ್ವವುಂಟು ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿಪಾದನೀಯ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಬೃಹತ್ ಪಾರಾಶರದಲ್ಲಿ (ಸಮಾಖ್ಯಾ ಸ್ಮೃತಿ) –

ಅಥಾತೋ ಹಿಮಶೈಲಾಗ್ರೇ ದೇವದಾರು ವನಾಶ್ರಮೇ ।
ವ್ಯಾಸಮೇಕಾಗ್ರಮಾಸೀನಂ ಋಷಯಃ ಪ್ರಷ್ಟುಮಾಗತಾಃ ॥
ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಹಿತಂ ಧರ್ಮಂ ವರ್ತಮಾನೇ ಕಲೌ ಯುಗೇ ।
ವರ್ಣಾನಾಂ ಆಶ್ರಮಾಣಾಂ ಚ ಕಿಂಚಿತ್ ಸಾಧರಣಂ ವದ ॥

ಅರ್ಥ :- ಒಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳು ಹಿಮಪರ್ವತದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣಗಳ, ಹಾಗೂ ಆಶ್ರಮಗಳ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು.ಆಗ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ವರ್ಣಾನಾಂ ಆಶ್ರಮಾಣಾಂ ಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಧರ್ಮಸಾಧನಮ್ ।
ಮೃಗಃ ಕೃಷ್ಣಶ್ಚರೇದ್ಯತ್ರ ಸ್ವಭಾವೇನ ಮಹೀತಲೇ ॥
ವಸೇತ್ ತತ್ರ ದ್ವಿಜಾತಿಸ್ತು ಶೂದ್ರೋ ಯತ್ರ ತು ತತ್ರ ತು ।
ಹಿಮಪರ್ವತವಿಂಧ್ಯಾದ್ಯೋ ವಿನಶನಪ್ರಯಾಗಯೋಃ
ಮಧ್ಯೇ ತು ಪಾವನೋ ದೇಶಃ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಸ್ತತಃ ಪರಮ್ ॥
ದೇಶೇಷ್ವನ್ಯೇಷು ಯಾ ನದ್ಯೋ ಧನ್ಯಾಃ ಸಾಗರಗಾಃ ಶುಭಾಃ ।
ತೀರ್ಥಾನಿ ಯಾನಿ ಪುಣ್ಯಾನಿ ಮುನಿಭಿಃ ಸೇವಿತಾನಿ ಚ ।
ವಸೇಯುಃ ತದುಪಾಂತೇಽಪಿ ಶಮಿಚ್ಛಂತೋ ದ್ವಿಜಾತಯಃ ।
ಮುನಿಭಿಃ ಸೇವಿತತ್ವಾಚ್ಚ ಪುಣ್ಯದೇಶಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ॥
ಯತ್ರ ಪಾನಮಪೇಯಸ್ಯ ದೇಶೇಽಭಕ್ಷ್ಯಸ್ಯ ಭಕ್ಷಣಮ್ ।
ಅಗಮ್ಯಾಗಾಮಿತಾ ಯತ್ರ ತಂ ದೇಶಂ ಪರಿವರ್ಜಯೇತ್ ॥
ಏವಂ ದೇಶಸ್ಸಮಾಖ್ಯಾತೋ ಯಾಜ್ಞಿಯಸ್ತು ದ್ವಿಜನ್ಮನಾಮ್ ।
ಏವಮೇವಾನುವರ್ತೇರನ್ ದೇಶಂ ಧರ್ಮಾನುಕಾಂಕ್ಷಿಣಃ ॥

ಅರ್ಥ :- ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸ್ವಭಾವತಃ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗಸಂಚರಿಸುವ ಭಾರತವೇ ಅಂಗಸಾಧನ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮವೇ (ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವೇ) ಧರ್ಮ

ಹಿಮಪರ್ವತ, ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತ, ವಿನಶನ, ಪ್ರಯಾಗ, ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಪ್ರವಿತ್ರದೇಶ. ನದೀ ಆಶ್ರಮ ಉಳ್ಳ (ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣದೇಶ)ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯ ದೇಶ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಭಾವರು ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಇದುಮಾತ್ರವೇ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಪೇಯಪಾನ, ಅಭಕ್ಷಭಕ್ಷಣ, ಅಗಮ್ಯಗಮನಗಳುಂಟೋ ಆ ದೇಶವನ್ನು ವರ್ಜಿಸಬೇಕು. ಇಂತಹ ದೇಶಗಳು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶವನ್ನೇ ಧರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರು ಆಶ್ರಯಿಸುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಮುನಿಗಳಿಂದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರ ಪ್ರಶ್ನೆ. ವ್ಯಾಸರಿಂದ 'ಭಾರತವೇ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಾಂಗ' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಬಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದೇ ರೀತಿ ಲಘು ಹಾರೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ.

ಯೇ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಸ್ಥಾಃ ತೇ ಭಕ್ತಾಃ ಕೇಶವಂ ಪ್ರತಿ ।
ಇತಿ ಪರ್ವಂ ತ್ವಯಾ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಭೂಭುರ್ವಃಸ್ವರ್ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾಃ ॥
ವರ್ಣಾನಾಮಾಶ್ರಮಾಣಾಂ ಚ ಧರ್ಮಾನ್ನೋ ಬ್ರೂಹಿ ಸತ್ತಮ ।
ಯೇನ ಸಂತುಷ್ಯತೇ ದೇವೋ ನಾರಸಿಂಹಃ ಸನಾತನಃ ॥

ಅರ್ಥ :– ಯಾರು ಸ್ವವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಸ್ಥರೋ ಅವರೇ ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಮುನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಗುರುಗಳು ಉತ್ತರವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು.

ಹಾರೀತಂ ಸರ್ವಧರ್ಮಜ್ಞಂ ಆಸೀನಮಿವ ಪಾವಕಂ ।
ಪ್ರಣಿಪತ್ಯಾಬ್ರುವನ್ ಸರ್ವಮುನಯೋ ಧರ್ಮಕಾಂಕ್ಷಿಣಃ ॥
ಭಗವನ್ ಸರ್ವಧರ್ಮಜ್ಞ ಸರ್ವಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕ ।
ವರ್ಣಾನಾಮಾಶ್ರಮಾಣಾಂ ಚ ಧರ್ಮಾನ್ನೋ ಬ್ರೂಹಿ ಭಾರ್ಗವ ।

ಸರ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಹಾರೀತ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಋಷಿಗಳು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲ ತಾವು ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ ಎಂದು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹಾರೀತ ಋಷಿಗಳು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ಶೃಣ್ವಂತು ಮನಯಃ ಸರ್ವೇ ಧರ್ಮಾನ್ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಶಾಶ್ವತಾನ್ ।
ವರ್ಣಾನಾಂ ಆಶ್ರಮಾಣಾನಾಂ ಚ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಂ ಚ ಸತ್ತಮಾಃ ।
ಸಂಧಾರ್ಯ ಮುಚ್ಯತೇ ಮರ್ತ್ಯೋ ಜನ್ಮಸಂಸಾರಬಂಧನಾತ್
ಪುರಾ ದೇವೋ ಜಗತ್ರಷ್ಟಾ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಜಲೋಪರಿ ॥
ಸುಷ್ವಾಪ ಭೋಗಿಪರ್ಯಂಕೇ ಶಯನೇ ತು ಶ್ರಿಯಾ ಸಹ ।

ತಸ್ಯ ಸುಪ್ತಸ್ಯ ನಾಭೌ ತು ಮಹತ್ ಪದ್ಮಮಭೂತ್ಕಿಲ ॥
ಪದ್ಮಮಧ್ಯೇಽಭವತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವೇದವೇದಾಂಗಭೂಷಣಃ ।
ಸ ಚೋಕ್ತಃ ದೇವದೇವೇನ ಜಗತ್ಸೃಜ ಪುನಃ ಪುನಃ ॥
ಸೋಽಪಿ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ಸದೇವಾಸುರಮಾನುಷಮ್ ।
ಯಜ್ಞಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮನಘಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ಮುಖತೋಽಸೃಜತ್ ॥
ಅಸೃಜತ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾನ್ ಬಾಹ್ವೋರ್ವೈಶ್ಯಾನಪ್ಯೂರುದೇಶತಃ ।
ಶೂದ್ರಾಂಶ್ಚ ಪಾದಯೋಃ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತೇಷಾಂ ಚೈವಾನುಪೂರ್ವಶಃ ।
ಯಥಾ ಪ್ರೋವಾಚ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಯೋನಿಂ ಪಿತಾಮಹಃ ।
ತದ್ವಚಃ ಸಂಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಶೃಣು ತದ್ವಿಜಸತ್ತಮಾಃ ।
ಧನ್ಯಂ ಯಶಸ್ಯಮಾಯುಷ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಗ್ಯಂ ಮೋಕ್ಷಫಲಪ್ರದಮ್ ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನೈವಮುತ್ಪನ್ನೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸ್ಮೃತಃ ।
ತಸ್ಯ ಧರ್ಮಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತದ್ಯೋಗ್ಯಂ ದೇಶಮೇವ ಚ ।
ಕೃಷ್ಣಸಾರೋ ಮೃಗೋ ಯತ್ರ ಸ್ವಭಾವೇನ ಪ್ರವರ್ತತೇ ।
ತಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ವಸೇತ್ ಧರ್ಮಃ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮಾಃ ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ।

ಶಾಶ್ವತವಾದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಸಮುದ್ರಾಂತಃಶಾಯಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ಆನಂತರ ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರು, ಮನುಷ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನು. ಯಜ್ಞಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮುಖದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು, ಬಾಹುಗಳಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನು, ತೊಡೆಯಿಂದ ವೈಶ್ಯರನ್ನು, ಪಾದದಿಂದ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. (ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಉಪದೇಶವೇ ಪ್ರಸಕ್ತ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಅವನ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯದೇಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಎಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವು ಸ್ವತಃ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೋ ಆ ದೇಶ 'ಭಾರತ' ಮಾತ್ರವೇ ವಾಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ. ಆಗ ಮಾಡುವ ಧರ್ಮವೇ ಸಫಲ ಎಂದು.

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪತಃ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಕಾರಣತ್ವವು ಬೇರೆದೇಶಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದಂಶವನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮವೂ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸ್ಪದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಎಂದೆನ್ನಬಹುದು ಆದರೆ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮವು ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಅನುಷ್ಠೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯದವರಿಂದಲೂ ಅನುಷ್ಠೇಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರದವರಿಗೂ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ ಉಂಟು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕುರುಪಾಂಡವ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ, ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿರೀತ್ಯಾ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಉದಾ. 1. ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ . 2. ಸಾಧಾರಣ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಮದವರಿಗೂ ಅಹಿಂಸೆ. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ = ಹರಿಸ್ಮರಣೆ, ಇತ್ಯಾದಿ 'ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ದೇಶವಿಚಾರ ನಿಯಮೇನ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಬೃಹದ್ಧಾರೀತಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಾಗ ದೇಶವಿಚಾರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ . ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುಪ್ರೀತಿ ಜನಕವಾದ ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭಾರತದೇಶ ಅಂಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ನೀಚಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಸತ್ಯವಚನ , ಹರಿಸ್ಮರಣೆ ಮುಂತಾದುವು ಧರ್ಮವೆ. ಇವು ಎಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರು ಪುಣ್ಯ ಪ್ರದವೇ 'ಹರಿನಾಮ ನರಕಸ್ಥರನು ಕಾಯಿತು' ಎಂಬ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ವಾಣಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲೇ. ಈ ಅಂಶ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟ .

ಯೋಗೀಶ್ವರಂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಂ ಸಂಪೂಜ್ಯ ಮುನಯೋಽಬ್ರುವನ್ ।
ವರ್ಣಾಶ್ರಮೇತರಾಣಾಂ ನೋ ಬ್ರೂಹಿ ಧರ್ಮಾನಶೇಷತಃ ॥

ಮಿಥಿಲಾಸ್ಥಃ ಸ ಯೋಗೀಂದ್ರಃ ಕ್ಷಣಂ ಧ್ಯಾತ್ವಾಽಬ್ರವೀತ್ ಮುನೀನ್ ।
ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ಮೃಗಃ ಕೃಷ್ಣಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಧರ್ಮಾನ್ ನಿಬೋಧತ ॥

ಕೆಲ ಮುನಿಗಳು ಯೋಗೀಶ್ವರರಾದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ- ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದರು. ಉತ್ತರ ನೀಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಮೃಗವು ವಾಸಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ ಅಂತಹ ಭಾರತ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವೆಂದು ನುಡಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಸಿಷ್ಠಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲೂ ಹೀಗೆ ಇದೆ.

ಯಾವತ್ಕೃಷ್ಣಮೃಗೋ ವಿಚರತಿ, ತಾವದ್ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕೃಷ್ಣಮೃಗ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿವರೆಗೆ ಬಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು (ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು = ಅಧ್ಯಯನಾದಿ ದ್ವಿಜಧರ್ಮವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದೆ). ವ್ಯಾಸಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲೂ ಹೀಗೆ ಇದೆ.

ವಾರಾಣಸ್ಯಾಂ ಸುಖಾಸೀನಂ ವೇದವ್ಯಾಸಂ ತಪೋನಿಧಿಮ್ ।
ಪಪ್ರಚ್ಛುಃ ಮುನಯೋಽಭ್ಯೇತ್ಯ ಧರ್ಮಾನ್ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥಿತಾನ್ ।
ಸ ಪೃಷ್ಟಃ ಸ್ಮೃತಿಮಾನ್ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಸ್ಮೃತಿಂ ವೇದಾರ್ಥಗರ್ಭಿತಾಮ್ ।
ಉವಾಚಾಥ ಪ್ರಸನ್ನಾತ್ಮಾ ಮುನಯಃ ಶ್ರೂಯತಾಮಿತಿ ।
ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಸ್ವಭಾವೇನ ಕೃಷ್ಣಸಾರೋ ಮೃಗಃ ಸದಾ ।
ಚರತೇ ತತ್ರ ವೇದೋಕ್ತೋತೀ ಧರ್ಮೋ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ॥ ಇತಿ ।

ಅರ್ಥ :- ಕಾಶಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಖಾಸೀನರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನು ಮುನಿಗಳು ವರ್ಣ-

ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಧರ್ಮದ ಉಪದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವತಃ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವು ಸಂಚರಿಸತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು.

ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದಾಗ ಎಲ್ಲಿ ಭಾಗವತಾದಿ ಧರ್ಮಪ್ರಸಕ್ತಿಯೋ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಪ್ರಸಕ್ತಿಯೋ, ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಧರ್ಮಪ್ರಸಕ್ತಿಯೋ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಪ್ರಸಕ್ತಿಯೋ, ಅಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ದೇಶವಿಚಾರ ಬರದೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೇಶವಿಚಾರ ಬಂದರೆ ದೇಶ (ಭಾರತ)ವು ವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ಅಂಗವೆನಿಸುವುದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಪೈಠೀನಸೀಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ, ಬೋಧಾಯನಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರಾಂಗತ್ವವು ಉದ್ಘೋಷಿತ-ವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಾರತ ಸಮಗ್ರವೂ ಕರ್ಮಣ್ಯವೇ, ಆದರೂ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಗಮನವಾಸಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅಪವಾದಗಳೂ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಕೆಲ ದೇಶಗಳ ಆಚಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು, ಕೆಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ವಿವಾಹ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಮೊದಲಿಗೆ ಇದರ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಅನಂತರ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಯಾವುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹವೋ ಅದು ಸುತರಾಂ ವಾಸಕ್ಕೆ ದೇಶಾಚಾರಕ್ಕೆ ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. . ಇಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶಗಳು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಗಮನಾನರ್ಹ

1. ಅಂಗ (ಚಂಪಾಪುರೀ ಮೊದಲಾದ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಲ್ಪದೇಶ) 2. ವಂಗ (ವೆಸ್ಟ್ ಬೆಂಗಾಲ್ ಮತ್ತು ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶ) 3. ಕಲಿಂಗ (ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಮೊದಲಾದ ಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತ ಅಲ್ಪದೇಶ) 4. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ (ಸೂರತ್ ಮೊದಲಾದ ಅತ್ಯಲ್ಪದೇಶ) 5. ಮಗಧ (ಕೀಕಟ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಏಕದೇಶ) 6. ಆರಟ್ಟ (ಪಂಜಾಬ್ ಪಾಕಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರವುದು) 7. ಕಾರಸ್ಕರ (ವಧ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳವಿಶೇಷ) 8.ಪುಂಡ್ರ (ವೆಸ್ಟ್ ಬೆಂಗಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಲವಿಶೇಷ) 9. ಪ್ರಾನೂನ (ಐರಾಕ್ಯ ಜನರಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಶ್ಮೀರ ಪರ್ವತಗಳು) 10. ಸೌವೀರ (ಪಾಕಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದೇಶ) 11. ಸಿಂಧು (ಸಿಂಧ್‌ಪ್ರಾಂತ ಪಾಕಿಸ್ಥಾನ) 12. ಕೋಂಕಣ (ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕದೇಶ)

ಈ ರೀತಿ ಗಮನಾನರ್ಹದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪವಾದಗಳು ಇವೆ. ಅವು ಯಥಾಸಂಖ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು.

ಅಪವಾದಗಳು 1. ಗಂಗಾನದೀ ಇತ್ಯಾದಿ ನದಿಗಳು 2. ಗಂಗಾಸಾಗರಸಂಗಮದೇಶ ಮತ್ತು

ಗಂಗಾನದೀ 3. ಸಿಂಹಾಚಲ ಮೊದಲಾದ ತೀರ್ಥಗಳು 4. ಕಂಡಿಲ್ಲ 5. ಗಯಾ-ಗಂಗಾದಿನದಿ ಚ್ಯವನಾಶ್ರಮ ರಾಜಗೃಹ = (ನಲಂದಾ ಜಿಲ್ಲೆ)ಪುಣ್ಯವನಗಳು 6. ನದೀ ಪ್ರದೇಶಗಳು (ಶತದ್ರು, ವಿಪಾಶ, ಐರಾವತಿ, ಅಸಿಕ್ನಿ, ಚಂದ್ರಭಾಗಾ., ವಿತಸ್ತ, ಸಿಂಧು ಇವು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ನದಿಗಳು) 7. ನದೀದೇಶಗಳು (ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈವುಗಳಲ್ಲೇ ಕೆಲ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ.) 8. ಗಂಗಾತೀರ ದೇಶ 9. ನದೀದೇಶಗಳು 10.ತಿಳಿದಿಲ್ಲ 11. ನದೀದೇಶ.

ಶ್ರಾದ್ಧಾನರ್ಹಾಃ 1.ಅಂಗ 2. ವಂಗ 3.ಕಲಿಂಗ 4.ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ 5.ಮಗಧ 6.ಆರಟ್ಟ 7. ಕಾರಸ್ಕರ 8.ಪುಂಡ್ರ 9.ಪ್ರಾನೂನ 10.ಸೌವೀರ 11.ಸಿಂಧು 12.ಕೋಂಕಣ 13.ತ್ರಿಶಂಕು-ದೇಶ (ಮಹಾನದಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು ಯೋಜನ ಪರಿಮಿತ ದೇಶ)

ದೇಶಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಾಹ್ಯದೇಶಗಳು (ಅಂದರೆ ಕೆಲ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ದೇಶಸ್ಥರ ಆಚಾರ ಅಗ್ರಾಹ್ಯ) 1. ಅಂಗ 2. ವಂಗ 3.ಕಲಿಂಗ 4. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ 5.ಮಗಧ 6.ಆರಟ್ಟ 7. ಕಾರಸ್ಕರ 8. ಪುಂಡ್ರ 9.ಪ್ರಾನೂನ 10. ಆನರ್ತಕ (ದ್ವಾರಕಾ ಯಾವ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೋ ಅದು); ಅವಂತಿ (ಉಜ್ಜಯಿನೀ) 11. ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ (ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾರ್ಗವುಂಟು. ಆ ಮಾರ್ಗದ ಕೆಲ-(ಅತ್ಯಲ್ಪ)ದೇಶಗಳು ಎಂದರ್ಥ.[1] 12. ಉಪಾವೃತ್ (ಅಂತ್ಯಜಾತಿಯ ಕೆಲ ಜನರು ಎಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೊ ಅಂತಹ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ದೇಶ) 13. ಸಿಂಧು 14. ಸೌವೀರ (ಶತದ್ರು ಮೊದಲಾದ ಪಂಚನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಲ ದೇಶ) 15.ಕಾಂಚೀ 16. ಕೋಸಲ 17.ಕರ್ಣಾಟ (ಪಾಕಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಿಬಿದೇಶ ಸಮೀಪ) 18.ಕಚ್ಛಜ (ಗುಜರಾತ್ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ-ರುವ ದ್ವೀಪ) 19. ಕಾವೇರೀ (ಅಭಿಜನರು ಸಂಕೇತಿ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು) 20.ಕೊಲ್ವಣ (ತ್ರಯಂಬಕ ಗಿರಿಯ ಮಧ್ಯದೇಶ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ)

ವಾಸಾನರ್ಹ - 1. ಅಂಗ 2. ವಂಗ 3. ಕಲಿಂಗ 4.ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ 5.ಮಗಧ 6.ಆರಟ್ಟ 7. ಕಾರಸ್ಕರ 8. ಪುಂಡ್ರ 9. ಪ್ರಾನೂನ 10. ಸೌವೀರ 11. ಸಿಂಧು 12. ಕೋಂಕಣ 13. ಆಂಧ್ರ (ಕೃಷ್ಣಾತೀರದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರಾಂತದೇಶ)14.ಮಾಲವಿಕ (ಉದಯಪುರ ಮೊದಲಾದ ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇಶ)15. ವೈಂಧ್ಯ = ವಿಂಧ್ಯ ದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗ 16. ಖಶ (ಕಾಶ್ಮೀರ ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತಗಳು)

ವಿವಾಹಾನರ್ಹಗಳು 1. ಅಂಗ 2. ವಂಗ 3. ಕಲಿಂಗ 4. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ 5. ಮಗಧ 6.ಆರಟ್ಟ 7. ಕಾರಸ್ಕರ 8. ಪುಂಡ್ರ 9. ಪ್ರಾನೂನ 10. ಸೌವೀರ 11. ಸಿಂಧು 12.ಕೋಂಕಣ 13. ಆಂಧ್ರ 14. ಮಾಲವಿಕ 15. ವೈಂಧ್ಯ

---

೧. ಇದರ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಣೆ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಯಜ್ಞಾನರ್ಹಗಳು -1. ಅಂಗ 2. ವಂಗ 3. ಕಲಿಂಗ 4. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ 5. ಮಗಧ 6. ಆರಟ್ಟ 7. ಕಾರಸ್ಕರ 8. ಪುಂಡ್ರ 9. ಪ್ರಾನೂನ 10. ಸೌವೀರ 11. ಸಿಂಧು 12. ಕೋಂಕಣ 13. ಆಂಧ್ರ 14. ಮಾಲವಿಕ 15. ವೈಂಧ್ಯ.

ಲಂಘನಾನರ್ಹ-1. ಕರ್ಮದಾ (ನರ್ಮದಾನದಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಹತ್ತಿರ ದಾಟ-ಬಾರದು ಬೇರೆ ಕಡೆ ನರ್ಮದಾಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ವಿಹಿತವಾದದ್ದರಿಂದ) 2. ಸಿಂಧುಪಾರ 3. ಕರತೋಯಾ (ನದೀ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದಲ್ಲಿ) 4. ಕೌಶೀ (ಬಾಂಗ್ಲಾ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದೀ)ಪದ್ಮ ಪಶ್ಚಿಮ ಪಾರ (ಪುಷ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗ).

ಅಂಗವಂಗಾದಯೋದೇಶಾಃ ಷಟ್‌ಪಂಚಾಶತ್ಕ ವೇದಕಾಃ ।
ಕದಾಚಿತ್ಪುಣ್ಯದೇಶಾ ಸ್ಯುಃ ಮಹತಾಂ ಸನ್ನಿವೇಶತಃ ॥
ಕದಾಚಿತ್ತದಭಾವೇನ ಸ್ಯುಃ ಸ್ತೇ ಪಾಪವಿಶೇಷಣಾಃ ।
ದೇವದೇಶವಿಶೇಷಾಶ್ಚ ಧೇನ್ವಾವಾಸ ನಿವೇಷಣೈಃ ॥
ಪುನಃ ಶುದ್ಧಾಃ ಭವಂತ್ಯೇವ ತಥಾ ಮಂತ್ರೋಕ್ಷಣೇನ ಚ ।

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ – ಮಹಜ್ಜನ ಒಬ್ಬ ಇದ್ದಾಗಲೂ ಅದು ಪುಣ್ಯದೇಶ. ಅಸಜ್ಜನ ಒಬ್ಬನಿದ್ದರೂ ಅದು ಪಾಪದೇಶ. ಅಂಗವಂಗಾದಿದೇಶಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಪುಣ್ಯದೇಶವಾಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಜ್ಜನರು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಇವು ಅಸಜ್ಜನರ ವಾಸದಿಂದ ಪಾಪದೇಶಗಳಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕರು ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ, ಹಸುಗಳು ಮೊದಲಾದ ಪವಿತ್ರದಾಯಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ದೇಶಾಚಾರಾದ್ಯಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತಗಳು ಖಿಲಾಧ್ಯುಷಿತತ್ವ, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಾ-ಚಾರಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅನಿಯಮ, ಶೂದ್ರ ಜನಾಕ್ರಾಂತತೆ, ಅಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಾವೃತತ್ವ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾವೃತತ್ವ ಇವೇ ಮೊದಲಾದುವು. ಎಲ್ಲಿ ವಂಗದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಹೋಗಲು ನಿಷೇಧವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದು, ವಾಸಿಸಲೂ ಬಾರದು (ಅಂದರೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ನಿಷಿದ್ಧ ಅಂಗಾದಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇ ಬೇಕಾದರೆ ಆಗ ನಿಷಿದ್ಧದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಪ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ). ಎಲ್ಲಿ ಅಯೋಗ್ಯ ಜನರು ವಾಸಿಸಿ ಭಾರತವನ್ನು ಅಪವಿತ್ರವನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಂಕಾದಿಗಳಿಂದ ಶೋಧಿಸಲು ಸಂಭವವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಗಮನಕ್ಕೆ ವಾಸಕ್ಕೆ ಅದು ಅರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ 'ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶೇ ಅಶುಚೌ ವಾಪಿ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗಮನಕ್ಕೆ, ಆಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಆಪತ್ತಿಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೂ ಗಮನವಾಸಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ.

ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ವಿದಳವ್ರತದಲ್ಲಿ ಹುಣಸೆಹಣ್ಣು ನಿಷೇಧಿಸಿದಾಗ ಆ ಕಾಲ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ನಿಮಿತ್ತ ಅಂದರೆ ವ್ರತಕಾಲವಿಲ್ಲದಾಗ ಹುಣಸೆಹಣ್ಣು ಹೇಗೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವೋ ಹಾಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇಶಗಳ ನಿಷೇಧ. ಏಕೆಂದರೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಷಿದ್ಧಭಾರತದ ಕೆಲದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಫಲಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವೂ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈರುಳ್ಳಿ ತಿನ್ನಬಾರದು 'ನ ಪಲಾಂಡುಂ ಭಕ್ಷಯೇತ್' ಎಂಬ ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತನಿಷೇಧ 'ಯಾವಾಗಲೂ ಈರುಳ್ಳಿ ತಿನ್ನಬಾರದು' ಎಂಬ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನಿಷೇಧದಂತೆ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಗಮನ. ಅಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಅಸಂಭಾವಿತ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಅಂಗವಂಗಕಲಿಂಗಾಶ್ಚ ಪರ್ವತಾಶ್ಚ ಖಶಾಂಸ್ತಥಾ ।
ಸಿಂಧುಸೌವೀರ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರಾನ್ ಪಾರದಾನಾಂಧ್ರಮಾಲವಾನ್
ವಿವಾಹನೇ ದ್ವಿಜೋ ನಿತ್ಯಮನಾಪದಿ ವಿವರ್ಜಯೇತ್
ಏತಾನಪ್ಯಾಪದಿ ಗೃಹೀ ಸಂಶ್ರಯೇದ್ವೃತ್ತಿಕರ್ಷಿತಃ ॥

ಅರ್ಥ :- ಅಂಗ, ವಂಗ, ಕಲಿಂಗ ಪರ್ವತ (ಕಾಶ್ಮೀರದ ಒಂದು ಏಕದೇಶ)ಖಶ ಸಿಂಧು ಸೌವೀರ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಪಾರದ ಆಂಧ್ರಮಾಲವಾದಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೇಬಾರದು ಆಪತ್ತಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ವಾಸಿಸಲೂಬಾರದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಪತ್ತು ಇದ್ದರೆ ಗೃಹಸ್ಥನಾದ ದ್ವಿಜನು ಈ ದೇಶಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದು ವಾಸಿಸಲೂ ಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಗೆ ಪ್ರಮಾಣಸಂಗ್ರಹವಿದೆ.

ದೇಶಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಾಹ್ಯ..ಅವಂತಯೋ (ಆನರ್ತಕಾ)ऽಂಗಮಗಧಾಃ ಸುರಾಷ್ಟ್ರಾ
ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಾಃ. ಉಪಾವೃತ್ ಸಿಂಧುಸೌವೀರಾಃ ಏತೇ ಸಂಕೀರ್ಣಯೋನಯಃ ॥

(ಬೋಧಾಯನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ ದ್ವಿತೀಯಕಾಂಡ 14ನೇ ಸೂತ್ರ)

ಗಮನಕ್ಕೆ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ದೇಶಗಳು : ಆರಟ್ಟಾನ್, ಕಾರಸ್ಕರಾನ್, ಪುಂಡ್ರಾನ್, ಸೌವೀರಾನ್, ವಂಗಾನ್, ಕಲಿಂಗಾನ್, ಪ್ರಾನೂನಾನ್ ಇತಿ ಚ ಗತ್ವಾ ಪುನಸ್ತೋಮೇನ ಯಜೇತ ಸರ್ವ-ಪೃಷ್ಠಯಾ ವಾ (15-2-ಬೋಧಾಯನ)

ಆದಿಪುರಾಣ-

ಆರಟ್ಟಾ ನಾಮ ತೇ ದೇಶಾಃ ನ ತೇಷ್ವಾರ್ಯೋऽನ್ವಹಂ ವಸೇತ್ ।

ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಸ ಕುರುತೇ ಪಾಪಂ ಯಃ ಕಲಿಂಗಾನ್ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ।
ಋಷಯೋ ನಿಷ್ಕೃತಿಂ ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಹುಃ ವೈಶ್ವಾನರಂ ಹವಿಃ ॥

ಅರ್ಥ :- ಆರಟ್ಟದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸವೂ ಇರಬಾರದು. ಕಲಿಂಗ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡಬಾರದು. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲ

ಅಂಗವಂಗಕಲಿಂಗೇಷು ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಮಗಧೇಷು ಚ ।
ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾಂ ವಿನಾ ಗಚ್ಛನ್ ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರಮರ್ಹತಿ ॥

ಅಂಗ ವಂಗಕಲಿಂಗಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಮಗಧ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಲಂಘನ ಮಾಡಬಾರದ ದೇಶ -

'ಆರ್ಯಾವರ್ತಮತಿಕ್ರಮ್ಯ ದ್ವಿಜೋ ವಾ ಯದಿ ವಾಽದ್ವಿಜಃ । ಕರ್ಮದಾಂ ಸಿಂಧುಪಾರಂ ಚ ಕರತೋಯಾಂ ನ ಲಂಘಯೇತ್ ॥' ಆರ್ಯಾವರ್ತದೇಶದಲ್ಲಿ(ಭಾರತದಲ್ಲಿ) ಹುಟ್ಟಿದ ದ್ವಿಜನು ಅದ್ವಿಜನು ಸಿಂಧುಪಾರವನ್ನು ಮತ್ತು ಕರತೋಯವನ್ನು ದಾಟಬಾರದು.

ಗಮನವಾಸಾದಿನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ -

ಕೀಕಟೇಷು ಗಯಾ ಪುಣ್ಯಾ ನದೀ ಪುಣ್ಯಾ ಪುನಃ ಪುನಃ ।
ಚ್ಯವನಸ್ಯಾಶ್ರಮಃ ಪುಣ್ಯಃ ಪುಣ್ಯಂ ರಾಜಗೃಹಂ ವನಮ್ ॥

ಕೀಕಟದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಯಾ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಗಂಗಾನದೀ ಸರ್ವತ್ರ ಪುಣ್ಯವೇ. ಚ್ಯವನಾಶ್ರಮ ಮತ್ತು ರಾಜಗೃಹ(ನಲಂದಾ)ಮತ್ತು ವನವು (ನೈಮಿಷಾರಣ್ಯದಂತೆ)ಪುಣ್ಯಸ್ಥಲ.

ಶ್ರಾದ್ಧಾನರ್ಹದೇಶಗಳು ವಾಯುಪುರಾಣೇ -

ತ್ರಿಶಂಖೋರ್ವರ್ಜಯೇದ್ದೇಶಂ ಸರ್ವಂ ದ್ವಾದಶಯೋಜನಮ್ ।
ಉತ್ತರೇಣ ಮಹಾನದ್ಯಾಃ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಚ ಕೀಕಟಾನ್ ।
ದೇಶಃ ತ್ರೈಶಂಖವೋ ನಾಮ ಶ್ರಾದ್ಧಕರ್ಮಣಿ ಗರ್ಹಿತಃ ॥

ಆಚಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದ ದೇಶಗಳು.-

ಕಾಂಚಿ ಕೋಸಲ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದೇಶಾಃ ಕರ್ಣಾಟಕಚ್ಛಜಾಃ ।
ಕಾವೇರೀ ಕೋಲ್ವಣೋದ್ಭೂತಾಃ ತೇ ಜನಾಃ ನಿಂದಿತಾಃ ಭೃಶಮ್ ॥

ಲಂಘನಮಾಡಬಾರದ ದೇಶಗಳು -

ನರ್ಮದಾಸಿಂಧುಕೌಶೀನಾಂ ಪಾರಂ ಪದ್ಮಸ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಮ್ ।
ಗತ್ವಾ ನರಕಮಾಪ್ನೋತಿ ತೀರ್ಥಕಾಲಾದಿಕಂ ವಸನ್ ॥

ನರ್ಮದಾ ಸಿಂಧು ಕೌಶೀ ನದಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರಕ್ಷೇತ್ರದ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗವನ್ನು ದಾಟಬಾರದು.

ವಿವಾಹ ಯಜ್ಞಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಷಿದ್ಧದೇಶಗಳು –

ಅಂಗವಂಗ ಕಲಿಂಗಾಂಧ್ರ ಮದ್ರಮಾಲವಿಕಾಸ್ತಥಾ ।
ನರ್ಮದಾದಕ್ಷಿಣೇ ಯಚ್ಚ ಸಿಂಧೋರುತ್ತರ ಏವ ಚ ।
ಪೌಂಡ್ರಶ್ಚೈವ ಸುರಾಷ್ಟ್ರಶ್ಚ ವೈಂಧ್ಯಮಾಗಧಕಾಃ ಖಶಾಃ ।
ನ ವಿವಾಹಾಂ ತಥಾ ಶ್ರಾದ್ಧಂ ಯಜ್ಞಂ ತೇಷು ಸಮಾಚರೇತ್ ।
ಪಾಪದೇಶಾಶ್ಚ ಯೇ ಕೇಚಿತ್ ವ್ಯಾಧ್ಯೈರಧ್ಯುಷಿತಾಃ ಜನೈಃ ।
ಗತ್ವಾ ದೇಶಾನಪುಣ್ಯಾನ್ ತು ಕೃಚ್ಛ್ರಂ ಪಾಪಂ ಸಮಶ್ನುತೇ ॥

ಅಂಗ, ವಂಗ, ಕಲಿಂಗ, ಆಂಧ್ರ, ಮದ್ರ, ಮಾಲವಿಕ, ನರ್ಮದಾದಕ್ಷಿಣ (ದಕ್ಷಿಣಾಪಥದ ಹತ್ತಿರ), ಸಿಂಧುವಿನ ಉತ್ತರ, ಪೌಂಡ್ರ, ಸುರಾಷ್ಟ್ರ, ವೈಂಧ್ಯ (ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ಏಕದೇಶ), ಮಗಧ, ಖಶ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಯಜ್ಞ ಶ್ರಾದ್ಧ, ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬಾರದು. ಇನ್ನು ವ್ಯಾಧಾದಿ ನೀಚಯೋನಿಗಳಿಂದ ವಾಸಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಪದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದರೂ ಮಾಹಾಪಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗವಿಲ್ಲದ ದೇಶಗಳು ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಚಂದ್ರಿಕಾಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಪದೇಶಗಳು ಎರಡುವಿಧ. 1. ಪಾಪಿಷ್ಠರು ಯೋಗ್ಯದೇಶಕ್ಕೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಇದ್ದಾಗಲೂ ಅದು ಅಗ್ರಾಹ್ಯ. 2. ಪಾಪಿಷ್ಠರದೇ ಆದ ಹೂಣಾದಿ ದೇಶಗಳು. ಇವೂ ವರ್ಜ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು (ಮ್ಲೇಚ್ಛರಿಂದ ಆಕ್ರಮಣ)ಕಾಶೀ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೂ ಆಗಬಹುದು. ಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲದ ಭಾರತಭಾಗವೂ ಆಗಬಹುದು. ಗಂಗಾನದಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರಾಜ್ಯ-ವಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬಹುದು. ಅದು ಬಹಳ ಪುಣ್ಯಕರದೇಶ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ –

ಶೂದ್ರರಾಜ್ಯೇಽಪಿ ನಿವಸೇತ್ ಯತ್ರ ಮಧ್ಯೇ ತು ಜಾಹ್ನವೀ ।
ಸೋಽಪಿ ಪುಣ್ಯತಮೋ ದೇಶಃಽನಾರ್ಯ್ಯೈರಪಿ ಸಮಾಶ್ರಿತಃ ॥

ಎಂದು. ಇನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಾದಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ವ್ಯಾಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ -

ದೇಶಾನ್ ಶೂದ್ರಜನಾಕ್ರಾಂತಾನ್ ಅಧಾರ್ಮಿಕಜನಾವೃತಾನ್ ।
ಮ್ಲೇಚ್ಛಾವೃತಾನ್ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ವರ್ಜಯೇದ್ಧಾರ್ಮಿಕೋ ದ್ವಿಜಃ ॥

ಶೂದ್ರಜನರು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಮ್ಲೇಚ್ಛರು ಆಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಅಧಾರ್ಮಿಕಜನರಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂದು. ಇಲ್ಲಿ (ಅಂದರೇ ಕ್ಷೇತ್ರವಲ್ಲದ ಶೂದ್ರಾದಿ ಜನಾಕ್ರಾಂತ)ಅಪವಾದವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವ –
ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶೇಽಶುಚೌ ವಾಽಪಿ ಚಕ್ರಾಂಕೋ ಯತ್ರ ತಿಷ್ಠತಿ ।
ಯೋಜನಾನಿ ತಥಾ ತ್ರೀಣಿ ಮಮ ಕ್ಷೇತ್ರಂ ವಸುಂಧರೇ ॥
ಶಾಲಗ್ರಾಮೋದ್ಭವೋ ದೇವಃ ಶೈಲಂ ಚಕ್ರಾಂಕಮಂಡಿತಮ್ ।
ಯತ್ರಾಪಿ ನೀಯತೇ ತತ್ರ ವಾರಾಣಸ್ಯಾಃ ಶತಾಧಿಕಮ್ ॥ (107/108)

ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಸ್ವಾರಸಿಕಾರ್ಥವೇನೆಂದರೆ, ಮ್ಲೇಚ್ಛಾವೃತ ದೇಶವಾಗಲಿ ಇನ್ನು ಬೇರೆಕ್ರಮದಿಂದ ಅಶುಚಿ ದೇಶವಾಗಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಂಕವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೂರು ಯೋಜನ ವೈಷ್ಣವ ಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕುಚೋದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ''ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವಾದ ಜಪಾನ್ ಅಮೇರಿಕಾದಿ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಚಕ್ರಾಂಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ಹೋದರೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ'' ಎಂದು. ಇದು ಒಂದು ಕುಕಲ್ಪನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಭಾವ ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವನಿಶ್ಚಯಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸೌವೀರ, ಅಸಂಸ್ಕೃತ, ಈರಣ, ಕೀಕಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವ ಹೇಳಿ ಕೀಕಟಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಸಾರಮೃಗ-ವಾಸವಿದ್ದರೆ ಅಪವಾದ (ಅಂದರೆ ಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವ)ಹೇಳಿ ಅನಂತರ ಕೃಷ್ಣಸಾರವಿದ್ದರೂ ಖಲರಿದ್ದರೆ ಅಕರ್ಮಣ್ಯವೆಂದು ಖಲರಿದ್ದರೂ ವಿಷ್ಣುಲಿಂಗ (ಸಾಲಗ್ರಾಮಾದಿ)ಅಥವಾ ಸಾತ್ವಿಕರು ಇದ್ದರೆ ಅದು ಗ್ರಾಹ್ಯವೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಚಕ್ರಾಂಕವನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳವೂ ಕರ್ಮಣ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ ಕೀಕಟದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಪವಾದಹೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಸೌವೀರಾದಿಗಳಿಗೂ ಚಕ್ರಾಂಕದಿಂದ ಶುದ್ಧಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೀಕಟಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಿಹೇಳುವುದು ಮೌಢ್ಯವಾದೀತು. ಮತ್ತು ಕರ್ಮಣ್ಯಾಕರ್ಮಣ್ಯವಿಭಾಗ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಚಕ್ರಾಂಕಗಳ ಮಹಿಮೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವೇ ಹೊರತು ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಣ್ಯತ್ವ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ.

ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ ಯಥಾಶ್ರುತದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶಕ್ಕೂ ಚಕ್ರಾಂಕ ಒಯ್ದರೆ ಮೂರು ಯೋಜನ ಸ್ಥಳ ಕರ್ಮಣ್ಯವೇ ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸೋಣ ಆಗ ಅಶುಚಿಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಸ್ಮಶಾನ ಮತ್ತು ಶೌಚಕೂಪವೂ ಚಕ್ರಾಂಕದ ಮೂರು ಯೋಜನದಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲೂ ಪೂಜಾದಿಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬಹುದು ದೋಷವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಪತ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೇಧ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೇಧ್ಯತ್ವ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಹುದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ರಾಂಕ ಒಯ್ಯುವುದರಿಂದ ಬರುವ ಶುದ್ಧಿ ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಾರ್ಹತ್ವ ಸಾಧಕವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲ ಕಾರ್ಯಾರ್ಹತ್ವ ಹೇಳಬೇಕು. ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೂ ಅಶುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಶುಚಿಪದದಿಂದಲೇ

ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಬರುತ್ತಿರಲು ಮ್ಲೇಚ್ಛಪದವು ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಅಶುಚಿಯಲ್ಲದ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಶುಚಿಪದ ವಿಶೇಷಣವಾದಾಗಲೂ ವ್ಯರ್ಥವೇ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶವು ಇಲ್ಲಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾಕ್ರಾಂತವಾದ್ದರಿಂದ ಗಮನವಾಸಗಳಿಗೆ ಅನರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವೇ ಸ್ವತಃ ಕರ್ಮಣ್ಯಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದು ಮ್ಲೇಚ್ಛಾವೃತವಾದರೆ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ವದೇಶತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶೇ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ . ಚಕ್ರಾಂಕ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳು ಇರುವಾಗ ಮ್ಲೇಚ್ಛಜನರು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರೂ ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶವು ಅಕರ್ಮಣ್ಯವು ವಾಸಾಯೋಗ್ಯವು ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ವರಸಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಶಿಷ್ಟರ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸಲು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅಶುಚಿಪದವಾದರೂ ಸ್ಮಶಾನಾದಿ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಅಶುದ್ಧಿ ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟರು ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ವಾಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಬರುವ ಪಿತೃಕರ್ಮ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಅನಿವಾರ್ಯಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಶುಚಿತ್ವವು ಪ್ರತಿ-ಬಂಧಕವಾಗದಿರಲಿ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ 'ಅಶುಚೌ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಚಕ್ರಾಂಕ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಸಮೇತವಾಗಿ ಇಂಥಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಪಿತೃಕರ್ಮಾದಿ ಭಗವತ್ಪೂಜೆಗೆ ಈ ಸ್ಥಳವು ಅರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೆ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಯತ್ರಾಪಿ ನೀಯತೇ ತತ್ರ ವಾರಾಣಸ್ಯಾಃ ಶತಾಧಿಕಮ್ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥ- ಈ ಚಕ್ರಾಂಕವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಒಯ್ದರೂ ಅದು ಕಾಶಿಗಿಂತ ನೂರುಪಟ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾಶ್ರುತವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅಯೋಗ್ಯರಮನೆಗೆ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಚಕ್ರಾಂಕ ಒಯ್ದರೆ ಅವು ಕಾಶಿ-ಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಶೀಮರಣಕ್ಕಿಂತ ವಿದೇಶಮರಣಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಶಿಷ್ಟಾನುಷ್ಠಾನ ಮೂಢತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಧಿನಿಷೇಧಪರವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಾಲಗ್ರಾಮವಿಲ್ಲದ ದೇಶೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದ ಇರುವಿಕೆ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರಲು ಮಹಾಪ್ರಬಂಧರಚನೆ ಋಷಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಅನುಪಪನ್ನವಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ಪರ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಶಂಸೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿ-ವಿಶೇಷವಿಷಯವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಶಂಸಾಪರವಾಗಿ ಇರುವ ಅರ್ಥವಾದಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೇಳಬಾರದು, ಕಿಂತು ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ವಿಧಿಪ್ರಶಂಸಾ ಉಭಯದಲ್ಲಿ .

ಅಥ ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನವಿಚಾರಃ

ಯದ್ಯಪಿ ಭಾರತವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ದೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಕರ್ಮಣ್ಯದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಹೋಗುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಗಮನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸುವುದು ಅನವಶ್ಯಕ. ಆದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿಷೇಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಿದವರು ಹೆಚ್ಚು ದೋಷಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪತನೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೋಧಾಯನಧರ್ಮಸ್ಮೃತಿ - ಅಥ ಪತನೀಯಾನಿ - (2 ಖಂಡ, ಸೂತ್ರ - 1)

1. ಸಮುದ್ರಸಂಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವನ್ಯಾಪಹರಣಂ ಭೂಮ್ಯನೃತಂ, ಸರ್ವಾಪಣ್ಯೈಃ (ಸರ್ವಪಣ್ಯೈಃ) ವ್ಯವಹರಣಂ, ಶೂದ್ರಸೇವನಮ್, ಶೂದ್ರಾಭಿಜನನಮ್, ತದಪತ್ಯತ್ವಮ್ ಚ ॥

1. ಸಮುದ್ರಸಂಯಾನ, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವನ್ಯಾಸಾಪಹರಣ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಪತನೀಯವೆಂದರ್ಥ. ಇದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದಸ್ವಾಮಿ ವಿರಚಿತ ವಿವರಣದಲ್ಲಿ 'ಪತನೀಯಾನಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪತನಾರ್ಹವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಮಹಾಪಾತಕಗಳಿಗಿಂತ ಅಂದರೆ ಗೋಹತ್ಯಾ, ಸ್ವರ್ಣಸ್ಥೇಯ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಪಾತಕಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪಕಡಿಮೆ ಪಾತಕಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವ ಉಪಪಾತಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚುಪಾತಕಗಳು ಎಂದಿದೆ.

ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಸಂಯಾನಂ = ಸಮುದ್ರಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಯಾನ, ಪ್ರಯಾಣವೇ ಸಮುದ್ರಯಾನಮ್. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಈ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ದಾಟಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಾಗಲೀ ಸಮುದ್ರದ ಕೆಳಗಾಗಲೀ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಬಾರದು. ಕೆಲವರು ಇಲ್ಲಿ ನೌಕೆಯಿಂದ (ದೋಣಿಯಿಂದ) ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಬೇರೆ ಉಪಾಯದಿಂದ (ವಿಮಾನ) ಮಾಡಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೆ 'ನ ಸುರಾಂ ಪಿಬೇತ್' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವು ಕೇವಲ 'ಮದ್ಯಪಾನ' ನಿಷೇಧಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸುರಾವನ್ನು ಅನ್ನದಜೊತೆಗೆ ಕಲಿಸಿ ಹುಳಿಯನ್ನದಂತೆ ಸುರಾನ್ನವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪೇನಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸುರಾ 'ಪಾನ'ಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧವಲ್ಲವೇ! ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಏನು ಉತ್ತರವೋ, ಅದೇ ಉತ್ತರ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಬೇರೆ ಉಪಾಯದಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸುರಾಪಾನವಿಷಯದಲ್ಲೂ, ಸುರಾಪಾನವೆಂದರೆ ಸುರಾವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲಾಗಲೀ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅದು ಸುರಾಪಾನವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೇ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಯಾವುದೋ 'ಒಂದು' ಉಪಾಯದಿಂದ ಸಂಯಾನವನ್ನು

ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಉಪಾಯದಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಸಮುದ್ರಯಾನವೆನಿಸಿ ಪಾತಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಕವೇ ಆಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ,

ಸಮುದ್ರಯಾನಗಮನಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ನ ಶಸ್ಯತೇ ।
ಸಂಭವೇದ್ಯದಿ ಮೋಹೇನ ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರಮರ್ಹತಿ । (ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ)

ಸಮುದ್ರಯಾನಗಮನಂ = ಇಲ್ಲಿ ಯಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರದಾಟುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಾಹನವೆಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಗಮನಪದ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಾನಶಬ್ದಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಗಮನಶಬ್ದಾರ್ಥ ಒಂದೇ ಆದಾಗ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ!

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ:- ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವುದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪದೋಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಿಗಳಿಗೆ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅವರಿಗೆ ಉಪನಯನಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಆಗುತ್ತದೆ.ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಗಮನ ಮಾಡುವುದು ಪಾಪವು ಪಾತಿತ್ಯಸಂಪಾದಕವೂ ಆಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ,

ಆಗಾರದಾಹೀ ಗರದಃ ಕುಂಡಾಶೀ ಸೋಮವಿಕ್ರಯೀ ।
ಸಮುದ್ರಯಾಯೀ ವಾಂತಾಶೀ ತೈಲಿಕಃ ಕೂಟಕಾರಕಃ ॥
ಏತಾನ್ ವಿಗರ್ಹಿತಾಚಾರಾನ್ ಅಪಾಂಕ್ತೇಯಾನ್ ದ್ವಿಜಾಧಮಾನ್ ।
ದ್ವಿಜಾತಿಪ್ರವರೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಉಭಯತ್ರ ವಿವರ್ಜಯೇತ್ ॥

ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಿಗಳು, ನಿಂದಿತಾಚಾರಿಗಳು, ಅಪಾಂಕ್ತೇಯರು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಆಗಾರದಾಹೀ = ಮನೆಸುಡುವವನು, ಗರದಃ = ವಿಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪರರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು, ಕುಂಡಾಶೀ = ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆ ನಡೆಸುವವರು, ಸೋಮವಿಕ್ರಯೀ = ಸಾರಾಯಿಮಾರುವವನು, ವಾಂತಾಶೀ = ವಾಂತಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುವವನು, ತೈಲಕಃ = ಎಳ್ಳಿನಿಂದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾರುವವನು (ಗಾಣಿಗ), ಕೂಟಕಾರಕಃ = ವಂಚನೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವನಮಾಡುವವನು. ಇವುಗಳು ನಿಷಿದ್ಧ. ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ನಿಂದಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. [1]ಅಪಾಂಕ್ತೇಯರು ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪಾಪಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದ್ದರೂ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ನಿಷಿದ್ಧವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತು ಹಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ –

ಸಮುದ್ರಯಾಯೀ ಕೃತಹಾ ರಥ್ಯಾ ಸಮಯ ಭೇದಕಃ ।

---

೧. ಅಪಾಂಕ್ತೇಯರು = ಒಂದೇ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನರ್ಹರು

ವೇದನಿಂದಾರತಶ್ಚೈವ ದೇವನಿಂದಾರತಃ ತಥಾ ।
ದ್ವಿಜನಿಂದಾರತಶ್ಚೈವ ತೇ ವರ್ಜ್ಯಾ ಶ್ರಾದ್ಧಕರ್ಮಣಿ । ಉಶನಸಸ್ಮೃತಿ 4.33.34

ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿದವರು, ಕೃತಘ್ನನು, ರಥಿಕನು, ಗುಟ್ಟನ್ನು ರಟ್ಟುಮಾಡುವವನು, ವೇದನಿಂದೆ ಮಾಡುವವನು ದೇವನಿಂದೆ ಮಾಡುವವನು, ದ್ವಿಜನಿಂದೆ ಮಾಡುವವನು, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪಾಪಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರಾದ್ಧ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವರ್ಜ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಸಕೃತ್ಸಮುದ್ರಯಾನೇ ಹಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮ್ ಉದಾಹೃತಮ್ ।
ಬಹುಕಾಲಾಧ್ಯಸನೇ ತು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಚ ನೈವ ಹಿ । – ಅನೌಮೀ

ಒಂದು ಸಲ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಉಂಟೇನೋ ಆದರೆ ಬಹಳಸಲ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂದಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಪಾಪವೆಂದಾಯಿತು. ಬೃಹನ್ನಾರದೀಯದಲ್ಲಿ –

ಇಮಾನ್ ಧರ್ಮಾನ್ ಕಲಿಯುಗೇ ವರ್ಜ್ಯಾನಾಹುರ್ಮನೀಷಿಣಃ ।
ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಾಸ್ವೀಕಾರಃ ಕಮಂಡಲುವಿದಾರಣಮ್ ॥

ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಕಮಂಡಲುವನ್ನು ವಿದಾರಣೆಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ಮುನಿವರೇಣ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದ್ವಿಜಸ್ಯಾಬ್ಧೌ ತು ನೌಯಾತುಃ ಶೋಧಿತಸ್ಯಾಪಿ ಸಂಗ್ರಹಃ (ಕಲಿವರ್ಜ್ಯಪ್ರಕರಣ)

ದ್ವಿಜನು ನಾವಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ –

ಕಲೌ ತು ಪಾಪಬಾಹುಲ್ಯಾತ್ ವರ್ಜನೀಯಾನಿ ಮಾನವೈಃ ।
ವಿಧವಾಪುನರುದ್ವಾಹಃ ನೌಯಾತ್ರಾ ತು ಸಮುದ್ರತಃ ॥

ವಿಧವೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನಾವಾದಿಗಳಿಂದ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವುದು ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪಾಪಬಾಹುಲ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಮಾಡಬಾರದು.

ವಿಪ್ರಾದಿಷು ಅಸವರ್ಣಜೋದ್ವಹಮಥೋ ವಿಪ್ರಾದಿನೌಸಂಸ್ಥಿತಿಮ್ । – ಕಾಲನಿರ್ಣಯೇ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳು, ಅಸವರ್ಣರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಗಮನಕ್ಕಾಗಿ ನೌ = ದೋಣಿಯನ್ನು ಏರುವುದು ಇವು ಪಾಪಾವಹವಾಗಿವೆ.

ದ್ವಿಜಸ್ಯಾಬ್ಧೌ ತು ನಿರ್ಯಾಣಂ - ದ್ವಿಜನು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಮಹಾಪಾಪಕರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ವಿಲಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬಾರದೇ ಹೊರತು ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ದೋಷವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವೆಂದರೆ "ಸಮುದ್ರಯಾನದ ನಿಷೇಧವು ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತವಾಗಿದೆ, ಅನಭ್ಯನುಜ್ಞಾತವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ವಿಲಾಸಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೀಜ(ಪ್ರಮಾಣ)ವೂ ಇಲ್ಲ".

ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ = ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಡದೇ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧೀತವಾದದ್ದೇ ಅನಾರಭ್ಯಾಧೀತ. ಅನಭ್ಯನುಜ್ಞಾತ = ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾತವಾಗದೇ ಇರುವುದೇ ಅನಭ್ಯನುಜ್ಞಾತ.

ಸಮುದ್ರಯಾನದ ನಿಷೇಧವು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಡದೇ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧೀತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷೇಧವು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೋಗಬಹುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತೋ ಏನೋ. ಆದರೆ ಆ ತರಹದ ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿಲಾಸಾದ್ಯರ್ಥ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಲು ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಿದ್ದಾಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಲಾಸಾದ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು. ಉತ್ತಮೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದರೆ ವಿಲಾಸಾದ್ಯರ್ಥ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಉತ್ತಮೋದ್ದೇಶದಿಂದ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟತ್ವೇನ ಪ್ರಮಿತರು ಪ್ರಾಚೀನರಾದ ಯಾರೂ ಉತ್ತಮೋದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಗ್ರಹಣವೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಅಪವಾದಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಯದ್ಯಪಿ ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ನಿಬಂಧಕಾರರು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದರೂ ಅದು ದ್ರವ್ಯಾದಿಲಾಲಸೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅಪಕ್ವನಿರ್ಣಯವೆಂದು ಅದನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ನಿಷಿದ್ಧ ಮತ್ತು ಪಾತಿತ್ಯ ಸಂಪಾದಕವೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಅಂಶವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸೋಣ.

ಮಾಸಂ ಕಾರಾಗೃಹೇ ವಾಸಃ ನೌಭಿರ್ಯಾತ್ರಾ ದಿನತ್ರಯಮ್ ।
ಮ್ಲೇಚ್ಛವಾಸಃ ತಥಾ ಪಕ್ಷಂ ಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ ಸ ತು ಪಾತಕೀ ॥ ಹೇಮಾದ್ರಿ ।

ಒಂದು ಮಾಸ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸಮಾಡುವುದು, ದೋಣಿಯೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮೂರುದಿನ ಪರ್ಯಂತಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವುದು ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷ (15ದಿವಸ) ವಿರುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಪತಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ನೌಭಿರ್ಯಾತ್ರಾ ದಿನತ್ರಯಮ್' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವರು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಿರತವಾಗಿ ಮೂರುದಿನ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದೋಣಿಯಿಂದ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಬಾರದೇ ಹೊರತು ಮೂರು ದಿನಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ . ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ. ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪತನೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದಿನತ್ರಯಾಧಿಕವಾದ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ಪಾಪಾಧಿಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ದಿನತ್ರಯಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ದಿನತ್ರಯಾಧಿಕ ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಪಾಪಾವಹವಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಮೂರುದಿನಾಧಿಕ ಸಮುದ್ರ-ಯಾನವು ನಿಷಿದ್ಧವೇ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗಂಗಾಸಾಗರಸಂಗಮದ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ನಿಷಿದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ 'ನೌಭಿರ್ಯಾತ್ರಾ ದಿನತ್ರಯಮ್' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ವಿಷಯವೇ ಅಲ್ಲ ನದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ದಿನತ್ರಯಾಧಿಕನೌಕಾಯಾನವೂ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನದಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಅದು ನಿಷಿದ್ಧವೇ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರಯಾನದ ತರಹ ನದೀಯಾನ ಸ್ವರೂಪತಃ ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವಿರತವಾದ ದಿನತ್ರಯಾಧಿಕವಾದ ನದೀಯಾನ ಮಾತ್ರವೇ ನಿಷಿದ್ಧ.

'ಮ್ಲೇಚ್ಛಾವಾಸಃ ತಥಾ ಪಕ್ಷಂ' ಇಲ್ಲಿ 'ಮ್ಲೇಚ್ಛಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಣ್ಯದೇಶದಲ್ಲಿ 15ದಿವಸಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಸಮಾಡಬಾರದು' ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮ್ಲೇಚ್ಛದೇಶ ಗಮನವೇ ಪಾತಿತ್ಯಸಂಪಾದಕವೆಂದಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿದ 15ನೇದಿವಸ ಪಾತಿತ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುವುದು ವ್ಯರ್ಥ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಾ ನಿಷೇಧವು ಕಲಿವರ್ಜ್ಯಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾತ್ರಾ ಮಾಡಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾಧಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಿಣೀಪತಿಯು ವಿದೇಶಗಮನವನ್ನು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಗರ್ಭಿಣೀಪತಿ ಮಾತ್ರ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನಾಗಲೀ, ವಿದೇಶಗಮನ-ವನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡಬಾರದು ಬೇರೆಯವರು ಮಾಡಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಸಮುದ್ರಯಾನ ಸಾಮಾನ್ಯವೇ ಪಾಪಾವಹವಾದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗರ್ಭಿಣೀಪತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಷೇಧವೆನ್ನುವುದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ 'ನಾನೃತಂ ವದೇತ್' =

ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಷೇಧ ಇರುವುದರಿಂದ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅನೃತವಚನ ನಿಷೇಧವು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಷೇಧವನ್ನು ಸಂಕೋಚಿಸುವು-ದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವ್ಯತಿರೇಕ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ, ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ನ ಕಲೌ ನಿರ್ಗುಣಭಾವನಾ ಸುಖಾಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನ ನಿಷಿದ್ಧವೆನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಗರ್ಭಿಣೀಪತಿಯರಲ್ಲದ ಕೃತಯುಗದ ಋಷಿಗಳು ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ತಿಳಿಸುವ ನಾರಾಯಣಸ್ಮೃತಿಯು ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೃತಾದೌ ತು ಮಹೀಪಾಲೋ ವೇನೋ ನಾಮ ನೃಪೋತ್ತಮಃ ।
ಶಶಾಸ ಪೃಥಿವೀಂ ಸರ್ವಾಂ ಸಕುಲಾದ್ರಿಮಹಾರ್ಣವಾಮ್ ।
ದುರಾತ್ಮಾ ಸ ತು ಕ್ರೌರ್ಯೇಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನನ್ವಶಾಸತ ।
ಯೂಯಮದ್ಯಪ್ರಭೃತಿ ವೈ ಸಮುದ್ರೇ ಯಾನಮಾರ್ಗತಃ ।
ದ್ವೀಪಾದ್ ದ್ವೀಪಾಂತರಂ ಗತ್ವಾ ಕುರುಧ್ವಂ ಸರ್ವವಿಕ್ರಯಮ್ ।
ವಿಧವಾಪುನರುದ್ವಾಹಂ ಯಥೇಚ್ಛಂ ನ ವಿಚಾರಣಾ ।
ಪಶುಭಕ್ಷಮಥಾತಿಥ್ಯವ್ಯಾಜೇನಾಚರಥ ದ್ವಿಜಾಃ ।
ಗೃಹೇ ಪಚಂತು ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಶೂದ್ರಾಃ ಶ್ರಾದ್ಧೇಽಪಿ ನಿತ್ಯಶಃ ।
ತೀರ್ಥಸೇವಾವ್ಯಾಜಮಾತ್ರಾತ್ ತ್ಯಜಧ್ವಂ ಶ್ರೌತಕರ್ಮ ಚ ।
ಯತಯಸ್ಸರ್ವವರ್ಣೇಷು ಭಿಕ್ಷಾಂ ಕುರ್ವಂತು ಕಾಮತಃ ।
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಶ್ಶೂದ್ರಗೇಹೇಷು ಭುಂಜಂತು ಚ ಯಥೇಚ್ಛಯಾ ।
ಕಾಲಾಸಹಿಷ್ಣವೋ ವೃದ್ಧಾಃ ಭೃಗುಪಾತಂ ಚರಂತು ಭೋಃ ।
ಯೋ ಮಚ್ಛಾಸನಮತ್ಯುಗ್ರಮನ್ಯಥಾ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛತಿ ।
ಅಸಿನಾ ತೀಕ್ಷ್ಣಧಾರೇಣ ವಧ್ಯ ಏವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ಇತಿ ವೇನವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪರ್ಯತಪ್ಯಂತ ಪೀಡಿತಾಃ । 13
ಶಪ್ತೋ ಯದಿ ಭವೇದೇಷಃ ರಾಜ್ಯಂ ಭೂಯಾದನಾಯಕಮ್ ।
ಅಶಪ್ತಶ್ಚೇದ್ಭವೇತ್ಪೀಡಾ ಕಥಂ ಕಾರ್ಯಮಿತಃ ಪರಮ್ ।
ಇತಿ ಚಿಂತ್ಯ ಮಹಾತ್ಮಾನಃ ಸಂಘೀಭೂಯ ಸಭಾಂತರೇ ।
ವೇನಂ ಮಹೀಪತಿಂ ಬ್ರೂಯುಃ ವಿಪ್ರಾಃ ಪ್ರಾಣಪರೀಪ್ಸವಃ ।
ಭೋ ಭೋ ವೇನ ಮಹೀಪಾಲ ಕಿಮರ್ಥಂ ನಃ ಪ್ರಬಾಧಸೇ ।
ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯಾನಿಮಾನ್ ಕೃತ್ವಾನ್ಮಹರ್ಷಿಕಥಿತಾನ್ ಪ್ರಭೋ ।

ನಿಪಾತಯಸಿ ನೋ ಘೋರೇ ನಿರಯೇ ಕಿಂ ಫಲಂ ತವ ।
ಋಷಿಭಾಷಿತಮೇವಾದ್ಯ ಕರಿಷ್ಯಾಮೋ ಮಹೀಪತೇ ।
ನಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚಿತ್ ಕರಿಷ್ಯಾಮಃ ಪ್ರಾಣೈಃ ಕಂಠಗತೈರಪಿ ।
ಏತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾಽಥ ಭೂಪಾಲೋ ವೇನಃ ಕ್ರೋಧಪರಿಪ್ಲುತಃ ।
ಅಷ್ಟಾದಶಸಹಸ್ರಂ ತು ಋಷೀನಾನಾಯ್ಯ ಸತ್ವರಮ್ ।
ಸ್ತಂಭೇಷು ಪಂಕ್ತಿಶೋ ಬದ್ಧ್ವಾ ಕಶೈರಭ್ಯಹನತ್ಸ್ವಯಮ್ ।
ತೇನ ಸಂಪೀಡ್ಯಮಾನಾಸ್ತೇ ಘೋಷಯಾಂಚಕ್ರಿರೇ ನೃಪಮ್ ।
ಭೋ ಭೋ ರಾಜನ್ ಮಹೀಪಾಲ ಕಿಮರ್ಥಂ ನಃ ಪ್ರಬಾಧಸೇ ।

ವೇನ ಉವಾಚ

ಅಮನೋರಂಜಕಾನ್ಯದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ರಚಿತಾನಿ ಹಿ ।
ರಂಜಕಾನ್ಯೇವ ಸರ್ವೇಷು ವದಧ್ವಂ ತತ್ಪ್ರಿಯಂ ಮಮ ।
ನಾನಾದೇಶೇಷು ವಿಪ್ರಾದ್ಯಾಃ ನೌಯಾನಾತ್ ಪ್ರಚರಂತ್ವಿತಿ ಭೋಃ ।
ವಿಧವಾ ಪುನರುದ್ವಾಹಂ ಚರಂತು ಪೃಥಿವೀತಲೇ ।
ಪ್ರಚರಂತು ಪಶೋರ್ಹಿಂಸಾಂ ಮಧುಪರ್ಕೇ ದ್ವಿಜಾತಯಃ ।
ಶೂದ್ರಗೇಹೇಷು ಭುಂಜಂತು ದ್ವಿಜಗೇಹೇ ಪಚಂತು ತೇ ।
ಭಿದಾವತ್ಸರ್ವವರ್ಣೇಷು ಭೈಕ್ಷಾಚರ್ಯಂ ಚರಂತು ಚ ।
ದೀರ್ಘಕಾಲಾಸಹಾ ವೃದ್ಧಾ ಚರಂತು ಭೃಗುಪಾತನಮ್ ।
ಕಾಮಮಗ್ನೀನ್ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ತೀರ್ಥಸೇವಾಂ ಚರಂತು ಚ ।
ಇತ್ಯಾಕರ್ಣ್ಯ ಚ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ವೇಪಮಾನಾಃ ಮಹರ್ಷಯಃ ।
ನೌಯಾತ್ರಾದ್ಯಂ ತ್ವಷ್ಟಕರ್ಮ ಹ್ಯನುಜಾನಂತಿ ದುಃಖಿತಾಃ ।
ತತೋ ವಿಸೃಜ್ಯ ಭೂಪಾಲೋ ಮಹರ್ಷೀನಮಿತೌಜಸಃ ।
ಶಶಾಸ ಪೂರ್ವವತ್ ಪೃಥ್ವೀಂ ಪರಿಪೂರ್ಣಮನೋರಥಃ ।
ತತಃಪ್ರಭೃತಿ ವಿಪ್ರಾದ್ಯಾಃ ನೌಯಾತ್ರಾದ್ಯಷ್ಟಕರ್ಮಣಿ ।
ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಋಷಿವಾಕ್ಯೇನ ಧರ್ಮಬುದ್ಧ್ಯಾ ಚ ಮೋಹಿತಾಃ ।
ಯುಗತ್ರಯೇಷು ಯಾತೇಷು ತತಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕಲೌ ಯುಗೇ ।
ಬದರೀವನಮಾಸಾದ್ಯ ಸಂಘೀಭೂಯ ಮಹರ್ಷಯಃ ।
ವಿಚಿನ್ತ್ಯ ವಿಧಿಯೋಗೇನ ಕೃತ್ಯಾನ್ಯೇತಾನ್ಯವಾರಯನ್।
ತಸ್ಮಾತ್ ಕಲೌ ತ್ವಿಮಾನ್ ಧರ್ಮಾನ್ ವರ್ಜ್ಯಾನಾಹುರ್ಮಹರ್ಷಯಃ ।
ಕಲೌ ಯುಗೇ ತು ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ನೌಯಾತ್ರಾದಿ ಕರೋತಿ ಯಃ ।

ಪತಿತ್ವಾ ನಿರಯೇ ಘೋರೇ ದುಃಖಮೇತಿ ಮಹತ್ತರಮ್ ।
ತಸ್ಮಾದಿಮಾನ್ ಕಲೌ ಧರ್ಮಾನ್ ವರ್ಜ್ಯಾನಾಹುರ್ಮಹರ್ಷಯಃ । 31 ।
ಇಮಾನ್ ಕೃತ್ವಾ ಕಲಿಯುಗೇ ನಿಷ್ಕೃತಿರ್ನ ವಿಧೀಯತೇ ।
ಯದಿ ನಿಷ್ಕೃತಿಮಾಪನ್ನಃ ಸೇತುಸ್ನಾನಾದಿನಾ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ತಥಾಽಪಿ ನ ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯಃ ಪಾಪಬಾಹುಲ್ಯಕಂ ಯತಃ ।
ಕಿಮನ್ಯತ್ ಶ್ರೋತುಕಾಮೋಽಸಿ ನೌಯಾತ್ರಾದ್ಯಷ್ಟಕರ್ಮಣಿ ॥ 33 ॥

ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ – ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಕಲಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ದುರಾತ್ಮನಾದ ವೇನ ಮಹಾರಾಜನು ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಹೀಗೊಂದು ಆದೇಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ಹೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ! ನೀವು ಇಂದಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಮೂಲಕ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾರಬಾರದ್ದನ್ನು ಮಾರಿರಿ. ಯೋಚನೆ ಮಾಡದೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ವಿಧವೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಮದುವೆಯಾಗಿರಿ. ಪಶುಭಕ್ಷಣವನ್ನು ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರು ಅಡುಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ ಶೂದ್ರರೇ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾ ಎಂಬುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೌತಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಡಿ. ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಸರ್ವವರ್ಣದವರಲ್ಲೂ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಲಿ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶೂದ್ರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭುಂಜಿಸಲಿ, ವೃದ್ಧರು ಭೃಗುಪಾತ (ಗಾಯತ್ರೀ ಜಪತ್ಯಾಗ)ವನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ಯಾರು ನನ್ನ ಈ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನನ್ನ ಖಡ್ಗಗಳಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾದ ವೇನರಾಜನ ಮಾತಿನಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ದುಃಖಿಸಿದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿದರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾವು ವೇನನಿಗೆ ಶಾಪ ನೀಡಿದರೆ ರಾಜ್ಯವು ರಾಜರಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಪವನ್ನು ನೀಡದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವೇನನಿಗೆ ಹೀಗೆಂದರು.

ಹೇ ರಾಜನೇ ! ನಮ್ಮನ್ನು ಏಕೆ ದುಃಖಪಡಿಸುತ್ತೀಯ. ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಿದರೆ ಘೋರ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಿನಗೇನು ಫಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುನಿವರೇಣ್ಯರು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ನಾವು ಶೌಚಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಣಹೋದರೂ ಸರಿಯೇ ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೃದ್ಧನಾದ ವೇನನು 18,000 ಋಷಿಗಳನ್ನು ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಛಾವಟಿಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಹಿಂಸಿಸಿದನು. ಆಗ ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳು ಆಕ್ರಂದಿಸಿದರು. ಆಗ ವೇನನು ಹೀಗೆಂದನು. ಮುನಿವರೇಣ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ನೀವು ನನಗೆ ಯಾವುದು

ಇಷ್ಟವೋ ಅಂತಹ ಮನೋರಂಜಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ. ನಾನಾ ದುಷ್ಟದೇಶಗಳಿಗೆ ನೌಕಾಯಾನದ ಮೂಲಕ ಸಂಚರಿಸಿರಿ. ವಿಧವೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಮದುವೆಯಾಗಿರಿ. ಮಧುಪರ್ಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಹಿಂಸೆಯಾಗಲಿ. ಶೂದ್ರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭೋಜನಮಾಡಲಿ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರು ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲಿ. ಸರ್ವವರ್ಣದವರೂ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ಮಾಡಲಿ. ವೃದ್ಧರು ಭೃಗುಪಾತ (ಗಾಯತ್ರೀಜಪತ್ಯಾಗ)ವನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ವೃಥಾ ಸಂಚರಿಸಿರಿ. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ದುಃಖಿತರಾದಂತಹ ಋಷಿಗಳು ನೌಕಾಯಾತ್ರಾದಿ ಅಷ್ಟಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ರಾಜನಾದ ವೇನನು ಪೂರ್ವದಂತೆ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದನು. ಅವತ್ತಿನಿಂದ ಯುಗತ್ರಯಕಾಲ ಪರ್ಯಂತ ನೌಕಾಯಾತ್ರಾದಿ ಅಷ್ಟಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುಗ ಬಂದಾಗ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಬದರೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಕ್ರಮದಿಂದ ನೌಕಾಯಾನಾದ್ಯಷ್ಟಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆದರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ನೌಕಾಯಾನಾದ್ಯಷ್ಟ-ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಇದನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಪತಿತರಾಗಿ ಘೋರ ನರಕದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ನೌಕಾಯಾನಾದ್ಯಷ್ಟಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸೇತುಸ್ನಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಹೊಂದಿದರೂ ಪಾಪಬಾಹುಲ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಯಾರಿಂದಲೂ ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನಾದಿ ವಿಷಯ ಗರ್ಭಿಣೀಪತಿಗಾಗಲೀ ಕಲಿಯುಗ ಮಾತ್ರವಿಷಯಕವಲ್ಲ.

ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ –

ತುಗ್ರೋ ಭುಜ್ಯುಮಶ್ವಿನಾ ಉದಮೇಘೇರಯಿನ ಕಶ್ಚಿನ್ಮಮೃವಾಂ ಅವಾಹಾಃ ತಮೂಹತುಃ ನೌಭಿರಾತ್ಮನ್ವತೀಭಿರಂತರಿಕ್ಷ ಪ್ರುಂಭಿರಪಾದುಕಾಭಿಃ ಇತಿ ।

ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾಪರಾ ಇಮಾ ಋಚಃ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯೇ ।

ಅರ್ಥ :- ತುಗ್ರನೆಂಬುವನು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯನು. ರಾಜರ್ಷಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನು ದ್ವೀಪಾಂತರದಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲು ತನ್ನ ಸೇನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ದೋಣಿಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಭುಜ್ಯುವನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು. ಆ ದೋಣಿಯು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಹೋದಮೇಲೆ ಮುರಿಯಿತು. ಆಗ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಭುಜ್ಯುವು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದನು. ಸ್ತುತರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇನೆಯಿಂದ ಸಹಿತನಾದ ಭುಜ್ಯುವನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂರುದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ತಂದೆ ತುಗ್ರನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅಂದಮೇಲೆ ರಾಜರ್ಷಿಯಾದ ಭುಜ್ಯು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕರು ಸಹ ಸಮುದ್ರ-ನೌಕಾಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಸಮುದ್ರಯಾನಸಾಮಾನ್ಯವೇ ನಿಷಿದ್ಧವಾದರೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಅನುಗ್ರಹ ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ?

ಮತ್ತು ವಸಿಷ್ಠ, ಕಶ್ಯಪ, ಕಣ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ಹಾಗೇ ಪಾಂಡವರು ಕೂಡ ಸಮುದ್ರಯಾನ, ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ಸಭಾಪರ್ವದಲ್ಲಿದೆ.

ಶಾಕಲದ್ವೀಪವಾಸಶ್ಚ ಸಪ್ತದ್ವೀಪೇಷು ಯೇ ನೃಪಾಃ ।
ಸತಾನಪಿ ಮಹೇಶ್ವಾಸಾನ್ ವಿಜಿಗ್ಯೇ ಭರತರ್ಷಭಃ ।
ಸಕಿರಾತೈಶ್ಚ ಚೀನೈಶ್ಚ ವೃತಃ ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಯೋತಿಷೋऽಭವತ್ ।

ಇತಿ ಅಯಂ ಅರ್ಜುನವಿಜಯಃ

ಸಿಂಹಾನಾಮಧಿಪಂ ಚೈವಂ ಯೇ ಚ ಸಾಗರವಾಸಿನಃ ।
ಸರ್ವಾನ್ ಮ್ಲೇಂಛಗಣಾಂಶ್ಚೈವ ವಿಜಿಗ್ಯೇ ಭರತರ್ಷಭ ॥

ಇತಿ ಅಯಂ ಭೀಮಸೇನವಿಜಯಃ

ತತಃ ಸಾಗರಕುಕ್ಷಿಸ್ಥಾನ್ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾನ್ ಪರಮದಾರುಣಾನ್ ।
ಪಪ್ಲವಾನ್ ಬರ್ಬರಾನ್ ಕಿರಾತಾನ್ ಯವನಾನ್ ಸ್ಮೃತಾನ್ ಇತಿ ॥

ಅಯಂ ನಕುಲವಿಜಯಃ ।

ಶಾಕಲದ್ವೀಪ ರಾಜರನ್ನು ಸಪ್ತದ್ವೀಪರಾಜರನ್ನು ಕಿರಾತರನ್ನು, ಚೀನರನ್ನು ಅರ್ಜುನನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದನು ಎಂದು ವೈಶಂಪಾಯರು ಭರತರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ಎಲ್ಲಾ ಮ್ಲೇಚ್ಛಗಣಗಳನ್ನು ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಗೆದ್ದರು.

ಸಾಗರಕುಕ್ಷಿಸ್ಥರಾದ ಮಹಾಕ್ರೂರಿಗಳಾದ ಮ್ಲೇಚ್ಛರನ್ನು ಪಪ್ಲವರನ್ನು, ಬರ್ಬರರನ್ನು, ಕಿರಾತರನ್ನು, ಯವನರನ್ನು, ಶಕರನ್ನು ನಕುಲನು ಗೆದ್ದನು.

ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಹದೇವನ ದಿಗ್ವಿಜಯವೂ ಕೂಡ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ, ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟದೆ ಆ ಸಾಗರದ ಮಧ್ಯ ಇರುವ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ . ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿಷಿದ್ಧವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ?

ಪಾತಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಯ್ಯಾನವನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ಮಹಾಪಾತಕಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಉಪಪಾತಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಿಂಚಿದಧಿಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಮೀರಿದವರಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ಯಾವುದೋ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಮುದ್ರ ಯಾನವನ್ನು

ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಮಾತ್ರದಿಂದ ಈ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಗಿ ದೊರಕಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಮಹನೀಯರದ್ದಾಗಿದೆ. ಅವರು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೋಷ ಅವರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಲೌಹಿತ್ಯದೇಶಪರ್ಯಂತ ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ದೂತರಿಂದ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದರೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಭೀಮಸೇನದೇವರು ಸಮುದ್ರಯಾನವನ್ನು ಮಾಡದೆ ದಿಗ್ವಿಜಯ-ಮಾಡಿದರೆಂತಾಗಲಿ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ತೇಜಸ್ವಿಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಲೋಕನ್ಯಾಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅಧರ್ಮವೆಂದು ತೋರುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂತಾಗಲೀ ... ಹೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಮಗೆ ಅನುಸರಣೀಯವಲ್ಲ. ಇದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿತನು ಶುಕರನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜೋವಾಚ -

ಸಂಸ್ಥಾಪನಾಯ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಪ್ರಶಮಾಯೇತರಸ್ಯ ಚ ।
ಅವತೀರ್ಣೋ ಹಿ ಭಗವಾನ್ ಅಂಶೇನ ಜಗದೀಶ್ವರಃ ।
ಸ ಕಥಂ ಧರ್ಮಸೇತೂನಾಂ ವಕ್ತಾ ಕರ್ತಾಭಿರಕ್ಷಿತಾ ।
ಪ್ರತೀಪಮಾಚರತ್ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪರದಾರಾಭಿಮರ್ಷಣಮ್ ।
ಆತ್ಮಾರಾಮೋ ಯದುಪತಿಃ ಕೃತವಾನ್ ವೈ ಜುಗುಪ್ಸಿತಮ್ ।
ಕಿಮಭಿಪ್ರಾಯ ಏತಂ ನಃ ಸಂಶಯಂ ಛಿಂಧಿ ಸುವ್ರತ ।

ಶ್ರೀಶುಕೋವಾಚ -

ಧರ್ಮವ್ಯತಿಕ್ರಮೋ ದೃಷ್ಟಃ ಈಶ್ವರಾಣಾಂ ಚ ಸಾಹಸಮ್ ।
ತೇಜೀಯಸಾಂ ನ ದೋಷಾಯ ವಹ್ನೇಃ ಸರ್ವಭುಜೋ ಯಥಾ ।
ನೈತತ್ ಸಮಾಚರೇಜ್ಜಾತು ಮನಸಾಽಪಿ ಹ್ಯನೀಶ್ವರಃ ।
ನಶ್ಯತ್ಯಾಶ್ವಾಚರನ್ ಮೌಢ್ಯಾತ್ ಯಥಾ ರುದ್ರೋಽಪಿಬದ್ವಿಷಮ್ ।
ಈಶ್ವರಾಣಾಂ ವಚಃ ಸತ್ಯಂ ತಥೈವಾಚರಿತಮ್ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ತೇಷಾಂ ಯತ್ಸ್ವವತೋ ಯುಕ್ತಂ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ ನೈತದಾಚರೇತ್ ।
ಕುಶಲಾಚರಿತಾನೇಷಾಮಿಹ ಚಾರ್ಥೋ ನ ವಿದ್ಯತೇ ।
ವಿಪರ್ಯಯೇಣ ಚಾನರ್ಥೋ ನಿರಹಂಕಾರಿಣಾಂ ಪ್ರಭೋ ।
ಕಿಮುತಾಖಿಲಸತ್ವಾನಾಂ ತಿರ್ಯಙ್ಮರ್ತ್ಯದಿವೌಕಸಾಮ್ ।
ಈಶಿತುಶ್ಚೇಶಿತವ್ಯಾನಾಂ ಕುಶಲಾಕುಶಲಾನ್ವಯಃ । – ಭಾಗವತ

ಪರೀಕ್ಷಿತ್ ರಾಜನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು, ರಾಸಕ್ರೀಡೆಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಸಂದೇಹಗ್ರಸ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಧಮಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಸ್ತ್ರೀಗಮನಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ.

ಆಗ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಸಮರ್ಥರಾದವರು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆದರೂ ಮಹಾತೇಜಸ್ಕರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅವು ದೋಷಾವಹವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಬೆಂಕಿಯು ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ದೋಷಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಹಾಗೆ ನಡೆಯಬಾರದು. ಹಾಗೇನಾದರೂ ದೊಡ್ಡವರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಚರಿಸಿದರೆ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪತಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮಹರುದ್ರದೇವರು ಹಾಲಾಹಲವಿಷವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ನೀಲಕಂಠರಾದ ಕಥೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೊಡ್ಡವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾದ ದೊಡ್ಡವರ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಚರಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಇನ್ನೂ ಮಹನೀಯರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿರುದ್ಧಾಚರಣೆಯೇ ಅನುಸರಣೀಯವಲ್ಲವೆಂದಮೇಲೆ ದುಷ್ಟರ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಾರದೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹನುಮಂತದೇವರು ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನಮಾಡಿದರೆಂತಲೂ, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿದನೆಂತಲೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಖಂಡಿತ ತಪ್ಪೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಹನುಮದಾದಿಗಳು ದೇವತೆಗಳ ಅವತಾರರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ದೋಷವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂಬಿಷ್ಟೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ದೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರವು ಯಾವ ಯಾವ ಜೀವರನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಧಿ, ನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿವೆಯೋ ಆ ಜೀವರು ಆ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸಮುದ್ರಯಾನಂ, ಮಾಂಸಸ್ಯ ಭಕ್ಷಣಂ, ಶಸ್ತ್ರಜೀವಿಕಾ ।
ಶೀಧುಪಾನಂ , ಉದೀಚ್ಯಾನಾಂ ಅವಿಗೀತಾನಿ ಧರ್ಮತಃ ॥

ಈ ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕವು ಸ್ಮೃತಿಮುಕ್ತಾಫಲ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಯಾನ, ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣ, ಶಸ್ತ್ರೋಪಜೀವನ, ಸುರಾಪಾನ, ಇವು ಉತ್ತರದೇಶದವರಿಗೆ ದೋಷವಲ್ಲ, ಧರ್ಮವೇ ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ. ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೋಷಕರ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೋಧಾಯನರು ತಮ್ಮ ನಿರ್ಣಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯರಿಗೂ ಮತ್ತು ಔತ್ತರಾತ್ಯರಿಗೂ ಇರುವ ದೇಶಾಚಾರದ ಪ್ರಭೇದವನ್ನು, ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಖಂಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ .

ಪಂಚಧಾ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ ದಕ್ಷಿಣತಸ್ತಥೋತ್ತರತಃ -1

ಯಾನಿ ದಕ್ಷಿಣತಃ ತಾನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಃ - 2

ಯಥೈತದನುಪೇತೇನ ಸಹ ಭೋಜನಂ ಸ್ತ್ರಿಯಾ ಸಹ ಭೋಜನಂ ಪರ್ಯುಷಿತಭೋಜನಂ ಮಾತುಲ ಪಿತೃಷ್ವಸೃ ದುಹಿತೃಗಮನಮಿತಿ - 3

ಅಥೋತ್ತರತಃ ಊರ್ಣಾವಿಕ್ರಯಃ ಶೀಧುಪಾನಮುಭಯತೋ ದದ್ಭಿರ್ವ್ಯವಹಾರಃ ಆಯುಧೀಯಕಂ ಸಮುದ್ರಸಂಯಾನಂ (ದ್ವೀಪಾಂತರಗಮನಂ) ಇತಿ

ಇತರದಿತರಸ್ಮಿನ್ ಕುರ್ವನ್ ದುಷ್ಯತೀತರದಿತರಸ್ಮಿನ್ -5

ತತ್ರ ತತ್ರ ದೇಶಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ -6

ಮಿಥ್ಯೈತದಿತಿ ಗೌತಮಃ - 7- ಉಭಯಂ ಚೈವ ನಾದ್ರಿಯೇತ -8

ಶಿಷ್ಟಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧದರ್ಶನಾತ್ ಶಿಷ್ಟಾಗಮವಿರೋಧದರ್ಶನಾಚ್ಚ - 9

ಯಾವುದೇ ದೇಶಾಚಾರವು ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾದರೆ ಅದು ಅನುಷ್ಠಾನಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಸೋದರ ಮಾವನಮಗಳನ್ನು ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ದೇಶಾಚಾರಗಳು ಕೆಲಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ, ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಮ್ಮತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಎಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ದೇಶಾಚಾರವನ್ನು ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೋ, ಆ ದೇಶಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರ ಪ್ರಮಾಣಗಳೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹಾ ದೇಶಾಚಾರವನ್ನು ಬಿಡಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನಂ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಯಥಾಶ್ರುತ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೇ ಸಾವಕಾಶ ಎನ್ನಬೇಕು ಎನ್ನುವ ವಾದವು, 'ಭರಣೀಯುಕ್ತ ಏಕಾದಶೀದಿನ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆಂದು, ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಚಾರ

ಬೋಧಾಯನ ಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಏಷಾಂ ಅನ್ಯತಮತ್ಕೃತ್ವಾ ಚತುರ್ಥಕಾಲಾ ಮಿತಭೋಜಿನಸ್ಸ್ಯುಃ ಸವನಾನುಕಲ್ಪಮ್ ।
ಸ್ಥಾನಾಸನಾಭ್ಯಾಂ ವಿಹರಂತ ಏತೇ ತ್ರಿಭಿರ್ವರ್ಷೈಸತಿದಪಹಂತಿ ಪಾಪಮ್ ॥

ನಾಲ್ಕು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಒಂದೇ ಭೋಜನವನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸದೆ ನಿಂತಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಕುಳಿತಿರಬೇಕು, ಹೀಗೆ ಮೂರು ವರ್ಷಕಾಲ ಇರಬೇಕು. ಇಷ್ಟುಮಾಡಿದವನು ಸ್ವಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದೊಂದು ರೀತಿ ಅಸಂಭಾವಿತಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ.

ನಾರಾಯಣಸ್ಮೃತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಗಂಗಾಸ್ನಾನ ಮುಂತಾದುವು ಅಥವಾ ಸರ್ವಸ್ವದಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹವರು ಶಿಷ್ಟಸಂವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟಸಂವ್ಯವಹಾರವೆಂದರೆ ಸಹಪಂಕ್ತಿಭೋಜನ, ಕನ್ಯಾಸಂಬಂಧ, ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಾದಿರೂಪವ್ಯವಹಾರವೇ ಆಗಿದೆ . ಇದನ್ನು ಹೇಳುವ ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ.

ಶೃಣು ನಾರಾಯಣ ಶ್ರೀಮನ್ ಗದತೋ ಮಮ ವಿಸ್ತರಾತ್ ।
ಗಂಗಾಸ್ನಾನಂ ವರ್ಷಮಾತ್ರಂ ಮಾಸಂ ಸೇತುನಿಮಜ್ಜನಮ್ ।
ಸಾಂಗಂ ಚ ವಿಧಿವತ್ಕೃತ್ವಾ ವ್ಯವಹಾರ್ಯೋ ಭವೇದಿಹ ।
ಭವೇತ್ಸ್ವಕರ್ಮಮಾತ್ರಸ್ಯ ಭವಿತಾ ತ್ವರ್ಹತಾ ದ್ವಿಜ ।
ಪರಕರ್ಮಣಿ ನೈವಾರ್ಹಃ ಭವೇದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 6 ॥
ತಸ್ಮಾದಿಮಾನ್ ಕಲಿಯುಗೇ ವರ್ಜ್ಯಾನಷ್ಟೌ ಬ್ರುವಂತಿ ಹಿ ।
ಅಸಾಧ್ಯತ್ವಾತ್ಕಲೌ ಕಾಲೇ ದ್ರವ್ಯವ್ಯಯವಿಶೇಷತಃ । 7 ।
ಯದಿ ಸರ್ವಸ್ವದಾನೇನ ಚಿತ್ತಂ ಚರಿತುಮಿಚ್ಛತಿ ।
ತದಾऽಸೌ ಸರ್ವಕರ್ಮಾರ್ಹೋ ಭವೇದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ 8 ॥
ತದದ್ಯ ತವ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ರಹಸ್ಯಮಿದಮುತ್ತಮಮ್ ।
ಯದಾ ಪ್ರವೃತ್ತಸ್ತ್ವೇಸ್ಮಿನ್ ತದ್ದಿನಂ ಪರಿಗಣ್ಯ ಚ । 9 ।
ಚಾಂದ್ರಾಯಣದ್ವಯಂ ನಿತ್ಯಂ ಕರ್ತವ್ಯಮವಿಶಂಕಯಾ ।
ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾಂಗಸಂಯುಕ್ತಂ ಅಬ್ಲಿಂಗಶತಮನ್ತ್ರಿತಮ್ । 10 ।
ಸಹಸ್ರಕಲಶಸ್ನಾನಂ ಪಂಚವಾರುಣಹೋಮಕಮ್ ।
ಕೂಷ್ಮಾಂಡಗಣಹೋಮಾನಾಂ ಶತಂ ಪಾಹಿ ತ್ರಯೋದಶೈಃ । 11 ।
ಶತಂ ತು ವಿರಜಾಹೋಮಂ ಗಾಯತ್ರೀಶತಹೋಮಕಮ್ ।
ತಿಳಹೋಮಸಹಸ್ರೈಶ್ಚ ಗರ್ಭಂ ಚ ವಟಭೂಗವಾಮ್ । 12 ।
ಮಜ್ಜನಂ ಗೋಮಯಹ್ರದೇ ಗೋದಾನಂ ದ್ವಾದಶಾಚರೇತ್ ।
ದಶದಾನಂ ಭೂರಿದಾನಂ ಸಹಸ್ರಬ್ರಹ್ಮಭೋಜನಮ್ ॥ 13 ॥
ಏವಮಾದಿ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಂ ಧನವ್ಯಯಮಚಿಂತ್ಯ ತು ।
ಸಂತುಷ್ಟಚಿತ್ತಃ ಕೃತ್ವಾ (ಸತತಂ) ಶುದ್ಧಿಮಾಪ್ನೋತ್ಯಸಂಶಯಃ ॥ 14 ॥
ಸ್ವಕರ್ಮಪರಕರ್ಮಾರ್ಹೋ ಭವೇದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।

ಧನಹೀನರಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ

ನಾರಾಯಣ ಉವಾಚ –
ಭಗವನ್ ಸರ್ವಧರ್ಮಜ್ಞ ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲ ।
ಅಕಿಂಚನಾನಾಮಾರ್ತಾನಾಂ ಕಲಿವರ್ಜ್ಯಕೃತಾಂ ನೃಣಾಮ್ ।
ಕಥಂ ನಿಷ್ಕೃತಿರಾದಿಷ್ಟಾ ವದ ಮೇ ಶಿಷ್ಯವತ್ಸಲ ॥ 1 ॥

ದುರ್ವಾಸಾ ಉವಾಚ –

ತಾತ ತೇ ಕಥಯಾಮ್ಯದ್ಯ ಶ್ರುಣು ವಾತ್ಸಲ್ಯಗೌರವಾತ್ । 2 ।
ಅತ್ಯಂತಾತಿರ್ತೋ ಯದಿ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಅಧನಃ ಕಲಿವರ್ಜ್ಯಕೃತ್ ।
ಶರಣಂ ಯದಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಃ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮಿದಂ ವದೇತ್ । 3 ।
ಸಶಿಖಂ ವಪನಂ ಕೃತ್ವಾ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಪರಾಯಣಃ ।
ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥೇ ಹ್ರದೇ ವಾಽಪಿ ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಮಥಾಽಪಿ ವಾ ॥ 4 ॥
ಆಕಂಠಜಲಸಮ್ಮಗ್ನಃ ಪ್ರಾಙ್ಮುಖಸ್ತ್ವಘಮರ್ಷಣಮ್ ।
ಶಿರಸ್ಯಂಜಲಿಮಾಧಾಯ ಜಪ್ತ್ವಾ ಸ್ನಾನಂ ಸಮಾಚರೇತ್ ॥ 5 ॥
ಪುನರ್ಜಪ್ತ್ವಾ ಪುನಸ್ಸ್ನಾತ್ವಾ ಪುನರ್ಜಪಮಥಾಚರೇತ್ ।
ಏವಂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಪರ್ಯಂತ ಪ್ರಾಙ್ ಮುಖಸ್ನಾನಮಾಚರೇತ್ ॥ 6 ॥
ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕಂ ತತಃ ಕೃತ್ವಾ ಸಮಾರಾಧ್ಯೇಷ್ಟದೇವತಾಮ್ ।
ತತಃ ಪ್ರತ್ಯಙ್ಮುಖೋ ಭೂತ್ವಾ ಪೂರ್ವವತ್ಸ್ನಾನಮಾಚರೇತ್ । 7 ।
ಸಾಯಾಹ್ನೇ ಸಮನುಪ್ರಾಪ್ತೇ ತಟಮುತ್ತೀರ್ಯ ವಾಗ್ಯತಃ ॥
ನ ಸಂಮೃಜೇಚ್ಛರೀರಾಣಿ ವಾಸಸಾ ವಾಽಪಿ ಪಾಣಿನಾ ॥ 8 ॥
ಪಲಾಷ್ಟಕಪ್ರಮಾಣೇನ ತಂಡುಲೇನ ಹತಿಃ ಪಚೇತ್ ।
ಗೋಮೂತ್ರೇ ವಿನಿವೇದ್ಯೈವ ಹರಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ॥ 9 ॥
ತದೇವ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಸಾಯಾಹ್ನೇ ಸ್ವಪೇದ್ವೈ ದಕ್ಷಿಣಾಶಿರಃ ।
ಏವಂ ಷಣ್ಮಾಸಕೃದ್ವಿಪ್ರಃ ಪೂರ್ವತಚ್ಛುದ್ಧಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ ॥ 10 ॥
ತತೋ ಗಂಗಾಜಲೇ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಸೇತುದರ್ಶನಮೇವ ವಾ ।
ಕೃತ್ವಾ ತತಃ ಪುನಃ ಕರ್ಮ ಕೃತ್ವಾ ಶುದ್ಧಿಮವಾಪ್ನುಯಾತ್ ॥ 11 ॥
ಸ್ವಕರ್ಮಪರಕರ್ಮಾರ್ಹೋ ಭವೇದೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ।
ಏವಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಸಮಾದಿಷ್ಟಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ನಾರಾಯಣೋ ಮುನಿಃ ॥ 12 ॥
ವಿಚ್ಛಿನ್ನಸಂಶಯೋ ಭೂತ್ವಾ ಪರಮಾನಂದನಿರ್ಭರಃ ।
ಮೇರುಪೃಷ್ಠಮುಪಾಗಮ್ಯ ತಪಶ್ಚರ್ತುಂ ಯಯೌ ಮುನಿಃ ॥ 13 ॥

1. ಒಂದು ವರ್ಷಪರ್ಯಂತ ಗಂಗಾಸ್ನಾನ. 2. ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಸೇತುಸ್ನಾನ.. 3. ಇಷ್ಟುಮಾಡಿದಾಗ ಸ್ವಕರ್ಮಾರ್ಹತೆ ಬಂದರೂ ಪರಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವೇ ಮುಂತಾದ ಎಂಟು ಅಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ವರ್ಜ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕರ ಅನುಷ್ಠಾನವು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ಒಂದು ಬಿಡಿಗಾಸನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೇ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ದಾನುಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದಾದರೆ ಇವನು ಸರ್ವಕರ್ಮಾರ್ಹನಾದಾನು.

ಎಂದು ಪುರುಷನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಎರಡು ಚಾಂದ್ರಾಯಣವನ್ನು ಶಂಕೆಯಿಲ್ಲದೇ ಮಾಡಬೇಕು ಆ ಚಾಂದ್ರಯಣವ್ರತವು ಸಾಂಗವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಪಃ ಎಂದಾರಂಭಿಸುವ ಮಂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾ ನೂರು ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ನಾನ ಆಚರಿಸಬೇಕು ಸಾವಿರ ಕಲಶಸ್ನಾನವನ್ನು, ಐದು ವಾರುಣಹೋಮವನ್ನು, ನೂರು ಕೂಷ್ಮಾಂಡಹೋಮಗಳನ್ನು, ನೂರು ಗಣಹೋಮವನ್ನು, ಪಾಹಿತ್ರಯೋದಶ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನೂರು ಹೋಮವನ್ನು ನೂರು ವಿರಜಾಹೋಮವನ್ನು, ನೂರು ಗಾಯತ್ರಿಹೋಮವನ್ನು, ಸಾವಿರ ತಿಲಹೋಮವನ್ನು, ವಟಗರ್ಭ, ಭೂಗರ್ಭ, ಗೋಗರ್ಭಶಾಂತಿಯನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ಗೋಮಯಮಡುವಿನ - ಸ್ನಾನವನ್ನು, ಹನ್ನೆರಡು ಗೋದಾನವನ್ನು, ದಶದಾನವನ್ನು, ಭೂರಿದಾನವನ್ನು, ಸಹಸ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೋಜನವನ್ನು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳನ್ನು ಮನಃಪ್ರಶಸ್ತವಾಗುವತನಕ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ದ್ರವ್ಯವ್ಯಯವನ್ನು, ದೈಹಿಕಶ್ರಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಬಾರದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕರ್ಮಾರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ದೂರ್ವಾಸರು ದರಿದ್ರರಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶಿಖಾಸಮೇತ ವಪನಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು, ನಿತ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಪುಷ್ಕರಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಠಪರ್ಯಂತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ತನಕ ಪ್ರಾಙ್ಮುಖ (ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ) ಮಾಡಿ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಅಘಮರ್ಷಣ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಂತ್ರಜಪದ ನಂತರವೂ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಪುನಃ ಜಪಮಾಡಿ ಪುನಃ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಸೂರ್ಯನೆತ್ತಿಗೆ ಬರುವ ಪರ್ಯಂತ ಸ್ನಾನ ಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕೆಯನ್ನು, ಇಷ್ಟದೇವತಾ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಬೇಕು. ಕಂಠಪರ್ಯಂತ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಅಘಮರ್ಷಣ ಜಪ, ಸ್ನಾನ ಮತ್ತೆ ಜಪ ಹೀಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲಪರ್ಯಂತ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಸ್ತ್ರದಿಂದಲಾಗಲಿ, ಕೈಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ ನೀರನ್ನು ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರಬೇಕು. ಎಂಟು ಫಲಪ್ರಮಾಣ (ಒಂದು ಫಲ = 11ಗ್ರಾಂ)ದ ತಂಡುಲದಿಂದ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಿವೇದನೆ ಮಾಡಿ ಉಂಡು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತಲೆಮಾಡಿ ಮಲಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆರುತಿಂಗಳಕಾಲ ತಪ್ಪದೇ ಮಾಡಿದರೆ ಪುರುಷ ಶುದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆನಂತರ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಸೇತು ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಪೂರ್ಣಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದು ನಾರಾಯಣಸ್ಮೃತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾನುಷ್ಠಾನವು ಪ್ರಾಯಃ ಅಶಕ್ಯ 'ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರು-ತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಣ್ಯ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳು ನಿಷಿದ್ಧವು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದ ಆಹಿತಾಗ್ನಿಗೆ (ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಿ ಇಟ್ಟವರು) ವೈಶ್ವಾನರಇಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು, ಅನಾಹಿತಾಗ್ನಿಗೆ ಚಾಂದ್ರಯಣ ಮುಂತಾದವು

ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳೂ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ದುಷ್ಕರ್ಮ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವು ಇರಬೇಕು. ಗುರು- ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ ಇರಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಸದಾಚಾರ ಗುರುಹಿರಿಯರು ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಇವರ ಮಾತನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವವರು ನಿಂದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ವಿದೇಶಗಮನವಾಗಲಿ ಸಮುದ್ರೋಲ್ಲಂಘನವಾಗಲೀ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷಿದ್ಧ . ಈ ವಿದೇಶಗಳು ಅಕರ್ಮಭೂಮಿಯು, ಪಾಪಭೂಮಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ . ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ-ದೇವರು ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ, ಇರುವ, ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಜನರಿಗೆ ಈ ಪಾಪದ ಸಂಬಂಧವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ಈ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಸಂಸ್ಕಾರಹೀನರಂತೆ ವ್ರಾತ್ಯರು, ಕರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರು, ಪತಿತರು ಆಗುತ್ತಾರೆ .

ಪತಿತರಿಗೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ . ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಘೋರಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಂತೆ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ದುಡ್ಡು ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಆಮಿಶದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಸಹ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಈ ವಿದೇಶಗಮನಾದಿ ಘೋರಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ . ಧರ್ಮ ಉಪದೇಶಮಾಡುವವರೇ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾ ಪೀಠದಲ್ಲಿರುವವರೇ ಹೀಗೆ ಧರ್ಮೋಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಧರ್ಮಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಕರುಣಾಳು ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಂತಹ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಾತ್ವಿಕಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ .

ಶ್ರೀನಿವಾಸಗುರೋಃ ರಮ್ಯಾ ಚರಣಾಂಬೋರೋಹಸ್ಮೃತಿಃ
ಮಾತಾ ಕೃತೇರ್ಭವತ್ಯಸ್ಯಾಃ ಕೇವಲಂ ಲೇಖಕಾವಯಮ್ ॥

ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಾಲಿಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಪಾದಕಮಲಗಳ ಸ್ಮರಣೆಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಜನನೀ. ನಾವು ಕೇವಲ ಲೇಖನಿ ಅಷ್ಟೆ.

ಈ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಿಂದ ಅಸ್ಮದ್ಗುರ್ವಂತರ್ಗತ ಸಕಲಗುರ್ವಂತರ್ಗತ ಭಾರತೀರಮಣ-
ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಮಧ್ವವಲ್ಲಭ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಭಿನ್ನಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವದೇವರು
ಸಂಪ್ರೀತರಾಗಲಿ.

॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಆಕರಗ್ರಂಥಗಳು

1.ಸ್ಮೃತಿರತ್ನಾಕರ, 2.ಸ್ಮೃತಿಸಾರ, 3. ನಿರ್ಣಯಸಿಂಧು, 4. ಪರಾಶರಸ್ಮೃತಿ ಮಾಧವೀಯ, 5. ಕಾಲಸಿದ್ಧಾಂತನಿರ್ಣಯ, 6. ಸ್ಮೃತಿಮುಕ್ತಾಫಲ, 7. ಶಾತಾತಪ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ 8. ಧರ್ಮಾರ್ಣವ, 9. ಯತಿಧರ್ಮನಿರ್ಣಯ, 10. ಯತಿಧರ್ಮ ಪ್ರಕಾಶ, 11. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತೇಂದುಶೇಖರ, 12. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಸಾರ, 13.ಪೈಠೀನಸೀ ಸ್ಮೃತಿ, 14. ಕೃತ್ಯಕಲ್ಪತರು, 15. ವಸಿಷ್ಠಧರ್ಮಸೂತ್ರ, 16.ಬುಧಸ್ಮೃತಿ, 17.ಶಂಖ ಸ್ಮೃತಿ, 18. ಲಿಖಿತಸ್ಮೃತಿ, 19. ಧರ್ಮತತ್ವನಿರ್ಣಯ, 20. ವೀರಮಿತ್ರೋದಯ, 21.ಸ್ಮೃತ್ಯರ್ಥಸಾರ, 22.ಸಮುದ್ರಯಾನಮೀಮಾಂಸಾ, 23.ಶಂಭುಭಟ್ಟೀಯ ಮಂತ್ರಾಧಿಕರಣ = ಭಾಟ್ಟದೀಪಿಕಾ, 24. ಅಬ್ಧಿನೌಯಾನಮೀಮಾಂಸಾ, 25.ಮನು ಸ್ಮೃತಿ, 26. ಲಘುಹಾರೀತಸ್ಮೃತಿ, 27. ನಾರಾಯಣಸ್ಮೃತಿ, 28. ಬೃಹತ್ಪಾರಾಶರ-ಸ್ಮೃತಿ, 29. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿ, 30. ಬೋಧಾಯನಧರ್ಮಸೂತ್ರ, 31.ಗೌತಮ-ಧರ್ಮಸೂತ್ರ, 32.ಭಾಗವತ, 33.ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯ, 34. ಸ್ಕಂದಪುರಾಣ, 35.ಸತ್ಯಧರ್ಮೀಯ ರಾಮಾಯಣವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, 36. ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತ ಭಾಗವತವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, 37.ಛಲಾರೀಯ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, 38. ಮಾರ್ಕಂಡೇಯಪುರಾಣ, 39.ವಾಯುಪುರಾಣ, 40.ಬೃಹನ್ನಾರದೀಯಪುರಾಣ, 41.ಮಣಿಮಂಜರಿ, 42.ಉಶನಸಸ್ಮೃತಿ, 43. ಸುಮಧ್ವವಿಜಯ, 44.ಲೌಗಾಕ್ಷಿಸ್ಮೃತಿ, 45.ದೇವಲ ಸ್ಮೃತಿ. 46.ಕಾಣ್ವಸ್ಮೃತಿ, 47. ಆದಿಪುರಾಣ, 48. ಆದಿತ್ಯಪುರಾಣ, 49.ಹೇಮಾದ್ರಿ, 50. ಸ್ಮೃತಿಚಂದ್ರಿಕಾ, 51.ಭಗವದ್ಗೀತಾ, 52.ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, 53.ವಿಷ್ಣುಸ್ಮೃತಿ, 54.ಭವಿಷ್ಯಪುರಾಣ, 55.ಶಂಖಲಿಖಿತಸ್ಮೃತಿ, 56.ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯ, 57. ಕೃಷ್ಣಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವ, 58. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪುರಾಣ, 59. ವ್ಯಾಸಸ್ಮೃತಿ, 60.ವಿದೇಶಯಾತ್ರಾ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಪಕ್ಷ - ಕರಪಾತ್ರಜೀ, 61.ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ವಾರ್ತಿಕ, 62.ಶಾಸ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ, 63. ಋಗ್ವೇದ, 64. ಮಹಾಭಾರತ ಮೊದಲಾದವು.

- - - - -

॥ ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

कृष्णसारस्तु चरति मृगो यत्र स्वभावतः।
सज्ञेयो याज्ञियो देशः म्लेच्छदेशस्त्वतः परः॥ 2.23 मनुस्मृति

Blackbuck (Antilope cervicapra) is a species of antelope found ***mainly in India***, but also in parts of Pakistan and Nepal. There are also ***introduced*** populations in various parts of the world including numerous ranches in Texas in the United States of America; free-ranging populations also exist in Argentina (pampas in southern Buenos Aires, Santa Fe and Entre Ríos provinces).

Local names for the species include Kala hiran, Sasin, Iralai Maan and Krishna Jinka

SOURCE: http://en.wikipedia.org/wiki/Blackbuck